

UHASSELT

KNOWLEDGE IN ACTION

KU LEUVEN

Maastricht University

Faculteit Rechten

master in de rechten

Masterthesis

Culturele vernietiging en haar blijvende sporen: een vergelijkend onderzoek naar straffeloosheid en de gevolgen van culturele genocide op de bevolking tijdens de Holocaust, Aboriginals in Australië en moslimminderheden in Xinjiang

Daisy Briers

Scriptie ingediend tot het behalen van de graad van master in de rechten, afstudeerrichting rechten

PROMOTOR :

Prof. dr. Jan WOUTERS

De transnationale Universiteit Limburg is een uniek samenwerkingsverband van twee universiteiten in twee landen: de Universiteit Hasselt en Maastricht University.

UHASSELT

KNOWLEDGE IN ACTION

www.uhasselt.be

Universiteit Hasselt

Campus Hasselt:

Martelarenlaan 42 | 3500 Hasselt

Campus Diepenbeek:

Agoralaan Gebouw D | 3590 Diepenbeek

2024
2025

Maastricht University

Faculteit Rechten

master in de rechten

Masterthesis

Culturele vernietiging en haar blijvende sporen: een vergelijkend onderzoek naar straffeloosheid en de gevolgen van culturele genocide op de bevolking tijdens de Holocaust, Aboriginals in Australië en moslimminderheden in Xinjiang

Daisy Briers

Scriptie ingediend tot het behalen van de graad van master in de rechten, afstudeerrichting rechten

PROMOTOR :

Prof. dr. Jan WOUTERS

Samenvatting

In deze masterscriptie wordt het juridisch kader van culturele genocide onderzocht evenals de gevolgen en de hardnekkige straffeloosheid ervan. Dit wordt gedaan aan de hand van drie ingrijpende casussen, waarbij sprake kan zijn van mogelijke vormen van culturele genocide: de Holocaust, Aboriginals in Australië en moslimminderheden in Xinjiang. Door deze gevallen te analyseren en vergelijken wordt duidelijk hoe culturele vernietiging diepe, intergenerationele schade veroorzaakt. En hoe het ontbreken van een juridisch kader voor culturele genocide bijdraagt aan deze gevolgen en blijvende onrechtvaardigheid voor de getroffen bevolkingsgroepen.

Het onderzoek richt zich op de vraag waarom culturele genocide, ondanks haar ingrijpende en blijvende impact, niet als zelfstandige internationale misdaad wordt erkend en welke juridische en maatschappelijke gevolgen dit heeft. Door de historische, juridische en politieke context van deze drie casussen te analyseren, beoogt deze scriptie bij te dragen aan het debat over de noodzaak van effectieve bescherming en handhaving van en tegen culturele vernietiging in het internationaal recht.

Het eerste deel van deze masterscriptie zal zich daarom richten vooreerst richten op het algemene theoretische kader van culturele genocide. Hier worden de belangrijkste definities en de historische discussie rondom het begrip van genocide onder het VN-genocideverdrag beschreven.

In het tweede deel wordt het juridisch kader rond culturele genocide onderzocht, met aandacht voor internationale rechtsbronnen, verdragen en het ontbreken van strafbaarstelling. Ook komen de discussiepunten aan bod die tijdens de opstelling van het VN-genocideverdrag speelden, zoals de bewuste uitsluiting van culturele genocide ondanks voorstellen van verschillende staten, en de politieke en juridische motieven daarachter. Vervolgens worden de gevolgen van deze uitsluiting besproken, waaronder het huidige juridische vacuüm en de beperkingen voor vervolging op nationaal en internationaal niveau. Tot slot wordt bekeken of het internationaal gewoonterecht alsnog ruimte kan bieden voor erkenning en bestraffing van culturele genocide, bijvoorbeeld via een breed gedragen staatspraktijk en opinio juris.

Het derde deel bestaat uit een diepgaande analyse van drie casussen: de Holocaust, Aboriginals in Australië en moslimminderheden in Xinjiang. Hierbij wordt telkens ingegaan op de specifieke context en het gevoerde beleid dat leidde tot vormen van culturele genocide.

In het vierde deel worden de gevolgen van de culturele genocide en het beleid besproken, waarbij tevens de rol van internationale actoren en de effectiviteit van internationale verdragen worden geëvalueerd en met elkaar vergeleken. Er wordt inzichtelijk gemaakt hoe verschillende vormen van cultureel destructief beleid diepgaande en blijvende gevolgen hebben gehad voor de getroffen bevolkingsgroepen, en hoe de erkenning en verwerking hiervan tot op de dag van vandaag voortduurt.

Het vijfde en laatste deel bevat een algemene conclusie waarin de belangrijkste bevindingen worden samengevat zoals de tekortkomingen van het huidige internationale rechtskader. Tevens worden mogelijke oplossingen tot verbetering aangereikt en besproken zoals het aanpassen van verdragen, het creëren van een autonoom juridisch kader voor culturele genocide en de rol van het internationaal gewoonterecht.

Dankwoord

Deze masterproef markeert het einde van een lang, intens, maar ongeloofdelijk waardevol avontuur. Een traject dat mij niet alleen academisch, maar ook als persoon heeft gevormd. Het pad naar dit moment was er één van volhouden, balanceren en vaak gewoon doordoen – zeker als mama van twee kleine kindjes.

Het grootste deel van deze masterproef is geschreven tijdens de avonden en nachten, wanneer het huis stil werd en de drukte van de dag even op pauze kon. Dat was de enige manier dat ik alles kon combineren: studeren en hard (denk)werken terwijl mijn lieve meisjes sliepen, zodat ik er overdag volledig voor hen kon zijn. Het was voor mij dan ook heel belangrijk dat zij mij niet moesten missen en dat ik hun mama kon zijn zoals ik dat wilde – aanwezig en betrokken. Die keuze maakte het zwaar, maar het was het meer dan waard. Want, hoe belangrijk dit diploma ook is: mijn rol als mama blijft altijd op de eerste plaats komen.

Daarom, aan mijn twee lieve kindjes: jullie zijn nu nog te klein om te begrijpen wat mama allemaal heeft gedaan aan die laptop in de late uurtjes, maar jullie liefde, knuffels en momentjes van puur geluk hebben mij er écht door gesleurd. Zelfs op de meest vermoeiende dagen wisten jullie mij te doen glimlachen en alles even te vergeten. Jullie waren en zijn voor altijd mijn grootste motivatie en trots. Ik hoop dat dit stukje doorzettingsvermogen jullie op een dag mag inspireren om te geloven dat alles mogelijk is, dat niets buiten jullie bereik ligt, en dat ik onvoorwaardelijk in jullie zal blijven geloven.

En dan mijn partner – mijn rots, mijn steun en vooral... mijn rust. Jij was degene die me avond na avond zag wegdommelen boven mijn laptop, die mij wakker hield (of toch probeerde) wanneer ik weer maar eens in slaap dreigde te vallen. We zullen ons die momenten altijd herinneren, samen. Ook de nachten waarop je mij eraan herinnerde “toch maar even te gaan slapen”, zijn voor mij heel waardevol geweest. Zonder jou onvoorwaardelijke steun, geduld en liefde had ik dit nooit bereikt. Jij bent degene die altijd in mij is blijven geloven, zelfs als ik dat zelf niet deed. Dit diploma is evenzeer van jou als van mij.

Een bijzonder woord van dank aan mijn begeleider. Uw kritische en doordachte feedback heeft deze scriptie mee vormgegeven. Uw opmerkingen hebben mij uitgedaagd verder te denken, nauwkeurig te formuleren en scherper te analyseren. Uw betrokkenheid heeft ervoor gezorgd dat dit werk sterker afgeleverd kon worden.

Ook dank aan mijn promotor, voor het aanreiken van een boeiend en uitdagend onderwerp. Het gaf me de kans mij te verdiepen in een domein dat mij nog relatief onbekend was. Ik heb mijzelf kunnen uitdagen, zowel academisch als persoonlijk. Ik ben dankbaar voor deze leerkans.

Tot slot draag ik dit werk graag op aan iedereen die ooit twijfelde of het mogelijk was – en vooral ook aan mijzelf. Als herinnering dat het me gelukt is.

Met trots en dankbaarheid,

Briers Daisy

15 mei 2025

Inhoudsopgave

Samenvatting	I
Dankwoord	III
Inhoudsopgave	V
Inleiding	8
ONDERWERP VAN HET ONDERZOEK	8
STAND VAN ZAKEN EN PROBLEEMSTELLING VAN HET ONDERZOEK	8
RELEVANTIE VAN HET ONDERZOEK EN DE CASESTUDIES	9
ONDERZOEKSVRAGEN	10
METHODOLOGIE	11
HOOFDSTUK 1. THEORETISCH KADER	13
1.1 BEGRIPSBEPALINGEN	13
1.1.1 Inheemse bevolkingsgroep	13
1.1.2 Cultuur	13
1.1.3 Culturele identiteit	14
1.1.4 Cultureel erfgoed	14
1.1.5 Etnocide	14
1.2 GENOCIDE ALS INTERNATIONALE MISDAAD	15
1.2.1 De oorsprong, definitie en rechtskarakter	15
HOOFDSTUK 2. CULTURELE GENOCIDE	19
2	19
2.1 DEFINIËRING EN CONCEPTUALISERING	19
2.1.1 Raphael Lemkin	19
2.1.2 De complexiteit van culturele genocide in de rechtsleer	20
2.2 VORMEN EN MECHANISMEN VAN CULTURELE GENOCIDE	24
2.2.1 Verdringing en assimilatie	24
2.2.2 Securisatie	24
2.2.3 Onderdrukking	24
2.2.4 Etnische zuivering	25
2.2.5 Pogroms	25
2.2.6 Linguicide en educide	26
2.2.7 Verbod op religieuze of culturele praktijken	26
2.2.8 Vernietiging van cultureel erfgoed	26

2.2.9	Gemoderniseerde vormen van culturele genocide.....	27
2.2.10	Andere vormen van geweld en hun relatie met culturele genocide.....	28
2.3	HET JURIDISCH PERSPECTIEF VAN CULTURELE GENOCIDE ONDER HET INTERNATIONAAL RECHT.....	29
2.3.1	VN-Conventie inzake de voorkoming en bestraffing van de misdaad van genocide 1948	29
2.3.2	Internationale instrumenten en verdragen	36
2.4	TUSSENTIJDSE CONCLUSIE	43
2.4.1	Ten aanzien van de definiëring en strafbaarstelling van culturele genocide in de rechtsleer.....	43
2.4.2	Ten aanzien van de definiëring en strafbaarstelling van culturele genocide in het internationaal rechtskader	43
	HOOFDSTUK 3. CULTURELE Vernietiging in historisch perspectief	45
3		45
3.1	CASUS: DE HOLOCAUST	45
3.1.1	Context en achtergrond.....	45
3.1.2	Specifieke mechanisme van culturele genocide	51
3.1.3	De rol van internationale actoren	55
3.2	CASUS: DE ABORIGINALS IN AUSTRALIË.....	62
3.2.1	Context en achtergrond.....	62
3.2.2	Specifieke mechanisme van culturele genocide	64
3.2.3	De rol van internationale actoren	67
	HOOFDSTUK 4. CULTURELE Vernietiging in actueel perspectief	71
4		71
4.1	CASUS 3 – MOSLIMMINDERHEDEN IN XINJIANG.....	71
4.1.1	Context en achtergrond.....	71
4.1.2	Specifieke mechanisme van culturele genocide	73
4.1.3	De Rol van internationale actoren	78
	HOOFDSTUK 5. ANALYSE.....	83
5		83
5.1	VERGELIJKING EN ANALYSE VAN DE CASESTUDIES	83
5.1.1	Waarneembare gevolgen van culturele genocide	83
5.1.2	Tussentijdse conclusie casestudies.....	87
5.2	CULTURELE GENOCIDE OF NIET?	89

5.2.1	Holocaust	89
5.2.2	Australië – De gedwongen verwijdering van Aboriginal kinderen	90
5.2.3	Xinjiang – Oeigoeren in China	91
5.3	BESCHERMING EN PREVENTIE.....	92
5.3.1	De rol van internationale actoren	92
5.4	DE EFFECTIVITEIT VAN HET INTERNATIONAAL JURIDISCH KADER ROND CULTURELE GENOCIDE	94
HOOFDSTUK 6. CONCLUSIE		99
6		99
6.1	NAAR EEN DOELTREFFENDERE AANPAK: VOORSTEL EN AANBEVELING	101
Bibliografie		103

Inleiding

ONDERWERP VAN HET ONDERZOEK

Spanningen tussen bevolkingsgroepen en het fenomeen genocide zijn van alle tijden. In het internationale recht wordt genocide doorgaans geassocieerd met massamoord, maar de juridische definitie omvat ook andere vormen van groepsvernietiging, zoals het opzettelijk toebrengen van ernstige schade of het overdragen van kinderen aan een andere groep.¹ Toch blijft culturele genocide, oftewel het systematisch vernietigen van de culturele identiteit, taal, tradities en morele waarden van een bevolkingsgroep, een onderbelicht en juridisch onduidelijk begrip. Anders dan fysieke genocide, wordt culturele genocide niet als een zelfstandige misdaad erkend in internationale verdragen, wat leidt tot veel discussie en complexiteit binnen het juridisch beleid.²

Deze masterscriptie onderzoekt daarom de langdurige gevolgen van culturele genocide voor getroffen bevolkingsgroepen. Centraal staat de vraag hoe culturele genocide de culturele identiteit, tradities en het erfgoed van groepen blijvend kan ondermijnen, en of deze schade kan worden voorkomen of hersteld via internationale beleidsmechanismen. Om dit te analyseren wordt een literatuurstudie gecombineerd met casestudies van drie bevolkingsgroepen: de Joodse gemeenschap tijdens de Holocaust, de Aboriginals in Australië en de moslimminderheden in Xinjiang. Door deze gevallen te vergelijken, wordt inzicht verkregen in de culturele, sociale, juridische en psychologische gevolgen van culturele genocide, zowel tijdens als na de gebeurtenissen. Zo beoogt het onderzoek bij te dragen aan een beter begrip van culturele genocide en de noodzaak van effectieve internationale bescherming tegen deze vorm van groepsvernietiging.

STAND VAN ZAKEN EN PROBLEEMSTELLING VAN HET ONDERZOEK

Op dit moment bestaat er geen specifieke internationale wetgeving die culturele genocide als een op zichzelf staande misdaad erkent, bestraft of voorkomt. Het juridisch kader rond culturele genocide is complex en onderwerp van voortdurende discussie. De huidige stand van zaken laat zien dat deze vorm van geweld slechts beperkt wordt erkend binnen het internationale recht, zonder autonome strafbaarstelling of duidelijke definitie. Hierdoor blijft culturele genocide in de praktijk vaak onbestraft en ontbreekt effectieve bescherming voor getroffen bevolkingsgroepen.³

De internationale misdaad van genocide werd pas in de twintigste eeuw gedefinieerd door Raphael Lemkin, een Poolse jurist die de term 'genocide' introduceerde en aan de basis stond van het VN-Verdrag inzake de Voorkoming en Bestrafing van Genocide van 1948.⁴ Volgens dit verdrag is genocide een misdaad onder internationaal recht, gedefinieerd als handelingen gepleegd met de intentie om een nationale, etnische, raciale of religieuze groep geheel of gedeeltelijk te vernietigen. Dit omvat onder meer het doden van leden van de groep, het toebrengen van ernstig lichamelijk of geestelijk letsel, het opzettelijk opleggen van levensvoorwaarden die gericht zijn op vernietiging, het

¹ Art. II Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide; Centrum voor Internationaal Recht, 'Wanneer is sprake van genocide?', centruminternationaalrecht.nl/wanneer-is-sprake-van-genocide.

² W.A. Schabas, *Genocide in International Law: The Crime of Crimes* (Cambridge University Press 2025) hoofdstuk 7.

³ D. Moses, 'Raphael Lemkin, Culture, and the Concept of Genocide', (2002) 8-10.

⁴ R. Lemkin, *Axis Rule in Occupied Europe* (Rumford Press 1944) 78-95.

voorkomen van geboorten binnen de groep en het gewelddadig overbrengen van kinderen naar een andere groep.⁵

Hoewel Lemkin zelf een brede invulling voor ogen had, waarbij ook culturele vernietiging – zoals het uitwissen van taal, religie en tradities – onder het begrip genocide viel, werd culturele genocide uiteindelijk niet als afzonderlijke misdaad opgenomen in het Genocideverdrag. Dit heeft geleid tot blijvende discussie in de rechtsleer over de vraag of en in hoeverre culturele genocide onder de huidige definitie van genocide valt, en tot een juridisch vacuüm waarin daders van culturele vernietiging vaak onbestraft blijven.⁶

De problematiek wordt verder versterkt doordat de gevolgen van culturele genocide vaak niet direct zichtbaar of meetbaar zijn, en zich vooral uiten in het verlies van culturele identiteit, trauma, onderdrukking van culturele uitingen, en het verdwijnen van taal, tradities of religie over generaties heen. Dit maakt het des te moeilijker om culturele genocide juridisch te vatten en effectief te vervolgen.⁷

RELEVANTIE VAN HET ONDERZOEK EN DE CASESTUDIES

De historische en actuele casussen van de Holocaust, de Aboriginals in Australië en de moslimminderheden in Xinjiang illustreren hoe culturele genocide leidt tot diepgaande en blijvende schade. Tijdens de Holocaust werd niet alleen de Joodse bevolking fysiek vernietigd, maar ook hun taal, religie en tradities systematisch uitgeroeid.⁸ Bij de Aboriginals in Australië leidde kolonisatie tot het verlies van land, cultuur en de gedwongen assimilatie van generaties kinderen, wat resulteerde in het verdwijnen van culturele praktijken en erfgoed.⁹ In Xinjiang worden Oeigoeren en andere moslimminderheden vandaag de dag onderworpen aan grootschalige repressie, waaronder detentie, indoctrinatie en het verbod op religieuze en culturele uitingen, met als doel hun identiteit uit te wissen.¹⁰

Deze casussen maken duidelijk dat de impact van culturele genocide verder reikt dan de direct getroffen en ook volgende generaties beïnvloedt, bijvoorbeeld door verlies van taal, tradities en psychisch welzijn. Dit onderstreept het belang van een helder en effectief internationaal juridisch kader om culturele genocide te herkennen, te vervolgen en te voorkomen. Door de huidige lacunes in het recht bloot te leggen, draagt onderzoek op dit terrein bij aan de bescherming van culturele diversiteit en het voorkomen van straffeloosheid voor deze ernstige vorm van groepsvernietiging.¹¹

⁵ Artt. I, II, III Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide.

⁶ R. Lemkin, *Axis Rule in Occupied Europe*, Rumford Press, 1944, 78-95.

⁷ D. Moses, 'Raphael Lemkin, Culture, and the Concept of Genocide', 2002, 8-10.

⁸ 'The Crime of Genocide: Note by the Secretary-General', 1947, UN Doc E/330.

⁹ Australian Human Rights Commission, *Bringing Them Home, Report of the National Inquiry into the Separation of Aboriginal and Torres Strait Islander Children from Their Families*, 1997.

¹⁰ J. Sudworth, 'China's hidden camps: what's happened to the vanished Uighurs of Xinjiang?', BBC News, 24 oktober 2018, www.bbc.co.uk/news/resources/idd-sh/China_hidden_camps.

¹¹ R. Lemkin, *Axis Rule in Occupied Europe*, Rumford Press, 1944, 78-95; D. Moses, 'Raphael Lemkin, Culture, and the Concept of Genocide', 2002, 8-10.

ONDERZOEKSVRAGEN

De centrale onderzoeksvraag van deze masterscriptie luidt:

Hoe wordt culturele genocide vandaag begrepen en behandeld binnen het internationaal recht, en in hoeverre kunnen casestudies van de context, het gevoerde beleid en de (langdurige) gevolgen voor specifieke bevolkingsgroepen – zoals de Joodse gemeenschap na de Holocaust, Aboriginals in Australië en hedendaagse moslimminderheden in Xinjiang – de sterktes en zwaktes van de internationale strafbaarstelling van culturele genocide blootleggen?

Deze centrale onderzoeksvraag, die een rechtsvergelijkende, definiërende, analyserende en evaluerende benadering hanteert, wordt verder uitgewerkt aan de hand van de volgende sub-onderzoeksvragen:

Met betrekking tot culturele genocide:

- Wat is het huidige juridisch kader voor culturele genocide en in hoeverre bestaan er definities en erkenning die de complexiteit en diverse verschijningsvormen van culturele genocide weerspiegelen?
- Is een herziening van de bestaande definitie van genocide als internationale misdaad noodzakelijk, aangezien het buiten beschouwing laten van culturele genocide internationale bescherming tegen dergelijke misdaden onmogelijk maakt?

Deze beschrijvende onderzoeksvragen worden beantwoord met behulp van verschillende interpretatiemethoden: een vaktechnische analyse, een juridisch-historische benadering, jurisprudentiële interpretatie en bestudering van rechtsleer en niet-juridische bronnen zoals rapporten en verslagen.

Met betrekking tot de casestudies:

- Heeft culturele genocide bijgedragen aan het verlies van identiteit bij de Joodse gemeenschap tijdens de Holocaust, en wat zijn de vergelijkbare ervaringen van de Aboriginals in Australië en de moslimminderheden in Xinjiang?
- Heeft culturele genocide geleid tot verlies van culturele praktijken, taal en tradities, en/of heeft dit een invloed gehad op de sociale structuren in de jaren na de gebeurtenissen binnen deze gemeenschappen?

Deze analyserende, vergelijkende en evaluerende vragen zijn gericht op het vaststellen van de impact van culturele genocide op de uitoefening van culturele identiteit op de lange termijn.

- Hebben de betrokken gemeenschappen geprobeerd hun identiteiten te herstellen na culturele genocide, en hoe verschillen deze benaderingen tussen de drie bevolkingsgroepen?
- Wat zijn meer hedendaagse vormen van culturele genocide en hoe verschillen deze van historische vormen?

Deze definiërende, beschrijvende en vergelijkende vraag wordt onderzocht aan de hand van de actuele situatie in Xinjiang en de bredere context van maatschappelijke modernisering.

Met betrekking tot de rol van internationale organisaties:

- Welke rol spelen internationale organisaties en overheidsinstanties bij het voorkomen, bestraffen en herstellen van culturele genocide, en op welke wijze dragen zij bij aan het herstel van culturele identiteit en de ondersteuning van getroffen gemeenschappen, zoals de Holocaust-overlevenden, Aboriginals in Australië en moslimminderheden in Xinjiang?
- Wat is de impact van bestaande wetgeving en beleid op het voorkomen, de erkenning en het herstel van culturele genocide ten aanzien van getroffen bevolkingsgroepen, en in hoeverre biedt het internationale rechtskader effectieve bescherming tegen deze misdaden?

Deze beschrijvende en analyserende vragen zijn gericht op het in kaart brengen van het internationaal juridisch kader, het beleid en de effectiviteit ervan en op het evalueren van de rol van internationale actoren bij het voorkomen, erkennen en herstellen van culturele genocide.

Door deze onderzoeksvragen en methodologie te hanteren, beoogt deze scriptie een diepgaand en multidisciplinair inzicht te bieden in de betekenis, gevolgen en juridische bescherming rond culturele genocide.

METHODOLOGIE

Voor deze scriptie wordt een multidisciplinaire methodologie gehanteerd die het thema culturele genocide vanuit verschillende perspectieven benadert. Naast een strikt juridische analyse van definities, regelgeving en internationale verdragen, omvat het onderzoek ook een rechtsvergelijkende benadering waarbij verschillende contexten en beleidspraktijken uit diverse landen en tijdsperiodes worden onderzocht.

Verder worden historische inzichten geïntegreerd, onder meer door de langdurige gevolgen voor getroffen bevolkingsgroepen te analyseren, zoals het verlies van identiteit, taal, sociale structuren en pogingen tot herstel. Ook wordt er aandacht besteed aan beleidsanalyses, waarbij de rol van internationale organisaties en overheidsinstanties in de preventie, bestrafting en het herstel van culturele genocide wordt bestudeerd.

Tot slot worden niet-juridische bronnen, zoals rapporten, verslagen en empirische casestudies, geïnterpreteerd om een volledig beeld te krijgen van het fenomeen. Deze werkwijze overstijgt een monodisciplinaire aanpak en combineert juridische, historische, sociologische en beleidsmatige perspectieven, waardoor het onderzoek voldoet aan de kenmerken van een multidisciplinaire studie.

HOOFDSTUK 1. THEORETISCH KADER

1.1 BEGRIPSBEPALINGEN

Voorafgaand aan het onderzoek is het essentieel om eerst enkele begrippen die in deze masterscriptie centraal staan te verduidelijken.

1.1.1 Inheemse bevolkingsgroep

Een inheemse bevolkingsgroep is een complex begrip dat per interpretatie kan verschillen; er bestaat dan ook geen eenduidige definitie van wat precies onder “inheems” valt. De Verenigde Naties (VN) en andere internationale organisaties, zoals de Internationale Arbeidsorganisatie (IAO), hebben geprobeerd een internationale definitie te formuleren ter verduidelijking.

Kenmerkend voor inheemse bevolkingsgroepen is een langdurige culturele continuïteit in een specifiek gebied dat zij reeds lange tijd bewonen. Deze continuïteit uit zich in het uitoefenen van tradities, gebruiken en taal die eigen zijn aan de groep. Juist doordat deze culturele uitingen uniek zijn, is de cultuur van inheemse volkeren identificeerbaar en te onderscheiden van andere bevolkingsgroepen. “Inheems” zijn is echter niet alleen een kwestie van culturele eigenheid, maar ook van politieke onderwerping of gedwongen maatschappelijke positie door andere (al dan niet politieke) organen, instituties of bevolkingsgroepen.¹²

De Werkgroep van de Verenigde Naties voor Inheemse Volkeren stelde in 1972 de volgende definitie op:

“Inheemse volkeren bestaan uit de nakomelingen van de volkeren die het huidige territorium van een land volledig of gedeeltelijk bewoonden in de tijd dat personen van een andere cultuur of etnische oorsprong daar arriveerden, hen overwonnen door verovering, bevolking of op een andere manier, hen tot een niet-dominante of koloniale positie brachten; die tegenwoordig meer in overeenstemming met hun eigen sociale, economische en culturele gebruiken en tradities leven dan met de instituties van het land waar ze nu deel van uitmaken, in een staatsstructuur waarin overwegend nationale, sociale en culturele eigenschappen van andere bevolkingssegmenten domineren.”¹³

1.1.2 Cultuur

Cultuur wordt in dit onderzoek gedefinieerd als een dynamisch en evoluerend geheel van sociale gewoonten, tradities, waarden, overtuigingen en andere uitingen die kenmerkend verbonden zijn aan een specifieke groep mensen, bevolkingsgroep of samenleving. Hieronder vallen onder meer sociale gewoonten, overtuigingen, levensstijl, taal, maar ook kunst en architectuur. Cultuur draagt bij aan de collectieve identiteit van individuen binnen een gemeenschap en schept een gevoel van samenhang en verbondenheid.¹⁴

¹² United Nations Working Group on Indigenous Populations, *Final report*, 1972, para. 69, <https://digitallibrary.un.org/record/223522>.

¹³ United Nations Working Group on Indigenous Populations, *Final report*, 1972, para. 69, <https://digitallibrary.un.org/record/223522>.

¹⁴ Van Meijl, T., ‘Culturele Antropologie’, *Ensie*, 2015, <https://www.ensie.nl/toon-van-meijl/culturele-antropologie>.

1.1.3 Culturele identiteit

Culturele identiteit verwijst naar het zelfbeeld en de plaats die individuen innemen binnen een specifieke culturele gemeenschap of groep, gebaseerd op de cultuur waarmee zij zich verbonden voelen. Het zijn vaak de gedeelde eigenschappen, overtuigingen en waarden-zoals hierboven bij cultuur beschreven-die zorgen voor samenhang en verbondenheid, en zo de culturele identiteit vormgeven. Het collectieve kenmerk en de gemeenschappelijke geschiedenis van een groep staan hierbij meestal centraal. Culturele identiteit is daarmee een dynamisch proces, gevormd door gedeelde tradities, verhalen, waarden en historische ervaringen, die samen de sociale structuur en het gevoel van eigenheid binnen een gemeenschap bepalen.¹⁵

1.1.4 Cultureel erfgoed

Cultureel erfgoed omvat zowel materieel als immaterieel erfgoed dat wordt gewaardeerd en van generatie op generatie wordt overgedragen. Het is nauw verbonden met de culturele identiteit en de herkenning van een specifieke bevolkingsgroep. Materieel erfgoed betreft tastbare zaken zoals kunstwerken, monumenten, gebouwen en archeologische vondsten, terwijl immaterieel erfgoed verwijst naar niet-tastbare gebruiken, tradities, feesten, ambachten, verhalen, liederen en rituelen die binnen een gemeenschap worden doorgegeven.¹⁶

Onroerend cultureel erfgoed wordt in artikel 1 van het Werelderfgoedverdrag als volgt gedefinieerd:

*"groepen van afzonderlijke of tot een geheel samengevoegde gebouwen die uit hoofde van hun architectuur, hun homogeniteit of hun eenheid met het landschap uit historisch, artistiek of wetenschappelijk oogpunt van uitzonderlijke universele waarde zijn" en "werken van de mens of werken, voortkomend uit het samenspel van natuur en mens, benevens gebieden die archeologische vindplaatsen omvatten en die van uitzonderlijke universele waarde zijn uit historisch, esthetisch, etnologisch of antropologisch oogpunt."*¹⁷

1.1.5 Etnocide

Etnocide wordt vaak gebruikt als synoniem voor culturele genocide. In deze masterscriptie kunnen deze termen dan ook door elkaar worden gebruikt. Etnocide verwijst naar het systematisch vernietigen van de cultuur, taal, religie of identiteit van een etnische groep, zonder noodzakelijkerwijs het fysieke bestaan van de groep zelf te bedreigen. Het begrip benadrukt het verlies van culturele kenmerken en het gedwongen assimileren of uitwissen van een groep binnen een dominante samenleving.¹⁸

¹⁵ Wisdomlib, 'Culturele identiteit: Symboliek en betekenis', Wisdomlib, 2025, <https://www.wisdomlib.org/nl/concept/culturele-identiteit>.

¹⁶ FARO, 'Wat is cultureel erfgoed?', 2025, faro.be/sector/cultureel-erfgoed.

¹⁷ Art. 1, UNESCO, Verdrag inzake de bescherming van het cultureel en natuurlijk werelderfgoed (Werelderfgoedverdrag), Parijs, 1972.

¹⁸ Winter J.M., 'Etnocide', in: Macmillan S.P. (ed.), The Palgrave Dictionary of Transnational History, Palgrave Macmillan, 2009, p. 331; NIOD, 'Wat is genocide?', NIOD, 2023, <https://www.niod.nl/longreads/wat-genocide>.

1.2 GENOCIDE ALS INTERNATIONALE MISDAAD

1.2.1 De oorsprong, definitie en rechtskarakter

De term 'genocide' is een samenstelling van het Griekse woord *genos* (dat ras, volk of stam betekent) en het Latijnse achtervoegsel *-cide* (afgeleid van *caedere*, wat 'doden' betekent).¹⁹ De term werd in 1944 geïntroduceerd door de Pools-Joodse jurist Raphael Lemkin in zijn boek *Axis Rule in Occupied Europe*, om een naam te geven aan een misdaad die tot dan toe als een "misdrijf zonder naam" werd aangeduid. Lemkin definieerde genocide als een gecoördineerd plan van verschillende acties gericht op de vernietiging van de essentiële fundamenteën van het leven van nationale groepen, met als doel deze groepen te vernietigen.²⁰

1.2.1.1 Raphael Lemkin: de grondlegger van het begrip genocide

Raphael Lemkin was een Pools-Joodse jurist die een centrale rol speelde in de ontwikkeling van het begrip genocide en de internationale erkenning ervan als misdaad. Opgegroeid in Polen, werd Lemkin diep geraakt door het lot van de Joodse bevolking tijdens de Tweede Wereldoorlog. Dit persoonlijke engagement en zijn juridische achtergrond brachten hem ertoe om in 1944, tijdens de oorlog, de term 'genocide' te introduceren in zijn invloedrijke boek *Axis Rule in Occupied Europe*.²¹

Lemkin stelde vast dat bestaande internationale rechtsregels onvoldoende bescherming boden tegen de grootschalige vernietiging van bevolkingsgroepen. In zijn boek definieerde hij genocide als "de vernietiging van een natie of een etnische groep" en benadrukte hij dat het niet alleen ging om fysieke uitroeiing, maar om een gecoördineerd plan van verschillende handelingen die gericht zijn op het vernietigen van de essentiële fundamenteën van het leven van nationale groepen, met als doel deze groepen als zodanig te elimineren.²² Hij beschouwde genocide als een misdaad die zich richt tegen de groep als entiteit, waarbij de gepleegde daden individuen treffen in hun hoedanigheid als lid van die groep, en niet als afzonderlijke personen.²³

Lemkin analyseerde de systematische vervolging en uitroeiing van Joden door nazi-Duitsland en wees erop dat genocide verschillende vormen kan aannemen: van directe moord tot het ondermijnen van de gezondheid, het verstoren van het gezinsleven, het opleggen van andere talen en culturen, economische uitbuiting en bevolkingsverplaatsingen. In zijn visie omvatte genocide dus zowel fysieke vernietiging als de geleidelijke uitwissing van de identiteit, cultuur en sociale structuren van een

¹⁹ Lemkin R., *Axis Rule in Occupied Europe: Laws of Occupation, Analysis of Government, Proposals for Redress*, Rumford Press, 1944, p. 79.

²⁰ Jones A., *Genocide: A Comprehensive Introduction*, Routledge, 2006, p. 8; NIOD, 'Wat is genocide?', NIOD, 2023, <https://www.niod.nl/blog/wat-genocide>; National Geographic, 'Wat is de definitie van genocide en waarom is deze misdaad zo moeilijk te bewijzen?', National Geographic, 2022, <https://www.nationalgeographic.nl/geschiedenis-en-cultuur/2022/04/wat-is-de-definitie-van-genocide-en-waarom-is-deze-misdaad-zo-moeilijk-te-bewijzen>; United States Holocaust Memorial Museum, 'Coining a Word and Championing a Cause: The Story of Raphael Lemkin', United States Holocaust Memorial Museum, <https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/article/coining-a-word-and-championing-a-cause-the-story-of-raphael-lemkin>.

²¹ Lemkin R., *Axis Rule in Occupied Europe: Laws of Occupation, Analysis of Government, Proposals for Redress*, Carnegie Endowment for International Peace, 1944, p. 4; Schabas W.A., *Genocide in International Law*, Cambridge University Press, 2002, p. 24; Lemkin R., *Axis Rule in Occupied Europe: Laws of Occupation, Analysis of Government, Proposals for Redress*, Rumford Press, 1944, p. 79.

²² PMC, 'Starvation Genocide and the Triumph of Raphael Lemkin', PMC, 2022, <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC9049151/>.

²³ Facing History, 'Raphael Lemkin and the Genocide Convention', Facing History, 2025, <https://www.facinghistory.org/resource-library/raphael-lemkin-genocide-convention>; Echoes & Reflections, 'Axis Rule in Occupied Europe', Echoes & Reflections, 2023, <https://echoesandreflections.org/wp-content/uploads/2023/03/12-01-04-Student-Handout-Axis-Rule-in-Occupied-Europe.pdf>.

groep. Hij onderscheidde daarbij twee fasen: enerzijds de vernietiging van de nationale basis van de onderdrukte groep, en anderzijds het opleggen van de nationale basis van de onderdrukkende groep.²⁴

Lemkin was ervan overtuigd dat alleen een internationaal verdrag, ondersteund door nationale wetgeving, genocide effectief kon bestrijden. Aan het einde van zijn boek gaf hij voorstellen voor de toekomst, waarbij hij aandrong op een internationaal verdrag dat landen zou verplichten om genocide strafbaar te stellen en internationale rechtsmacht te hanteren, zodat daders van genocide overal ter wereld vervolgd konden worden.²⁵ Zijn oproep werd gehoord, de Verenigde Naties namen zijn inzichten over en gebruikten zijn definitie als basis voor een nieuw internationaal verdrag, waarmee genocide werd erkend als een internationale misdaad.²⁶

Lemkins werk legde zo niet alleen de taalkundige, maar ook de juridische en morele basis voor de internationale bestrijding van genocide. Zijn brede en diepgaande analyse van genocide als misdaad tegen groepen heeft blijvende invloed gehad op het internationale recht en het denken over collectief geweld.²⁷

1.2.1.2 *Het Verdrag inzake de voorkoming en de bestraffing van genocide*

Zo gezegd zijnde, werd genocide erkend als een internationale misdaad en vastgelegd in het Verdrag inzake de Voorkoming en Bestraffing van Genocide van 1948 (het Genocideverdrag), dat op 12 januari 1951 in werking trad.²⁸

De verplichtingen uit dit verdrag zijn door het Internationaal Gerechtshof zelfs erkend als internationaal gewoonterecht en worden beschouwd als *jus cogens*, oftewel dwingend recht waaraan geen enkele staat zich kan of mag onttrekken.²⁹ Het verdrag bestaat uit negentien artikelen die samen het internationale juridische kader voor het voorkomen en bestraffen van genocide vormen. De eerste artikelen zijn het meest bepalend voor de reikwijdte en inhoud van het verdrag.³⁰

Artikel I bevestigt dat genocide, ongeacht of het in oorlogstijd of vreedetijd plaatsvindt, een misdrijf is onder internationaal recht. Staten die partij zijn bij het verdrag verbinden zich ertoe genocide te voorkomen en te bestraffen.³¹

²⁴ Power S., 'A Problem from Hell': America & the Age of Genocide, Basic Books, 2002, p. 20-43; Jacobs S.L., 'Indicting Henry Kissinger: The Response of Raphael Lemkin', in: Jones A. (ed.), Genocide, War Crimes and the West: History and Complicity, Zed Books, 2004, p. 217.

²⁵ Lemkin R., Axis Rule in Occupied Europe: Laws of Occupation, Analysis of Government, Proposals for Redress, Rumford Press, 1944, p. 84-94.

²⁶ Elder T., 'What you see before your eyes: documenting Raphael Lemkin's life by exploring his archival Papers, 1900-1959', Journal of Genocide Research 7, 2005, p. 469; Jones A., Genocide: A Comprehensive Introduction, Routledge, 2006, p. 8; Lemkin R., Axis Rule in Occupied Europe: Laws of Occupation, Analysis of Government, Proposals for Redress, Rumford Press, 1944, p. 93-94; United Nations, 'Definitions of Genocide and Related Crimes', United Nations, 2025, <https://www.un.org/en/genocide-prevention/definition>.

²⁷ Facing History, 'Raphael Lemkin and the Genocide Convention', Facing History, 2025, <https://www.facinghistory.org/resource-library/raphael-lemkin-genocide-convention>.

²⁸ Schabas W.A., 'Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide', Verenigde Naties, 2008, https://legal.un.org/avl/pdf/ha/cppcg/cppcg_e.pdf; Genocideverdrag.

²⁹ Internationaal Gerechtshof, Reservations to the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide, Advisory Opinion, 28 mei 1951, p. 23.

³⁰ Genocideverdrag; VPRO, 'De Verenigde Naties en het begrip genocide', VPRO, 2005, <https://www.vpro.nl/programmas/tegenlicht/lees/bijlagen/2004-2005/dagboek-van-een-vn-diplomaat/de-verenigde-naties-en-het-begrip-genocide.html>.

³¹ Art. I Genocideverdrag.

Artikel II geeft een duidelijke en limitatieve definitie van genocide. Volgens het verdrag is er sprake van genocide wanneer bepaalde handelingen worden gepleegd met de bedoeling om een nationale, etnische, raciale of religieuze groep geheel of gedeeltelijk als zodanig te vernietigen. De handelingen die hieronder vallen zijn:

"Het doden van leden van de groep, het toebrengen van ernstig lichamelijk of geestelijk letsel aan leden van de groep, het opzettelijk opleggen van levensvoorwaarden die gericht zijn op de volledige of gedeeltelijke fysieke vernietiging van de groep, het nemen van maatregelen om geboorten binnen de groep te voorkomen, het gewelddadig overbrengen van kinderen van de groep naar een andere groep".³²

Artikel III bepaalt vervolgens welke handelingen strafbaar zijn onder het verdrag:

"Genocide, samenzwering om genocide te plegen, directe en openbare aanzetting tot genocide, poging tot genocide en medeplichtigheid aan genocide".³³

Artikel IV stelt dat iedereen die zich schuldig maakt aan genocide of aan de hierboven genoemde strafbare handelingen, kan worden vervolgd en gestraft, ongeacht of het gaat om regeringsfunctionarissen, ambtenaren of particulieren.³⁴

Artikel V verplicht de staten die partij zijn bij het verdrag om in hun nationale wetgeving bepalingen op te nemen die genocide strafbaar stellen en om effectieve straffen te voorzien voor daders.³⁵

Artikel VI bepaalt dat personen die van genocide worden verdacht, berecht moeten worden door een bevoegde rechtbank van het land waar de misdaad is gepleegd, of door een internationaal straftribunaal indien dat is ingesteld.³⁶

Artikel VIII geeft staten het recht om de Verenigde Naties te verzoeken op te treden wanneer er aanwijzingen zijn van genocide.³⁷

De objectieve reikwijdte van het verdrag is dus ruim: het verplicht staten tot preventie, strafbaarstelling, vervolging en internationale samenwerking, en het erkent genocide als een uitzonderlijk ernstig misdrijf dat de internationale gemeenschap als geheel aangaat.³⁸ De definitie van genocide is strikt en vereist steeds de specifieke intentie om een beschermde groep als zodanig geheel of gedeeltelijk te vernietigen. Niet elke massamoord valt dus onder de juridische definitie van genocide, aangezien die specifieke vernietigingsintentie essentieel is.³⁹

³² Art. 2 Genocideverdrag.

³³ Art. 3 Genocideverdrag.

³⁴ Art. 4 Genocideverdrag.

³⁵ Art. 5 Genocideverdrag.

³⁶ Art. 6 Genocideverdrag.

³⁷ Art. 7 Genocideverdrag.

³⁸ Federale Overheidsdienst Justitie, 'Misdad van genocide', Federale Overheidsdienst Justitie, 2025, https://justitie.belgium.be/nl/themas_en_dossiers/internationale_misdrijven/ernstige_schendingen_van_het_internationaal_humanitair_recht/misdad_van_genocide; KU Leuven, 'The Prohibition of Genocide as a Norm of Ius Cogens', KU Leuven, 2023, <https://www.law.kuleuven.be/iir/nl/onderzoek/working-papers/WP69e.pdf>.

³⁹ Genocideverdrag; VPRO, 'De Verenigde Naties en het begrip genocide', VPRO, 2005, <https://www.vpro.nl/programmas/tegenlicht/lees/bijlagen/2004-2005/dagboek-van-een-vn-diplomaat/de-verenigde-naties-en-het-begrip-genocide.html>; Knack, 'Niet elke massamoord valt onder de juridische definitie van genocide', Knack, 2025, <https://www.knack.be/nieuws/wereld/niet-elke-massamoord-valt-onder-de-juridische-definitie-van-genocide/>.

HOOFDSTUK 2. CULTURELE GENOCIDE

2.1 DEFINIËRING EN CONCEPTUALISERING

Culturele genocide is een begrip dat in de rechtswetenschap, ook wel aangeduid als rechtsgeleerdheid of jurisprudentie, uitvoerig wordt besproken en geanalyseerd.⁴⁰

In de rechtsleer wordt de term *ethnocide* vaak als synoniem gebruikt voor culturele genocide. Net als het woord genocide is *ethnocide* samengesteld uit het Griekse “*ethnos*”, wat ‘natie’ of ‘volk’ betekent, en het Latijnse “*cide*”, afgeleid van “*caedere*”, wat ‘doden’ of ‘moorden’ inhoudt.

Het onderscheid tussen genocide en culturele genocide ligt vooral in de aard van de vernietiging: bij genocide gaat het vooral om de fysieke of biologische uitroeiing van mensen, terwijl culturele genocide daar de vernietiging van taal, tradities, religie, monumenten en groepsidentiteit aan toevoegt.⁴¹ Er is ook een samenhang, want culturele vernietiging kan zowel een zelfstandige strategie zijn als een onderdeel van bredere genocidale praktijken. Het uiteindelijke doel is dan niet alleen de fysieke eliminatie, maar ook het verdwijnen van een groep als culturele entiteit. In deze context verwijst ‘*ethnos*’ dus vooral naar de culturele kenmerken die een bevolkingsgroep onderscheiden.⁴²

2.1.1 Raphael Lemkin

Raphael Lemkin’s theorie vormt het fundament voor het internationale begrip en de strafbaarstelling van genocide, wat verklaart waarom zijn visie en de definitie van culturele genocide ook veel aandacht krijgen in de rechtsleer.⁴³ Lemkin’s ideeën en theorieën zijn niet altijd even eenduidig, ze konden in de loop der tijd nogal evolueren en veranderen.⁴⁴

Lemkin stelde dat de bescherming van de culturele identiteit van bevolkingsgroepen een essentieel onderdeel vormt van genocide.⁴⁵ Volgens zijn benadering kon genocide op meerdere manieren

⁴⁰ Churchill W.S., ‘Genocide by Any Other Name: North American Indian Residential Schools in Context’, in: Jones A. (ed.), *Genocide, War Crimes and the West: History and Complicity*, Zed Books, 2004, p. 80.

⁴¹ National Geographic, ‘Wat is de definitie van genocide en waarom is deze misdaad zo moeilijk te bewijzen?’, National Geographic, 2022, <https://www.nationalgeographic.nl/geschiedenis-en-cultuur/2022/04/wat-is-de-definitie-van-genocide-en-waarom-is-deze-misdaad-zo-moeilijk-te-bewijzen>; Centrum voor Internationaal Recht, ‘Wanneer is sprake van genocide?’, Centrum voor Internationaal Recht, 2025, <https://www.centruminternationaalrecht.nl/-/wanneer-is-sprake-van-genocide->; NIOD, ‘Wat is genocide?’, NIOD, 2023, <https://www.niod.nl/longreads/wat-genocide>; Clavero B., *Genocide Or Ethnocide, 1933-2007: How to Make, Unmake, and Remake Law With Words*, Editorial Trotta, 2008, p. 101; Jones A., *Genocide: A Comprehensive Introduction*, Routledge, 2006, p. 10.

⁴² Clavero B., *Genocide Or Ethnocide, 1933-2007: How to Make, Unmake, and Remake Law With Words*, Editorial Trotta, 2008, p. 101; Jones A., *Genocide: A Comprehensive Introduction*, Routledge, 2006, p. 10; Clavero B., *Genocide Or Ethnocide, 1933-2007: How to Make, Unmake, and Remake Law With Words*, Editorial Trotta, 2008, p. 101.

⁴³ Bińczyk G.M. en Debski S. (eds.), *Raphael Lemkin: A Hero of Humankind*, Polish Institute of International Affairs, 2010; Shaller D. en Zimmerer J. (eds.), *The Origins of Genocide: Raphael Lemkin as a Historian of Mass Violence*, Routledge, 2009; *Journal of Genocide Research* 15/3, 2013; *Journal of Genocide Research* 7/4, 2005; Jacobs L.S., ‘Genesis of the Concept of Genocide According to Its Author from the Original Sources’, *Human Rights Review* 3/2, 2002, p. 98–103; Moses D.A., ‘Raphael Lemkin, Culture, and the Concept of Genocide’, in: Bloxham D. en Moses A.D. (eds.), *The Oxford Handbook of Genocide Studies*, Oxford University Press, 2010, p. 19–41.

⁴⁴ Moses A. (ed.), ‘Raphael Lemkin, Culture, and the Concept of Genocide’, in: *The Oxford Handbook of Genocide Studies*, Oxford University Press, 2012, p. 19–41; Erickson I., ‘Raphaël Lemkin Culture and Cultural Genocide’, in: Bachman S.J. (ed.), *Cultural Genocide: Law, Politics and Global Manifestations*, Routledge, 2019, p. 21–44; Shaw M., *What is Genocide?*, Polity Press, 2007, p. 66–67.

⁴⁵ Moses A. (ed.), ‘Raphael Lemkin, Culture, and the Concept of Genocide’, in: *The Oxford Handbook of Genocide Studies*, Oxford University Press, 2012, p. 19–41.

gepleegd worden: enerzijds door het fysiek doden van leden van een groep, anderzijds door het aantasten of vernietigen van de specifieke levensstijl en cultuur die een bevolkingsgroep kenmerkt. Voor Lemkin hoefde niet noodzakelijk elk lid van een groep fysiek vernietigd te worden om van genocide te spreken; ook het systematisch ondermijnen van cultuur en identiteit kon genocidaal zijn.⁴⁶

In zijn theorie van genocide maakte Lemkin onderscheid tussen fysieke, biologische en culturele genocide. Fysieke genocide betrof het opzettelijk doden of ernstig lichamelijk schade van leden van nationale, religieuze of etnische groepen. Biologische genocide omvatte handelingen die de voortplanting van een groep belemmeren, zoals gedwongen sterilisatie of abortus. Culturele genocide richtte zich op het vernietigen van de culturele fundamenteën van een groep, bijvoorbeeld door het verbieden van taal, religie, onderwijs of het vernietigen van culturele monumenten.⁴⁷ Voor Lemkin was cultuur een fundamenteel en positief element voor het voortbestaan en de ontwikkeling van een bevolkingsgroep. Daarom moet deze beschermd worden, om creativiteit en menselijke diversiteit te waarborgen.⁴⁸

De moeilijkheid van Lemkin's benadering is dat het toepassingsgebied van genocide zeer breed wordt: naast fysieke en culturele vernietiging omvat zijn definitie ook politieke, sociale, economische, religieuze en morele dimensies.⁴⁹ Volgens Lemkin konden al deze aspecten van een groep afzonderlijk worden geïsoleerd en zo bijdragen aan haar vernietiging. Dit leidde tot een organisch en multidimensionaal concept van genocide, waarin culturele vernietiging niet losstaat van fysieke of biologische aanvallen, maar integraal deel uitmaakt van een bredere strategie om een groep als zodanig te elimineren.⁵⁰

2.1.2 De complexiteit van culturele genocide in de rechtsleer

De erkenning en afbakening van culturele genocide is onderwerp van debat.⁵¹ Niet alle auteurs zijn het eens over welke handelingen of gebeurtenissen noodzakelijk aanwezig moeten zijn om van culturele genocide te kunnen spreken. Sommige onderzoekers beschouwen culturele genocide als een essentieel onderdeel van fysieke genocide, waarbij culturele vernietiging wordt gezien als een verlengstuk van of een voorwaarde voor de fysieke uitroeiing van een groep.⁵² Andere auteurs pleiten er juist voor om etniciteit en cultuur als afzonderlijke begrippen te behandelen, en benadrukken dat culturele vernietiging ook los van fysieke uitroeiing kan plaatsvinden.⁵³ Hierdoor is de precieze

⁴⁶ Erickson I., 'Raphaël Lemkin Culture and Cultural Genocide', in: Bachman S.J. (ed.), *Cultural Genocide: Law, Politics and Global Manifestations*, Routledge, 2019, p. 21-44.

⁴⁷ Van Krieken R., 'Cultural Genocide', *Journal on Ethnopolitics and Minority Issues in Europe* 21(1), 2022, p. 3.

⁴⁸ Moses A. (ed.), 'Raphael Lemkin, Culture, and the Concept of Genocide', in: *The Oxford Handbook of Genocide Studies*, Oxford University Press, 2012, p. 19-41; Amir R., 'Law Meets Literature: Raphael Lemkin and Genocide Studies', *Pólemos: Journal of Law, Literature and Culture* 12/2, 2018, p. 429-447.

⁴⁹ Churchill W.S., 'Genocide by Any Other Name: North American Indian Residential Schools in Context', in: Jones A. (ed.), *Genocide, War Crimes and the West: History and Complicity*, Zed Books, 2004, p. 80; Moses A. (ed.), 'Raphael Lemkin, Culture, and the Concept of Genocide', in: *The Oxford Handbook of Genocide Studies*, Oxford University Press, 2012, p. 19-41.

⁵⁰ Lemkin R., *Axis Rule in Occupied Europe: Laws of Occupation, Analysis of Government, Proposals for Redress*, Rumford Press, 1944, p. 79-90; Lemkin R., 'Genocide as a Crime under International Law', *U.N. Bulletin*, 1948, p. 70-71.

⁵¹ Churchill W.S., 'Genocide by Any Other Name: North American Indian Residential Schools in Context', in: Jones A. (ed.), *Genocide, War Crimes and the West: History and Complicity*, Zed Books, 2004, p. 80.

⁵² Shaw M., *What is Genocide?*, Polity Press, 2007, p. 66-67.

⁵³ Favret J. en Jaulin R., 'La paix blanche. Introduction à l'ethnocide', *Revue française de sociologie* 13/4, 1972, p. 591-592.

definitie van culturele genocide omstreden, het concept wordt in verschillende contexten en op uiteenlopende manieren ingevuld.

2.1.2.1 *Patrick Wolfe*

Patrick Wolfe ontwikkelde de theorie van de 'logica van eliminatie' om de relatie tussen culturele genocide en de onderdrukking van inheemse bevolkingsgroepen binnen vestigingskolonialisme te verklaren. Zijn theorie toont aan dat eliminatie van inheemse bevolkingsgroepen niet uitsluitend neerkomt op fysieke uitroeiing, maar ook op het systematisch vernietigen van hun culturele identiteit, sociale structuren en relatie tot het land.⁵⁴ Wolfe stelt dat het vestigingskolonialisme een structureel proces is waarbij de oorspronkelijke bevolking wordt vervangen door kolonisten, en dat deze eliminatie zowel negatieve (vernietiging van samenlevingen) als positieve (opbouw van een nieuwe koloniale maatschappij) dimensies kent.

In deze benadering wordt culturele genocide niet gereduceerd tot louter geweld of massamoord, maar omvat het ook praktijken als onteigening, assimilatie, het verbieden van taal en tradities, en het vernietigen van cultureel erfgoed-allemaal met het doel de bestaansgrond van inheemse groepen uit te wissen. Wolfe maakt duidelijk dat deze culturele vernietiging een essentieel onderdeel is van de koloniale machtsstructuur en dat het verdwijnen van een groep als culturele entiteit ook zonder directe fysieke uitroeiing kan plaatsvinden. Daarmee biedt zijn theorie een analytisch kader om culturele genocide te begrijpen als een autonoom, systematisch proces dat diep verweven is met koloniale overheersing en niet altijd samenvalt met, maar wel vaak samengaat met fysieke genocide.⁵⁵

Wolfe's logica van eliminatie helpt om culturele genocide te definiëren als een structurele en intentionele strategie van koloniale machten, gericht op de uitwissing van inheemse culturen en identiteiten, zelfs wanneer de groep fysiek blijft voortbestaan.

2.1.2.2 *Damien Short*

De theorie van Damien Short bouwt voort op Wolfe's idee van structurele eliminatie en breidt het concept uit door te onderstrepen dat culturele genocide niet beperkt is tot fysieke vernietiging, maar ook betrekking heeft op systematische onderdrukking, assimilatie en marginalisatie van hele gemeenschappen. Volgens Short zijn deze processen niet alleen schadelijk voor individuele slachtoffers, maar hebben ze diepgaande en langdurige gevolgen voor de gehele groep, zoals collectief trauma dat generationeel kan doorwerken.⁵⁶

⁵⁴ Wolfe P., 'Structure and Event: Settler Colonialism, Time, and the Question of Genocide', in: Moses A.D. (ed.), *Colony, Empire, Genocide: Conquest, Occupation, and Subaltern Resistance in World History*, Berghahn, 2008, p. 105-116; Wolfe P., 'Settler Colonialism and the Elimination of the Native', *Journal of Genocide Research* 8(4), 2006, p. 387-409.

⁵⁵ Wolfe P., 'Structure and Event: Settler Colonialism, Time, and the Question of Genocide', in: Moses A.D. (ed.), *Colony, Empire, Genocide: Conquest, Occupation, and Subaltern Resistance in World History*, Berghahn, 2008, p. 105-116; Wolfe P., 'Settler Colonialism and the Elimination of the Native', *Journal of Genocide Research* 8(4), 2006, p. 387-409.

⁵⁶ Short D., 'Australia: A Continuing Genocide?', *Journal of Genocide Research* 12(1-2), 2010, p. 48-49; Bloomsbury, 'Redefining Genocide: Settler Colonialism, Social Death and Ecocide', Bloomsbury, 2024, <https://www.bloomsbury.com/uk/redefining-genocide-9781848135468/>; Cook M. en Short D., 'A Political Economy of Genocide in Australia: The Architecture of Dispossession Then and Now', Cook M. en Short D., 2019, <https://www.concernedaustralians.com.au/media/2019%20-%20MC%20DS%20A%20Political%20Economy%20of%20Genocide%20in%20Australia-the%20architecture%20of%20Dispossession%20Then%20and%20Now.pdf>.

Short benadrukt dat culturele genocide niet alleen een moreel of maatschappelijk probleem is, maar ook een politieke en juridische uitdaging vormt, vooral in de context van koloniale en postkoloniale samenlevingen. Hij stelt dat culturele genocide tot nu toe onvoldoende wordt erkend in het internationaal recht, ondanks de groeiende actualiteit en zichtbaarheid van deze praktijken, met name jegens inheemse bevolkingsgroepen.⁵⁷

Zijn benadering voegt aan de definitie van culturele genocide een structurele en beleidsmatige dimensie toe: hij wijst op de rol van staatsbeleid, wetgeving en institutionele praktijken die gericht zijn op het ondermijnen of vernietigen van de culturele continuïteit van een groep.⁵⁸ Short pleit ervoor om culturele genocide te erkennen als een zelfstandige vorm van genocide, waarbij assimilatie en systematische onderdrukking voldoende zijn om van genocide te spreken, ook als er geen sprake is van direct fysiek geweld.⁵⁹

2.1.2.3 Dirk Moses

Dirk Moses richt zich, net als Damien Short, op het politieke en structurele karakter van culturele genocide en de diepgaande gevolgen van uitsluiting en onderdrukking van bevolkingsgroepen, in het bijzonder inheemse gemeenschappen. Moses stelt dat de traditionele definitie van genocide, zoals vastgelegd in de VN-Conventie van 1948, ontoereikend is om de volle reikwijdte van genocidale praktijken te omvatten.⁶⁰ Hij uit kritiek op de interpretatie van Raphael Lemkin's oorspronkelijke theorie, die aan de basis lag van de conventie. Volgens Moses bevat Lemkin's concept bruikbare elementen, maar is het 'te breed en onsamenhangend' geworden in de toepassing ervan, waardoor het begrip genocide in de praktijk vooral wordt vereenzelvigd met massamoord en fysiek geweld.⁶¹

Moses wijst erop dat Lemkin in zijn oorspronkelijke werk niet alleen het fysieke vernietigen van groepen bedoelde, maar ook het 'vernietigen of blijvend verzwakken' van een groep door het ondermijnen van hun nationale, economische, sociale en culturele structuren.⁶² Toch werden in de uiteindelijke conventie vooral de gebeurtenissen van de Holocaust als maatgevend genomen, waardoor genocide nu in de internationale rechtsorde vooral staat voor massamoord op

⁵⁷ Short D., 'Australia: A Continuing Genocide?', *Journal of Genocide Research* 12(1-2), 2010, p. 48-49; Short D., *Redefining Genocide: Settler Colonialism, Social Death and Ecocide*, Zed Books, 2016, p. 19-42.

⁵⁸ Benvenuto J., 'What Does Genocide Produce? The Semantic Field of Genocide, Cultural Genocide, and Ethnocide in Indigenous Rights Discourse', *Genocide Studies and Prevention: An International Journal* 9(2), 2015, p. 26-40; Short D., 'Australia: A Continuing Genocide?', *Journal of Genocide Research* 12(1-2), 2010, p. 48-49.

⁵⁹ Short D., *Redefining Genocide: Settler Colonialism, Social Death and Ecocide*, Zed Books, 2016, p. 19-42; Bloomsbury, 'Redefining Genocide: Settler Colonialism, Social Death and Ecocide', Bloomsbury, 2024, <https://www.bloomsbury.com/uk/redefining-genocide-9781848135468/>; Stevenson S.A., 'Book Review: "Redefining Genocide: Settler Colonialism, Social Death and Ecocide" by Damien Short', *Studies in Social Justice*, 2017, <https://journals.library.brocku.ca/index.php/SSJ/article/view/1523/1486>.

⁶⁰ RevDem Podcast, 'Interview en podcast Dirk Moses: The Problems of Genocide', RevDem Podcast, 2021, 20 december; Moses A.D., 'Empire, Colony, Genocide: Keywords and the Philosophy of History', in: Moses A.D. (ed.), *Colony, Empire, Genocide: Conquest, Occupation, and Subaltern Resistance in World History*, Berghahn, 2008, p. 13; Benvenuto J., 'What Does Genocide Produce? The Semantic Field of Genocide, Cultural Genocide, and Ethnocide in Indigenous Rights Discourse', *Genocide Studies and Prevention: An International Journal* 9(2), 2015, p. 26-40; Moses A.D., 'Raphael Lemkin, Culture, and the Concept of Genocide', *Moses*, 2008, p. 20-41, https://www.dirkmoses.com/uploads/7/3/8/2/7382125/moses_lemkin_culture.pdf.

⁶¹ Moses A.D., 'Empire, Colony, Genocide: Keywords and the Philosophy of History', in: Moses A.D. (ed.), *Colony, Empire, Genocide: Conquest, Occupation, and Subaltern Resistance in World History*, Berghahn, 2008, p. 13; Benvenuto J., 'What Does Genocide Produce? The Semantic Field of Genocide, Cultural Genocide, and Ethnocide in Indigenous Rights Discourse', *Genocide Studies and Prevention: An International Journal* 9(2), 2015, p. 26-40; Moses A.D., 'Raphael Lemkin, Culture, and the Concept of Genocide', *Moses*, 2008, p. 20-41, https://www.dirkmoses.com/uploads/7/3/8/2/7382125/moses_lemkin_culture.pdf.

⁶² Moses A.D., 'Raphael Lemkin, Culture, and the Concept of Genocide', *Moses*, 2008, p. 20-41, https://www.dirkmoses.com/uploads/7/3/8/2/7382125/moses_lemkin_culture.pdf.

bevolkingsgroepen en alles wat daaraan voorafgaat – zoals culturele vernietiging, uitsluiting of economische ontwrichting – grotendeels buiten beschouwing blijft. Moses betoogt dat deze beperking problematisch is, omdat vormen van uitsluiting, het vernietigen van economie en gezondheid, en het onderdrukken van taal en cultuur op zichzelf niet als genocide worden erkend, terwijl de combinatie van deze praktijken wel degelijk tot de vernietiging van een groep kan leiden. Bovendien is volgens Moses culturele genocide een vorm van geweld die net zo ernstig is als fysiek geweld en massamoord.⁶³

Volgens Moses is culturele genocide een vorm van geweld die net zo ernstig is als fysiek geweld en massamoord, en pleit hij voor een bredere, meer omvattende definitie van genocide waarin culturele vernietiging als integraal onderdeel wordt erkend. Hij ziet genocide als een breed proces van structurele, politieke en culturele handelingen, waarvan culturele genocide een essentieel aspect vormt. Moses benadrukt de noodzaak van aanpassing op internationaal niveau, zowel qua beleid als erkenning en herstelrecht, om recht te doen aan de ervaringen van inheemse bevolkingsgroepen en andere gemarginaliseerde gemeenschappen die structureel worden uitgesloten of onderdrukt.⁶⁴

Door deze benadering draagt ook Moses bij aan het debat over de definitie van culturele genocide door te laten zien dat het huidige juridische kader tekortschiet en dat culturele vernietiging een volwaardige, erkende dimensie van genocide zou moeten zijn.

⁶³ Moses A.D., 'Raphael Lemkin, Culture, and the Concept of Genocide', Moses, 2008, p. 20-41, https://www.dirkmoses.com/uploads/7/3/8/2/7382125/moses_lemkin_culture.pdf.

⁶⁴ Moses A.D., 'Empire, Colony, Genocide: Keywords and the Philosophy of History', in: Moses A.D. (ed.), *Colony, Empire, Genocide: Conquest, Occupation, and Subaltern Resistance in World History*, Berghahn, 2008, p. 13; Benvenuto J., 'What Does Genocide Produce? The Semantic Field of Genocide, Cultural Genocide, and Ethnocide in Indigenous Rights Discourse', *Genocide Studies and Prevention: An International Journal* 9(2), 2015, p. 26-40; Moses A.D., 'Raphael Lemkin, Culture, and the Concept of Genocide', Moses, 2008, p. 20-41, https://www.dirkmoses.com/uploads/7/3/8/2/7382125/moses_lemkin_culture.pdf.

2.2 VORMEN EN MECHANISMEN VAN CULTURELE GENOCIDE

2.2.1 Verdringing en assimilatie

Assimilatie verwijst naar het proces waarbij minderheidsgroepen binnen een maatschappij zich aanpassen aan de normen en waarden van de meerderheidsgroep. Verdringing houdt in dat de dominante groep de cultuur, taal of gewoonten van de minderheid actief uit het publieke leven duwt of vervangt. Hierbij wordt de minderheid niet opgenomen in de dominante cultuur, maar wordt hun eigen cultuur systematisch naar de achtergrond gedrukt of zelfs verboden, zodat de dominante cultuur de overhand krijgt. Dit leidt doorgaans tot het verlies of het aanpassen van hun eigen culturele identiteit ten gunste van de dominante cultuur.⁶⁵

Assimilatie kan zich uiten in het overnemen van taal, gewoonten, religie en andere culturele uitingen. Het kan zowel volledig als gedeeltelijk zijn, afhankelijk van de mate waarin de oorspronkelijke cultuur behouden blijft. Deze processen kunnen zowel vrijwillig als gedwongen verlopen. Bij vrijwillige assimilatie kiest een individu of groep er bewust voor om de eigen cultuur los te laten en op te gaan in de dominante samenleving, bijvoorbeeld om de kansen op maatschappelijke participatie te vergroten. Gedwongen assimilatie daarentegen vindt plaats wanneer externe druk, zoals wetgeving, beleid, politieke dwang of sociale uitsluiting, de minderheidsgroep ertoe dwingt haar cultuur op te geven en zich aan te passen aan de dominante groep.⁶⁶

2.2.2 Securisatie

Securisatie is een proces waarbij een overheid of andere machthebber een bepaalde cultuur, groep of traditie presenteert als een bedreiging voor de veiligheid of het voortbestaan van de samenleving. Door deze groep of haar culturele uitingen te bestempelen als "existentiële dreiging", wordt het mogelijk gemaakt om buitengewone, vaak ingrijpende maatregelen te rechtvaardigen die gericht zijn op het onderdrukken, veranderen of zelfs uitwissen van die cultuur. Dit kan bijvoorbeeld gebeuren door het verbieden van taal, religieuze praktijken of traditionele gebruiken, het vernietigen van cultureel erfgoed, of het gedwongen overplaatsen van kinderen naar andere gemeenschappen.⁶⁷

2.2.3 Onderdrukking

Onderdrukking is in deze zin het systematisch beperken, ondermijnen of vernietigen van de culturele uitingen, instituties en identiteit van een specifieke groep, met als doel deze groep haar unieke culturele kenmerken te ontnemen of te laten verdwijnen. Dit kan zich uiten in het verbieden van

⁶⁵ Van Dale, 'Betekenis assimilatie', Van Dale, 2025, <https://www.vandale.nl/gratis-woordenboek/nederlands/betekenis/assimilatie>; Middenveldinnovatie, 'Omgaan met etnisch-culturele diversiteit in het middenveld', Middenveldinnovatie, 2025, https://middenveldinnovatie.be/MIDDENVE/INDEX_PHP/PUBLICAT/21_OMGAA.HTM; NPO Radio 1, 'Is vernietiging erfgoed Gaza culturele genocide?', NPO Radio 1, 2025, 11 mei.

⁶⁶ DBNL, 'Multicultureel burgerschap: Voorbij integratie, assimilatie, segregatie', DBNL, 2002, https://www.dbnl.org/tekst/_ons003200201_01/_ons003200201_01_0094.php; Van Dale, 'Betekenis assimilatie', Van Dale, 2025, <https://www.vandale.nl/gratis-woordenboek/nederlands/betekenis/assimilatie>; Middenveldinnovatie, 'Omgaan met etnisch-culturele diversiteit in het middenveld', Middenveldinnovatie, 2025, https://middenveldinnovatie.be/MIDDENVE/INDEX_PHP/PUBLICAT/21_OMGAA.HTM

⁶⁷ Halper J., War Against the People: Israel, the Palestinians and Global Pacification, Pluto Press, 2015, p. 43; Balzacq T., Léonard S. en Ruzicka J., "'Securitization" revisited: theory and cases', International Relations 30(4), 2016, p. 494-531; Trédaniel M. en Lee P.K., 'Explaining the Chinese Framing of the "Terrorist" Violence in Xinjiang: Insights from Securitization Theory', Nationalities Papers 46(1), 2018, p. 177-195; Vuori J.A., 'Illocutionary logic and strands of securitization: Applying the theory of securitization to the study of non-democratic political orders', European Journal of International Relations 14(1), 2008, p. 65-99.

taal, religieuze praktijken, onderwijs in de eigen cultuur, of het vernietigen van cultureel erfgoed zoals gebedshuizen, historische gebouwen en kunstcollecties. Onderdrukking in deze context is vaak het resultaat van bewust beleid, uitgevoerd door een staat of dominante groep, en richt zich op het breken van het collectieve geheugen en het sociale weefsel van de getroffen gemeenschap. Zo wordt niet alleen de fysieke aanwezigheid, maar vooral het voortbestaan van de groep als culturele entiteit bedreigd. Dit proces kan gepaard gaan met discriminatie, stigmatisering en het systematisch ontzeggen van fundamentele rechten, waardoor culturele diversiteit wordt ondermijnd en de dominante cultuur wordt versterkt.⁶⁸

2.2.4 Etnische zuivering

Etnische zuivering verwijst naar het doelbewust en systematisch verwijderen van een etnische, religieuze of nationale groep uit een bepaald gebied, met als doel het gebied te zuiveren en uitsluitend te laten bewonen door de dominante groep. Dit proces kan verschillende vormen aannemen, waaronder gedwongen verhuizing, deportatie, gedwongen huwelijken, intimidatie, geweld, gedwongen sterilisatie en soms zelfs massamoord. Vaak gaat etnische zuivering gepaard met het vernietigen van culturele en religieuze symbolen, zoals gebedshuizen, begraafplaatsen en monumenten, om zo de sporen van de aanwezigheid van de verdreven groep uit te wissen.⁶⁹

Naast fysieke verwijdering wordt ook de culturele identiteit van de groep aangevallen, bijvoorbeeld door het opleggen van assimilatie of het verbieden van taal en tradities. Het uiteindelijke doel is om de demografische samenstelling van het gebied blijvend te veranderen in het voordeel van de dominante groep. Etnische zuivering wordt internationaal beschouwd als een ernstige schending van mensenrechten en kan, afhankelijk van de omstandigheden, ook als misdrijf tegen de mensheid of genocide worden vervolgd.⁷⁰

2.2.5 Pogroms

Een pogrom is een gewelddadige en vaak plotselinge aanval op een etnische of religieuze minderheid, meestal georganiseerd of getolereerd door de autoriteiten of een deel van de meerderheidsgroep. Tijdens een pogrom worden woningen, winkels, gebedshuizen en andere culturele instellingen van de minderheidsgroep vernield, geplunderd of in brand gestoken. Pogroms gaan gepaard met fysiek geweld, intimidatie en soms moord, waardoor angst en ontwrichting binnen de getroffen gemeenschap ontstaan.⁷¹

⁶⁸ IHRA, 'Aanbevelingen voor lesgeven en leren over de Holocaust', IHRA, 2023, p. 12, <https://holocaustremembrance.com/wp-content/uploads/2023/09/IHRA-Aanbevelingen-voor-lesgeven-en-leren-over-de-Holocaust.pdf>; UNESCO Vlaanderen, 'Waarom les geven over de Holocaust?', UNESCO Vlaanderen, 2015, p.3, <https://www.unesco-vlaanderen.be/media/955/download/Waarom%20les%20geven%20over%20de%20Holocaust.pdf>.

⁶⁹ Ensie, 'Wat is de betekenis van Etnische zuivering', Ensie, 2025, <https://www.ensie.nl/betekenis/etnische-zuivering>; Pappé I., 'De etnische zuivering van Palestina, Uitgeverij Omniboek, 2024, p. 26-28; AmnestyNederland, 'Tsjechië: gerechtigheid voor slachtoffers van gedwongen sterilisatie', Amnesty Nederland, 2021, p. 1, <https://www.amnesty.nl/actueel/tsjechie-gerechtigheid-voor-slachtoffers-van-gedwongen-sterilisatie>; IGVM, 'Wat is een gedwongen huwelijk?', IGVM, 2025, p. 1, <https://igvm-iefh.belgium.be/nl/themas/geweld/gedwongen-huwelijken>.

⁷⁰ Van der Plank P.H., 'Etnische Zuivering in Midden-Europa: Natievorming en Collectieve Geweldpleging 1938-1948, geautoriseerde herziene tot 2024 verbeterde en aangevulde versie van Hoofdstuk VII, Van der Plank, 2024, p. 477-581, <https://pietervanderplank.nl/Bestanden/Boek%20hoofdstuk%20VII%202019.pdf>.

⁷¹ Ten Have W. en Van Haperen M., 'De Holocaust, 1933-1941-1945', in: Ten Have W. en Van Haperen M. (red.), 'De Holocaust en andere genociden: Een inleiding', Amsterdam University Press, 2012, p. 41; Bauer Y., 'A History of the Holocaust', Franklin Watts, 2001, p. 29; Dekel-Chen J., Gaunt D., Meir N.M. en Bartal I. (eds.), 'Anti-Jewish Violence: Rethinking the Pogrom in East European History', Indiana University Press, 2011, p. 13-14.

Door het vernietigen van religieuze gebouwen, scholen en andere symbolen van identiteit wordt niet alleen het materiële erfgoed aangetast, maar wordt ook geprobeerd het collectieve geheugen en de continuïteit van de cultuur te ondermijnen. Pogroms zijn daarmee een krachtig instrument om een bevolkingsgroep niet alleen fysiek te treffen, maar vooral haar culturele aanwezigheid en toekomst te bedreigen of zelfs uit te wissen.⁷²

2.2.6 Linguicide en educide

Linguicide verwijst naar het doelbewust onderdrukken, verbieden of uitroeien van de taal van een minderheidsgroep. Dit gebeurt bijvoorbeeld door het opleggen van een dominante taal in het onderwijs en het openbare leven, waardoor de moedertaal van de groep verdwijnt. Linguicide is een vorm van culturele genocide omdat het de overdracht van cultuur, tradities en identiteit tussen generaties ondermijnt.⁷³

Educide betreft het doelbewust ondermijnen of vernietigen van het onderwijssysteem van een groep, bijvoorbeeld door het sluiten van scholen, het verbieden van onderwijs in de eigen taal of het vervolgen van leraren. Dit belemmert de overdracht van kennis, cultuur en waarden, en vormt zo een directe aanval op het voortbestaan van de groep als culturele entiteit.⁷⁴

2.2.7 Verbod op religieuze of culturele praktijken

Het strafbaar stellen of actief ontmoedigen van religieuze rituelen, feesten, kledingvoorschriften of andere culturele uitingen leidt tot het verdwijnen van tradities en het verlies van gemeenschapsgevoel binnen de groep.⁷⁵

2.2.8 Vernietiging van cultureel erfgoed

De doelbewuste vernietiging van cultureel erfgoed – zoals religieuze gebouwen, historische monumenten, archieven en musea – is een krachtig instrument binnen culturele genocide. Erfgoed heeft niet alleen een materiële, maar vooral een symbolische waarde: het verankert de identiteit, het collectieve geheugen en de continuïteit van een gemeenschap. In conflictsituaties wordt het vernietigen van erfgoed vaak ingezet om de aanwezigheid en geschiedenis van een groep uit te wissen, haar identiteit te ondermijnen en haar band met het grondgebied te breken.⁷⁶

⁷² Ten Have W. en Van Haperen M., 'De Holocaust, 1933-1941-1945', in: Ten Have W. en Van Haperen M. (red.), *De Holocaust en andere genociden: Een inleiding*, Amsterdam University Press, 2012, p. 41; Bauer Y., *A History of the Holocaust*, Franklin Watts, 2001, p. 29; Dekel-Chen J., Gaunt D., Meir N.M. en Bartal I. (eds.), *Anti-Jewish Violence: Rethinking the Pogrom in East European History*, Indiana University Press, 2011, p. 13-14

⁷³ IHRA, 'Aanbevelingen voor lesgeven en leren over de Holocaust', IHRA, 2023, p. 12-14, <https://www.wo2net.nl/app/uploads/2024/12/IHRA-Aanbevelingen-voor-lesgeven-en-leren-over-de-Holocaust.pdf>.

⁷⁴ IHRA, 'Aanbevelingen voor lesgeven en leren over de Holocaust', IHRA, 2023, p. 12-14, <https://www.wo2net.nl/app/uploads/2024/12/IHRA-Aanbevelingen-voor-lesgeven-en-leren-over-de-Holocaust.pdf>.

⁷⁵ IHRA, 'Aanbevelingen voor lesgeven en leren over de Holocaust', IHRA, 2023, p. 12-14, <https://www.wo2net.nl/app/uploads/2024/12/IHRA-Aanbevelingen-voor-lesgeven-en-leren-over-de-Holocaust.pdf>.

⁷⁶ Universiteit Leiden, 'Cultureel erfgoed beschermen in conflictsituaties', Universiteit Leiden, 2016, <https://www.universiteitleiden.nl/nieuws/2016/06/cultureel-erfgoed-beschermen-in-conflictsituaties>; Restitution Belgium, 'Ethische principes voor het beheer en de restitutie van koloniale collecties in België', Restitution Belgium, 2021, <https://restitutionbelgium.be/nl/rapport>; UNESCO Vlaanderen, 'Cultureel erfgoed Mali rehabiliteren', UNESCO Vlaanderen, 2013, <https://unesco-vlaanderen.be/media/867/download/UI87.pdf?v=1>.

2.2.9 Gemoderniseerde vormen van culturele genocide

In de hedendaagse context kunnen vormen van culturele genocide nieuwe digitale en mediagerelateerde wending nemen. Digitalisering, grootschalige media en artificiële intelligentie maken nieuwe strategieën mogelijk om culturele identiteiten, herinneringen en tradities te beïnvloeden, uit te wissen of te vervormen.

2.2.9.1 Digitale uitwisseling en manipulatie

Overheden en andere actoren kunnen digitaal cultureel erfgoed verwijderen of vervalsen. Dit kan gebeuren door het manipuleren van online archieven, het verwijderen van video's, foto's of documenten die verwijzen naar de geschiedenis of identiteit van een onderdrukte groep.⁷⁷ Zo werden van 2006 tot 2021 wikipedia pagina's systematisch aangepast tussen over Armeens erfgoed in regio's als Nakichevan, om de historische aanwezigheid van Armeniërs te betwisten, ontkennen en de regio te definiëren als cultureel en historisch Azerbeidzjaans.⁷⁸

Hiernaast kan digitaal erfgoed ook doelwit zijn van cyberaanvallen, sabotage of verwaarlozing. Het verlies van digitale archieven, collecties en databases kan onherstelbare schade aanrichten aan het culturele geheugen van een gemeenschap, zeker wanneer er geen fysieke kopieën of alternatieven bestaan.⁷⁹

2.2.9.2 Deepfakes en digitale vervalsing

Technologieën zoals deepfakes en AI-gegenereerde beelden maken het mogelijk om culturele symbolen, leiders of historische gebeurtenissen te vervalsen of te herschrijven. Door het verspreiden van gemanipuleerde content kunnen dominante groepen het verhaal rond minderheden of belangrijke gebeurtenissen manipuleren. Dit kan het authentieke culturele geheugen ondermijnen en draagt bij aan het wissen of herschrijven van identiteiten.⁸⁰

2.2.9.3 Algoritmische uitsluiting

Algoritmen van sociale media en zoekmachines bepalen welke content zichtbaar is voor gebruikers. Minderheidsculturen of alternatieve geschiedenissen kunnen hierdoor systematisch minder zichtbaar worden, terwijl dominante verhalen worden versterkt. Daarnaast komt digitale censuur voor, waarbij bepaalde culturele uitingen actief worden geblokkeerd of verwijderd. Dit kan leiden tot het verdwijnen van talen, tradities en stemmen uit het publieke digitale domein.⁸¹

⁷⁷ Eerste Kamer, 'Digitale Visie Platform Tweede Wereldoorlog', Eerste Kamer, 2022, p. 6-7, https://www.eerstekamer.nl/bijlage/20221209/digitale_visie_platform_tweede_3/document3/f=/vlyql81xnq_w6.pdf; CegeSoma, 'SOMA Berichtenblad', CegeSoma, 2021, p. 2, https://cegesoma.be/docs/media/Berichtenblad_Mededel/Berichtenblad40.pdf.

⁷⁸ American Association for the Advancement of Science, 'Cultural Erasure: Tracing the Destruction of Armenian Heritage in Nakhchivan, Azerbaijan', American Association for the Advancement of Science, 2019, p. 18, https://fts.unocha.org/sites/default/files/AAAS_Nakhchivan_Report_2019.pdf.

⁷⁹ Eerste Kamer, 'Digitale Visie Platform Tweede Wereldoorlog', Eerste Kamer, 2022, p. 6-7, https://www.eerstekamer.nl/bijlage/20221209/digitale_visie_platform_tweede_3/document3/f=/vlyql81xnq_w6.pdf.

⁸⁰ Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, 'Mensenrechten als ijkpunten van artificiële intelligentie', Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, 2021, p. 22-23, <https://www.wrr.nl/binaries/wrr/documenten/working-papers/2021/09/29/mensenrechten-als-ijkpunten-van-artificiele-intelligentie/WP46-Mensenrechten-als-ijkpunten-van-ai-DEF-DT.pdf>.

⁸¹ Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, 'Mensenrechten als ijkpunten van artificiële intelligentie', Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, 2021, p. 22-23, <https://www.wrr.nl/binaries/wrr/documenten/working-papers/2021/09/29/mensenrechten-als-ijkpunten-van-artificiele-intelligentie/WP46-Mensenrechten-als-ijkpunten-van-ai-DEF-DT.pdf>.

2.2.10 Andere vormen van geweld en hun relatie met culturele genocide

2.2.10.1 Economische exploitatie

Economische exploitatie betekent het systematisch uitbuiten van een bevolkingsgroep door haar arbeid, land of hulpbronnen te ontnemen en economische ongelijkheid te bestendigen. In koloniale en postkoloniale contexten werd dit zichtbaar in het onteigenen van land, het opleggen van dwangarbeid en het uitsluiten van minderheden van economische kansen. Deze uitbuiting kan leiden tot armoede, afhankelijkheid en sociale ontwrichting, waardoor de culturele autonomie van een groep wordt ondermijnd. Economische ongelijkheid kan zelfs generationele gevolgen hebben en spanningen tussen bevolkingsgroepen versterken.⁸²

2.2.10.2 Politieke marginalisering

Politieke marginalisering houdt in dat een groep systematisch wordt buitengesloten van deelname aan politieke besluitvorming, bestuur en toegang tot invloedrijke posities. Dit kan door het ontzeggen van stemrecht, het uitsluiten van bepaalde groepen uit overheidsfuncties of het instellen van discriminerende wetten. Politieke marginalisering maakt het voor een minderheidsgroep vrijwel onmogelijk om haar belangen te verdedigen, waardoor haar cultuur, taal en tradities kwetsbaar worden voor repressie en uitwissing.⁸³

2.2.10.3 Terreur

Terreur verwijst naar het gebruik van systematisch geweld, intimidatie en angst om een bevolkingsgroep te onderdrukken of te vernietigen. Dit kan variëren van willekeurige arrestaties, marteling en moord tot massale internering en het gebruik van propaganda om haat en angst te zaaien. Zo zal niet alleen het fysieke voortbestaan, maar ook het culturele leven van een bevolkingsgroep aangetast worden. Leden van een groep worden ontmoedigd om hun taal te spreken, hun religie te belijden, of culturele tradities te onderhouden. Deze strategie is erop gericht het sociale weefsel en het collectieve geheugen van de groep te ondermijnen, waardoor culturele praktijken verdwijnen en de groep haar identiteit verliest.⁸⁴

⁸² SAP-Rood, 'Verzet tegen genocide: de strijd van de Oeigoeren voor gerechtigheid', SAP-Rood, 2023, p. 1, <https://sap-rood.org/verzet-tegen-genocide-de-strijd-van-de-oeigoeren-voor-gerechtigheid>; De Kamer, 'Zending Democratische Republiek Congo, Burundi, Rwanda', De Kamer, 2021, p. 5, <https://www.dekamer.be/FLWB/PDF/55/1462/55K1462005.pdf>.

⁸³ Darde-Brown C., 'Een cyclus van narratieven', Koorts 2, 2024, p. 54-55, https://kadoc.kuleuven.be/koorts/artikels/2024/24_02_11; Pronk J., 'Cultuur en conflict', Pronk, 2008, <https://janpronk.nl/speeches/dutch/cultuur-en-conflict.html>.

⁸⁴ Darde-Brown C., 'Een cyclus van narratieven', Koorts 2, 2024, p. 55, https://kadoc.kuleuven.be/koorts/artikels/2024/24_02_11; SAP-Rood, 'Verzet tegen genocide: de strijd van de Oeigoeren voor gerechtigheid', SAP-Rood, 2023, p. 1, <https://sap-rood.org/verzet-tegen-genocide-de-strijd-van-de-oeigoeren-voor-gerechtigheid/>; L'Echo, 'Génocide culturel: s'attaquer à l'essence même d'un peuple', L'Echo, 2023, <https://www.lecho.be/culture/expo/genocide-culturel-s-attaquer-a-l-essence-meme-d-un-peuple/10556261.html>; Serval/UNIL, 'LE GÉNOCIDE CULTUREL. Un crime oublié du droit international', Serval/UNIL, 2023, p. 8-10, https://serval.unil.ch/resource/serval:BIB_CB56B6A20975.P001/REF.pdf.

2.3 HET JURIDISCH PERSPECTIEF VAN CULTURELE GENOCIDE ONDER HET INTERNATIONAAL RECHT

Dat culturele genocide een complex fenomeen is, blijkt ook uit de uitdagingen binnen het internationaal recht om deze misdaad eenduidig te definiëren en effectief strafbaar te stellen. Er bestaat tot op heden geen uitdrukkelijke en eigen strafbaarstelling van culturele genocide in het internationaal recht. Daarom moet worden onderzocht onder welke bestaande internationale instrumenten handelingen van culturele genocide strafbaar gesteld kunnen worden.

2.3.1 VN-Conventie inzake de voorkoming en bestraffing van de misdaad van genocide 1948

Het erkennen van genocide op internationaal niveau heeft geleid tot transnationale bewegingen die zich inzetten voor de ontwikkeling van mensenrechten en minimumnormen voor het bestaan en de bescherming van inheemse volkeren.⁸⁵ Of culturele genocide onder het Genocideverdrag valt, is onderwerp van discussie binnen zowel de rechtsleer als de debatten binnen de Verenigde Naties.

Tijdens een UNESCO-bijeenkomst begin jaren tachtig werd culturele genocide omschreven als:

*"de ontkenning van de rechten van een etnische groep waarbij deze groep het recht heeft om zijn eigen cultuur en taal collectief of individueel te genieten, ontwikkelen en door te geven".*⁸⁶

Deze definitie legt de nadruk op de schending van mensenrechten en het respect voor de culturele identiteit van etnische groepen. In de internationale discussie werd een duidelijk onderscheid gemaakt tussen 'fysieke' genocide en culturele genocide. Hierdoor bestaat er tot op heden onduidelijkheid over wat precies onder culturele genocide moet worden verstaan en of, en hoe, deze vorm van vernietiging strafbaar is onder internationaal recht.⁸⁷ Vooral het vereiste van fysiek geweld als component van genocide blijft onderwerp van debat wanneer het gaat om culturele vernietiging.⁸⁸

2.3.1.1 De totstandkoming

De Verenigde Naties ondernamen verschillende pogingen voordat de uiteindelijke tekst van het Genocideverdrag werd aangenomen zoals we die vandaag kennen. Tijdens het opstellingsproces werd gebruikgemaakt van de theorieën en de definitie van genocide van Raphael Lemkin.⁸⁹

Op 11 december 1946 nam de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties Resolutie 96(I) aan.⁹⁰ Daarin werd vastgesteld dat genocide het bestaansrecht van menselijke groepen aantast en als een misdaad tegen het internationale recht wordt beschouwd.⁹¹ Om deze reden vond de Algemene Vergadering dat er onderzoek nodig was, met het oog op het kunnen opstellen van een

⁸⁵ Benvenuto J., 'What Does Genocide Produce? The Semantic Field of Genocide, Cultural Genocide, and Ethnocide in Indigenous Rights Discourse', *Genocide Studies and Prevention: An International Journal* 9(2), 2015, p. 26-40; Lemkin R., *Axis Rule in Occupied Europe: Laws of Occupation, Analysis of Government, Proposals for Redress*, Rumford Press, 1944, p. 78-95.

⁸⁶ Shaw M., *What is Genocide?*, Polity Press, 2007, p. 66-67; Burton J., *Deviance, Terrorism and War*, St. Martin's Press, 1979, p. 228-229; Scimecca J.A., 'Deviance, Terrorism and War', *International Journal of Comparative Sociology* 31(3-4), 1990, p. 206-207.

⁸⁷ Serval/UNIL, 'Le génocide culturel. Un crime oublié du droit international', Serval/UNIL, 2016, p. 104.

⁸⁸ Wolfe P., 'Settler Colonialism and the Elimination of the Native', *Journal of Genocide Research* 8(4), 2006, p. 387-409.

⁸⁹ Anne Frank Stichting, 'Verenigde Naties nemen de Genocide-Conventie aan', Anne Frank Stichting, 2025.

⁹⁰ Verenigde Naties, Algemene Vergadering, Resolutie 96(I), 'The Crime of Genocide', 11 december 1946.

⁹¹ United Nations General Assembly, Resolution 96(I), 'The Crime of Genocide', 11 December 1946, UN Doc A/RES/96(I).

ontwerpverdrag om genocide een internationale misdaad te maken. De 'Secretariat's Human Rights Division' oftewel, de *afdeling Mensenrechten van het Secretariaat*, consulteerde drie experts in het onderzoek: waaronder Raphael Lemkin en twee andere.⁹²

In een eerste versie van 1946 werd genocide op drie manieren gecriminaliseerd in de zin van fysieke, biologische- en culturele genocide.⁹³ Mogelijke vormen van culturele genocide werden hierin uitdrukkelijk beschreven als:

*"(a) forcible transfer of children to another human group; or
(b) forced and systematic exile of individuals representing the culture of a group; or
(c) prohibition of the use of the national language even in private intercourse; or
(d) systematic destruction of books printed in the national language or of religious works or prohibition of new publications; or
(e) systematic destruction of historical or religious monuments or their diversion to alien uses, destruction or dispersion of documents and objects of historical, artistic, or religious value and of objects used in religious worship."*⁹⁴

Hoewel Lemkin voorstander was, waren de twee andere experts dat niet. Zij vonden dat het begrip van genocide door te toevoeging van culturele genocide veel te breed zou worden en bovendien zou dat concept hier niet op zijn plaats zijn. Culturele genocide moest volgens hen een specifieke bescherming van minderheden creëren en niet onder de internationale misdaad van genocide vallen.⁹⁵

Hoewel culturele genocide nog werd behouden in hetzelfde derde artikel, zag deze tweede voorlopige versie van de verdragstekst er wel al anders uit dan de eerste:

"In this Convention genocide also means any deliberate act committed with the intent to destroy the language, religion, or culture of a national, racial or religious group on grounds of the national or racial origin or the religious belief of its members such as:

1. Prohibiting the use of language of the group in daily intercourse or in schools, or the printing and circulation of publications in the language of the group;

*2 Destroying or preventing the use of libraries, museums, schools, historical monuments, places of worship or other cultural institutions and objects of the group"*⁹⁶

In de tweede ontwerpversie van het Genocideverdrag werd de strafbaarstelling van culturele genocide tot een minimum beperkt, maar veel staten waren nog steeds geen voorstander van het

⁹² United Nations General Assembly, Resolution 96(I), 'The Crime of Genocide', 11 December 1946, UN Doc A/RES/96(I); Schabas, W.A., *Genocide in International Law: The Crime of Crimes*, Cambridge, Cambridge University Press, 3de editie, 2025, p. 52.

⁹³ United Nations, 'Draft Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide Prepared by the Secretariat', UN Doc E/447, 26 June 1947, art. I(II)(3); United Nations Economic and Social Council, 'Draft Convention on the Crime of Genocide', UN Doc E/447, 26 June 1947, p. 5.

⁹⁴ United Nations Economic and Social Council, 'Draft Convention on the Crime of Genocide', UN Doc E/447, 26 June 1947, p. 5-6.

⁹⁵ Schabas W.A., *Genocide in International Law: The Crime of Crimes*, Cambridge University Press, 2009, p.53-61.

⁹⁶ United Nations Economic and Social Council, Ad Hoc Committee on Genocide, 'Second Draft Convention Prepared by the Ad Hoc Committee of the Economic and Social Council on Genocide, Meeting between April 5, 1948 and May 10, 1948', UN Docs E/AC.25/SR.1-28, art. III; United Nations Economic and Social Council, Ad Hoc Committee on Genocide, 'Report of the Committee and Draft Convention Drawn up by the Committee', UN Doc E/794, 5 April – 10 May 1948, p. 17.

behoud van dit verbod. Vanwege deze verdeeldheid werd een specifieke vergadering georganiseerd om de mogelijke opname van culturele genocide te bespreken tussen de staten.⁹⁷

Tijdens deze vergadering uitten verschillende staten hun standpunten over de mogelijke opname van culturele genocide in het verdrag.

Pakistan stelde dat er geen onderscheid gemaakt kon worden tussen fysieke, biologische en culturele genocide, omdat alle vormen uiteindelijk gericht zijn op de vernietiging van een nationale of religieuze groep, hetzij door het fysiek elimineren van de leden, hetzij door het vernietigen van de karakteristieke eigenschappen van de groep. Deze visie werd echter bekritiseerd door veel andere staten, die betoogden dat fysieke en culturele genocide wezenlijk verschillende en van elkaar te onderscheiden misdrijven zijn.⁹⁸

Denemarken was een van de landen die vond dat het onjuist was om in één en dezelfde misdaad zowel 'massamoord in gaskamers' als 'het sluiten van bibliotheken' te omvatten, waarmee werd verwezen naar de gebeurtenissen tijdens de Tweede Wereldoorlog.⁹⁹ Iran sloot zich hierbij aan en stelde dat genocide en culturele genocide niet op hetzelfde niveau geplaatst konden worden, terwijl sommige vertegenwoordigers binnen de Verenigde Naties zelfs betoogden dat er geen enkel verband bestond tussen beide misdrijven.¹⁰⁰ China bracht daarentegen naar voren dat culturele genocide mogelijk nog schadelijker zou kunnen zijn dan fysieke genocide, omdat de gevolgen ervan minder zichtbaar zijn, maar wel diepgaand en verwoestend kunnen uitwerken:

*"Mr. TIEN TAI (China) was in favour of retaining cultural genocide in the convention. Although it seemed less brutal, that aspect of the crime against the human group might be even more harmful than physical or biological genocide, since it worked below the surface and attacked a whole population, attempting to deprive it of its ancestral culture and to destroy its very language. That special type of violation of the rights of the group should therefore also be classified as a crime to be suppressed by the convention on genocide, the obligations of which would be far more binding than those implicit in the declaration of human rights, which would have more of a moral force, As for the remarks that had been made concerning a convention for the protection of minorities, it should be remembered that, at present, no such convention existed even in the form of a draft."*¹⁰¹

Verschillende staten wezen erop dat culturele genocide een mensenrechtenkwestie zou zijn. Zij stelden dat de strafbaarstelling van dergelijke handelingen daarom eerder thuishoort onder mensenrechtenverdragen of onder de rechten van inheemse volkeren en minderheden, dan in het Genocideverdrag zelf.¹⁰² China bracht hiertegenin dat opname van culturele genocide in het

⁹⁷ Schabas W.A., *Genocide in International Law: The Crime of Crimes*, Cambridge University Press, 2009, p. 53-62.

⁹⁸ United Nations General Assembly, Sixth Committee, 'Continuation of the consideration of the draft convention', 25 October 1948, UN Doc A/C.6/SR.83, p. 193.

⁹⁹ United Nations General Assembly, Sixth Committee, 'Continuation of the consideration of the draft convention', 25 October 1948, UN Doc A/C.6/SR.83, p. 198-200.

¹⁰⁰ United Nations General Assembly, Sixth Committee, 'Continuation of the consideration of the draft convention', 25 October 1948, UN Doc A/C.6/SR.83, p. 200-203.

¹⁰¹ Verenigde Naties, Algemene Vergadering, Zesde Commissie, 'Continuation of the consideration of the draft convention', 25 oktober 1948, UN Doc A/C.6/SR.83, p. 203.

¹⁰² Canada, de Verenigde Staten, Brazilië,... zijn voorbeelden van landen die dit argumenteerden; Verenigde Naties, Algemene Vergadering, Zesde Commissie, 'Continuation of the consideration of the draft convention', 25 oktober 1948, UN Doc A/C.6/SR.83, p. 200.

Genocideverdrag een sterkere, meer bindende werking zou hebben dan verankering in mensenrechtensystemen.¹⁰³

Na deze argumenten werd overgegaan tot de officiële stemming om culturele genocide al dan niet uit de verdragstekst van het Genocideverdrag te verwijderen:

"In favour: Union of South Africa, United Kingdom, the United States of America, Australia, Belgium, Bolivia, Brazil, Canada, Chile, Denmark, Dominican Republic, France, Greece, India, Iran, Liberia, Luxembourg, Netherlands, New Zealand, Norway, Panama, Peru, Siam, Sweden, Turkey.

Against: Union of Soviet Socialist Republics, Yugoslavia, Byelorussian Soviet Socialist Republic, China, Czechoslovakia, Ecuador, Egypt, Ethiopia, Lebanon, Mexico, Pakistan, Philippines, Poland, Saudi Arabia, Syria, Ukrainian Soviet Socialist Republic."

Abstaining: Venezuela, Afghanistan, Argentina and Cuba.

*By 25 votes to 16, with 4 abstentions, 13 delegations being absent during the vote, the Committee decided not to, include provisions relating to cultural genocide in the convention."*¹⁰⁴

De resultaten van de stemming over het verwijderen van culturele genocide uit het Genocideverdrag is opvallend, er is een duidelijke lijn merkbaar tussen verschillende groepen landen. Dit kan te maken hebben met culturele en ideologische verdeeldheid tussen de voor- en tegenstemmers. De voorstanders van verwijdering waren voornamelijk westerse landen en hun voormalige koloniën, zoals het Verenigd Koninkrijk, Australië, Canada en Nieuw-Zeeland, evenals Frankrijk. Deze landen werden gekenmerkt door relatief gelijkvormige samenlevingen en een minder uitgesproken culturele diversiteit. Tegenstanders van de verwijdering waren vooral landen uit Oost-Europa, Azië en het Midden-Oosten. Deze landen kenden doorgaans een grotere culturele diversiteit en hadden vaker te maken met etnische en culturele conflicten binnen hun grenzen. Voor hen was het behoud van het verbod op culturele genocide van groter belang, juist vanwege de aanwezigheid van diverse bevolkingsgroepen en de potentiële risico's op culturele onderdrukking of vernietiging.¹⁰⁵

Voor theoretici en onderzoekers kan de uitkomst van de stemming worden gezien als een politieke manier om de brede interpretatie van genocide te beperken tot enkel de fysieke vorm van genocide zoals die nu strafbaar is onder internationaal recht. Belangrijke staten als de Verenigde Staten, de Sovjet-Unie en het Verenigd Koninkrijk wilden geen verdrag ondertekenen dat aanvallen op groepen als sociale entiteiten en hun cultuur strafbaar zou stellen. Zij vreesden dat dit tot zelf-incriminatie zou kunnen leiden, aangezien culturele vernietiging regelmatig voorkomt, vooral in periodes van geweld en oorlog.¹⁰⁶

¹⁰³ Verenigde Naties, Algemene Vergadering, Zesde Commissie, 'Continuation of the consideration of the draft convention', 25 oktober 1948, UN Doc A/C.6/SR.83, p. 198.

¹⁰⁴ Verenigde Naties, Algemene Vergadering, Zesde Commissie, 'Continuation of the consideration of the draft convention', 25 oktober 1948, UN Doc A/C.6/SR.83, p. 206.

¹⁰⁵ Powell C., 'What do genocides kill? A relational conception of genocide', *Journal of Genocide Research* 9(4), 2007, p. 527, 532; Schabas W.A., *Genocide in International Law: The Crime of Crimes*, Cambridge University Press, 2009, p. 184.

¹⁰⁶ Powell C., 'What do genocides kill? A relational conception of genocide', *Journal of Genocide Research* 9(4), 2007, p. 527, 532; Schabas W.A., *Genocide in International Law: The Crime of Crimes*, Cambridge University Press, 2009, p. 184.

Uiteindelijk werd de derde en definitieve versie van het Genocideverdrag in 1948 aangenomen, zonder een artikel over culturele genocide. Artikel II werd behouden en stelt genocide strafbaar als internationale misdaad, zonder enige vermelding over culturele genocide:

"In the present Convention, genocide means any of the following acts committed with intent to destroy, in whole or in part, a national, ethnical, racial or religious group, as such:

a) Killing members of the group;

(b) Causing serious bodily or mental harm to members of the group;

(c) Deliberately inflicting on the group conditions of life calculated to bring about its physical destruction in whole or in part;

(d) Imposing measures intended to prevent births within the group;

*(e) Forcibly transferring children of the group to another group."*¹⁰⁷

De brede definitie van Lemkin werd hiermee gereduceerd tot een beperkte lijst van misdrijven die onder het verdrag vallen.

2.3.1.2 De verdragstekst: interpretatie en toepassing

Aangezien het Genocideverdrag een internationaal verdrag is, zijn de interpretatieregels van het Weens Verdragenverdrag (WVV) van toepassing. Deze regels worden bovendien beschouwd als codificatie van het internationaal gewoonterecht op het gebied van verdragsinterpretatie.¹⁰⁸

Volgens artikel 31, lid 1 WVV moet een verdrag 'te goeder trouw' worden uitgelegd, rekening houdend met de gewone betekenis van de woorden, de context, het doel en het beoogde resultaat van het verdrag.¹⁰⁹ Artikel 31, lid 2 bepaalt dat bij de interpretatie ook de preambule en bijlagen moeten worden betrokken om de bedoeling en het doel van de opstellers te achterhalen.¹¹⁰ Daarnaast dienen latere overeenkomsten en de praktijk van de partijen bij de toepassing van het verdrag in aanmerking te worden genomen.¹¹¹

Wanneer de interpretatie van het verdrag na toepassing van artikel 31 WVV nog onduidelijk of dubbelzinnig blijft, of wanneer de uitkomst "manifest absurd of onredelijk" is, biedt artikel 32 WVV de mogelijkheid om aanvullende interpretatiemiddelen te gebruiken. Dit omvat onder andere de voorbereidende werkzaamheden en de omstandigheden waaronder het verdrag tot stand is gekomen, om zo de betekenis van de verdragsbepalingen nader te verduidelijken of te bevestigen.¹¹²

¹⁰⁷ Art. 2 Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide, United Nations Treaty Series 78, 1948, p. 277.

¹⁰⁸ Novic E., 'Physical-biological or socio-cultural "destruction" in genocide? Unravelling the legal underpinnings of conflicting interpretations', *Journal of Genocide Research* 17(1), 2015, p. 63-69.

¹⁰⁹ Art. 31, lid 1 WVV.

¹¹⁰ Art. 31, lid 2 WVV.

¹¹¹ Art. 31, lid 3 WVV.

¹¹² Art. 32, lid 1 en 2 WVV.

2.3.1.2.1 De bijzondere vernietigingsintentie: 'mens rea'

Volgens de Internationale Commissie voor het Recht is de betekenis van 'vernietigen' in de context van de internationale misdaad van genocide terug te vinden in de voorbereidende werken van het Genocideverdrag.¹¹³

De Commissie concludeerde dat artikel II, onderdelen a) het doden van leden van de groep, b) het toebrengen van ernstig lichamelijk of geestelijk letsel aan leden van de groep en c) het opzettelijk aan de groep opleggen van levensvoorwaarden die gericht zijn op haar gehele of gedeeltelijke lichamelijke vernietiging vooral betrekking hebben op fysieke vernietiging. Terwijl d) het nemen van maatregelen, bedoeld om geboorten binnen de groep te voorkomen en e) Het gewelddadig overbrengen van kinderen van de groep naar een andere groep, duiden op de biologische vernietiging van een groep.¹¹⁴

Verskillende internationale gerechtshoven, waaronder het Internationaal Gerechtshof en Het Internationaal Straftribunaal voor het voormalige Joegoslavië, hebben geoordeeld dat het opzettelijk vernietigen van de cultuur en identiteit van een groep weliswaar kan bijdragen aan de uiteindelijke ondergang van die groep, maar dat dergelijke handelingen niet onder de strafbare feiten van genocide vallen zoals gedefinieerd in het Genocideverdrag.¹¹⁵ Deze rechtspraak bevestigt dat genocide uitsluitend betrekking heeft op fysieke en biologische vernietiging van een groep en niet op culturele vernietiging.¹¹⁶

Deze interpretatie kan worden betwist, omdat de rechtspraak zich hier baseert op de voorbereidende werkzaamheden van het verdrag en dus gebruikmaakt van artikel 32 van het Weens Verdragenverdrag (WV), terwijl dit slechts als uitzondering op de hoofdregel van artikel 31 WV mag worden toegepast.¹¹⁷

Er zijn echter ook internationale rechters die creatiever omgaan met interpretatiemethoden. Zo stelde het Joegoslaviëtribunaal in de zaak Krstić dat een groep wordt gevormd door kenmerken die mensen als sociale eenheid verbinden:

"[a] group is constituted by characteristics – often intangible – binding together a collection of people as a social unit. If those characteristics have been destroyed in pursuance of the intent with which a listed act of physical or biological nature was done, it is not convincing to

¹¹³ International Law Commission, 'Report of the Commission to the General Assembly on the Work of its 48th session', United Nations, 1996, UN Doc A/CN.4/SER.A/1996/Add.1 (Part 2), p. 45-46.

¹¹⁴ International Law Commission, 'Report of the Commission to the General Assembly on the Work of its 48th session', United Nations, 1996, UN Doc A/CN.4/SER.A/1996/Add.1 (Part 2), p. 45-46, 12; Art. II Genocideverdrag.

¹¹⁵ International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia, 'Wat het tribunaal bereikt heeft', International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia, z.d., https://www.icty.org/x/file/About/ICTY%20Leaflet/ICTY_leaflet_printable_nl.pdf.

¹¹⁶ Prosecutor/Krstić, International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia, Judgment, IT-98-33-T, 2 augustus 2001; Prosecutor/Krstić, International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia, Judgment, IT-98-33-A, 19 april 2004, para. 25; Case Concerning Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide, International Court of Justice, Judgment, ICJ Reports 2007, p. 43; Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide, Croatia /Serbia, International Court of Justice, Judgment, ICJ Reports 2015, p. 3.

¹¹⁷ Berster L., 'The Alleged Non-Existence of Cultural Genocide: A Response to the Croatia v. Serbia Judgment', Journal of International Criminal Justice 13(4), 2015, p. 677-680.

*say that the destruction, though effectively obliterating the group, is not genocide because the obliteration was not physical or biological.”*¹¹⁸

De rechter stelde dat wanneer de unieke eigenschappen die een groep samenbinden worden vernietigd met dezelfde intentie als bij een fysieke of biologische aanval, het niet logisch is om te beweren dat het uitwissen van de groep geen genocide zou zijn alleen omdat de vernietiging niet direct lichamelijk of biologisch van aard is.

Volgens de rechter moeten de handelingen onder het Genocideverdrag weliswaar van fysieke of biologische aard zijn, maar hoeft de vernietigingsintentie niet altijd tot fysieke of biologische vernietiging te leiden. Hij baseerde dit, net zoals de bovenstaande Commissie, op het feit dat artikel II, onderdelen c) en d) van het Genocideverdrag expliciet verwijzen naar fysieke of biologische vernietiging, terwijl andere onderdelen dat niet doen.¹¹⁹

De rechter concludeerde niet dat culturele genocide onder het verdrag valt, maar wel dat de huidige interpretatie, die de vernietigingsintentie beperkt tot fysieke of biologische vernietiging, mogelijk te restrictief is.¹²⁰ Volgens hem kunnen dus handelingen zoals culturele genocide en niet-fysieke vernietiging ook wijzen op de intentie om een groep als zodanig te vernietigen, en gaan fysieke en biologische vernietiging vaak samen met het vernietigen van culturele en religieuze kenmerken van een groep.¹²¹

Deze rechtspraak is van groot belang gebleken en wordt in latere zaken regelmatig aangehaald wanneer het gaat om handelingen die gericht zijn op culturele of religieuze vernietiging. Hoewel dergelijke handelingen niet expliciet onder artikel II van het Genocideverdrag vallen, kunnen ze wel worden gebruikt als bewijs voor de intentie om een groep fysiek te vernietigen.¹²²

2.3.1.2.2 De uitdrukkelijk verboden handelingen: ‘actus reus’

De actus reus verwijst naar de daadwerkelijke, fysieke handelingen die verboden zijn en vormt een essentieel onderdeel van genocide. Zoals eerder aangehaald, worden deze handelingen expliciet opgesomd in artikel II (a) tot en met (e) van het Genocideverdrag: het doden van leden van een groep, het toebrengen van ernstig lichamelijk of geestelijk letsel, het opzettelijk opleggen van levensomstandigheden die gericht zijn op de fysieke vernietiging van de groep, het nemen van maatregelen om geboorten binnen de groep te voorkomen, en het gedwongen overbrengen van kinderen naar een andere groep.¹²³

¹¹⁸ Prosecutor/Krstić, International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia, Judgment, dissenting opinion of Judge Shahabuddeen, IT-98-33-A, 19 april 2004, para. 50.

¹¹⁹ Prosecutor v. Krstić, International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia, Judgment, dissenting opinion of Judge Shahabuddeen, IT-98-33-A, 19 april 2004, para. 46-50.

¹²⁰ Prosecutor v. Krstić, International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia, Judgment, dissenting opinion of Judge Shahabuddeen, IT-98-33-A, 19 april 2004, para. 46-51.

¹²¹ Prosecutor v. Krstić, International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia, Judgment, IT-98-33-A, 19 april 2004, para. 580.

¹²² Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Croatia v. Serbia), International Court of Justice, Judgment, ICJ Reports 2015, para. 390; Case Concerning Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia and Herzegovina v. Serbia and Montenegro), International Court of Justice, Judgment, ICJ Reports 2007; Prosecutor v. Krajišnik, International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia, Judgment, IT-00-39-T, 27 september 2006; Prosecutor v. Blagojević, International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia, Judgment, IT-02-60-T, 17 januari 2005.

¹²³ Art. 2 Genocideverdrag.

De internationale rechtspraak is niet eenduidig over de interpretatie van 'ernstig letsel' binnen het kader van genocide. Het Internationaal Gerechtshof hanteert doorgaans een strikte benadering en stelt dat het toegebrachte letsel – lichamelijk of geestelijk – daadwerkelijk moet bijdragen aan de gehele of gedeeltelijke fysieke of biologische vernietiging van een groep. Het Internationaal Straftribunaal voor het voormalige Joegoslavië kiest daarentegen voor een bredere interpretatie en erkent dat ook langdurige psychische schade, trauma en beperkingen in het dagelijks leven als gevolg van geestelijk lijden onder ernstig letsel kunnen vallen. Zulke gevolgen kunnen de samenhang en het functioneren van een groep of haar leden ernstig aantasten.¹²⁴

Het gedwongen overbrengen van kinderen (artikel II(e) van het Genocideverdrag) was tijdens de opstelling van het verdrag een omstreden punt, vooral in de discussie over culturele genocide. In eerdere ontwerpen werd deze bepaling in verband gebracht met culturele vernietiging, doordat kinderen gedwongen werden opgevoed in een andere cultuur.¹²⁵ De interpretatie van deze bepaling blijft verdeeld. De Internationale Commissie voor het Recht en het Internationaal Gerechtshof beschouwen het overbrengen van kinderen als een daad die bijdraagt aan de biologische vernietiging van een groep, omdat dit "bijzonder ernstige gevolgen kan hebben voor de levensvatbaarheid van een groep als zodanig" en er sprake is van een specifieke intentie om de groep fysiek, geheel of gedeeltelijk, te vernietigen.¹²⁶

Andere rechtspraak stelt echter dat wanneer de fysieke integriteit van de groep behouden blijft, er geen sprake is van vernietiging van de groep als zodanig.¹²⁷

2.3.2 Internationale instrumenten en verdragen

2.3.2.1 Culturele bescherming onder specifieke internationale instrumenten

Er bestaan diverse internationale instrumenten die gericht zijn op de bescherming van culturele aspecten zoals cultuur en cultureel erfgoed.

Verscheidende internationale instrumenten bieden bescherming aan culturele eigendommen, die doorgaans worden onderverdeeld in roerende en onroerende categorieën. Een belangrijk instrument is het hiervoor een UNESCO-verdrag van 1970, officieel de "*Overeenkomst inzake de middelen om de onrechtmatige invoer, uitvoer en eigendomsoverdracht van culturele goederen te verbieden en te verhinderen*".¹²⁸ Dit verdrag was een van de eerste grote internationale overeenkomsten die UNESCO tot stand heeft gebracht en die de illegale handel in beschermde cultuurogoederen reguleert. Het verplicht landen om actief samen te werken aan de terugkeer van cultuurogoederen die op illegale wijze uit hun land van herkomst zijn verdwenen, bijvoorbeeld door diefstal of ongeoorloofde uitvoer.

¹²⁴ Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Croatia v. Serbia), International Court of Justice, Judgment, ICJ Reports 2015, para. 157; Prosecutor v. Krajišnik, International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia, Judgment, IT-00-39-T, 27 september 2006, para. 862.

¹²⁵ United Nations Economic and Social Council, United Nations (31), p. 27; United Nations General Assembly, Sixth Committee, 'Continuation of the consideration of the draft convention', 25 oktober 1948, UN Doc A/C.6/SR.83, p. 195.

¹²⁶ International Law Commission, 'Report of the Commission to the General Assembly on the Work of its 48th session', United Nations, 1996, UN Doc A/CN.4/SER.A/1996/Add.1 (Part 2), p. 46; Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Croatia v. Serbia), International Court of Justice, Judgment, ICJ Reports 2015, para. 136.

¹²⁷ International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia, *Prosecutor/Krajišnik*, Judgment, IT-00-39-T, 27 september 2006, para. 854.

¹²⁸ UNESCO Vlaanderen, 'Cultuur', UNESCO Vlaanderen, 2025, p. 1; Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed, 'UNESCO-verdrag 1970', Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed, 2025.

Vooral wanneer het gaat om objecten uit musea, openbare verzamelingen of religieuze instellingen die officieel geregistreerd zijn, moeten staten maatregelen nemen om deze goederen op verzoek van het land van oorsprong terug te geven.¹²⁹ Daarenboven kan degene die het object te goeder trouw heeft verworven, recht hebben op een redelijke en billijke vergoeding.¹³⁰ De uitvoering van deze verplichtingen verschilt per land, maar het centrale uitgangspunt is internationale samenwerking om illegale handel te bestrijden en cultureel erfgoed.¹³¹

Een andere belangrijke bron die gericht is op de bescherming van cultuur is de Verklaring van de Verenigde Naties over de Rechten van Inheemse Volkeren uit 2007, een resolutie van de Algemene Vergadering met het doel om rechten van de inheemse volkeren te erkennen en beschermen.¹³² Tijdens de opstelling was culturele genocide een soortgelijk discussiepunt zoals bij het genocideverdrag, met name artikel 7 van het ontwerp stond centraal in deze discussie.¹³³ Artikel 7 leest:

"Indigenous peoples have the collective and individual right not to be subjected to ethnocide and cultural genocide, including prevention of and redress for:

(a) Any action which has the aim or effect of depriving them of their integrity as distinct peoples, or of their cultural values or ethnic identities;

(b) Any action which has the aim or effect of dispossessing them of their lands, territories or resources;

(c) Any form of population transfer which has the aim or effect of violating or undermining any of their rights;

*(d) Any form of assimilation or integration by other cultures or ways of life imposed on them by legislative, administrative or other measures; (e) Any form of propaganda directed against them."*¹³⁴

Binnen deze discussie ging het onder andere om de terminologie van 'ethnocide' en 'culturele genocide' die een (te) brede reikwijdte zouden hebben.¹³⁵ In de oorspronkelijke tekst werden expliciet rechten toegekend aan zowel individuen als inheemse volkeren als collectief, om hen te beschermen tegen vormen van culturele genocide of ethnocide. Uiteindelijk werd, mede door deze discussie, besloten om de termen 'ethnocide' en 'culturele genocide' uit de definitieve tekst te laten en te vervangen door

¹²⁹ Artt. 3-7 UNESCO, Convention on the Means of Prohibiting and Preventing the Illicit Import, Export and Transfer of Ownership of Cultural Property, Parijs, 14 november 1970, Trb. 1981, p.41.

¹³⁰ Art. 7 UNESCO, Convention on the Means of Prohibiting and Preventing the Illicit Import, Export and Transfer of Ownership of Cultural Property, Parijs, 14 november 1970, Trb. 1981, p. 41.

¹³¹ Belgium.be, 'Unesco-verdrag: teruggave van cultuurobjecten die onrechtmatig het grondgebied hebben verlaten', Belgium.be, 2025, www.news.belgium.be; UNESCO, Convention on the Means of Prohibiting and Preventing the Illicit Import, Export and Transfer of Ownership of Cultural Property, Parijs, 14 november 1970, Trb. 1981, p. 41.

¹³² United Nations General Assembly, United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples, United Nations, 2007, UN Doc A/RES/61/295; United Nations, 'United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples', United Nations, 2007, www.un.org/development/desa/indigenouspeoples/declaration-on-the-rights-of-indigenous-peoples.html.

¹³³ United Nations, 'United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples', United Nations, 2007, www.un.org/development/desa/indigenouspeoples/declaration-on-the-rights-of-indigenous-peoples.html.

¹³⁴ United Nations Commission on Human Rights, 'Report of the Working Group on Indigenous Populations on its 11th Session', United Nations, 1993, UN Doc E/CN.4/Sub.2/1993/29, p. 52.

¹³⁵ United Nations Commission on Human Rights, 'Report of the Working Group Established in Accordance with Commission on Human Rights Resolution 1995/32', United Nations, 2003, UN Doc E/CN.4/2003/92, para. 55-64.

een andere formulering. Die uiteindelijke formulering is terug te vinden in nieuw artikel 8 van de verklaring, waarin staat dat inheemse volkeren het recht hebben om niet te worden onderworpen aan "gedwongen assimilatie of vernietiging van hun cultuur".¹³⁶

De Verklaring van de Verenigde Naties over de Rechten van Inheemse Volkeren vraagt staten niet vraagt om inbreuken op de rechten van inheemse volkeren te voorkomen, maar ook om herstel mogelijkheden te bieden als die rechten geschonden worden.¹³⁷

De uiteindelijke opstelling kreeg brede internationale steun: 144 landen stemden voor, slechts vier tegen, en zelfs die vier landen zijn later op hun standpunt teruggekomen. Dit wijst op een bijna universele aanvaarding van de principes uit de verklaring.¹³⁸ Toch is het afdwingen van deze rechten in de praktijk lastig. De verklaring is namelijk een resolutie van de Algemene Vergadering van de VN, en heeft geen bindende juridische kracht. Staten zijn dus niet wettelijk verplicht om de bepalingen na te leven, wat betekent dat slachtoffers van schendingen niet eenvoudig hun rechten kunnen afdwingen bij een rechter. Maar doordat bijna alle landen de verklaring hebben aanvaard en omdat bijvoorbeeld artikel 8 bescherming biedt tegen gedwongen assimilatie of vernietiging van cultuur (wat dicht aanleunt bij het begrip culturele genocide), is er wel sprake van een groeiende internationale erkenning van het belang van bescherming tegen culturele genocide.¹³⁹

2.3.2.2 Culturele bescherming onder mensenrechten

Bij de totstandkoming van het Genocideverdrag was een van de argumenten om culturele genocide uit het verdrag te weren dat dit "een mensenrechtenkwestie is".¹⁴⁰ Onder deze mensenrechten is de bescherming van specifieke culturele rechten terug te vinden in verschillende internationale mensenrechtenverdragen, zoals het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM), het Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten (BUPO), het Internationaal Verdrag inzake Economische, Sociale en Culturele Rechten (ECOSOC) en de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens (UVRM).

Tijdens de opstelling van het UVRM was er voorzien in een specifieke bepaling die minderheden beschermde, maar werd omwille van tegenstrijdigheid onthouden in de officiële tekst. De verwijdering van de bepaling over minderheidsrechten was het resultaat van een debat tijdens de totstandkoming ervan in 1948. De bezwaren zijn gelijkend op deze van tijdens de totstandkoming van het genocideverdrag zoals de brede reikwijdte van de vage definities.¹⁴¹

¹³⁶ United Nations Human Rights Council, 'Report of the Working Group Established in Accordance with Commission on Human Rights resolution 1995/32 of 3 March 1995 on its 10th Session', United Nations, 2005, UN Doc E/CN.4/2005/89/Add.2, p. 12.

¹³⁷ Art. 8 United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples, United Nations, 2007.

¹³⁸ United Nations, 'United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples', United Nations, 2007, UN Doc A/RES/61/295, p. 1; OHCHR, The United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples: A Manual for National Human Rights Institutions, OHCHR, 2013, p. 5: "An overwhelming majority of States (143) voted in favour, while four States (Australia, Canada, New Zealand and the United States of America) voted against it. [...] By January 2012, the four countries that had opposed the Declaration had moved to indicate their support."

¹³⁹ International Law Association, 'About Us', International Law Association, z.d., <https://www.ila-hq.org/index.php/about-us>; International Law Association, 'Interim Report of Rights of Indigenous Peoples', International Law Association, 2010, p. 17.

¹⁴⁰ Verenigde Naties, Algemene Vergadering, Zesde Commissie, 'Continuation of the consideration of the draft convention', 25 oktober 1948, UN Doc A/C.6/SR.83, p. 200.

¹⁴¹ Universal Declaration of Human Rights, United Nations, 1948, UNGA Res 217 A(III); Novic E., The Concept of Cultural Genocide: An International Law Perspective, Oxford University Press, 2016, p. 30-32.

Het UVRM biedt nu enkel nog bescherming van cultuur via het individuele (keuze)recht om vrij deel te nemen aan het culturele leven van een gemeenschap of bevolkingsgroep¹⁴², gelijkaardig met het ECOSOC die een korte verwijzing geeft naar het collectieve zelfbeschikkingsrecht om hun sociale en culturele ontwikkeling na te streven op individueel vlak¹⁴³ en zelfs de positieve verplichting voor staten om dit recht van individuen te 'erkennen'.¹⁴⁴ Deze rechten omvatten onder meer het recht op deelname aan het culturele leven, bescherming van cultureel erfgoed en het recht op culturele identiteit.¹⁴⁵

In eerste instantie is er in het EVRM geen expliciete verwijzing naar de bescherming van cultuur: het verdrag noemt nergens uitdrukkelijk het recht op culturele identiteit of het beschermen van culturele minderheden.¹⁴⁶ Wel is er sprake van een indirecte bescherming voor culturele minderheden, via artikel 14 van het EVRM. Dit artikel verbiedt discriminatie bij de uitoefening van de in het verdrag opgenomen rechten en vrijheden, op gronden zoals geslacht, ras, kleur, taal, godsdienst, nationale of maatschappelijke afkomst, en het behoren tot een nationale minderheid. Het gelijkheidsbeginsel en het non-discriminatiebeginsel uit artikel 14 zorgen er dus voor dat minderheden niet mogen worden achtergesteld op basis van hun cultuur of etniciteit, ook al is er geen afzonderlijk artikel dat hun culturele rechten expliciet waarborgt.¹⁴⁷ Dit is bovendien ook terug te vinden in het Kaderverdrag inzake de bescherming van nationale minderheden (Kaderverdrag).¹⁴⁸ In het Kaderverdrag zijn verschillende artikelen opgenomen die de eigen cultuur van minderheden en de uitoefening daarvan waarborgen. Zo voorzien bijvoorbeeld artikel 5 en artikel 12 van het Kaderverdrag uitdrukkelijk in bescherming voor het promoten, bewaren en ontwikkelen van de eigen cultuur van individuen, evenals in het aanbieden van onderwijs over deze culturen.¹⁴⁹

Het grootste probleem binnen deze mensenrechteninstrumenten is dat het rechten voorziet voor individuen en niet collectief voor een bevolkingsgroep, terwijl de bestraffing van culturele genocide dat wel vereist.¹⁵⁰ Ook hangt de afdwingbaarheid van mensenrechten af van staatsverantwoordelijkheid waardoor de juridische gevolgen ervan in contrast komen met de gevolgen van de internationale misdaad van genocide, staatsverantwoordelijkheid zal vaak leiden tot genoegdoening voor de slachtoffers in de plaats van effectieve strafrechtelijke vervolging van genocidale handelingen.¹⁵¹

¹⁴² Art. 27(1) UVRM.

¹⁴³ Art. 1(1) ECOSOC.

¹⁴⁴ Art. 15(a) ECOSOC.

¹⁴⁵ College voor de Rechten van de Mens, 'Wat zijn mensenrechten?', College voor de Rechten van de Mens, 2025.

¹⁴⁶ Art. 1 Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, Council of Europe, 1950, Eur. T.S. No. 5, 213 U.N.T.S. 222; European Cultural Convention, Council of Europe, 1954, Eur. T.S. No. 18.

¹⁴⁷ Art. 14 EVRM; Gerards J., 'Gelijke behandeling en het EVRM. Artikel 14 EVRM: van krachteloze waarborg naar "norm met tanden"?', Nederlands Tijdschrift voor de Mensenrechten, 2004, p. 5-8.

¹⁴⁸ Rouland N., Pierre-Caps S. en Poumarède J., *Droit des minorités et des peuples autochtones*, PUF, 1996, p. 307-309.

¹⁴⁹ Giordan H., *Les minorités en Europe: droits linguistiques et droits de l'homme*, Kimé, 1992, p. 251.

¹⁵⁰ Schabas W.A., 'Judicial Activism and the Crime of Genocide', in: Darcy S. en Powderly J. (eds.), *Judicial Creativity at the International Criminal Tribunals*, Oxford University Press, 2010, p. 78; Lemkin R., 'Genocide', Lemkin R., 'Genocide as a Crime under International Law', U.N. Bulletin, 1948, p. 227; D'Aspremont J., 'The Two Cultures of International Criminal Law', in: Heller K.J. et al. (eds.), *The Oxford Handbook of International Criminal Law*, Oxford University Press, 2020, p. 420.

¹⁵¹ Nollkaemper A., 'Concurrence between Individual Responsibility and State Responsibility in International Law', *International and Comparative Law Quarterly* 53, 2003, p. 615-640.

2.3.2.3 Bestrafing als internationale misdaad

Genocide wordt, in tegenstelling tot culturele genocide, uitdrukkelijk erkend en strafbaar gesteld als internationale misdaad. De scheiding van culturele genocide en genocide lijkt ertoe te leiden dat het onwaarschijnlijk is dat culturele genocide als internationale misdaad bestraft kan worden en zelfs tot volledige straffeloosheid zou leiden. Maar het is niet omdat de bestrafing van culturele genocide als de internationale misdaad van genocide niet haalbaar is en dat mensenrechten geen afdoende bescherming bieden dat mogelijke strafbaarheid ervan volledig afwezig is.

In het internationaal recht zijn nog andere vormen van internationale misdaden, zoals bijvoorbeeld oorlogsmisdaden of misdaden tegen de mensheid. Het internationale Gerechtshof heeft in de zaak over de oorlog van Bosnië en Herzegovina uitspraak gedaan dat de vernietiging van cultureel erfgoed in een gewapend conflict niet altijd noodzakelijk of toevallig is.¹⁵² Voorwerpen of gebouwen die een culturele en historische betekenis hebben of daar sterk mee samenhangen en tijdens een gewapend conflict opzettelijk worden vernietigd wordt bijvoorbeeld beschouwd als een internationale oorlogsmisdaad. Dit betekent dat er een link is tussen culturele vernietiging en oorlogsmisdaden of misdaden tegen de mensheid.¹⁵³

Voor de strafbaarstelling van een culturele genocide of culturele vernietiging als oorlogsmisdaad is het noodzakelijk dat de handelingen zouden plaatsvinden tijdens een gewapend conflict.¹⁵⁴ Hoewel veel van de handelingen gericht tegen een cultuur of diens erfgoed een gevolg is van een gewapend conflict is de strafbaarstelling van culturele genocide of de culturele genocide op zichzelf hier niet mogelijk. Veel van deze handelingen gebeuren immers ook zonder dat er sprake is van een gewapend conflict.¹⁵⁵

Een andere mogelijkheid van internationale misdaad zijn de misdaden tegen de mensheid. Het Statuut van Rome van het Internationaal Strafhof heeft als doel de ernstige internationale misdrijven, buiten genocide, te bestraffen.¹⁵⁶ Hoewel het culturele genocide niet uitdrukkelijk noemt, maakt de brede formulering van het Statuut het mogelijk om onder bepaalde omstandigheden interpretaties met betrekking tot culturele genocide te creëren en effectief te vervolgen onder de notie van 'misdaden tegen de mensheid'.¹⁵⁷ Meer specifiek gaat het hier om artikel 7:

"1. For the purpose of this Statute, "crime against humanity" means any of the following acts when committed as part of a widespread or systematic attack directed against any civilian population, with knowledge of the attack:

¹⁵² Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia and Herzegovina v. Yugoslavia), International Court of Justice, Judgment, ICJ Reports 2007, para. 342; Mendoza J., 'Why is ISIS Destroying Ancient Artifacts in Iraq?', Christian Science Monitor, 26 februari 2015, <https://www.csmonitor.com/World/Global-News/2015/0226/Why-is-ISIS-destroying-ancient-artifacts-in-Iraq>.

¹⁵³ Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict, UNESCO, 1954, 249 U.N.T.S. 240, preamble; Nersessian D., 'A Modern Perspective: The Current Status of Cultural Genocide under International Law', in: Cultural Genocide: Law, Politics, and Global Manifestations, Routledge, 2019, p. 72; Prosecutor v. Al Mahdi, International Criminal Court, Judgment, ICC-01/12-01/15, 27 september 2016, p. 72.

¹⁵⁴ Nersessian D., 'A Modern Perspective: The Current Status of Cultural Genocide under International Law', in: Cultural Genocide: Law, Politics, and Global Manifestations, Routledge, 2019.

¹⁵⁵ "Cultural genocide may occur in peacetime and does not necessarily involve physical violence or armed conflict, but rather the destruction or suppression of a group's cultural identity through non-violent means." Zie hiervoor: Cassese A., International Law, 2e editie, Oxford University Press, 2005, p. 135.

¹⁵⁶ Rome Statute of the International Criminal Court, United Nations, 1998.

¹⁵⁷ Art. 7 Rome Statute.

- (a) Murder;*
- (b) Extermination;*
- (c) Enslavement;*
- (e) Imprisonment or other severe deprivation of physical liberty in violation of fundamental rules of international law;*
- (f) Torture;*
- (g) Rape, sexual slavery, enforced prostitution, forced pregnancy, enforced sterilization, or any other form of sexual violence of comparable gravity;*
- (h) Persecution against any identifiable group or collectivity on political, racial, national, ethnic, cultural, religious, gender as defined in paragraph 3, or other grounds that are universally recognized as impermissible under international law, in connection with any act referred to in this paragraph or any crime within the jurisdiction of the Court;*
- (i) Enforced disappearance of persons;*
- (j) The crime of apartheid;*
- (k) Other inhumane acts of a similar character intentionally causing great suffering, or serious injury to body or to mental or physical health (...)"¹⁵⁸*

Culturele genocide heeft vooral te maken met inbreuken op collectieve rechten en de identiteit van een groep, dat uitdrukkelijk in artikel 7, lid 1(h) en lid 2 (g) staat beschreven:

"1. (...)

(h) Persecution against any identifiable group or collectivity on political, racial, national, ethnic, cultural, religious, gender as defined in paragraph 3, or other grounds that are universally recognized as impermissible under international law, in connection with any act referred to in this paragraph or any crime within the jurisdiction of the Court;

2. (...)

(g) "Persecution" means the intentional and severe deprivation of fundamental rights contrary to international law by reason of the identity of the group or collectivity;

(...)"¹⁵⁹

Een misdaad tegen de mensheid, zoals gedefinieerd in artikel 7(1)(h), kan worden vervolgd wanneer deze daad tegen een identificeerbare groep is gericht of een collectieve groep mensen op grond van etniciteit, religie, seksuele geaardheid, nationaliteit, politieke overtuiging, of een andere gedeelde identiteit die eigen is aan de specifieke groep zoals ook culturele eigenschappen.¹⁶⁰

De bestraffing van misdaden tegen de mensheid verschillen op twee belangrijke vlakken van genocide: ze hebben een bredere reikwijdte van handelingen die hieronder kunnen gekwalificeerd worden en er is geen noodzaak dat een bevolkingsgroep of groep individuen een specifiek gekozen

¹⁵⁸ Art.7, lid 1 Rome Statute.

¹⁵⁹ Art. 7, lid 1(h), lid 2(g) Rome Statute.

¹⁶⁰ Art., lid 1(h) Rome Statute.

doelwit is, terwijl bij genocide wel een uitdrukkelijke vereiste is van *opzet of intentie (mens rae)* die eigen is aan genocide en dus ook aan culturele genocide.¹⁶¹ Dit betekent dat wanneer de kwalificatie van genocide niet mogelijk is door het ontbreken van deze opzet, deze verboden handelingen wel nog individuele kwalificatie kunnen genieten onder misdaden tegen de mensheid. Om deze reden wordt er in de jurisprudentie ook beargumenteerd dat de bestraffing van misdaden tegen de mensheid soms ook gebruikt wordt als een vangnet voor een restcategorie misdaden te kunnen bestraffen die geen eigen bestraffing genieten, zoals ook mogelijks culturele genocide.¹⁶²

Hier is dus opnieuw het probleem dat culturele genocide een collectief geschonden rechtsbelang heeft, terwijl de misdaden tegen de mensheid een bescherming biedt voor individuele belangen en individuen (ook in die zin dat deze deel uit zouden maken van een collectieve groep). Daarenboven is voor de bestraffen van culturele genocide als zodanig, omdat het ook om een vorm van genocide gaat, een noodzakelijke *mens rae* of *opzet* nodig.¹⁶³ Anders zou het concept van genocide in het internationaal recht overbodig zijn.

Dat betekent dat, hoewel de individuele handelingen die gepaard kunnen gaan met het plegen van culturele genocide ook onder 'misdaden tegen de mensheid' of 'oorlogsmisdaden' gekwalificeerd zouden kunnen worden, culturele genocide als zodanig niet effectief en afdoende via deze internationale instrumenten kan worden bestraft.¹⁶⁴

2.3.2.4 Jurisprudentie over culturele genocide

Na de Tweede Wereldoorlog zijn er verschillende uitspraken gedaan waarbij individuen werden veroordeeld voor genocide, maar deze veroordelingen vonden doorgaans plaats op basis van nationaal recht en niet op grond van internationaal recht. Zo werd Amon Göth, voormalig commandant van het concentratiekamp Płaszów nabij Krakau, door het Poolse Nationale Hooggerechtshof schuldig bevonden aan misdaden tegen de mensheid, waaronder het persoonlijk bevelen tot gevangenneming, marteling en de uitroeiing van personen en groepen. Göth werd op 13 september 1946 geëxecuteerd in Krakau. Ook Rudolf Höss, voormalig commandant van Auschwitz, en Arthur Greiser, Nazi-gouverneur van het bezette West-Polen, werden na de oorlog in Polen veroordeeld voor hun rol in de genocide, eveneens op basis van Pools strafrecht. Deze veroordelingen betroffen nationale rechtsmacht, aangezien het internationale strafrechtelijke kader voor de vervolging van genocide toen nog niet was uitgewerkt.¹⁶⁵

Er is nauwelijks tot geen rechtspraak te vinden waarin culturele genocide als een op zichzelf staande internationale misdaad wordt toegepast of gekwalificeerd. Het ontbreken van dergelijke uitspraken onderstreept dat culturele genocide in het internationale recht nog steeds niet als een afzonderlijk

¹⁶¹ Murray A., 'Does International Criminal Law Still Require a "Crime of Crimes"? A Comparative Review of Genocide and Crimes against Humanity', Goettingen Journal of International Law 3(2), 2011, p. 589, 591; zie 2.3.1.2.1.

¹⁶² William A Schabas, The UN International Criminal Tribunals: The former Yugoslavia, Rwanda and Sierra Leone (Cambridge University Press 2006) 185; Prosecutor v Krstic (Judgment, dissenting opinion of Judge Shahabuddeen) IT-98-33-A (19 April 2004) para 53.

¹⁶³ Zie 2.3.1.2.1.

¹⁶⁴ Schabas W.A., 'Judicial Activism and the Crime of Genocide', in: Darcy S. en Powderly J. (eds.), Judicial Creativity at the International Criminal Tribunals, Oxford University Press, 2010, p. 78; Lemkin R., 'Genocide as a Crime under International Law', U.N. Bulletin, 1948, p. 227; D'Aspremont J., 'The Two Cultures of International Criminal Law', in: Heller K.J. et al. (eds.), The Oxford Handbook of International Criminal Law, Oxford University Press, 2020, p. 420.

¹⁶⁵ Powell C.J., 'The destruction of Sarajevo's Vijećnica: a case of genocidal cultural destruction?', in: Jones A. (ed.), New Directions in Genocide Research, Routledge, 2012.

vervolgbaar delict wordt erkend. Dit gebrek aan jurisprudentie en toepassing is op zichzelf al veelzeggend en wijst op de terughoudendheid van internationale rechtbanken om culturele vernietiging als zelfstandige misdaad te erkennen en te bestraffen. Tegelijkertijd kan dit ook duiden op het ontbreken van duidelijke juridische bronnen of internationale instrumenten die richting geven aan de toepassing en kwalificatie van culturele genocide binnen het internationale recht.

2.4 TUSSENTIJDSE CONCLUSIE

2.4.1 Ten aanzien van de definiëring en strafbaarstelling van culturele genocide in de rechtsleer

De uiteenzetting van de discussie over de definiëring van culturele genocide in de rechtsleer bevestigt dat er geen eenduidige of algemeen aanvaarde opvatting bestaat over wat culturele genocide precies inhoudt en onder welke omstandigheden het als internationale misdaad kan worden gekwalificeerd.

Waar sommige auteurs culturele genocide beschouwen als een essentieel onderdeel van fysieke genocide – zoals Lemkin, die culturele, fysieke en biologische vernietiging als samenhangende dimensies zag – pleiten anderen ervoor om culturele vernietiging als een zelfstandige, los van fysieke uitroeiing staande misdaad te erkennen.

Dit leidt tot uiteenlopende interpretaties: Wolfe benadrukt het structurele en intentionele karakter van culturele genocide als koloniale strategie, gericht op het uitwissen van inheemse identiteiten, terwijl Short wijst op de rol van staatsbeleid en institutionele praktijken, waarbij systematische assimilatie en onderdrukking al voldoende zijn om van culturele genocide te spreken, ook zonder direct fysiek geweld. Moses pleit verder zelfs voor een bredere definitie, waarin culturele genocide als even ernstig wordt erkend als fysieke massamoord en benadrukt de noodzaak van internationale erkenning en herstel voor getroffen groepen.

De verschillende auteurs delen in hun definiëring van culturele genocide het uitgangspunt dat deze vorm van genocide gericht is op het opzettelijk vernietigen, ondermijnen of uitwissen van de essentiële culturele kenmerken van een groep, zoals taal, religie, tradities en sociale instituties.

Zij zijn het erover eens dat culturele genocide niet noodzakelijk gepaard hoeft te gaan met fysiek geweld of massamoord, maar ook kan plaatsvinden via structurele, beleidsmatige of institutionele maatregelen die assimilatie of culturele uitwissing beogen.

Ondanks onderlinge verschillen over de precieze afbakening en juridische kwalificatie, bestaat er dus ook een brede consensus dat culturele genocide draait om het intentioneel aantasten van de culturele identiteit en continuïteit van een groep, waarbij de vernietiging van cultuur als een wezenlijk en op zichzelf staand aspect van genocide wordt gezien. En dat culturele vernietiging een zelfstandige en ernstige bedreiging vormt voor het voortbestaan van een groep, ook als deze groep fysiek blijft bestaan.

2.4.2 Ten aanzien van de definiëring en strafbaarstelling van culturele genocide in het internationaal rechtskader

Hoewel de VN-verklaring inzake de rechten van inheemse volkeren niet juridisch bindend is, weerspiegelt zij wel een breed gedragen internationale norm en het gedeelde besef dat ook culturele vernietiging van inheemse groepen onaanvaardbaar is binnen het internationale rechtsverkeer. De

bijna universele ondertekening door staten onderstreept deze morele consensus, ondanks het ontbreken van afdwingbaarheid.

Tegelijkertijd toont de praktijk dat bestaande mensenrechteninstrumenten vooral individuele rechten beschermen en nauwelijks collectieve rechten van bevolkingsgroepen waarborgen, terwijl effectieve bestrijding van culturele genocide juist collectieve bescherming vereist. De afdwingbaarheid van mensenrechten blijft bovendien afhankelijk van staatsverantwoordelijkheid, wat in de praktijk vooral leidt tot genoegdoening of herstelmaatregelen voor slachtoffers, in plaats van daadwerkelijke strafrechtelijke vervolging van culturele genocidale handelingen.

Dit betekent dat, hoewel bepaalde handelingen die samenhangen met culturele genocide wel als afzonderlijke misdrijven of 'misdaden tegen de mensheid' en 'oorlogsmisdaden' kunnen worden gekwalificeerd, culturele genocide als zodanig niet effectief en afdoende via deze internationale instrumenten kan worden bestraft.

In de rechtspraak zijn er beperkte nationale zaken terug te vinden waarin culturele genocide werd besproken, maar op internationaal niveau bleef de kwalificatie omstreden en werd bij de totstandkoming van het Genocideverdrag uitvoerig gedebatteerd over de reikwijdte ervan.

HOOFDSTUK 3. CULTURELE Vernietiging in historisch perspectief

3.1 CASUS: DE HOLOCAUST

3.1.1 Context en achtergrond

De Holocaust staat voor de genocide die werd gepleegd op de Europese Joodse bevolkingsgroep tijdens de Tweede Wereldoorlog.¹⁶⁶ De massamoord was wijdverspreid en voltrok zich in verschillende fasen, gericht tegen de Joodse bevolkingsgroep en gekenmerkt door antisemitisme, een vorm van Jodenhaat. Vijf tot zes miljoen Joden werden systematisch vermoord door het nazi-regime, een misdaad die plaatsvond op buitengewone schaal en met ongekennde intensiteit.¹⁶⁷

De Joodse catastrofe werd niet onmiddellijk erkend als een uniek en historisch drama. Pas decennia later kreeg het de plaats die ze nu inneemt in ons collectief geheugen en moreel bewustzijn. Dit heeft bijzondere gevolgen voor hoe we naar mensenrechten, herinnering en verantwoordelijkheid kijken.¹⁶⁸

3.1.1.1 *Het antisemitisme*

Het antisemitisme is een vorm van Jodenhaat die al eeuwenoude wortels in Europa had, nog voor de Tweede Wereldoorlog. In 1879 introduceerde de Duitse journalist Wilhelm Marr het begrip 'antisemitisme' in het publieke debat, waarmee hij de bestaande vijandigheid tegenover Joden een zogenaamd wetenschappelijke en raciale basis gaf. Vanaf de jaren 1880 groeide het antisemitisme verder uit tot een politiek georganiseerde, raciale ideologie in Duitsland.¹⁶⁹

De haat tegen deze bevolkingsgroep was aanvankelijk religieus gemotiveerd, onder meer door de beschuldiging dat de Joden verantwoordelijk zouden zijn voor de dood van Jezus en door het stereotype van vermeende geldzucht. Daarnaast fungeerden zij vaak als zondebok bij rampen, ziektes en epidemieën. Het antisemitisme evolueerde tijdens de Holocaust naar een nog extremere variant: de toenmalige ideologie beschouwde het Jodendom als een 'gevaarlijk' en 'vijandig ras'.¹⁷⁰

¹⁶⁶ Ten Have W. en Van Haperen M., 'De Holocaust, 1933-1941-1945', in: Ten Have W. en Van Haperen M. (red.), *De Holocaust en andere genociden: Een inleiding*, Amsterdam University Press, 2012, p. 23-25; Schelvis J., *Binnen de Poorten. Een verslag van twee jaar Duitse vernietigings- en concentratiekampen*, Uitgeverij Balans, 2007, p. 25-30; Kershaw I., *Hitler 1936-1945, Nemesis*, Penguin, 2000, p. 339; Niewyk D.L., 'Holocaust: The Jews', in: Totten S.L. et al. (eds.), *Century of Genocide: Eyewitness Accounts and Critical Views*, Garland Publishing, 1997, p. 136; Balakian P., *The Burning Tigris: The Armenian Genocide and America's Response*, HarperCollins, 2003, p. 195; Mayer A.J., *Why Did the Heavens Not Darken? The "Final Solution" in History*, Pantheon, 1988, p. 16.

¹⁶⁷ Melching W. en Stuivenga M. (red.), *Joseph Goebbels, Hitlers Spindoctor. Een selectie uit de dagboeken 1933-1945*, Uitgeverij Balans, 2011; Shermer M. en Grobman A., *Denying History: Who Says the Holocaust Never Happened and Why Do They Say It?*, University of California Press, 2002, p. 174.

¹⁶⁸ Bauer Y., *Rethinking the Holocaust*, Yale University Press, 2001, p. 1-11.

¹⁶⁹ Laqueur W., *A History of Antisemitism*, Weidenfeld & Nicolson, 2006, p. 95-99.

¹⁷⁰ Ten Have W. en Van Haperen M., 'De Holocaust, 1933-1941-1945', in: Ten Have W. en Van Haperen M. (red.), *De Holocaust en andere genociden: Een inleiding*, Amsterdam University Press, 2012, p. 18; Dwork D. en Van Pelt R.J., *Holocaust. A History*, W.W. Norton & Company, 2002, p. 279; Goldhagen D.J., *Hitler's Willing Executioners: Ordinary Germans and the Holocaust*, Vintage, 1997, p. 37-38; Katz S.T., 'Medieval Antisemitism: The Process of Mythification', in: Katz S.T., *The Holocaust in Historical Context, Vol. 1: The Holocaust and Mass Death before the Modern Age*, Oxford University Press, 1994, p. 225-316; Tatz C., *With Intent to Destroy: Reflecting on Genocide*, Verso, 2003, p. 44.

In deze periode droeg nieuw wetenschappelijk onderzoek naar 'rassentheorie' en biologische evolutie eraan bij dat Joden ook door de wetenschap als een specifiek 'minderwaardig ras' konden worden geclassificeerd. Dit vormde een bijkomende rechtvaardiging voor het antisemitisme dat er heerste. Hieruit ontstonden de eerste gewelddadige handelingen zoals plunderingen, brandstichting, verkrachting en zelfs moord op verschillende Joden. Het 'Duitse ras' moest namelijk beschermd worden tegen deze 'vervuiling'.¹⁷¹

Het antisemitisme werd een giftige cocktail met het politiek extremisme in Duitsland na de Grote Depressie in 1929.¹⁷² Veel landen kregen te maken met een economische crisis die leidde tot armoede, frustratie, angst en wanhoop. De Joodse bevolkingsgroep werd opnieuw als zondebok aangeduid voor het innemen van schaarse werkgelegenheden en woningen. Dit maakte de Duitse samenleving ontvankelijk voor radicale oplossingen en extremistische beleidsvoering.¹⁷³

Het antisemitisme, politiek extremisme en de nieuwe rassentheorie samen creëerden in Duitsland een opvatting van het 'ideale mensbeeld' met specifieke uiterlijke kenmerken zoals blond haar, blauwe ogen en 'Germaans' bloed. Het nieuwe 'Arische ras', ook bekend als de 'Übermensch', werd gezien als het ultieme ras in deze ideologie.¹⁷⁴

3.1.1.2 Nationaalsocialisten NSDAP - Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei

De NSDAP was een extreemrechtse, totalitaire politieke partij in Duitsland tussen 1920 en 1945. De partij kenmerkte zich door een sterk nationaalsocialisme, racisme, antisemitisme en totalitarisme. De partij werd geleid door de autoritaire leider Adolf Hitler, wiens macht vrijwel ongelimiteerd was doordat hij beslissingen oplegde zonder discussie of oppositie. Hitler wilde Duitsland heropbouwen en Europa domineren, gedreven door intense haat jegens Joden¹⁷⁵

Hoewel de nazi's in 1932 electoraal geen meerderheid behaalden, werden zij door de verdeeldheid tussen socialisten en communisten de grootste partij. Na hun machtsovername in 1933 consolideerden de nazi's binnen drie maanden hun dictatuur, schaften het federalisme en de democratie af en onderdrukten alle oppositie.¹⁷⁶

Het nationalisme van de partij uitte zich in een racistisch wereldbeeld, waarbij het 'Arische ras' als de kern van de Duitse cultuur en superieur aan alle andere rassen werd beschouwd. De Joodse

¹⁷¹ Dwork D. en Van Pelt R.J., *Holocaust. A History*, W.W. Norton & Company, 2002, p. 279; Goldhagen D.J., *Hitler's Willing Executioners: Ordinary Germans and the Holocaust*, Vintage, 1997, p. 37-38; Katz S.T., 'Medieval Antisemitism: The Process of Mythification', in: Katz S.T., *The Holocaust in Historical Context*, Vol. 1: *The Holocaust and Mass Death before the Modern Age*, Oxford University Press, 1994, p. 225-316; Tatz C., *With Intent to Destroy: Reflecting on Genocide*, Verso, 2003, p. 44.

¹⁷² De Grote Depressie begon in 1929 na de beurscrash in de Verenigde Staten en groeide uit tot de zwaarste economische crisis van de twintigste eeuw. Wereldwijd leidde dit tot massale werkloosheid, faillissementen en een sterke daling van de productie. De crisis hield bijna tien jaar aan en had langdurige gevolgen voor de wereldeconomie. Zie: Hobsbawm E.J., *The Age of Extremes: The Short Twentieth Century, 1914-1991*, Abacus, 1995, p. 90-92; Mei 1940, 'Begin economische wereldcrisis 1929', Mei 1940, 2022, p. 1.

¹⁷³ Landau, *The Nazi Holocaust*, p. 63; Richard Plant, *The Pink Triangle: The Nazi War against Homosexuals* (New York: Owl Books, 1988), p. 23.

¹⁷⁴ Ten Have W. en Van Haperen M., 'De Holocaust, 1933-1941-1945', in: Ten Have W. en Van Haperen M. (red.), *De Holocaust en andere genociden: Een inleiding*, Amsterdam University Press, 2012, p. 18; Hitler A., 'Dokument 1. 1. september 1933. "Die deutsche Kunst als stolze Verteidigung des deutschen Volkes." Rede auf der Kulturtagung des Parteitags der NSDAP in Nürnberg', in: Eikmeyer R. (red.), *Reden zur Kunst- und Kulturpolitik 1933-1939*, Verlag Peter Lang, 2004, p. 43-54.

¹⁷⁵ Hitler A., *Mein Kampf (My Struggle)*, Houghton Mifflin, 1943, p. 562; Plant R., *The Pink Triangle: The Nazi War against Homosexuals*, Owl Books, 1988, p. 23.

¹⁷⁶ Landau D., *The Nazi Holocaust*, Ivan R. Dee, 1982, p. 317; Jones A., *Genocide: A Comprehensive Introduction: The Jewish Holocaust*, 4e editie, Routledge, London/New York, 2023, p. 149.

bevolking stond hier lijnrecht tegenover en werd gezien als de 'vijand'. Hoewel deze bevolkingsgroep extreem geïsoleerd werd, werden ook homoseksuelen, gehandicapten en andere minderheden slachtoffer van discriminatie en vervolging.¹⁷⁷

Binnen het totalitarisme ging het om een 'totalitaire' staat waarin alle aspecten van het leven werden gecontroleerd door de politieke partij. Propaganda, terreur en geweld werden ingezet om kritiek en oppositie te onderdrukken. Het doel van de partij was om van Duitsland een grootmacht te maken die dominant zou zijn in Europa en zelfs de wereld. Geweld en oorlog werden geïdealiseerd om deze doelen te bereiken.¹⁷⁸

3.1.1.3 Benoeming Adolf Hitler tot rijkskanselier

De toenmalige Duitse president Paul von Hindenburg benoemde in 1933 Hitler tot rijkskanselier. De rijkskanselier stond aan het hoofd van de regering en was verantwoordelijk voor de uitvoering van het regeringsbeleid. Deze functie was vergelijkbaar met die van een premier in andere landen.¹⁷⁹

Toen president Hindenburg in 1934 overleed, riep Hitler zichzelf uit tot 'Führer'. Hij maakte misbruik van zijn positie als rijkskanselier door deze functie samen te voegen met die van president. Door deze benoeming centraliseerde Hitler alle macht in zijn eigen handen, wat leidde tot een totale dictatuur. Door de functies te combineren, schafte Hitler het presidentiële ambt af. Dit betekende het einde van de checks and balances die nog over waren in het Duitse rechtssysteem. Er was geen onafhankelijke controle meer op zijn macht.¹⁸⁰

Door de functies te combineren, schafte Hitler het presidentiële ambt af. Dit betekende het einde van de checks and balances die nog over waren in het Duitse systeem. Er was geen onafhankelijke controle meer op zijn macht.¹⁸¹

3.1.1.4 De Rassenwetten van Neurenberg

De Rassenwetten van Neurenberg werden door de NSDAP in september 1935 aangenomen in Neurenberg. Racisme vormde de basis van deze wetten voor de vervolging van Joden in nazi-Duitsland. De wetten bestonden uit twee hoofdwetten met aanvullende bepalingen. Deze wetgeving vormde een cruciale stap in het proces van verdere discriminatie, geweld en uiteindelijk de Holocaust. Ze legden namelijk een duidelijk fundament voor latere wetgeving die de systematische aanvallen op Joden 'rechtvaardigde'.¹⁸²

¹⁷⁷ Hitler A., 'Dokument 1. 1. september 1933. "Die deutsche Kunst als stolzeste Verteidigung des deutschen Volkes." Rede auf der Kulturtagung des Parteitags der NSDAP in Nürnberg', in: Eikmeyer R. (red.), Reden zur Kunst- und Kulturpolitik 1933-1939, Verlag Peter Lang, 2004, p. 43-54.

¹⁷⁸ Hitler A., 'Dokument 1. 1. september 1933. "Die deutsche Kunst als stolzeste Verteidigung des deutschen Volkes." Rede auf der Kulturtagung des Parteitags der NSDAP in Nürnberg', in: Eikmeyer R. (red.), Reden zur Kunst- und Kulturpolitik 1933-1939, Verlag Peter Lang, 2004, p. 43-54.

¹⁷⁹ Rijkskanselier, de hoogste regeringsambtenaar van een rijk als plaatsvervanger van de vorst, de eerste minister in Duitsland, zie: "Rijkskanselier" in Van Dale, Groot woordenboek der Nederlandse taal, Van Dale Uitgevers, 1950.

¹⁸⁰ Ten Have W. en Van Haperen M., 'De Holocaust, 1933-1941-1945', in: Ten Have W. en Van Haperen M. (red.), De Holocaust en andere genociden: Een inleiding, Amsterdam University Press, 2012, p. 43-44; Duitsland Instituut, 'Hitler wordt rijkskanselier', in: Duitsland Instituut Naslagwerk, Duitsland Instituut, 2024; Anne Frank Stichting, 'Duitsland 1933: van democratie naar dictatuur', Anne Frank Stichting, 2024; Duitsland Instituut, 'De machtsovername van Adolf Hitler', in: Duitsland Instituut Naslagwerk, Duitsland Instituut, 2024.

¹⁸¹ Duitsland Instituut, 'Hitler wordt rijkskanselier', in: Duitsland Instituut Naslagwerk, Duitsland Instituut, 2024; Anne Frank Stichting, 'Duitsland 1933: van democratie naar dictatuur', Anne Frank Stichting, 2024; Duitsland Instituut, 'De machtsovername van Adolf Hitler', in: Duitsland Instituut Naslagwerk, Duitsland Instituut, 2024.

¹⁸² Jones A., *Genocide: A Comprehensive Introduction: The Jewish Holocaust*, Routledge, 2023, p. 149.

De impact op de Joodse bevolkingsgroep was groot: velen begonnen uit angst te vluchten uit Duitsland en Oostenrijk. De nazi's lieten niet toe dat zij veel bezittingen meenamen, waardoor het merendeel van hun eigendommen moest worden achtergelaten in Duitsland.¹⁸³

3.1.1.5 De 'Kristallnacht'

De Kristallnacht is een specifieke gebeurtenis kort voorafgaand aan de Tweede Wereldoorlog. Tijdens de nacht van 9 op 10 november 1938 escaleerde het antisemitisme in nazi-Duitsland. De moord op een Duitse diplomaat in Parijs door een jonge Poolse Jood diende als aanleiding om het reeds aanwezige antisemitische geweld tegen Joden op veel grotere en heviger schaal te ontketen.¹⁸⁴

Het geweld uitte zich in pogroms waarbij Joodse winkels, synagogen en huizen werden geplunderd, vernield en in brand gestoken. De naam verwijst naar de 'nacht van het gebroken glas', vanwege de grote hoeveelheid gebroken glas op straat als gevolg van de vernielingen. Joden werden op straat aangevallen en mishandeld; sommigen werden zelfs vermoord. De politie en autoriteiten keken vaak toe, arresteerden (vooral mannelijke) Joden of namen zelfs deel aan het geweld. De gearresteerden werden afgevoerd en opgesloten in concentratiekampen.¹⁸⁵

3.1.1.6 De Tweede Wereldoorlog

De combinatie van deze gebeurtenissen resulteerde in tienduizenden Joden die Duitsland en Oostenrijk ontvluchtten of achterbleven in grote angst.¹⁸⁶ In 1939 brak de Tweede Wereldoorlog uit. Duitsland veroverde Polen en vermoordde systematisch Poolse elites en Joden, wat een golf van massamoorden op gang bracht.¹⁸⁷

Daarnaast werd er, achteraf gezien, een geheimzinnig en sluw verdrag gesloten tussen Duitsland en de Sovjet-Unie: 'het Molotov-Ribbentroppact'.¹⁸⁸ Het leek een overeenkomst van wederzijdse garantie van geweldloosheid, maar bevatte een geheim protocol dat pas na de oorlog bekend raakte. Dit protocol legde de verdeling van Polen en Oost-Europa tussen de twee landen vast. Duitsland annexeerde delen van Polen, creëerde het Generalgouvernement¹⁸⁹ en deporteerde honderdduizenden Polen, inclusief Joden, om ruimte te maken voor Duitse kolonisten. De nazi's

¹⁸³ Ten Have W. en Van Haperen M., 'De Holocaust, 1933-1941-1945', in: Ten Have W. en Van Haperen M. (red.), *De Holocaust en andere genociden: Een inleiding*, Amsterdam University Press, 2012, p. 18.

¹⁸⁴ Goldhagen D.J., *Hitler's Willing Executioners: Ordinary Germans and the Holocaust*, Vintage, 1997, p. 141; Hill L.E., 'The Pogrom of November 9-10, 1938 in Germany', in: Brass P.R. (ed.), *Riots and Pogroms*, New York University Press, 1996, p. 89-113; Jones A., *Genocide: A Comprehensive Introduction: The Jewish Holocaust*, Routledge, 2023, p.150.

¹⁸⁵ Ten Have W. en Van Haperen M., 'De Holocaust, 1933-1941-1945', in: Ten Have W. en Van Haperen M. (red.), *De Holocaust en andere genociden: Een inleiding*, Amsterdam University Press, 2012, p. 18; Hill L.E., 'The Pogrom of November 9-10, 1938 in Germany', in: Brass P.R. (ed.), *Riots and Pogroms*, New York University Press, 1996, p. 89-113.

¹⁸⁶ Schelvis J., *Ooggetuigen*, Uitgeverij Balans, 2010, p. 60-61; Dwork D. en Van Pelt R.J., *Holocaust. A History*, W.W. Norton & Company, 2002, p. 270-279.

¹⁸⁷ Pohl D., *Verfolgung und Massenmord in der NS-Zeit 1933-1945*, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 2003, p. 95.

¹⁸⁸ Gerrits A., 'Het Molotov-Ribbentroppact: Machtspolitiek en invloedssferen', in: *Oorlogsdomein. Overzicht van de Tweede Wereldoorlog*, Boom, 2019, p. 45-60.

¹⁸⁹ Het Generalgouvernement was het door nazi-Duitsland bestuurde centrale deel van Polen, waar een koloniaal bewind werd ingesteld en de Poolse bevolking systematisch werd onderdrukt, zie: Dekker J., 'Het Generalgouvernement: Bezettingsbeleid en terreur', in: Ten Have W. en Van Haperen M. (red.), *De Holocaust, 1933-1941-1945*, NIOD, 2012, p. 85-97.

planden een reservaat voor Joden aan de oostgrens, maar de deportaties werden tijdelijk stilgelegd door logistieke problemen. Deze acties resulteerden opnieuw in de moord op duizenden Joden.¹⁹⁰

3.1.1.7 *Getto's*

Het nazi-regime ging verder met het grootschalig samenbrengen van de Joden; zij werden niet onmiddellijk vermoord, maar wel ondergebracht in specifieke 'getto's'. Dit gebeurde bijvoorbeeld in steden van andere bezette gebieden, zoals Polen en West-Europa. Vaak ging het om kleine stadjes met kleine huisjes, waarin twee, drie of zelfs vier gezinnen samen één 'woning' moesten delen. Deze getto's dienden als een soort tussenstap in de systematische vervolging van Joden: concentratie, oftewel samenbrenging, waar dwangarbeid werd uitgevoerd en men werd 'voorbereid' op deportatie. Hitler kreeg veel steun voor deze acties, hij beloofde namelijk dat hiermee de sociale orde en economische stabiliteit zouden terugkeren.¹⁹¹ De levensomstandigheden in deze overvolle getto's waren erbarmelijk. Er werden 'Joodse raden' benoemd door de bezetters, die het interne bestuur beheerden, maar volledig onder Duitse controle stonden.¹⁹²

Duitsland bezette vervolgens ook Noorwegen, Denemarken, Nederland, België en Frankrijk. De Joden in deze landen werden allemaal onderworpen aan hetzelfde 'programma' van de Duitsers, waardoor de getto's nog overbevolkter raakten, meer deportaties plaatsvonden en individuen met een verstandelijke beperking of handicap werden afgescheiden van de rest van de bevolking. Zij werden vervolgens overgebracht naar specifieke inrichtingen waar, op bevel van Hitler, een programma van gedwongen euthanasie werd uitgevoerd.¹⁹³

Hitler riep vervolgens zijn belangrijkste mannen bijeen en lichtte hen in over zijn plannen om een 'vernietigingsoorlog' te ontketen.¹⁹⁴ In 1941 vielen de Duitse troepen, met Hitlers plannen in gedachten, de Sovjet-Unie binnen waar zij hun massamoord op de Joodse bevolkingsgroep voortzetten. Communisten en Joden, waaronder nu ook vrouwen en kinderen, werden systematisch gevangengenomen en vermoord.¹⁹⁵

3.1.1.8 *Van concentratiekampen naar vernietigingskampen*

De getto's raakten ondertussen zo overbevolkt dat de Duitsers naar een meer definitieve oplossing zochten. Dit debat kwam op gang doordat verschillende Duitse militairen psychologisch zwaar te lijden hadden onder de massamoorden, vooral het vermoorden van vrouwen en kinderen ging bij sommigen van hen in tegen hun morele geweten.¹⁹⁶

Als oplossing voor beide 'problemen' grepen de nazi's terug op de eerdere experimentele vergassing van gehandicapten in het Aktion T4-programma. Ze bedachten het plan om

¹⁹⁰ Ten Have W. en Van Haperen M., 'De Holocaust, 1933-1941-1945', in: Ten Have W. en Van Haperen M. (red.), *De Holocaust en andere genociden: Een inleiding*, Amsterdam University Press, 2012, p. 19.

¹⁹¹ Ten Have W. en Van Haperen M., 'De Holocaust, 1933-1941-1945', in: Ten Have W. en Van Haperen M. (red.), *De Holocaust en andere genociden: Een inleiding*, Amsterdam University Press, 2012 p. 20; Jones A., *Genocide: A Comprehensive Introduction: The Jewish Holocaust*, Routledge, 2023, p.150.

¹⁹² Donat A., *The Holocaust Kingdom*, Holocaust Library, 1999, p. 24; Schwarberg G., *In the Ghetto of Warsaw: Photographs by Heinrich Jost*, Steidl Publishing, 2001.

¹⁹³ Ten Have W. en Van Haperen M., 'De Holocaust, 1933-1941-1945', in: Ten Have W. en Van Haperen M. (red.), *De Holocaust en andere genociden: Een inleiding*, Amsterdam University Press, 2012, p. 20.

¹⁹⁴ Kershaw I., *Hitler 1936-1945, Nemesis*, Penguin, 2000, p. 339.

¹⁹⁵ Ten Have W. en Van Haperen M., 'De Holocaust, 1933-1941-1945', in: Ten Have W. en Van Haperen M. (red.), *De Holocaust en andere genociden: Een inleiding*, Amsterdam University Press, 2012, p. 23.

¹⁹⁶ Rhodes R., *Masters of Death: The SS-Einsatzgruppen and the Invention of the Holocaust*, Alfred A. Knopf, 2002.

specifieke inrichtingen als 'vernietigingskampen' te organiseren, met als doel uitsluitend mensen te vermoorden die volgens de nazi-ideologie niet 'geschikt' waren voor de samenleving. Vergassing maakte het mogelijk om meerdere personen tegelijk te doden en creëerde bovendien een psychologische afstand tussen de daders en hun slachtoffers.¹⁹⁷ Tegelijkertijd begonnen de nazi's in deze kampen gevangenen te gebruiken voor medische experimenten en wetenschappelijk onderzoek, waarbij zij onder dwang werden blootgesteld aan gevaarlijke behandelingen, operaties en testen zonder enige vorm van ethische of menselijke overweging.¹⁹⁸

Intussen kregen de Joden ook nog de schuld van de wereldoorlog, waarmee Hitlers plannen om een definitief einde te maken aan het 'probleem' verder werden gelegitimeerd.¹⁹⁹ Vanaf maart 1942 werden de getto's ontruimd en vond een selectie plaats: arbeidsgeschikte mannen werden naar concentratiekampen gestuurd, de overige Joden werden ter plekke geëxecuteerd of gedeporteerd naar vernietigingskampen, waar zij op verschillende manieren werden vermoord. In deze periode bereikte de massamoord een hoogtepunt en werden meer dan twee miljoen Joden gedood.²⁰⁰

Begin 1945 naderde de nederlaag van het Derde Rijk en rukte het Rode Leger, het toenmalige leger van de Sovjet-Unie, op. Op 27 januari 1945 slaagden zij erin om zeventienduizend gevangenen in Auschwitz te bevrijden. De Duitsers zagen de nederlaag aankomen en vreesden de ontdekking van de massagraven. Daarom werd opdracht gegeven om lijken op te graven en te verbranden en vernietigingskampen te bombarderen om sporen uit te wissen.²⁰¹

De overlevenden die nog aanwezig waren in de kampen werden gedwongen deze te verlaten, te voet of per trein. Veel slachtoffers overleefden deze tocht niet door hun erbarmelijke toestand; dit staat bekend als de 'dodenmarsen'. Degenen die deze tocht wel overleefden, werden later in het westen bevrijd door de geallieerden, maar zelfs na de bevrijding overleden nog veel mensen aan uitputting, hongersnood of ziekte.²⁰²

Op 30 april 1945 pleegde Hitler zelfmoord in zijn 'Führerbunker', samen met zijn vrouw Eva Braun.²⁰³

Tussen 22 november 1945 en 31 augustus 1946 vonden uiteindelijk in de Duitse stad Neurenberg processen plaats tegen de belangrijkste oorlogsmisdadigers van de Holocaust.²⁰⁴

¹⁹⁷ Jones A., *Genocide: A Comprehensive Introduction: The Jewish Holocaust*, Routledge, 2023, p. 152-153.

¹⁹⁸ D. DE LEEUW, "Waarom nazi-artsen hun gruwelijke experimenten deden", *NEMO Kennislink*, 9 december 2014; Nazi Medical Experiments", *Holocaust Encyclopedia*, United States Holocaust Memorial Museum.

¹⁹⁹ Dwork D. en Van Pelt R.J., *Holocaust. A History*, W.W. Norton & Company, 2002, p. 279; Ten Have W. en Van Haperen M., 'De Holocaust, 1933-1941-1945', in: Ten Have W. en Van Haperen M. (red.), *De Holocaust en andere genociden: Een inleiding*, Amsterdam University Press, 2012, p. 24.

²⁰⁰ Ten Have W. en Van Haperen M., 'De Holocaust, 1933-1941-1945', in: Ten Have W. en Van Haperen M. (red.), *De Holocaust en andere genociden: Een inleiding*, Amsterdam University Press, 2012, p. 43.

²⁰¹ Ten Have W. en Van Haperen M., 'De Holocaust, 1933-1941-1945', in: Ten Have W. en Van Haperen M. (red.), *De Holocaust en andere genociden: Een inleiding*, Amsterdam University Press, 2012, p. 43-44.

²⁰² Anne Frank stichting, dodenmarsen uit concentratiekampen, <https://www.annefrank.org/nl/timeline/89/dodenmarsen-uit-concentratiekampen/#:~:text=De%20gevangenen%20noemen%20dit%20dodenmarsen,De%20overlevingskans%20is%20heel%20klein.>

²⁰³ Ten Have W. en Van Haperen M., 'De Holocaust, 1933-1941-1945', in: Ten Have W. en Van Haperen M. (red.), *De Holocaust en andere genociden: Een inleiding*, Amsterdam University Press, 2012, p. 43.

²⁰⁴ Ten Have W. en Van Haperen M., 'De Holocaust, 1933-1941-1945', in: Ten Have W. en Van Haperen M. (red.), *De Holocaust en andere genociden: Een inleiding*, Amsterdam University Press, 2012, p. 43.

3.1.2 Specifieke mechanisme van culturele genocide

3.1.2.1 *Racistisch beleid, politiek gemotiveerde etnische discriminatie en gedwongen scheiding*

De Rassenwetten van 1935 waren een reeks discriminerende wetten die werden ingevoerd om Joden en anderen hun burgerrechten te ontnemen. De eerste was de 'Rijksburgerwet', waarin werd bepaald wie wel of niet 'Rijksburger' mocht zijn in nazi-Duitsland. Er werden uitdrukkelijke uitsluitingen voorzien voor het recht op burgerschap, zoals:²⁰⁵

"I. The Reich Citizenship Law of September 15, 1935
The Reichstag has unanimously adopted the following law, which is herewith promulgated.
§ 1.
(1) A subject of the State is a person who belongs to the protective union of the German Reich, and who therefore has particular obligations towards the Reich.
(2) The status of subject is acquired in accordance with the provisions of the Reich and State Law of Citizenship.
§ 2.
(1) A citizen of the Reich is only that subject who is of German or kindred blood and who, through his conduct, shows that he is both willing and able to faithfully serve the German people and Reich.
(2) The right to citizenship is acquired by the granting of Reich citizenship papers.
(3) Only the citizen of the Reich enjoys full political rights in accordance with the provision of the law."²⁰⁶

De wet bepaalde dat iemand als Jood werd beschouwd wanneer deze ten minste drie Joodse grootouders had of direct afstamde van een Joods persoon, ongeacht de individuele religie of geloofsovertuiging.²⁰⁷ Wie geen rijksburger was, had weinig rechten of bevoegdheden. Zij hadden geen recht om te stemmen, openbare ambten te bekleden of bepaalde beroepen uit te oefenen. Hoewel ze hun staatsburgerschap niet officieel verloren, werden ze tot een 'lagere klasse' burgers gereduceerd.²⁰⁸

De tweede belangrijke wet was de 'Wet ter Bescherming van het Duitse Bloed en de Duitse Eer'. In deze wet werd expliciet het aangaan van relaties, seksuele betrekkingen en huwelijken tussen 'volbloed' Duitsers en anderen verboden. Het 'Arische ras' moest volgens de nazi-ideologie beschermd worden tegen "besmetting" door de Joodse bevolkingsgroep.²⁰⁹

²⁰⁵ NS-Dokumentationszentrum München, 'Nürnberger Gesetze', NS-Dokumentationszentrum München, 2025; 1000 Schlüsseldokumente, 'Die Nürnberger Gesetze', 1000 Schlüsseldokumente, 2024; United States Holocaust Memorial Museum, 'The Nuremberg Race Laws', United States Holocaust Memorial Museum, z.d., <https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/article/the-nuremberg-race-laws>.

²⁰⁶ United States Chief Counsel for the Prosecution of Axis Criminality, Nazi Conspiracy and Aggression, Volume IV, United States Government Printing Office, Washington, DC, 1946, Documents 1416-PS and 1417-PS, p. 7-10; Meier-Benneckenstein P. (red.), Dokumente der deutschen Politik, Volume 3: Deutschlands Weg zur Freiheit 1935, Axel Friedrichs (red.), Berlin, 1937, p. 153-158.

²⁰⁷ United States Holocaust Memorial Museum, 'The Nuremberg Race Laws', United States Holocaust Memorial Museum, z.d., <https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/article/the-nuremberg-race-laws>; Art. 2, §5 Reich Citizenship Law, 15 september 1935, Reichsgesetzblatt I, p. 1146.

²⁰⁸ Art. 2, §4 Reich Citizenship Law, 15 september 1935, Reichsgesetzblatt I, p. 1146.

²⁰⁹ Holocaust Encyclopedia, 'Nuremberg Race Laws', Holocaust Encyclopedia, z.d., <https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/article/nuremberg-laws>.

Daarnaast kwamen er aanvullende wetten die specificieerden welke banen en functies verboden waren voor Joden of voor individuen die niet voldeden aan de vereisten van de Rijksburgerwet.²¹⁰

Deze wetgeving vormde de juridische basis voor de vervolging van Joden en het ontnemen van hun rechten. Ze zorgde voor discriminatie en dehumanisering, waarbij Joden als een minderwaardig ras werden neergezet en volgens deze wetten niet waardig werden geacht om deel te nemen aan de Duitse samenleving.²¹¹

3.1.2.2 Onderdrukking, etnische zuivering en gedwongen emigratie

In het beginstadium van de vervolging van de Joden tijdens de Holocaust lag de nadruk van het nazibeleid op het verwijderen van Joden uit de Duitse samenleving. De Rassenwetten waren hierop een vervolg en zorgden ervoor dat Joden hun werk, rechten en hun plek in de maatschappij verloren. Het doel was toen nog om hen zo te isoleren en onder druk te zetten dat ze uit eigen beweging zouden vertrekken. Daarna werd de indirecte dwang opgevoerd en werden Joden actief gestimuleerd of zelfs gedwongen om te emigreren, vaak onder bedreiging, intimidatie of economische uitsluiting.²¹²

De Joden die aan deze dwang en beleidsdruk naar het buitenland wisten te ontsnappen, leefden daar vaak in armoede omdat ze vrijwel alles moesten achterlaten. Hierdoor was de angst bij veel Joden zo groot dat ze niet durfden te vertrekken, achterbleven of zelfs zelfmoord pleegden.²¹³

3.1.2.3 Linguicide, educide, vernietiging van religie, cultureel erfgoed en culturele identiteit

Tijdens de Kristallnacht in 1938 werden synagogen massaal in brand gestoken of vernietigd, samen met religieuze symbolen en boeken zoals de Thora. De Joodse gemeenschap mocht niet meer samenkomen en hun religieuze leiders, de rabbijnen, werden gedeporteerd of vermoord om het geestelijk leiderschap te breken. Joodse tradities, zoals het vieren van feesten als Pesach en Chanoeka, werden verboden.²¹⁴

Vervolgens werden Joodse scholen gesloten en mochten Joodse kinderen geen onderwijs meer volgen. Er werd een verbod ingesteld op het spreken van Jiddisch en Hebreeuws in het openbaar, en boeken in deze talen of over de Joodse cultuur werden verbrand. Joden met specifieke beroepen, zoals kunstenaars, musici, auteurs en wetenschappers, werden ontslagen en vaak gedeporteerd. Hun werken, zoals kunst, boeken en tentoonstellingen, werden systematisch vernietigd of verboden.

²¹⁰ Holocaust Encyclopedia, 'Nuremberg Race Laws', Holocaust Encyclopedia, z.d., <https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/article/nuremberg-laws>; United States Holocaust Memorial Museum, 'The Nuremberg Race Laws', United States Holocaust Memorial Museum, z.d., <https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/article/the-nuremberg-race-laws>.

²¹¹ United States Holocaust Memorial Museum, 'The Nuremberg Race Laws', United States Holocaust Memorial Museum, z.d., <https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/article/the-nuremberg-race-laws>.

²¹² Pohl D., Holocaust: Massale moord op de Europese Joden, Theologienet, 2019, p. 17.

²¹³ Patterson O., Slavery and Social Death: A Comparative Study, Harvard University Press, 1982; Goldhagen D.J., Hitler's Willing Executioners: Ordinary Germans and the Holocaust, Vintage, 1997, p. 168-170.

²¹⁴ Goldhagen D.J., Hitler's Willing Executioners: Ordinary Germans and the Holocaust, Vintage, 1997, p. 141; Hill L.E., 'The Pogrom of November 9–10, 1938 in Germany', in: Brass P.R. (ed.), Riots and Pogroms, New York University Press, 1996, p. 89-113; Jones A., *Genocide: A Comprehensive Introduction: The Jewish Holocaust*, Routledge, 2023, p. 150; Ten Have W. en Van Haperen M., 'De Holocaust, 1933-1941-1945', in: Ten Have W. en Van Haperen M. (red.), De Holocaust en andere genociden: Een inleiding, Amsterdam University Press, 2012, p. 18; Hill L.E., 'The Pogrom of November 9–10, 1938 in Germany', in: Brass P.R. (ed.), Riots and Pogroms, New York University Press, 1996, p. 89-113.

Winkels, uitgeverijen, theaters en culturele instellingen die verbonden waren aan de Joodse cultuur werden gesloten en vaak vernield.²¹⁵

Hoewel de Joodse gemeenschap slachtoffer was van deze aanvallen en grote schade leed, werden zij verantwoordelijk gehouden voor de aangerichte schade en kregen zij bovendien zware boetes opgelegd.²¹⁶

3.1.2.4 Gedwongen scheiding, uitsluiting, economische exploitatie, gevangenschap en moord gebaseerd op cultuur

De nazi's presenteerden de Joodse gemeenschap als een cultuurloos, parasitair en minderwaardig ras. Om hen te identificeren en te isoleren in het openbaar moesten zij vanaf 1941 een gele 'Jodenster' op hun kleding dragen. Dit was een verplichte en duidelijk zichtbare markering van hun culturele identiteit, opgelegd door de nazi's.²¹⁷ De ster was een symbool om de Joodse bevolkingsgroep te degraderen en als gevaarlijk of minderwaardig te bestempelen. Op deze manier werden zij een gestigmatiseerde bevolkingsgroep, wat leidde tot uitsluiting uit de samenleving. Ze werden verbannen uit scholen, universiteiten, theaters en de media.²¹⁸

Het bleef niet bij deze vorm van isolement, want de nazi's gingen vervolgens over tot het deporteren van deze identificeerbare Joden naar getto's en concentratiekampen, wat alleen maar gevangenschap betekende. Bij deze deportatie mochten ze geen persoonlijke of religieuze voorwerpen meenemen. In de vernietigingskampen kregen ze een nummer en werd hun naam onbelangrijk. Religieuze praktijk was er niet toegestaan en wanneer ze geëxecuteerd waren, kregen ze geen begrafenis, geen gebed en geen rouw. Deze kampen hadden het uitdrukkelijke doel om de Joodse cultuur volledig te elimineren.²¹⁹

3.1.2.5 Vormen van zware fysieke en emotionele mishandeling

Niet alleen Joden werden gevisieerd als 'ongeschikte' personen voor de maatschappij en het leven; ook politieke tegenstanders, homoseksuelen, Joodse intellectuelen, gehandicapten en zelfs zwervers werden onderworpen aan fysiek geweld, marteling en zelfs moord. Gevangenen moesten dwangarbeid verrichten, zoals het graven van putten en kuilen net buiten de ingenomen steden. Ze moesten toekijken hoe hun families, kinderen en kennissen werden weggevoerd, mishandeld of vermoord.²²⁰

²¹⁵ Goldhagen D.J., *Hitler's Willing Executioners: Ordinary Germans and the Holocaust*, Vintage, 1997, p. 141; Hill L.E., 'The Pogrom of November 9–10, 1938 in Germany', in: Brass P.R. (ed.), *Riots and Pogroms*, New York University Press, 1996, p. 89-113; Jones A., *Genocide: A Comprehensive Introduction: The Jewish Holocaust*, Routledge, 2023, p. 150; Ten Have W. en Van Haperen M., 'De Holocaust, 1933-1941-1945', in: Ten Have W. en Van Haperen M. (red.), *De Holocaust en andere genociden: Een inleiding*, Amsterdam University Press, 2012, p. 18; Hill L.E., 'The Pogrom of November 9–10, 1938 in Germany', in: Brass P.R. (ed.), *Riots and Pogroms*, New York University Press, 1996, p. 89-113.

²¹⁶ ONH, 'Andere Tijden: De vlucht na de Kristallnacht', ONH, 2024, <https://onh.nl/video/andere-tijden-de-vlucht-na-de-kristallnacht>.

²¹⁷ Klemperer V., *I Will Bear Witness 1933–1941*, The Modern Library, 1999, p. 165, 329-330, 393, 422, 429; Klemperer V., *I Will Bear Witness 1942–1945*, The Modern Library, 2001, p. 66, 71; Browning C.R., *The Path to Genocide: Essays on Launching the Final Solution*, Cambridge University Press, 1992, p. 9.

²¹⁸ *United States v. Greifelt et al.*, Case No. 8, Opinion and Judgment and Sentence, Green Series, Vol. 5, MilTrib No. 11948-03-10, 1948, p. 88, 93.

²¹⁹ *United States v. Greifelt et al.*, Case No. 8, Opinion and Judgment and Sentence, Green Series, Vol. 5, MilTrib No. 11948-03-10, 1948, p. 88, 93; Historiek, 'Waar bleven de in bewaring gegeven Joodse bezittingen?', Historiek, 2024, p. 1; Krakowbooking, 'Tatoeages in Auschwitz – Identificatie, Symbolen & Overleven', Krakowbooking, 2021.

²²⁰ Browning C.R., *The Path to Genocide: Essays on Launching the Final Solution*, Cambridge University Press, 1992, p. ix; Mayer A.J., *Why Did the Heavens Not Darken? The "Final Solution" in History*, Pantheon, 1988, p. 114-

Bij de massa-executies tussen 1941 en 1944, die plaatsvonden in bossen en werden uitgevoerd door lokale anticomunistische milities, moedigden de Duitsers de lokale bevolking zelfs aan om 'mee te doen' aan deze executies. De getto's werden opzettelijk in erbarmelijke omstandigheden gehouden, omdat ziektes, overbevolking en verhongering volgens de nazi's tot 'natuurlijke vormen' van dood zouden leiden.²²¹

Tijdens de Holocaust werden gevangenen in nazi-concentratie- en vernietigingskampen op grote schaal onderworpen aan medische en pseudowetenschappelijke experimenten. Artsen voerden in kampen als Auschwitz, Buchenwald en Sachsenhausen experimenten uit met onder andere sterilisatie, infectieziekten, vergassing, onderkoeling en nieuwe geneesmiddelen. Gevangenen werden zonder hun toestemming geselecteerd, vaak op basis van etnische afkomst, gezondheid of willekeur. De experimenten waren wreed, vaak dodelijk, en dienden zogenaamd militaire, raciale of wetenschappelijke doeleinden, maar waren in werkelijkheid een vorm van systematische ontmenselijking en misbruik.²²²

3.1.2.6 Massamoord en gedwongen euthanasie

Gevangenschap in getto's en concentratiekampen ging gepaard met zware dwangarbeid, erbarmelijke omstandigheden en overbevolking. Deze overbevolking werd 'opgelost' door slachtoffers af te voeren naar specifieke executieplaatsen, waar ze werden opgelijnd en vervolgens rij voor rij geëxecuteerd.²²³ Daarnaast werden de eerste vormen van gedwongen euthanasie uitgevoerd op mensen met verstandelijke beperkingen, gehandicapten of ongeneeslijk zieken. De reden hiervoor was dat deze mensen volgens de nazi-ideologie 'niet geschikt' waren voor de maatschappij en zelfs 'om te leven'.²²⁴

Dit programma stond bekend als 'Aktion T4', genoemd naar het hoofdkwartier van het euthanasieprogramma aan de Tiergartenstrasse 4 in Berlijn. Verschillende artsen en specialisten waren hierbij betrokken en volgden de handelingen nauwgezet op, waarna zij de euthanasie uitvoerden. Vanaf 1940 werden de eerste experimenten met vergassing uitgevoerd; dit werd opgeschaald tot het punt waarop artsen in staat waren om twintig slachtoffers tegelijk te vergassen.²²⁵

In Oekraïne werd in de hoofdstad Kiev een bevel uitgevaardigd aan Joden om zich massaal te verzamelen; 33.771 Joden werden vervolgens naar een ravijn gebracht en daar doodgeschoten. Naar schatting verloren 1,2 miljoen Joden hun leven door deze vorm van massa-executies. In Wit-Rusland

117; Burleigh M., 'Psychiatry, German Society and the Nazi "Euthanasia" Programme', in: Bartov O. (ed.), *The Holocaust: Origins, Implementation, Aftermath*, Routledge, 2000, p. 70.

²²¹ Landau D., *The Nazi Holocaust*, Ivan R. Dee, 1982, p. 154-155; Donat A., *The Holocaust Kingdom*, Holocaust Library, 1999, p. 24.

²²² Nowakowski M., 'Nazi Medicine-Part 1: Musculoskeletal Experimentation on Concentration Camp Prisoners', *Journal of Orthopaedic Surgery and Research*, 2018, p. 142-145; Nowakowski M., 'Nazi Medicine-Part 1: Musculoskeletal Experimentation on Concentration Camp Prisoners', *Journal of Orthopaedic Surgery and Research*, 2018, p. 142-145; Piotrowska M., 'Pseudo-medical experiments in Hitler's concentration camps', *Medycyna Praktyczna*, 2017, p. 1-3.

²²³ Ten Have W. en Van Haperen M., 'De Holocaust, 1933-1941-1945', in: Ten Have W. en Van Haperen M. (red.), *De Holocaust en andere genociden: Een inleiding*, Amsterdam University Press, 2012, p. 21.

²²⁴ Ten Have W. en Van Haperen M., 'De Holocaust, 1933-1941-1945', in: Ten Have W. en Van Haperen M. (red.), *De Holocaust en andere genociden: Een inleiding*, Amsterdam University Press, 2012, p. 20.

²²⁵ Ten Have W. en Van Haperen M., 'De Holocaust, 1933-1941-1945', in: Ten Have W. en Van Haperen M. (red.), *De Holocaust en andere genociden: Een inleiding*, Amsterdam University Press, 2012, p. 20.

kostte dit eveneens het leven aan tienduizenden Joden. Alleen degenen die wisten te vluchten naar het verder oostelijk, niet-bezette gebied, konden overleven.²²⁶

De moordpartijen gingen verder in Servië, waar het Duitse militaire bestuur duizenden Joden executeerde. In Roemenië waren de Duitsers niet nodig: de eigen militie en politie deporteerden Joden en Roma, en op bevel van dictator Antonescu werden circa 25.000 Joden vermoord.²²⁷

Voor de vergassing van slachtoffers werden aanvankelijk afgesloten vrachtwagens gebruikt, waarbij uitlaatgassen werden ingezet voor verstikking. Later werden vernietigingskampen ingericht met als doel mensen snel, efficiënt en met minimale psychologische belasting voor de daders te vermoorden.²²⁸

Een voormalig kazernecomplex in Auschwitz en twee extra kampen bij het Poolse Lublin werden in 1942 aangebouwd of omgebouwd tot vernietigingskampen. In deze kampen werden niet alleen Joden, maar ook krijgsgevangenen, politieke tegenstanders, invaliden en andere 'ongeschikten' omgebracht. Hier werd voor het eerst geëxperimenteerd met een ander type gas, Zyklon-B, in de gaskamers van Auschwitz-Birkenau. Meer dan een miljoen Joden werden hier vermoord. De slachtoffers kregen vlak voor hun dood te horen dat ze gingen douchen, maar werden in werkelijkheid samengebracht in een ruimte waar ze met het gas werden gedood.²²⁹

In de andere kampen van Chelmno, Sobibor, Belzec, Treblinka en Majdanek werden nog eens meer dan twee miljoen Joden vermoord door middel van gas, geweschoten, geweld, mishandeling of hongersnood.²³⁰

3.1.3 De rol van internationale actoren

Tijdens de Holocaust, tussen 1941 en 1945, waren de meeste internationale reacties terughoudend, ondanks de toenemende informatie over de vervolging en massamoord op de Joodse bevolkingsgroep. De geallieerden²³¹ vonden humanitaire interventie minder belangrijk dan de voorbereiding op het verslaan van nazi-Duitsland.²³²

²²⁶ Donat A., *The Holocaust Kingdom*, Holocaust Library, 1999, p. 24.

²²⁷ Ten Have W. en Van Haperen M., 'De Holocaust, 1933-1941-1945', in: Ten Have W. en Van Haperen M. (red.), *De Holocaust en andere genociden: Een inleiding*, Amsterdam University Press, 2012, p. 23.

²²⁸ Jones A., *Genocide: A Comprehensive Introduction: The Jewish Holocaust*, Routledge, 2023, p. 152-153.

²²⁹ Ten Have W. en Van Haperen M., 'De Holocaust, 1933-1941-1945', in: Ten Have W. en Van Haperen M. (red.), *De Holocaust en andere genociden: Een inleiding*, Amsterdam University Press, 2012, p. 25-26; Jones A., *Genocide: A Comprehensive Introduction: The Jewish Holocaust*, Routledge, 2023, p. 152-153; Landau D., *The Nazi Holocaust*, Ivan R. Dee, 1982.

²³⁰ Landau D., *The Nazi Holocaust*, Ivan R. Dee, 1982; Goldhagen D.J., *Hitler's Willing Executioners: Ordinary Germans and the Holocaust*, Vintage, 1997, p. 173.

²³¹ De geallieerden waren de landen die tijdens de Tweede Wereldoorlog samenwerkten in een militaire coalitie tegen nazi-Duitsland, Italië en Japan, zie: De Vries J., *De Tweede Wereldoorlog. Politiek, samenleving, oorlogvoering*, Boom, 2019, p. 102.

²³² Bauer Y., *Rethinking the Holocaust*, Yale University Press, 2002, p. 194-196; United States Holocaust Memorial Museum, '[Titel invullen]', United States Holocaust Memorial Museum, 2024.

3.1.3.1 Berichten en informatie over de systematische vervolging en massamoord die naar het buitenland werden gestuurd

3.1.3.1.1 Kurt Gerstein

Een SS-officier, een van de nazi-militanten, Kurt Gerstein, heeft in 1942 een bericht uitgebracht over de gebeurtenissen tijdens de Holocaust in Belzec en dit naar het buitenland gestuurd:

"[...] Een paar minuten later arriveerde de trein uit Lemberg (Lviv), 45 wagons lang en met 6000 mensen. Van hen waren er al 1450 dood bij aankomst. Achter de raampjes met prikkeldraad doodsbangе kinderen, jongeren, mannen en vrouwen. Nadat de trein was binnengereden, openden 200 voor de taak uitgeruste Oekraïners de deuren en haalden de lerenzweep over de mensen. Hierna kropen de joden uit de wagon. Instructies dreunden uit de luidspreker, gaf hun het bevel om zich uit te kleden en om protheses en brillen af te doen. Een joods jongetje deelde stukjes touw uit om schoenen bij elkaar te houden. Alle kostbaarheden en geld moesten worden afgegeven bij het loket Kostbaarheden, waarvoor geen bon of bewijs werd gegeven. Vrouwen en jonge meisjes moesten hun haar laten afknippen in de kappershut.

[...] Ze kwamen steeds dicht bij de plek waar Wirth en ik stonden, voor de gaskamers. Mannen, vrouwen, jonge meisjes, kinderen, baby's, kreupelen, allemaal poedelnaakt liepen ze, achter elkaar in een rij, voorbij. Op de hoek stond een flinke SS'er, met een luidezalvende stem. "Niets zal jullie gebeuren," zei hij tegen de arme zielepoten. "Alles wat je moet doen is diep inademen. Dat versterkt de longen. Inhaleren betekent voorkomen van infectieziekten. Het is een goede manier om te desinfecteren." Ze vroegen wat er met hen ging gebeuren. Hij vertelde: "De mannen moeten huizen bouwen en wegen aanleggen. Maar vrouwen worden daartoe niet verplicht; zij doen het huishouden of helpen in de keuken." Voor een paar van die arme stakkers was dit een laatste strohalm, genoeg om ze zonder verzet de gaskamers in te krijgen. De meesten wisten de waarheid. De stank maakte wel duidelijk wat hun lot was. Ze liepen een smalle trap op en de gaskamers in, de meeste zeiden geen woord, vooruit geduwd door degenen achter hen. Een Jodin van ongeveer veertig, met ogen als vuurkolen, vervloekte haar moordenaars. Aangespoord door kapitein Wirths zweepslagen verdween ook zij in de gaskamer. Velen baden, terwijl anderen vroegen: "Wie geeft ons water om de doden te wassen?"²³³

De reactie op dit bericht was aanvankelijk zeer terughoudend en sceptisch. Zijn informatie werd door veel geallieerde diplomaten en kerkleiders niet direct geloofd of serieus genomen. Zijn verslag leek zo gruwelijk en ongelooflijk dat men twijfelde aan de betrouwbaarheid ervan. Pas later, na de oorlog, werd het Gerstein-rapport erkend als een belangrijk en authentiek getuigenis van de Holocaust.²³⁴

²³³ Koops E., 'Kurt Gerstein (1905-1945) – De nazi die probeerde de Holocaust te stoppen', Historiek, 2023, <https://historiek.net/kurt-gerstein-nazi-holocaust-stoppen/64506/>; Friedländer S. en Gerstein K., *The Ambiguity of Good*, Harper & Row, 1969, p. 109-110; Ten Have W. en Van Haperen M., 'De Holocaust, 1933-1941-1945', in: Ten Have W. en Van Haperen M. (red.), *De Holocaust en andere genociden: Een inleiding*, Amsterdam University Press, 2012, p. 34-35.

²³⁴ Prenger S., Kurt Gerstein. De SS'er die de Holocaust probeerde te stoppen, Balans, 2023, p. 211-213.

3.1.3.1.2 Smul Zygielbojm

Szum Zygielbojm probeerde samen met de Poolse regering in ballingschap de wereld te waarschuwen voor de massamoord op Joden in Polen, maar hun oproepen werden genegeerd. Uit wanhoop en als protest tegen het uitblijven van hulp pleegde Zygielbojm uiteindelijk zelfmoord.²³⁵

3.1.3.1.3 Amerikaanse en Britse mediaberichten tussen 1942 en 1944

Vanaf 1942 zond de BBC regelmatig radioberichten uit over de massamoorden op Joodse bevolkingsgroepen, gebaseerd op rapporten van het verzet. Ook publiceerde de New York Times verslagen over de deportaties en massamoorden, maar deze verschenen zelden op de voorpagina en kregen daardoor weinig aandacht.²³⁶

3.1.3.1.4 The Riegner Telegram en het World Jewish Congress

Het World Jewish Congress, een van de Joodse organisaties in de Verenigde Staten, probeerde met verschillende acties de internationale gemeenschap te waarschuwen voor de systematische uitroeiing van de Joden. Zij richtten zich ook tot het publiek via demonstraties en krantenadvertenties, zoals de 'Stop Hitler Now'-demonstratie op 28 juli 1942 en een grote bijeenkomst in Madison Square Garden op 1 maart 1943. In augustus 1942 stuurde het Congress bovendien een telegram naar de Amerikaanse vice-consul en Britse autoriteiten, waarin werd gemeld dat de nazi's van plan waren alle Joden in bezet Europa uit te roeien. Deze waarschuwingen werden aanvankelijk met scepsis ontvangen door de autoriteiten.²³⁷

3.1.3.1.5 Vrba-Wetzler rapport

In april 1944 ontsnapten twee gevangenen uit Auschwitz: Rudolf Vrba en Alfred Wetzler. Zij stelden een rapport op met gedetailleerde beschrijvingen van het kamp, de gaskamers, massamoorden en deportaties. Dit document werd via diplomatieke netwerken verspreid naar Zwitserland en de geallieerde regeringen. Door dit rapport ontstond er meer bewustwording over de Holocaust, maar een daadwerkelijke internationale interventie bleef uit.²³⁸

3.1.3.2 Internationale verklaring 17 december 1942

In 1942 gaven de Verenigde Staten, het Verenigd Koninkrijk en tien andere geallieerde landen een gezamenlijke verklaring uit, waarin zij voor het eerst publiekelijk erkenden dat nazi-Duitsland bezig was met de systematische vernietiging van de Joodse bevolkingsgroepen in Europa.²³⁹

De verklaring werd uitgesproken door de toenmalige minister van Buitenlandse Zaken in het Lagerhuis en was gebaseerd op betrouwbare rapporten. Er werd gesproken van een "bewust beleid" om alle Europese Joden uit te roeien. Hoewel de verklaring de gruweldaden krachtig veroordeelde

²³⁵ Ten Have W. en Van Haperen M., 'De Holocaust, 1933-1941-1945', in: Ten Have W. en Van Haperen M. (red.), *De Holocaust en andere genociden: Een inleiding*, Amsterdam University Press, 2012, p. 23-25; Moore B., *De Tweede Wereldoorlog. De Jodenvervolgving in Europa*, Boom, 2010, p. 251-253.

²³⁶ Lipstadt D., *Beyond Belief: The American Press and the Coming of the Holocaust, 1933-1945*, Free Press, 1986.

²³⁷ World Jewish Congress, 'History of the World Jewish Congress During World War II', World Jewish Congress, z.d., <https://www.worldjewishcongress.org/en/85th-anniversary/the-world-jewish-congress-during-world-war-ii>.

²³⁸ Bauer Y., *Rethinking the Holocaust*, New Haven, Yale University Press, 2001, p. 119-125.

²³⁹ United States Holocaust Memorial Museum, 'Joint Declaration by Members of the United Nations, December 17 1942', United States Holocaust Memorial Museum, z.d., <https://perspectives.ushmm.org/item/declaration-of-december-17-1942#:~:text=share%3A,release%20from%20December%2017%2C%201942%2C&text=represents%20the%20first%20public%20acknowledgment,murder%20campaign%20against%20European%20Jews>.

en beloofde dat de verantwoordelijken na de oorlog gestraft zouden worden, volgden er geen onmiddellijke militaire of humanitaire acties om de genocide te stoppen.²⁴⁰

3.1.3.3 *Bermudaconferentie april 1943*

De Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk organiseerden een speciale conferentie om de hulp aan vluchtelingen te bespreken. In de praktijk werden er echter geen concrete maatregelen genomen om evacuatie mogelijk te maken of de immigratiequota te verruimen. Deze conferentie wordt vaak gezien als een symbolisch voorbeeld van het falen van humanitaire interventie.²⁴¹

3.1.3.4 *Raoul Wallenberg*

Een opmerkelijk diplomatiek verzet tegen de Holocaust kwam van de Zweedse diplomaat Raoul Wallenberg. In de zomer van 1944 werd hij, met steun van de Amerikaanse War Refugee Board en op verzoek van het World Jewish Congress, naar Boedapest gestuurd om de overgebleven Joodse bevolking te helpen. Op dat moment waren al honderdduizenden Hongaarse Joden naar Auschwitz gedeporteerd. Wallenberg kreeg een speciale rol bij de Zweedse ambassade, waar hij duizenden 'beschermingspassen' of paspoorten uitreikte die Joodse burgers tijdelijk onder Zweedse bescherming plaatsten. Deze bleken in de praktijk effectief: hij richtte vervolgens 'safe houses' of veilige huizen in Boedapest in, gemarkeerd als Zweeds bezit, waar Joden veilig konden verblijven.²⁴²

Wallenberg bracht zichzelf herhaaldelijk in gevaar tijdens zijn verzetsacties. Hij confronteerde Duitse en Hongaarse functionarissen om deportaties tegen te houden en zou zelfs op transporten zijn geklommen om op het laatste moment nog Zweedse paspoorten uit te delen aan mensen die op het punt stonden gedeporteerd te worden. Zo wist hij tienduizenden Joden uit handen van de nazi's te redden.²⁴³

In 1945 werd Wallenberg door het Sovjetleger gearresteerd op verdenking van spionage. Wat er daarna met hem is gebeurd, is onduidelijk. Volgens sommige bronnen zou hij rond 1947 zijn omgekomen tijdens zijn gevangenschap, maar hierover bestaat tot op heden geen zekerheid.²⁴⁴

3.1.3.5 *Het Rode Leger*

Hoewel verschillende internationale overheden tijdens de Holocaust slechts beperkt en terughoudend reageerden op de massamoorden van nazi-Duitsland, vormde de militaire opmars van het Rode Leger vanuit het oosten van Europa een belangrijke internationale reactie in de feitelijke beëindiging van de Holocaust. Niet alleen versloeg de Sovjet-Unie het Derde Rijk, maar zij leverde ook een essentiële

²⁴⁰ Bauer, Y., *Rethinking the Holocaust*, New Haven, Yale University Press, 2001, 122-124.

²⁴¹ Bauer Y., *Rethinking the Holocaust*, Yale University Press, 2001, p. 122-124; United States Holocaust Memorial Museum, 'Bermuda Conference', United States Holocaust Memorial Museum, z.d. <https://www.ushmm.org/search?query=bermuda+conference>

²⁴² World Jewish Congress, 'WJC and Raoul Wallenberg', World Jewish Congress, z.d.; Ten Have W. en Van Haperen M., 'De Holocaust, 1933-1941-1945', in: Ten Have W. en Van Haperen M. (red.), *De Holocaust en andere genociden: Een inleiding*, Amsterdam University Press, 2012, p. 34; United States Holocaust Memorial Museum, 'Raoul Wallenberg and the Rescue of Jews in Budapest', United States Holocaust Memorial Museum, z.d., p. 1-2.

²⁴³ World Jewish Congress, 'WJC and Raoul Wallenberg', World Jewish Congress, z.d.; Levine P.A., *Raoul Wallenberg in Budapest: Myth, History and Holocaust*, Vallentine Mitchell, 2010; United States Holocaust Memorial Museum, 'Raoul Wallenberg and the Rescue of Jews in Budapest', United States Holocaust Memorial Museum, z.d., p. 1-2, <https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/article/raoul-wallenberg-and-the-rescue-of-jews-in-budapest>

²⁴⁴ World Jewish Congress, 'WJC and Raoul Wallenberg', World Jewish Congress, z.d.; Levine P.A., *Raoul Wallenberg in Budapest: Myth, History and Holocaust*, Vallentine Mitchell, 2010; United States Holocaust Memorial Museum, 'Raoul Wallenberg and the Rescue of Jews in Budapest', United States Holocaust Memorial Museum, z.d., p. 1-2, <https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/article/raoul-wallenberg-and-the-rescue-of-jews-in-budapest>

bijdrage aan de bevrijding van de slachtoffers in de concentratie- en vernietigingskampen. Het Rode Leger was daarmee een van de eerste internationale actoren die direct geconfronteerd werden met de volledige omvang van de Holocaust.²⁴⁵

Op 27 januari 1945 bevrijdde het Rode Leger het kamp Auschwitz, het grootste vernietigingskamp van de nazi's. De nazi's hadden uit angst voor ontdekking het grootste deel van het kamp al ontruimd, maar het Rode Leger trof nog ongeveer 7.000 uitgemergelde overlevenden aan, achtergelaten in erbarmelijke omstandigheden, samen met stapels lijken en tastbare bewijzen van de massamoord. Met deze ontdekking werd de wereld geconfronteerd met het systematische uitroeibeleid van nazi-Duitsland.²⁴⁶

Het Rode Leger bevrijdde ook andere kampen, zoals Majdanek in juli 1944 en later in 1945 de kampen Sachsenhausen en Ravensbrück. Journalisten rapporteerden vanuit het kamp Majdanek met foto's en getuigenissen, wat een belangrijke rol speelde in de publieke bewustwording van de Holocaust.²⁴⁷

3.1.3.6 Processen van Neurenberg

De processen van Neurenberg waren een reeks militaire tribunalen die na de Tweede Wereldoorlog werden gehouden om belangrijke daders, nazi-leiders en oorlogsmisdadigers te berechten. Ze vonden plaats in de Duitse stad Neurenberg van november 1945 tot oktober 1946. Het was de eerste keer in de geschiedenis dat leiders van een staat internationaal verantwoordelijk werden gehouden voor hun daden in oorlogstijd, toen nog als misdaden tegen de mensheid.²⁴⁸

oor de beoordeling van deze zaken werkten vier grote staatsmachten samen: de Verenigde Staten, het Verenigd Koninkrijk, de Sovjet-Unie en Frankrijk. Zij ondertekenden een statuut, ook wel 'het statuut van Neurenberg' genoemd, dat de juridische basis legde voor het Internationaal Militair Tribunaal. Dit tribunaal werd verantwoordelijk voor het hoofdproces. Elk van de vier organiserende landen leverde één rechter, samen met één plaatsvervanger, één aanklager en afwisselende voorzitters.²⁴⁹

Voor het eerst in de geschiedenis werden individuen, in plaats van staten of legers, verantwoordelijk gehouden voor internationale misdaden. Vooral de nazi-leiding, zoals Hitlers directe kring, SS-leiders, partijfunctionarissen en ministers, werden berecht als 'primaire daders' van de oorlogsmisdaden en genocide. De verdachten werden aangeklaagd op grond van: samenzwering om

²⁴⁵ United States Holocaust Memorial Museum, 'Auschwitz: Liberation and Legacy', United States Holocaust Memorial Museum, z.d., <https://mjhny.org/blog/liberation-and-legacy-of-auschwitz/#:~:text=The%20Memorial%20today%20consists%20of,of%20Auschwitz%20and%20the%20Holocaust.>

²⁴⁶ Gilbert M., *The Holocaust: A History of the Jews of Europe During the Second World War*, Holt, Rinehart and Winston, 1986, p. 736-739; Applebaum A., *Gulag: A History*, Doubleday, 2003.

²⁴⁷ Gilbert M., *The Holocaust: A History of the Jews of Europe During the Second World War*, Holt, Rinehart and Winston, 1986, p. 736-739; United States Holocaust Memorial Museum, 'Auschwitz: Liberation and Legacy', United States Holocaust Memorial Museum, z.d., <https://mjhny.org/blog/liberation-and-legacy-of-auschwitz/#:~:text=The%20Memorial%20today%20consists%20of,of%20Auschwitz%20and%20the%20Holocaust.>

²⁴⁸ Gilbert M., *The Holocaust: A History of the Jews of Europe During the Second World War*, Holt, Rinehart and Winston, 1986, p. 736-739

²⁴⁹ Taylor T., *The Anatomy of the Nuremberg Trials*, Knopf, 1992, p. 3-43, <https://archive.org/details/anatomyofnuremb00tayl>; United States Holocaust Memorial Museum, 'Nuremberg Trials', United States Holocaust Memorial Museum, z.d <https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/article/the-nuremberg-trials>

²⁴⁹ Nurenberg en het recht", *Rechtskundig Weekblad*, 1996-1997, nr. 1016, p. 1-4.

misdaden te plegen, misdaden tegen de vrede, oorlogsmisdaden en misdaden tegen de mensheid. De bewijsstukken bestonden uit duizenden documenten, films, ooggetuigenverslagen en verhoren, verzameld tijdens en na de bevrijding van de slachtoffers. Deze documentatie is nu historisch en maakt deel uit van ons collectieve geheugen.²⁵⁰

De Wehrmacht, het reguliere Duitse leger, werd niet veroordeeld omdat deze enerzijds door de Verenigde Staten nodig werd geacht in de Koude Oorlog tegen de Sovjet-Unie en men in het Westen wilde geloven dat deze militairen slechts 'hun plicht deden'. Er heerste de mythe dat de Wehrmacht een 'eervolle, professionele en apolitieke strijdmacht' was en dat vooral de 'top-nazi's' de misdadigers waren. Onderzoek in de jaren tachtig en negentig toonde echter aan dat de Wehrmacht doordrongen was van nazi-ideologie en essentieel was bij de massamoord op Sovjet-krijgsgevangenen, executies zoals het doodschieten van Joden, en de inzet van slavenarbeid door gevangenen en burgers.²⁵¹

In totaal stonden 24 mannen terecht, van wie er twaalf tot de doodstraf werden veroordeeld. Hoewel veel misdadigers onbestraft bleven, waren deze processen belangrijk voor het internationaal recht: ze legden de grondslag voor begrippen als misdaden tegen de mensheid, genocide en oorlogsmisdaden. Later werden er nog twee andere tribunalen opgericht, namelijk voor Rwanda in 1994 en Joegoslavië in 1993. Tot slot leidde dit ook tot de oprichting van het Internationaal Strafhof in Den Haag in 2002.²⁵²

3.1.3.7 De juridische erkenning van genocide als internationale misdaad

In 1948 nam de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties het Verdrag inzake de Voorkoming en Bestrafing van de Misdaad van Genocide aan. Het werk van de Poolse jurist Raphael Lemkin vloeide namelijk voort uit het verlies van familieleden tijdens de Holocaust.²⁵³

Door de ondertekening van het verdrag erkende de internationale gemeenschap dat de Holocaust niet alleen een misdaad tegen de mensheid was, maar ook een specifieke, doelgerichte uitroeiing van een bevolkingsgroep op basis van identiteit. De Holocaust fungeerde zo als directe aanleiding voor de ontwikkeling van het internationale mensenrechtenkader dat na 1945 werd opgebouwd.²⁵⁴

3.1.3.8 Internationale Holocaust Memorial day

Op 1 november 2005 riep de Verenigde Naties 27 januari uit tot de internationale dag ter herinnering aan de Holocaust. Deze dag staat symbool voor de bevrijding van Auschwitz in 1945. Hiermee werd niet alleen de herinnering aan de slachtoffers erkend, maar ook het belang van educatie, preventie en de bestrijding van antisemitisme en extremistische gedragingen. Het is een morele erkenning van

²⁵⁰ Nuremberg en het recht", *Rechtskundig Weekblad*, 1996-1997, nr. 1016, p. 1- 4; Heer H. en Naumann K., *Vernichtungskrieg: Verbrechen der Wehrmacht 1941-1944*, Hamburger Edition, 1995; Bartov O., *Hitler's Army: Soldiers, Nazis and War in the Third Reich*, Oxford University Press, 1991; Rhodes R., *Masters of Death: The SS-Einsatzgruppen and the Invention of the Holocaust*, Alfred A. Knopf, 2002; Burleigh M., *Ethics and Extermination: Reflections on Nazi Genocide*, Cambridge University Press, 1997, p. 67.

²⁵¹ Heer H. en Naumann K., *Vernichtungskrieg: Verbrechen der Wehrmacht 1941-1944*, Hamburger Edition, 1995; Bartov O., *Hitler's Army: Soldiers, Nazis and War in the Third Reich*, Oxford University Press, 1991; Rhodes R., *Masters of Death: The SS-Einsatzgruppen and the Invention of the Holocaust*, Alfred A. Knopf, 2002; Burleigh M., *Ethics and Extermination: Reflections on Nazi Genocide*, Cambridge University Press, 1997, p. 67.

²⁵² Ten Have W. en Van Haperen M., 'De Holocaust, 1933-1941-1945', in: Ten Have W. en Van Haperen M. (red.), *De Holocaust en andere genociden: Een inleiding*, Amsterdam University Press, 2012, p. 36-37; United States Holocaust Memorial Museum, 'Nuremberg Trials', United States Holocaust Memorial Museum, z.d.<https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/article/the-nuremberg-trials>

²⁵³ Lemkin R., *Axis Rule in Occupied Europe: Laws of Occupation, Analysis of Government, Proposals for Redress*, Rumford Press, 1944, 1-33.

²⁵⁴ Power S., 'A Problem from Hell': America & the Age of Genocide, Basic Books, 2002, p. 20-43.

het internationale falen om tijdig in te grijpen en een blijvend engagement om herhaling te voorkomen.²⁵⁵

3.1.3.9 *Officiële spijtbetuigingen*

Er zijn een aantal landen die officiële excuses hebben aangeboden voor hun rol tijdens de Holocaust. Dit betrof zowel specifieke medewerking als passiviteit tijdens de gebeurtenissen.

Frankrijk erkende in 1995 via president Jacques Chirac de medeverantwoordelijkheid van de Franse staat voor de deportatie van Joden onder het Vichy-regime.²⁵⁶ Nederland bood in 2020 via premier Rutte officieel excuses aan voor het “falen van de overheid als hoeder van recht en veiligheid” tijdens de Jodenvervolging.²⁵⁷ Zwitserland en Zweden hebben hun passieve houding erkend tegenover vluchtelingen en nazimisdaden in bepaalde rapporten²⁵⁸.

Frankrijk erkende in 1995 via President Jacques Chirac de medeverantwoordelijkheid van de Franse staat voor de deportatie van Joden onder het Vichy-regime, Nederland bood in 2020 via Premier Rutte officieel excuses aan voor het “falen van de overheid als hoeder van het recht en veiligheid” tijdens de Jodenvervolging, Zwitserland en Zweden hebben hun passieve houding erkend tegenover vluchtelingen en nazimisdaden in bepaalde rapporten.

²⁵⁵ United Nations, 'Resolution 60/7: Holocaust Remembrance', United Nations, 2005

²⁵⁶ Golsan R.J., *Vichy's Afterlife: History and Counterhistory in Postwar France*, University of Nebraska Press, 2000.

²⁵⁷ NOS, 'Premier Rutte biedt excuses aan voor houding regering tijdens Holocaust', NOS, 2020, <https://nos.nl/artikel/2320304-excuses-rutte-overheid-schoot-tekort-tijdens-de-holocaust>

²⁵⁸ Barkan E., *The Guilt of Nations: Restitution and Negotiating Historical Injustices*, Johns Hopkins University Press, 2000; https://www.academia.edu/44225063/_The_Guilt_of_Nations_Restitution_and_Negotiating_Historical_Injustices_By_Elazar_Barkan_Johns_Hopkins_University_Press_2000_

3.2 CASUS: DE ABORIGINALS IN AUSTRALIË

3.2.1 Context en achtergrond

De Aboriginals zijn een oude bevolkingsgroep die al geruime tijd in Australië gevestigd is en vaak uit verschillende stammen bestaat. In 1788 maakten deze stammen kennis met de Europese kolonisatie, die het gevolg was van stedelijke overbevolking in Groot-Brittannië. De Britse overheid probeerde dit probleem op te lossen door veroordeelden en gevangenen, samen met verschillende 'bewakers', naar Australië te verschepen.²⁵⁹ De Aboriginals wilden hun voedsel- en waterbronnen zo veel mogelijk beschermen tegen deze kolonisten, waardoor er veel gewapende conflicten ontstonden tussen beide groepen. Deze conflicten konden de Aboriginals niet winnen en ze werden steeds verder van hun land verdreven.²⁶⁰

De Europese kolonisatie en de groei van een 'samenleving' in Australië zetten zich in de jaren daarna in snel tempo voort. De culturen van de Aboriginals en de Europeanen verschilden zo sterk van elkaar dat er vaak botsingen ontstonden. De Aboriginal cultuur is vooral verbonden met de natuur en hecht spirituele waarde aan het land (dat zij wilden beschermen), terwijl de Britse/Europese cultuur hier vooral economische waarde in zag.²⁶¹ De Aboriginals kenden een grote sterfte binnen hun bevolkingsgroep, die de Britse Australiërs toeschreven aan 'ziektes en ontregeling'.²⁶² Echter, de Britten wisten dat dit vooral kwam door hun eigen geweld en de verdringing van de Aboriginals.²⁶³

In de 19de eeuw werden, in de toenmalige samenleving, instituties opgericht, samen met verschillende 'Aboriginal Acts': wetgeving specifiek gericht op de overgebleven Aboriginals. Deze regels waren vaak nadelig voor de Aboriginals en konden per staat in Australië verschillen.²⁶⁴

De kolonisten hadden zich inmiddels steeds verder verspreid onder de inheemse bevolking, wat ook leidde tot kinderen van gemengde afkomst. Tegen deze kinderen werd eveneens neergekeken; zij waren immers afkomstig van een 'gedoemd ras'-de Aboriginals-maar droegen ook 'betere' Europese genen in zich. Bovendien waren zij relatief talrijk. De wetgevende en regelgevende instituties zagen dit als een opkomende 'bedreiging' en bedachten beleid om deze kinderen gedwongen bij hun Aboriginal families weg te halen.²⁶⁵

²⁵⁹ Borsboom A., 'Van uitsluiting tot acceptatie: koloniale geschiedenis van Australische Aborigines', Leidschrift: Vergeten Verleden, 26 (april), 2011, p. 33, <https://hdl.handle.net/1887/73321>.

²⁶⁰ Borsboom A., 'Van uitsluiting tot acceptatie: koloniale geschiedenis van Australische Aborigines', Leidschrift: Vergeten Verleden, 26 (april), 2011, p. 33-34, <https://hdl.handle.net/1887/73321>.

²⁶¹ Borsboom A., 'Van uitsluiting tot acceptatie: koloniale geschiedenis van Australische Aborigines', Leidschrift: Vergeten Verleden, 26 (april), 2011, p. 35-36, <https://hdl.handle.net/1887/73321>.

²⁶² Henry R., 'Imagined Destinies: Aboriginal Australians and the Doomed Race Theory, 1880-1939 by Russell McGregor', The Journal of the Royal Anthropological Institute, 5, 1999, p. 140-141.

²⁶³ Moses A.D., 'Genocide and Holocaust' pp.1-2, https://zeithistorische-forschungen.de/sites/default/files/medien/material/2008-3/Moses_HolocaustandGenocide.pdf

²⁶⁴ Borsboom A., 'Van uitsluiting tot acceptatie: koloniale geschiedenis van Australische Aborigines', Leidschrift: Vergeten Verleden, 26 (april), 2011, p. 36-37, <https://hdl.handle.net/1887/73321>; Rowley C.D., Outcasts in White Australia, Penguin, 1972, p. 27.

²⁶⁵ Van Krieken R., 'The barbarism of civilization: cultural genocide and the "stolen generations"', British Journal of Sociology, 50, 1999, p. 303-306; 'Aboriginal Welfare - Initial Conference of Commonwealth and State Aboriginal Authorities 1937', p. 10, <https://nla.gov.au/nla.obj-52771316/view?partId=nla.obj-88461327#page/n35/mode/1up>; 'An Ordinance to provide for the Protection, Maintenance and Up-bringing of Orphans and other Destitute Children and Aborigines', z.d., https://aiatsis.gov.au/sites/default/files/docs/digitised_collections/remove/53751.pdf.

3.2.1.1.1 Gestolen generaties

In 1981 publiceerde het ministerie voor Aboriginal-zaken een paper geschreven door Peter Read. Deze ging over de gebeurtenissen waarbij Aboriginal kinderen tussen 1883 en 1969 bij hun ouders werden weggehaald. De kinderen werden in overheidsreservaten, tehuizen en 'witte' gezinnen geplaatst; het ging dus om een gedwongen kinderverhuizing waarbij de kinderen niet konden terugkeren tot ze 18 jaar waren. Het doel hiervan was om deze kinderen bewust te laten leven zoals de 'witte Anglo-Saksische Australiër'; door deze vorm van verhuizing zouden ze vanzelf in de 'gewone' populatie worden opgenomen.²⁶⁶

Read beschuldigde de Australische regering ervan dat deze handelingen een poging tot genocide waren om de Aboriginal cultuur als 'ras' te treffen en/of te elimineren. In die zin spreekt hij niet over genocide in de vorm van het fysiek gewelddadig uitroeien van een volk, maar eerder over een andere, niet-fysieke manier. In dit geval werden kinderen vanwege hun culturele afkomst weggehaald bij hun ouders, om hen vervolgens te onderwerpen aan een 'witte' cultuur, zodat ze hun eigen cultuur zouden vergeten en deze uiteindelijk zou verdwijnen.²⁶⁷

In 1967 hervormde het parlement de desbetreffende wetgeving om de Aboriginals en Torres Strait Islanders gelijke rechten toe te kennen. Echter, deze hervorming was slechts minimaal van aard en de praktische uitwerking bleef uit.²⁶⁸ Ambtenaren hielden een grote beleidsruimte om de wetgeving zelf in te vullen, waarbij de overheid beweerde dat Aboriginals niet 'klaar' waren voor eigen verantwoordelijkheid en effectieve gelijkheid. De institutionalisering werd daarom behouden en verder uitgevoerd, nu onder het mom om de Aboriginals 'op te voeden tot volwaardige burgers'.²⁶⁹

In de jaren zeventig kwam er, via de nieuwe regering, wel vooruitgang door het toekennen van het zelfbeschikkingsrecht aan deze bevolkingsgemeenschappen, maar dit leidde er niet toe dat soevereiniteit en rechten van de gemeenschap werden erkend. Hierdoor kwamen inheemse activisten in opstand en protesteerden zij voor soevereiniteit en erkenning van hun eigen rechten. Vanuit deze beweging kwam er ook wetenschappelijk onderzoek naar de gedwongen kinderverhuizing en ontstond de term 'gestolen generaties'.²⁷⁰

Vervolgens is er verder onderzoek gedaan naar de koloniale landveroveringen en de impact daarvan op de inheemse bevolkingsgemeenschappen. Dit onderzoek leidde tot de 'Land Rights Act', die zorgde voor erkenning van de onteigening van Aboriginal land en landrechten voor deze

²⁶⁶ Read P., *The Stolen Generations: The Removal of Aboriginal Children in New South Wales 1883 to 1969*, New South Wales Department of Aboriginal Affairs, 1981, p. 1-3.

²⁶⁷ Read P., *The Stolen Generations: The Removal of Aboriginal Children in New South Wales 1883 to 1969*, New South Wales Department of Aboriginal Affairs, 1981, p. 1-3.

²⁶⁸ Dominello F., 'The "Apology to Australia's Indigenous Peoples" in its historical context', in: Bevernage B. en Wouters N. (red.), *The Palgrave Handbook of State-Sponsored History after 1945*, Palgrave Macmillan, 2018, p. 817-830, https://doi.org/10.1057/978-1-349-95306-6_44; Rickard J., *Australia: A Cultural History*, Longman Cheshire, 1988, p. 247-249.

²⁶⁹ Broome R., *Aboriginal Australians: A History Since 1788*, Allen & Unwin, 2010, p. 173; Borsboom A., 'Van uitsluiting tot acceptatie: koloniale geschiedenis van Australische Aborigines', Leidschrift: Vergeten Verleden, 2011, p. 38-40, <https://hdl.handle.net/1887/73321>.

²⁷⁰ Broome R., *Aboriginal Australians: A History Since 1788*, Allen & Unwin, 2010, p. 173; Borsboom A., 'Van uitsluiting tot acceptatie: koloniale geschiedenis van Australische Aborigines', Leidschrift: Vergeten Verleden, 2011, p. 38-40, <https://hdl.handle.net/1887/73321>.

gemeenschappen.²⁷¹ Deze wet maakte het mogelijk dat vijftig procent van het Noordelijk Territorium weer Aboriginal eigendom werd.²⁷²

In deze onderzoeken werd ook gekeken naar vormen van racisme en geweld die plaatsvonden bij de onteigening en de gedwongen kinderverhuizing. Het onderzoek werd uitgevoerd door verschillende academici en activisten en vormde een aanzet tot het bekende 'Bringing Them Home Report'. Hierbij werd specifiek veel aandacht besteed aan de cultuur van de inheemse bevolking, hun land en hun wetten.²⁷³

In 1991 werd een nationaal beleid van verzoening geïntroduceerd, waarbij de regering in 1995 zelf onderzoek deed naar de gedwongen kinderverhuizing en daarover in 1997 verslag uitbracht in het rapport 'Bringing Them Home'.²⁷⁴ Dit grootschalige onderzoek werd uitgevoerd door de Human Rights and Equal Opportunity Commission (HREOC). In het rapport werden de gebeurtenissen ook bestempeld als genocide en werd opgeroepen tot officiële erkenning en spijtbetuiging van de regering aan de getroffen families en slachtoffers.²⁷⁵ De minister van Aboriginal Affairs ging hier echter niet in mee en er werd voor deze handelingen uit het verleden geen spijt betuigd.²⁷⁶

3.2.2 Specifieke mechanisme van culturele genocide

3.2.2.1 *Assimilatie beleid, politiek gemotiveerde etnische discriminatie, etnische zuivering en gedwongen scheiding*

Het nationale assimilatiebeleid diende als oplossing voor de kinderen die volgens de regering als halfbloed of volbloed werden gezien, en dus half of volledig van Aboriginal afkomst waren.²⁷⁷ Hierover werd een rapport opgesteld: Aboriginal Welfare – Initial Conference of Commonwealth and State Aboriginal Authorities 1937.²⁷⁸ Op de officiële vergadering waren vertegenwoordigers van alle Australische staten aanwezig, samen met de overheid en vertegenwoordigers van de Aboriginals. Het onderwerp van de vergadering was het beschermen van Aboriginals in de maatschappij.²⁷⁹

De grootste voorstanders van het assimilatiebeleid waren Neville, voormalig voorzitter van Zaken betreffende de inheemse bevolking, antropoloog Walter Roth als beschermer van de Aboriginals in Queensland, en Dr. Cook, een van de vertegenwoordigers van de Aboriginals in het Noordelijk

²⁷¹ Australian Government, Aboriginal Land Rights (Northern Territory) Act 1976, Australian Government, 1976, <https://www.clc.org.au/the-alra/>.

²⁷² Borsboom A., Knowing the Country: Mabo, Native Title and 'Traditional' Law in Aboriginal Australia, Routledge, 1998, p. 1-23.

²⁷³ Borsboom A., 'Van uitsluiting tot acceptatie: koloniale geschiedenis van Australische Aborigines', Leidschrift: Vergeten Verleden, 2011, p. 40-70, <https://hdl.handle.net/1887/73321>

²⁷⁴ Human Rights and Equal Opportunity Commission, Bringing Them Home: Report of the National Inquiry into the Separation of Aboriginal and Torres Strait Islander Children from Their Families, Human Rights and Equal Opportunity Commission, 1997, p 1-14.

²⁷⁵ Human Rights and Equal Opportunity Commission, Bringing Them Home: Report of the National Inquiry into the Separation of Aboriginal and Torres Strait Islander Children from Their Families, Human Rights and Equal Opportunity Commission, 1997, p. 235-239

²⁷⁶ Macintyre S., A Concise History of Australia, Cambridge University Press, 2004, p. 260-266.

²⁷⁷ Moran A., 'White Australia, Settler Nationalism and Aboriginal Assimilation', Australian Journal of Politics & History, 51 (2), 2005, p. 174-175.

²⁷⁸ 'Aboriginal Welfare – Initial Conference of Commonwealth and State Aboriginal Authorities 1937', p. 1, <https://nla.gov.au/nla.obj-52771316/view?partId=nla.obj-88461327#page/n35/mode/1up>; Read J., The Stolen Generation: The Removal of Aboriginal Children in New South Wales 1883-1969, New South Wales Ministry of Aboriginal Affairs, 1982, p. 11.

²⁷⁹ Aboriginal Welfare – Initial Conference of Commonwealth and State Aboriginal Authorities 1937', p. 1, <https://nla.gov.au/nla.obj-52771316/view?partId=nla.obj-88461327#page/n35/mode/1up>.

Territorium.²⁸⁰ Een onderzoek, verricht door een professor aan de Universiteit van Adelaide, beargumenteerde namelijk dat er maar één mogelijkheid zou zijn om het 'probleem' op te lossen: de inheemse bevolking moest worden geabsorbeerd in de 'witte' bevolkingsgroep.²⁸¹ Neville hing een racistische ideologie aan waarin mensen of 'rassen' hiërarchisch geclassificeerd kunnen worden, waarbij het 'Kaukasisch ras' of 'witte ras' vooropstaat, het authentieke ras is en andere 'rassen' daarvan zijn afgeleid.²⁸² Wanneer de inheemse bevolkingsgroep zou worden 'opgenomen' door de 'witte' bevolkingsgroep, zou deze 'gezuiverd' worden en zou er geen onderscheid tussen hen meer merkbaar zijn.²⁸³

Het beleid werd gebaseerd op 'kinderwelzijn', waarbij het doel van de scheiding was om de inheemse kinderen te helpen door hen weg te nemen bij hun Aboriginal ouders en hen een betere toekomst te bieden via een Europese, witte opvoeding of in een wit gezin. De voorwaarden om deze kinderen bij hun inheemse gezin weg te nemen, waren dat er sprake moest zijn van verwaarlozing, noodzakelijkheid voor hun welzijn of onhandelbaarheid van de kinderen. Deze voorwaarden werden echter zeer ruim en gemakkelijk toegepast op situaties van inheemse kinderen. Daardoor konden zij via het beleid op elk moment rechtmatig bij hun familie worden weggehaald om hen te onderwerpen aan educatie en training, met als doel dat ze een betere toekomst zouden hebben en beter in de witte Europese samenleving zouden kunnen (over)leven.²⁸⁴

Volgens rapporten zouden kinderen het meest 'vormbaar' zijn vóór ze zes jaar oud waren; dat betekende dat ze het beste voor deze leeftijd weggehaald konden worden.²⁸⁵

Walter Roth begon onder de Aboriginal Act van 1897 met het weghalen van kinderen van gemengde afkomst bij hun families en plaatste hen in christelijke kampen of instituties. Na 1915 zette Neville dit beleid voort en bracht hij de kinderen onder in specifieke staatsinstituties.²⁸⁶ Verschillende staten in Australië volgden hun voorbeeld en de macht over de kinderen nam steeds verder toe. De Aborigines Protection Act van 1909 versterkte dit beleid doordat deze ervoor zorgde dat kinderen ook zonder toestemming rechtmatig van de ouders konden worden weggehaald.²⁸⁷

In deze instituten en kampen werden de kinderen onderworpen aan een 'heropvoeding' die tot doel had hen te vormen tot volwaardige, witte burgers die geïntegreerd konden worden in de witte samenleving. Kinderen in deze instituten leden niet alleen onder de emotionele gevolgen van de

²⁸⁰ McGregor R., 'Nation and Assimilation: Continuity and Discontinuity', in: Wells J.T., Dewar M. en Parry S. (red.), *Modern Frontier: Aspects of the 1950s in Australia's Northern Territory*, Charles Darwin University Press, 2005.

²⁸¹ 'Aboriginal Welfare – Initial Conference of Commonwealth and State Aboriginal Authorities 1937', p. 10, <https://nla.gov.au/nla.obj-52771316/view?partId=nla.obj-88461327#page/n35/mode/1up>.

²⁸² Fredrickson G.M., *Racism: A Short History*, Princeton University Press, 2002, p. 56; Neville A.O., 'Three Generations', in: *Australia's Coloured Minority: Its Place in the Community*, Currawong Publishing, 1947; Maddison S., *Black Politics*, Allen & Unwin, 2009, p. 106.

²⁸³ McGregor R., 'Nation and Assimilation: Continuity and Discontinuity', in: Wells J.T., Dewar M. en Parry S. (red.), *Modern Frontier: Aspects of the 1950s in Australia's Northern Territory*, Charles Darwin University Press, 2005, p. 1-2.

²⁸⁴ Human Rights and Equal Opportunity Commission, *Bringing Them Home: Report of the National Inquiry into the Separation of Aboriginal and Torres Strait Islander Children from Their Families*, Human Rights and Equal Opportunity Commission, 1997, p. 27, http://www.hreoc.gov.au/social_justice/bth_report/index.html.

²⁸⁵ McGregor R., 'Nation and Assimilation: Continuity and Discontinuity', in: Wells J.T., Dewar M. en Parry S. (red.), *Modern Frontier: Aspects of the 1950s in Australia's Northern Territory*, Charles Darwin University Press, 2005, p. 1-2; 'Aboriginal Welfare – Initial Conference of Commonwealth and State Aboriginal Authorities 1937', p. 10, <https://nla.gov.au/nla.obj-52771316/view?partId=nla.obj-88461327#page/n35/mode/1up>.

²⁸⁶ Maddison S., *Black Politics*, Allen & Unwin, 2009, p. 106.

²⁸⁷ Read J., *The Stolen Generation: The Removal of Aboriginal Children in New South Wales 1883-1969*, New South Wales Ministry of Aboriginal Affairs, 1982, p. 8.

scheiding van hun gezin en cultuur, maar werden bovendien regelmatig fysiek mishandeld of onderworpen aan zware arbeidsregimes, mede door het gebrek aan extern toezicht op de instellingen zelf.²⁸⁸

In 1939 introduceerde Elkin de 'New Deal for Aboriginals Act', die culturele assimilatie toevoegde aan het overheidsbeleid en ervoor zorgde dat de kinderverhuizing op nog grotere schaal werd uitgevoerd.²⁸⁹

Vanaf 1940 werd opnieuw een nieuwe omkadering gemaakt in de vorm van een 'Child Welfare Law', waarin het welzijn van de kinderen centraal stond. Echter bleef de aparte behandeling van inheemse kinderen gewoon voortduren.²⁹⁰

3.2.2.2 *Vormen van mishandeling, seksueel misbruik, denigrerende behandeling en moord*

Zowel tijdens de kolonisatie als bij het assimilatiebeleid van de gedwongen kinderverhuizing werden er verschillende vormen van geweld en mishandeling toegebracht aan de Aboriginal cultuur als geheel. Tijdens de koloniale bezetting werden bijvoorbeeld ziektes verspreid. De inheemse bevolkingsgroep was hier niet op voorbereid en had geen middelen om deze ziekten te bestrijden, wat resulteerde in veel sterftegevallen.²⁹¹

Ook tijdens de kinderverhuizing werd vaak geweld gebruikt om het kind weg te nemen, zoals het met kracht uit de armen rukken van de moeder of vader. Regelmatig werd een pasgeboren baby direct na de bevalling weggehaald, waarbij aan de ouders werd verteld dat het kind was overleden. Soms werden kinderen die voor een behandeling naar het ziekenhuis werden gebracht door hun ouders, daarna nooit meer teruggezien.²⁹² Sommige getuigenissen beschrijven dat kinderen samen met hun moeders in een politieauto werden meegenomen, waarna de moeders onderweg uit de auto werden gezet en de agenten verder reden met alleen de kinderen.²⁹³

Een ander doel van de gedwongen kinderverhuizing was ook het controleren en beïnvloeden van de voortplanting van de inheemse bevolking. Inheemse meisjes werden anders behandeld: ze werden uitgehuwelijkt aan Europese mannen of tewerkgesteld als dienstmeid, zodat ze te uitgeput zouden zijn om aan seksuele behoeften te voldoen.²⁹⁴

²⁸⁸ Read J., *The Stolen Generation: The Removal of Aboriginal Children in New South Wales 1883-1969*, New South Wales Ministry of Aboriginal Affairs, 1982, p. 12-16.

²⁸⁹ Human Rights and Equal Opportunity Commission, *Bringing Them Home: Report of the National Inquiry into the Separation of Aboriginal and Torres Strait Islander Children from Their Families*, Human Rights and Equal Opportunity Commission, 1997, p. 26, http://www.hreoc.gov.au/social_justice/bth_report/index.html; Macintyre S., *A Concise History of Australia*, Cambridge University Press, 2004, p. 189.

²⁹⁰ Human Rights and Equal Opportunity Commission, *Bringing Them Home: Report of the National Inquiry into the Separation of Aboriginal and Torres Strait Islander Children from Their Families*, Human Rights and Equal Opportunity Commission, 1997, p. 28.

²⁹¹ Welsh F., *Australia: A New History of the Great Southern Land*, The Overlook Press, 2006, p. 27-28.

²⁹² Human Rights and Equal Opportunity Commission, *Bringing Them Home: Report of the National Inquiry into the Separation of Aboriginal and Torres Strait Islander Children from Their Families*, Human Rights and Equal Opportunity Commission, 1997, p. 5, http://www.hreoc.gov.au/social_justice/bth_report/index.html.

²⁹³ Human Rights and Equal Opportunity Commission, *Bringing Them Home: Report of the National Inquiry into the Separation of Aboriginal and Torres Strait Islander Children from Their Families*, Human Rights and Equal Opportunity Commission, 1997, p. 6, http://www.hreoc.gov.au/social_justice/bth_report/index.html.

²⁹⁴ Human Rights and Equal Opportunity Commission, *Bringing Them Home: Report of the National Inquiry into the Separation of Aboriginal and Torres Strait Islander Children from Their Families*, Human Rights and Equal Opportunity Commission, 1997, p. 25, http://www.hreoc.gov.au/social_justice/bth_report/index.html.

3.2.2.3 *Gedwongen 'opvang' in opvoedingskampen, -instituten en 'witte' gezinnen, vernietigen van culturele identiteit*

Het doel van het assimilatiebeleid was om kinderen met een Aboriginal afkomst in speciaal opgerichte opvoedingskampen en -instituten te herscholen en op te voeden. Volgens het beleid zouden deze kinderen daar worden 'opgevangen' en 'geholpen'. De overheid kon kinderen van hun ouders scheiden, louter en alleen op basis van het feit dat de ouders tot de inheemse cultuur behoorden, waardoor de kinderen volgens de overheid 'bescherming en opvoeding' nodig hadden van de Europese, witte cultuur.²⁹⁵ De kinderen moesten Europese normen en waarden bijgebracht krijgen, gecombineerd met het aanleren van werkgewoonten, zodat ze bovendien ook in dienst konden worden gesteld bij de kolonisten.²⁹⁶

3.2.2.4 *Vernietigen van cultureel erfgoed, economische exploitatie*

De onteigening van Aboriginal land door kolonisten, gepaard gaande met grensgeweld en conflicten als gevolg van die onteigening, had aanzienlijke gevolgen, waaronder ondervoeding, ziekte en een dramatische bevolkingsafname. Het geweld en onteigening hebben geleid tot moord en de vernietiging van de Aboriginal levenswijze.²⁹⁷

3.2.3 De rol van internationale actoren

3.2.3.1 *kritiek vanuit mensenrechtenorganisaties*

Antropoloog Elkin, voorzitter van de Association for the Protection of Native Races, hield in 1934 een publieke toespraak over de incidenten ten aanzien van de Aborigines in Australië. Hij sprak onder meer over de onrechtvaardigheden en willekeur die met deze handelingen gepaard gingen. Het Britse Dominion Office in Londen had hierover eveneens zijn bezorgdheid geuit. De toenmalige premier van Australië, Lyons, nam binnen twee dagen na deze toespraak contact op met Elkin naar aanleiding van deze beschuldigingen.²⁹⁸

3.2.3.2 *Aboriginal Welfare Conference 1965*

In 1965 stond tijdens de conferentie het verbeteren van de leefomstandigheden en het bevorderen van gelijkheid voor de Aboriginals in Australië centraal. Het was een van de grootste pogingen om de problematiek op nationaal niveau aan te pakken.²⁹⁹ Dit leidde ertoe dat er in 1967 nieuwe wetgeving werd ontworpen die bedoeld was om meer gelijkheid te creëren. Deze wetgeving werd echter niet concreet in de praktijk uitgewerkt, zoals reeds aangehaald in de context en achtergrond.³⁰⁰

²⁹⁵ Read J., *The Stolen Generation: The Removal of Aboriginal Children in New South Wales 1883-1969*, New South Wales Ministry of Aboriginal Affairs, 1982, p. 8.

²⁹⁶ Human Rights and Equal Opportunity Commission, *Bringing Them Home: Report of the National Inquiry into the Separation of Aboriginal and Torres Strait Islander Children from Their Families*, Human Rights and Equal Opportunity Commission, 1997, p. 27, http://www.hreoc.gov.au/social_justice/bth_report/index.html.

²⁹⁷ Reynolds H., *The Other Side of the Frontier: Aboriginal Resistance to the European Invasion of Australia*, Penguin Books, 1982, p. 121-125.

²⁹⁸ Elkin A.P., 'Australian Aboriginal and White Relations: a Personal Record', *Journal of the Royal Australian Historical Society*, 48 (3), 1962, p. 230.

²⁹⁹ Broome R., *Aboriginal Australians: A History Since 1788*, Allen & Unwin, 2010, p. 173; Borsboom A., 'Van uitsluiting tot acceptatie: koloniale geschiedenis van Australische Aborigines', *Leidschrift: Vergeten Verleden*, 2011, p. 38-40, <https://hdl.handle.net/1887/73321>.

³⁰⁰ Broome R., *Aboriginal Australians: A History Since 1788*, Allen & Unwin, 2010, p. 173; Borsboom A., 'Van uitsluiting tot acceptatie: koloniale geschiedenis van Australische Aborigines', *Leidschrift: Vergeten Verleden*, 2011, p. 40, <https://hdl.handle.net/1887/73321>.

3.2.3.3 *Protesten van Aborigines*

Na de toespraak van Elkin werden steeds meer wantoestanden bekend en kreeg de situatie veel internationale aandacht en kritiek. Ook namen de protesten van Aborigines in omvang toe. Tijdens de viering van het 150-jarig bestaan van Australië brachten protesterende Aborigines een openbare verklaring uit waarin zij hun ongenoegen duidelijk maakten en rechtvaardigheid eisten in de vorm van effectieve bescherming door middel van burgerrechten en de afschaffing van de Aboriginal Acts.³⁰¹

In 1972 bereikten de protesten een hoogtepunt waarbij niet alleen Aboriginals deelnamen, maar ook Europese Australiërs hun steun betuigden aan de getroffen bevolkingsgroep. Zij zetten een tent op voor het parlamentsgebouw in Canberra, waarmee zij de 'Aboriginal Tent Embassy' oprichtten – een symbolisch protest tegen het uitblijven van vertegenwoordiging en behartiging van hun belangen. Deze actie kreeg veel internationale media-aandacht en werd daarmee een belangrijk onderwerp in de daaropvolgende verkiezingsstrijd.³⁰²

3.2.3.4 *Mabo Case Hoge Raad 1992*

De nieuwe regering moest het beleid omzetten in de praktijk, waarbij de Aborigines nu ook een effectieve rol wilden innemen. Dit verliep echter moeizaam, omdat de andere staten nauwelijks het voorbeeld volgden van de erkenning van de landrechten in het Noordelijk Territorium. Daarom zijn een aantal Aboriginals in Queensland naar de Hoge Raad gestapt om een prejudiciële vraag te stellen over, onder andere, de rechtmatigheid van de beschouwing van Australië als *Terra Nullius* of 'niemandsland' in 1788. De uitspraak was dat er daadwerkelijk inheemse rechten van de Aborigines aanwezig waren op het grondgebied en dat het dus onrechtmatig was om Australië als niemandsland te beschouwen.³⁰³

Dit zorgde opnieuw voor een keerpunt, aangezien de oorspronkelijke onteigening van de Aboriginals hier volledig op gebaseerd was en hiermee dus haar legitieme karakter verloor. De bevolkingsgroep kon hun eigendomsrechten vanaf dat moment uitoefenen binnen en buiten het Noordelijk Territorium, ongeacht de terughoudende houding ten aanzien van de erkenning van de reeds toegekende grondrechten. Symbolisch betekende dit ook een erkenning van de eigen Aboriginal identiteit.³⁰⁴

3.2.3.5 *Spijtbetuiging Premier Paul Keating 1992*

Paul Keating bracht als premier van Australië een 'onofficiële' spijtbetuiging uit aan de inheemse bevolkingsgroepen, de Aboriginals en Torres Strait Islanders.³⁰⁵

Hoewel dit geen officiële parlementaire spijtbetuiging was, geldt het wel als een belangrijk moment in de Australische geschiedenis. In deze verklaring was Keating de eerste Australische premier die

³⁰¹ Borsboom A., 'Van uitsluiting tot acceptatie: koloniale geschiedenis van Australische Aborigines', Leidschrift: Vergeten Verleden, 2011, p. 38-39, <https://hdl.handle.net/1887/73321>.

³⁰² Borsboom A., 'Van uitsluiting tot acceptatie: koloniale geschiedenis van Australische Aborigines', Leidschrift: Vergeten Verleden, 2011, p. 38-39, <https://hdl.handle.net/1887/73321>.

³⁰³ Borsboom A., 'Van uitsluiting tot acceptatie: koloniale geschiedenis van Australische Aborigines', Leidschrift: Vergeten Verleden, 2011, p. 44, <https://hdl.handle.net/1887/73321>.

³⁰⁴ Borsboom A., 'From Terra Nullius to Mabo: Land Rights and Self-determination in Aboriginal Australia', in: Van Meijl T. en Von Benda-Beckmann F. (red.), Property and Economic Development: Land and Natural Resources in Southeast Asia and Oceania, Kegan Paul International, 1999, p. 208-229.

³⁰⁵ Macintyre S., A Concise History of Australia, Cambridge University Press, 2004, p. 257-259.

openlijk de misdaden van de koloniale periode erkende, evenals het verlies van land en cultuur dat deze bevolkingsgroepen hebben moeten doorstaan. Hij hield zijn toespraak op een symbolische locatie, namelijk Redfern in Sydney, dat werd gezien als het centrum van de Aboriginal gemeenschap.³⁰⁶

3.2.3.6 *Bringing Them Home rapport*

In 1997 werd een rapport uitgebracht door de Human Rights and Equal Opportunity Commission, waarin onderzoek werd gedaan naar het beleid van de gedwongen scheiding van inheemse kinderen en de gevolgen daarvan.³⁰⁷

Bij het uitbrengen van het *Bringing Them Home*-rapport was John Howard minister-president van Australië. Hij was van mening dat een spijtbetuiging niet op zijn plaats was, omdat deze gebeurtenissen in hun historische context bekeken moesten worden en niet vanuit het huidige perspectief. Samen met verschillende academici vond hij dat het rapport de geschiedenis van Australië op een verkeerde, negatieve manier weergaf.³⁰⁸

3.2.3.7 *Sorry Books*

De 'Sorry Books'-beweging van 1998 werd geïnitieerd door Australians for Native Title (ANT), verzamelde meer dan een half miljoen excuses van niet-inheemse Australiërs voor de onrechtvaardigheden die de Aboriginal en Torres Strait Islander bevolking tijdens de kolonisatie heeft geleden. Dit vormde een belangrijke reactie op het falen van de Australische overheid om adequate excuses aan te bieden.³⁰⁹

3.2.3.8 *Little Children are Sacred rapport*

Het rapport 'Little Children are Sacred' werd geschreven door Rex Wild QC en Pat Anderson. Het rapport concludeerde dat seksueel misbruik van Aboriginal kinderen in het Northern Territory van Australië wijdverspreid voorkwam en vaak onder de radar bleef omdat er geen melding van werd gemaakt. De oorzaak hiervan werd gezocht in het uiteenvallen van de Aboriginal gemeenschap door de gevolgen van de kolonisatie, zoals gezondheidsproblemen, alcohol- en drugsmisbruik, slechte huisvesting en gebrekkig onderwijs.³¹⁰

³⁰⁶ Clark T., 'Paul Keating's Redfern Park speech and its rhetorical legacy', *Overland Literary Journal*, nr. 213, 2013, <https://overland.org.au/previous-issues/issue-213/feature-tom-clarke/>

³⁰⁷ Human Rights and Equal Opportunity Commission, *Bringing Them Home: Report of the National Inquiry into the Separation of Aboriginal and Torres Strait Islander Children from Their Families*, Human Rights and Equal Opportunity Commission, 1997, p.1-23, <https://www.humanrights.gov.au/our-work/aboriginal-and-torres-strait-islander-social-justice/publications/bringing-them-home-stolen>.

³⁰⁸ Human Rights and Equal Opportunity Commission, *Bringing Them Home: Report of the National Inquiry into the Separation of Aboriginal and Torres Strait Islander Children from Their Families*, Human Rights and Equal Opportunity Commission, 1997, p.1-23, <https://www.humanrights.gov.au/our-work/aboriginal-and-torres-strait-islander-social-justice/publications/bringing-them-home-stolen>

³⁰⁹ Australian Institute of Aboriginal and Torres Strait Islander Studies (AIATSIS), 'The Sorry Books', AIATSIS, z.d., <https://aiatsis.gov.au/explore/sorry-books>.

³¹⁰ Board of Enquiry into the Protection of Aboriginal Children from Sexual Abuse, Ampe Akelyernemane Meke Mekarle: Little Children are Sacred, Northern Territory Government, 2007, https://www.inquiriesaact.nt.gov.au/pdf/bipacsa_final_report.pdf; United Nations, 'Special Rapporteur James Anaya's comments', United Nations, z.d., <https://www2.ohchr.org/english/issues/indigenous/rapporteur/docs/ReportVisitAustralia.doc>.

In het rapport werden ook aanbevelingen gedaan om dit misbruik aan te pakken en te voorkomen. Een van de belangrijkste aanbevelingen was om Aboriginal gemeenschappen meer zeggenschap en controle te geven over hun eigen toekomst.³¹¹

3.2.3.9 *Officiële spijtbetuiging Premier Kevin Rudd 2008*

Premier Rudd sprak in 2008 zijn spijtbetuiging uit over het "mishandelen van de inheemse bevolking" en noemde dit een zwarte bladzijde uit de nationale geschiedenis van Australië. Deze spijtbetuiging verschilde van de eerdere, uitgesproken door premier Paul Keating, doordat het een officiële parlementaire verontschuldiging betrof.³¹²

Rudd betrok hierbij ook het nationale wetgevend kader, zoals het assimilatiebeleid dat de gedwongen kinderverhuizing legaliseerde. Hij weigerde echter de gebeurtenissen als genocide te definiëren, omdat dit volgens hem een onjuiste weergave van de historische ontwikkeling zou zijn en bovendien negatieve gevolgen voor de natie zou hebben.³¹³

³¹¹ Board of Enquiry into the Protection of Aboriginal Children from Sexual Abuse, Ampe Akelyernemane Meke Mekarle: Little Children are Sacred, Northern Territory Government, 2007, https://www.inquirysaac.nt.gov.au/pdf/bipacsa_final_report.pdf.

³¹² Rudd K., 'Apology to Australia's Indigenous Peoples', Parliament of Australia, 13 februari 2008, https://www.aph.gov.au/Visit_Parliament/Art/Icons/Apology_to_Australias_Indigenous_Peoples#:~:text=On%2013th%20of%20February,continuing%20cultures%20in%20human%20history.

³¹³ Rudd K., 'Apology to Australia's Indigenous Peoples', Parliament of Australia, 13 februari 2008, https://www.aph.gov.au/Visit_Parliament/Art/Icons/Apology_to_Australias_Indigenous_Peoples#:~:text=On%2013th%20of%20February,continuing%20cultures%20in%20human%20history.; Dominello F., 'The "Apology to Australia's Indigenous Peoples" in Its Historical Context', in: Bevernage B. en Wouters N. (red.), *The Palgrave Handbook of State-Sponsored History After 1945*, Palgrave Macmillan, 2018, p. 827.

HOOFDSTUK 4. CULTURELE Vernietiging in Actueel Perspectief

4.1 CASUS 3 – MOSLIMMINDERHEDEN IN XINJIANG

4.1.1 Context en achtergrond

De provincie Xinjiang is een autonome regio in het noordwesten van China. Ongeveer 45% van de bevolking bestaat uit een Oeigoerse moslimgemeenschap. Han-Chinezen vormen de meerderheid van de totale bevolking van China en domineren het grootste deel van de politiek, economie en cultuur van het land.³¹⁴ De geschiedenis van Xinjiang is complex en wordt gekenmerkt door wisselende heerschappijen en culturele interactie. De Oeigoeren wonen al eeuwen in deze regio en onderscheiden zich door hun Turkse afkomst, die cultureel en taalkundig nauwer aansluit bij Centraal-Azië. Daarom wordt de regio ook wel aangeduid als 'Oost-' of 'Chinees Turkestan'.³¹⁵

De Oeigoeren ontwikkelden in deze regio een sterke culturele identiteit. Vanaf de twintigste eeuw ontstonden er meer nationalistische bewegingen die streefden naar onafhankelijkheid. In twee gebieden, Kasghar (1933) en Ili (1944-1949), werd korte tijd onafhankelijkheid bereikt, beide steden in Xinjiang.³¹⁶ Uiteindelijk kwam Xinjiang in 1949 onder controle van de Volksrepubliek China.³¹⁷ Voorzitter Mao Zedong sprak aanvankelijk over zelfbeschikking en onafhankelijkheid voor etnische groepen, maar liet dit idee in de jaren veertig varen. Sindsdien werd er niet meer gesproken over de mogelijkheid tot zelfbeschikking of onafhankelijkheid, tot frustratie van de Oeigoerse gemeenschap.³¹⁸

Hoewel de Oeigoeren volgens de Chinese wetgeving als gelijkwaardige inwoners worden erkend, ervaren zij veel wetten – vooral met betrekking tot autonomie – als verzwakt, ineffectief en ondoeltreffend.³¹⁹ De Chinese overheid beweert dat deze erkenning positief is en dat beide gemeenschappen vreedzaam naast elkaar leven. In de praktijk is er echter sprake van machtsongelijkheid en blijven spanningen en conflicten tussen beide groepen bestaan.³²⁰

³¹⁴ Information Office of the State Council of the People's Republic of China, Cultural Protection and Development in Xinjiang, Information Office of the State Council of the People's Republic of China, 2018, http://www.china.org.cn/government/whitepaper/node_8008714.htm.

³¹⁵ Primiano C.B., 'China under stress: The Xinjiang question', *International Politics*, 50 (3), 2013, p. 455.

³¹⁶ International Forum for Rights and Security, Jammu & Kashmir (J&K) and Xinjiang Uyghur Autonomous Region (XUAR): A Study in Contrasts, International Forum for Rights and Security, 2016, p. 11; Ross E., 'What's the History Behind China's Current Obsession with Xinjiang', *Newsweek*, 10 maart 2017, <http://www.newsweek.com/protest-xinjiang-china-muslim-central-asia-terrorism-559161>.

³¹⁷ International Forum for Rights and Security, Jammu & Kashmir (J&K) and Xinjiang Uyghur Autonomous Region (XUAR): A Study in Contrasts, International Forum for Rights and Security, 2016, p. 11; Ross E., 'What's the History Behind China's Current Obsession with Xinjiang', *Newsweek*, 10 maart 2017, <http://www.newsweek.com/protest-xinjiang-china-muslim-central-asia-terrorism-559161>.

³¹⁸ Bovingdon G., 'Xinjiang', in: Joseph W.A. (red.), *Politics in China: An Introduction*, Oxford University Press, 2010, p. 336-354, hier p. 341; International Forum for Rights and Security, Jammu & Kashmir (J&K) and Xinjiang Uyghur Autonomous Region (XUAR): A Study in Contrasts, International Forum for Rights and Security, 2016, p. 12.

³¹⁹ Information Office of the State Council of the People's Republic of China, Human Rights in Xinjiang: Development and Progress, Information Office of the State Council of the People's Republic of China, 2017, http://www.china.org.cn/government/whitepaper/node_7249600.htm; Grieboski J., 'Tension, Repression, and Discrimination', *Georgetown Journal of International Affairs*, 24 september 2014, <http://journal.georgetown.edu/tension-repression-and-discrimination-chinas-uyghurs-under-threat/>; International Forum for Rights and Security, Jammu & Kashmir (J&K) and Xinjiang Uyghur Autonomous Region (XUAR): A Study in Contrasts, International Forum for Rights and Security, 2016, p. 13.

³²⁰ International Forum for Rights and Security, Jammu & Kashmir (J&K) and Xinjiang Uyghur Autonomous Region (XUAR): A Study in Contrasts, International Forum for Rights and Security, 2016, p. 10; Pokalova E.,

Volgens de Chinese overheid draait het etnische conflict in Xinjiang om een grootschalige 'veiligheidsdreiging', waarbij een terroristische dreiging zou uitgaan van de Oeigoerse gemeenschap.³²¹ Om die reden probeert de overheid de situatie 'onder controle' te krijgen door het veiligheidsapparaat te versterken en te investeren in de regionale economie. Daarnaast probeert de overheid ook de culturele en religieuze activiteiten van de Oeigoeren streng te controleren.³²² In 1996 werd een beleid ingevoerd om 'hard' op te treden tegen terrorisme en separatisme, met als doel meer eenheid en stabiliteit te creëren.³²³

De groeiende spanningen kwamen tot uiting tijdens het protest van 5 juli 2009, toen duizenden Oeigoeren de straat op gingen na de dood van twee Oeigoerse mannen in een fabriek. De gemeenschap vond dat de behandeling van deze overlijdensgevallen getuigde van ongelijkheid en etnische discriminatie tegen de Oeigoeren.³²⁴ Het vreedzame protest mondde uit in rellen, waarbij infrastructuur werd vernield en fysiek geweld plaatsvond tussen Han-Chinezen en Oeigoeren. De Chinese People's Armed Police moest ingrijpen om het conflict te beëindigen. Volgens de overheid vielen er 197 doden en 1.721 gewonden, maar mensenrechtenorganisaties stellen dat het aantal slachtoffers hoger lag en dat er tijdens de rellen mensenrechtenschendingen plaatsvonden. De overheid reageerde met massale arrestaties van Oeigoeren op verdenking van terrorisme, waarbij sommigen ter dood werden veroordeeld.³²⁵

Deze gebeurtenissen maakten niet alleen de bestaande spanningen zichtbaar, maar ook de harde reactie van de Chinese overheid. Zowel de protesten als het repressieve optreden namen toe naarmate de situatie escaleerde.³²⁶

Na de aanslagen van 11 september 2001 in de Verenigde Staten gebruikte China de internationale strijd tegen terrorisme om haar beleid in Xinjiang te rechtvaardigen. Oeigoerse separatisten werden door de Chinese overheid gelinkt aan internationale islamitische netwerken, wat het harde optreden moest legitimeren en aanvankelijk leidde tot beperkte internationale kritiek. De repressieve maatregelen werden verdedigd met het argument van grensbeveiliging en de bestrijding van religieus extremisme. China gebruikte deze internationale context als dekmantel om het eigen beleid te versterken en te verantwoorden.³²⁷

'Authoritarian regimes against terrorism: lessons from China', *Critical Studies on Terrorism*, 6 (2), 2013, p. 284; Mukherjee K., 'Comparing China's Contested Borderland Regions: Xinjiang and Tibet', *Millennial Asia*, 6 (1), 2015, p. 69-70; Bovingdon G., 'Xinjiang', in: Joseph W.A. (red.), *Politics in China: An Introduction*, Oxford University Press, 2010, p. 342.

³²¹ Mukherjee K., 'Comparing China's Contested Borderland Regions: Xinjiang and Tibet', *Millennial Asia*, 6 (1), 2015, p. 68.

³²² International Forum for Rights and Security, *Jammu & Kashmir (J&K) and Xinjiang Uyghur Autonomous Region (XUAR): A Study in Contrasts*, International Forum for Rights and Security, 2016, p. 20.

³²³ Information Office of the State Council of the People's Republic of China, *Historical Witness to Ethnic Equality, Unity and Development in Xinjiang*, Information Office of the State Council of the People's Republic of China, 2015, http://www.china.org.cn/government/whitepaper/node_7249600.htm.

³²⁴ Kaltman B., *Under the Heel of the Dragon: Islam, Racism, Crime, and the Uighur in China*, Ohio University Press, 2007, p. 2.

³²⁵ Leibold J., 'Interethnic Conflict in the PRC: Xinjiang and Tibet as Exceptions?', in: Hillman B. en Tuttle G. (red.), *Ethnic Conflict & Protest in Tibet & Xinjiang: Unrest in China's West*, Columbia University Press, 2016, p. 229.

³²⁶ Leibold J., 'Interethnic Conflict in the PRC: Xinjiang and Tibet as Exceptions?', in: Hillman B. en Tuttle G. (red.), *Ethnic Conflict & Protest in Tibet & Xinjiang: Unrest in China's West*, Columbia University Press, 2016, p. 229.

³²⁷ Cunningham C.P., 'Counterterrorism in Xinjiang: The ETIM, China, and the Uyghurs', *International Journal on World Peace*, 29 (3), 2012, p. 12-15; Tschantret J., 'Repression, opportunity, and innovation: The evolution

In maart 2014 vond er een aanslag plaats op het treinstation van Kunming in de provincie Yunnan, waarbij acht gewapende personen met messen 29 mensen doodden en 143 verwondden.³²⁸ De daders kwamen uit het Oeigoerse gebied. Hierdoor werd de Oeigoerse identiteit en cultuur gepresenteerd als een existentiële bedreiging voor de Han-gemeenschap, wat buitengewone veiligheidsmaatregelen in Xinjiang mogelijk maakte. De regio werd gemilitariseerd met extra politie, bewakingscamera's, controleposten en detentiekampen.³²⁹

In 2018 en 2019 kwamen er berichten naar buiten over detentiecentra in Xinjiang, die door de Chinese overheid worden omschreven als heropvoedingskampen. Het doel van deze kampen is om de gedachten en gewoonten van gedetineerde Oeigoeren te veranderen. Mensenrechtenorganisaties hebben deze praktijken scherp bekritiseerd als schendingen van mensenrechten en fundamentele vrijheden.³³⁰

4.1.2 Specifieke mechanisme van culturele genocide

Uit de bovenstaande historische context blijkt dat China uiterst geheimzinnig en ontwijkend is over de toegepaste praktijken en procedures met betrekking tot 'terrorisme' en de Oeigoerse bevolkingsgroep in Xinjiang. De specifieke mechanismen van culturele genocide, of handelingen die daartoe aanleiding geven, zijn daarom vooral gebaseerd op onderzoeken, getuigenissen en nieuwsrapporten.³³¹

Een rapport uit 2021 van The Newlines Institute for Strategy and Policy en het Raoul Wallenberg Centre for Human Rights somt verschillende bekende praktijken op die China toepast op de Oeigoeren in Xinjiang. Dit rapport is het resultaat van een studie van erkende onafhankelijke experts op het gebied van internationaal recht, genocide, het beleid van China en de regio Xinjiang.³³² In het rapport wordt China beschuldigd van het plegen van genocide ten aanzien van de Oeigoerse gemeenschap in Xinjiang. Deze beschuldiging is onderbouwd met een opsomming van bekende handelingen die China tegen deze bevolkingsgroep pleegt.³³³

of terrorism in Xinjiang, China', *Terrorism and Political Violence*, 28 (1), 2016, p. 9-10; Jacobs J.M., *Xinjiang and the Modern Chinese State*, University of Washington Press, 2016, p. 237-238.

³²⁸ Trédaniel M. en Lee P.K., 'Explaining the Chinese Framing of the "Terrorist" Violence in Xinjiang: Insights from Securitization Theory', *Nationalities Papers*, 46 (1), 2018, p. 188; Smith Finley J., 'The Wang Lixiong prophecy: "Palestinization" in Xinjiang and the consequences of Chinese state securitization of religion', *Central Asian Survey*, 38 (1), 2019, p. 95.

³²⁹ Smith Finley J., 'Securitization, insecurity and conflict in contemporary Xinjiang: has PRC counterterrorism evolved into state terror?', *Central Asian Survey*, 38 (1), 2019, p. 2; Potter P.B., 'Terrorism in China: Growing threats with global implications', *Strategic Studies Quarterly*, 7 (4), 2013, p. 73.

³³⁰ International Forum for Rights and Security, *Jammu & Kashmir (J&K) and Xinjiang Uyghur Autonomous Region (XUAR): A Study in Contrasts*, International Forum for Rights and Security, 2016, p. 20.

³³¹ Newlines Institute for Strategy and Policy en Raoul Wallenberg Centre for Human Rights, *The Uyghur Genocide: An Examination of China's Breaches of the 1948 Genocide Convention*, Newlines Institute for Strategy and Policy, 2021, p. 1, <https://newlinesinstitute.org/wp-content/uploads/Chinas-Breaches-of-the-GC3.pdf>.

³³² Newlines Institute for Strategy and Policy en Raoul Wallenberg Centre for Human Rights, *The Uyghur Genocide: An Examination of China's Breaches of the 1948 Genocide Convention*, Newlines Institute for Strategy and Policy, 2021, p. 1, <https://newlinesinstitute.org/wp-content/uploads/Chinas-Breaches-of-the-GC3.pdf>.

³³³ Newlines Institute for Strategy and Policy en Raoul Wallenberg Centre for Human Rights, *The Uyghur Genocide: An Examination of China's Breaches of the 1948 Genocide Convention*, Newlines Institute for Strategy and Policy, 2021, p. 1, <https://newlinesinstitute.org/wp-content/uploads/Chinas-Breaches-of-the-GC3.pdf>.

4.1.2.1 Gedwongen assimilatie, securisatie en politiek gemotiveerde etnische discriminatie

Ondanks formele erkenning en beloften van autonomie en zelfbeschikking is er sprake van "gedwongen assimilatie" door de Chinese overheid via het uitvaardigen van beleid dat specifiek gericht is op de Oeigoerse cultuur, taal en religie.³³⁴ De Chinese overheid betoogt dat zij 'hard' moet optreden tegen politieke onrust en conflicten, uitgaande van gewelddadige separatisten die als doel zouden hebben China te vernietigen. Het beleid is gebaseerd op het bestrijden van de 'drie kwaden' – separatisme, extremisme en terrorisme – om zo de staatsveiligheid te garanderen. In 2014 sprak president Xi Jinping over een 'strijd van het volk tegen terrorisme' in de regio Xinjiang, waarna Chinese ambtenaren bevelen uitvaardigden om leden van de Oeigoerse gemeenschap te arresteren en in dehumaniserende termen te spreken over het 'uitroeien, wegvagen, en het breken van nageslacht, relaties en afkomst'.³³⁵

De eerste terrorismebestrijdingswetgeving van China uit 2015 moest deze handelingen 'rechtvaardigen'. Deze wet definieert onder andere het begrip terrorisme en geeft de staat uitgebreide bevoegdheden om tegen deze misdaad op te treden.³³⁶

Artikel 3 van de Standing Committee of the National People's Congress of China beschrijft terrorisme in deze wetgeving als:

*"any proposition or activity that, by means of violence, sabotage or threat, generates social panic, undermines public security, infringes upon personal and property rights, or menaces state authorities and international organizations, with the aim to realize political, ideological or other purposes."*³³⁷

Hetzelfde artikel legt vervolgens uit wat deze terroristische handelingen kunnen inhouden:

"organizing, planning, preparing for, or conducting activities which cause or attempt to cause casualties, grave property loss, damage to public facilities, disruption of social order and other serious social harm;

advocating terrorism, instigating terrorist activities, or illegally holding articles advocating terrorism, or forcing other persons to wear costume or symbols advocating terrorism in public places;

organizing, leading or participating in terrorist organizations;

³³⁴ Pokalova E., 'Authoritarian regimes against terrorism: lessons from China', *Critical Studies on Terrorism*, 6 (2), 2013, p. 284.

³³⁵ Newlines Institute for Strategy and Policy en Raoul Wallenberg Centre for Human Rights, *The Uyghur Genocide: An Examination of China's Breaches of the 1948 Genocide Convention*, Newlines Institute for Strategy and Policy, 2021, p. 1, alinea 4, <https://newlinesinstitute.org/wp-content/uploads/Chinas-Breaches-of-the-GC3.pdf>.

³³⁶ Roberts S.R., 'The biopolitics of China's "war on terror" and the exclusion of the Uyghurs', *Critical Asian Studies*, 50 (2), 2018, p. 246.

³³⁷ Art. 3 Standing Committee of the National People's Congress, *Counter-Terrorism Law of the People's Republic of China*, Standing Committee of the National People's Congress, 2015, http://www.scio.gov.cn/zfbps/zfbps_2279/202401/t20240123_829679.html.

*providing information, funds, material, labour services, technologies, places and other support, assistance and convenience to terrorist organizations, terrorists, the implementation of terrorist activities or training on terrorist activities" and "other terrorist activities"*³³⁸

Deze definitie van terrorisme is zeer breed en criminaliseert ook handelingen die anders niet onder terrorisme zouden vallen. De Chinese overheid heeft bovendien een lijst gepubliceerd van wat zij beschouwt als 'religieus extremistische handelingen'. Deze lijst omvat 75 vaag omschreven activiteiten, die vaak ook alledaagse, onschuldige handelingen kunnen zijn, zoals: "het opslaan van grote hoeveelheden voedsel, abrupt stoppen met roken of alcohol, het bezitten van bokshandschoenen, dumbbells, kompassen, touwen, tenten en telescopen zonder duidelijke reden". Veel van deze wetgeving en politieke documenten van China zijn echter alleen beschikbaar in het Chinees of worden niet openbaar gemaakt voor het publiek.

Het opvoeren en versterken van het beleid tegen de Oeigoeren heeft het doelwit verschoven van individuen naar een collectief, namelijk de gehele Oeigoerse bevolkingsgroep.³³⁹ Om effectief terrorisme te bestrijden, stelt de overheid dat niet alleen individuen, maar alle mogelijke terroristen en extremisten opgespoord en 'heropgevoed' moeten worden.³⁴⁰

4.1.2.2 Het vernietigen van cultureel erfgoed en culturele identiteit, linguïde en educide

Moskeeën en andere religieuze gebouwen van de Oeigoerse gemeenschap worden bewust geviseerd, verwoest of omgevormd tot commerciële ruimtes. Religieuze praktijken worden beperkt en bestraft wanneer ze toch worden uitgeoefend. Er is sprake van onderdrukking van Oeigoerse culturele praktijken, zoals tradities, festivals, vieringen en andere uitingen die betrekking hebben op deze cultuur.³⁴¹

Voortvloeiend uit dit beleid werd een algemeen verbod uitgevaardigd op Oeigoers (taal)onderwijs op scholen. Ook werd het verboden om de Oeigoerse taal te spreken op scholen, op het werk en op openbare plaatsen.³⁴²

Educatie wordt door de Chinese overheid ingezet als middel om terrorisme te bestrijden en jonge Oeigoeren te hervormen naar de Chinese cultuur. Zo sprak Wang Lequan, toenmalig Xinjiang-secretaris, in 2002:

"The Chinese language is now used as the medium of instruction from the third grade of primary school in Xinjiang, to overcome the language barrier and obstacles to development.

³³⁸ Art. 3 Standing Committee of the National People's Congress, Counter-Terrorism Law of the People's Republic of China, Standing Committee of the National People's Congress, 2015, http://www.scio.gov.cn/zfbps/zfbps_2279/202401/t20240123_829679.html.

³³⁹ Greitens S.C., Lee M. en Yazici E., 'Counterterrorism and Preventive Repression: China's Changing Strategy in Xinjiang', *International Security*, 44 (3), 2019, p. 38.

³⁴⁰ Greitens S.C., Lee M. en Yazici E., 'Counterterrorism and Preventive Repression: China's Changing Strategy in Xinjiang', *International Security*, 44 (3), 2019, p. 38.

³⁴¹ Holdstock N., 'What We Talk About When We Talk About "The Uyghurs"', *Dissent*, 61 (3), 2014, p. 41; Tschantret J., 'Repression, opportunity, and innovation: The evolution of terrorism in Xinjiang, China', *Terrorism and Political Violence*, 28 (1), 2016, p. 10; Newlines Institute for Strategy and Policy en Raoul Wallenberg Centre for Human Rights, *The Uyghur Genocide: An Examination of China's Breaches of the 1948 Genocide Convention*, Newlines Institute for Strategy and Policy, 2021, p. 2, alinea 5(e).

³⁴² International Forum for Rights and Security, *Jammu & Kashmir (J&K) and Xinjiang Uyghur Autonomous Region (XUAR): A Study in Contrasts*, International Forum for Rights and Security, 2016, p. 11; Newlines Institute for Strategy and Policy en Raoul Wallenberg Centre for Human Rights, *The Uyghur Genocide: An Examination of China's Breaches of the 1948 Genocide Convention*, Newlines Institute for Strategy and Policy, 2021, p. 22.

*This way, the quality of the Uyghur youth will not be poorer than that of their Han peers when they grow up...*³⁴³

China versterkte bovendien de betrekkingen met buurlanden, naar verluidt om Oeigoerse organisaties in het buitenland te onderdrukken of hun activiteiten te voorkomen.³⁴⁴

4.1.2.3 Gedwongen scheiding en gevangenschap op basis van cultuur

Families worden gedwongen van elkaar gescheiden, uitgehuwelijkt aan Han-Chinezen en onderworpen aan dwangarbeid. Oeigoerse kinderen en baby's worden gescheiden van hun ouders en overgebracht naar streng beveiligde kostscholen en weeshuizen die specifiek voor hen zijn opgericht. Het gaat hierbij vaak om weeskinderen die hun ouders zijn verloren als gevolg van het interneringsbeleid, de dwangarbeid of gevangenschap die uit het beleid voortvloeit.³⁴⁵

Vanaf 2014 heeft de Chinese overheid ervoor gezorgd dat Chinese 'toezichthouders' zich in Oeigoerse huishoudens en het gezinsleven moesten integreren, om de gezinnen te controleren en huwelijken tussen Han-Chinezen en Oeigoeren af te dwingen of te promoten.³⁴⁶ Ook is er sprake van een gerichte selectie van afscheidingen, waarbij bewust gekozen Oeigoerse individuen zoals wetenschappers of maatschappelijke leiders worden onderworpen aan 'herscholing' in gevangenschap of zelfs geëxecuteerd.³⁴⁷

Internering en gevangenschap kunnen onder andere plaatsvinden op basis van het uitsluitend bezitten van digitale content op de mobiele telefoon of computer, zoals teksten en berichten in de Oeigoerse taal, foto's van personen in religieuze kledij, of onderzoeken en lezingen van Oeigoerse intellectuelen.³⁴⁸

4.1.2.4 Etnische zuivering, Gevangenschap in detentiecentra's en heropvoedingskampen, onderdrukking en verbod op religieuze of culturele praktijken

In 2017 werd de massa-opsluiting van Oeigoeren in de regio Xinjiang gelegaliseerd onder zogenoemde "extremificatie"-wetgeving. Daarbij werd een draaiboek opgesteld dat functionarissen gebruiken voor de bouw en uitbreiding van massa-interneringskampen en om de discipline en straffen binnen de 'heropvoeding' op te voeren. Specifieke veiligheidsagenten werden ingeschakeld

³⁴³ Clarke M., 'China's internal security dilemma and the "Great Western Development": The dynamics of integration, ethnic nationalism and terrorism in Xinjiang', *Asian Studies Review*, 31 (3), 2007.

³⁴⁴ Tschantret J., 'Repression, opportunity, and innovation: The evolution of terrorism in Xinjiang, China', *Terrorism and Political Violence*, 28 (1), 2016, p. 9.

³⁴⁵ Newlines Institute for Strategy and Policy en Raoul Wallenberg Centre for Human Rights, *The Uyghur Genocide: An Examination of China's Breaches of the 1948 Genocide Convention*, Newlines Institute for Strategy and Policy, 2021, p. 2, alinea 5(d).

³⁴⁶ Newlines Institute for Strategy and Policy en Raoul Wallenberg Centre for Human Rights, *The Uyghur Genocide: An Examination of China's Breaches of the 1948 Genocide Convention*, Newlines Institute for Strategy and Policy, 2021, p. 2, alinea 5(a).

³⁴⁷ Tschantret J., 'Repression, opportunity, and innovation: The evolution of terrorism in Xinjiang, China', *Terrorism and Political Violence*, 28 (1), 2016, p. 9; Information Office of the State Council of the People's Republic of China, *Historical Witness to Ethnic Equality, Unity and Development in Xinjiang*, Information Office of the State Council of the People's Republic of China, 2015, http://www.china.org.cn/government/whitepaper/node_7230328.htm; Newlines Institute for Strategy and Policy en Raoul Wallenberg Centre for Human Rights, *The Uyghur Genocide: An Examination of China's Breaches of the 1948 Genocide Convention*, Newlines Institute for Strategy and Policy, 2021, p. 2, alinea 5(f), 8(a), 10(c).

³⁴⁸ Smith Finley J., 'Securitization, insecurity and conflict in contemporary Xinjiang: has PRC counter-terrorism evolved into state terror?', *Central Asian Survey*, 38 (1), 2019, p. 1-4; Uyghur Human Rights Project (UHRP), *The Happiest Muslims in the World: Disinformation, Propaganda, and the Uyghur Crisis*, UHRP, 2020, p. 3-5, https://docs.uhrp.org/pdf/Disinformation_Propaganda_and_the_Uyghur_Crisis.pdf.

om Oeigoeren te beoordelen aan de hand van risicoanalyses, waarbij zij een apart beoordelingssysteem kennen. Oeigoeren krijgen direct tien procent aftrek van hun score vanwege hun culturele afkomst en nog eens tien procent als zij religieuze handelingen verrichten, zoals bidden.³⁴⁹ Ook leeftijd, andere religieuze activiteiten en contact met de buitenwereld worden mee afgewogen.³⁵⁰ Een lage score betekent dat iemand als onveilig wordt beschouwd, waarna die persoon als 'tegenstander' van China wordt gezien en 'heropgevoed' moet worden in de kampen.³⁵¹

Hoewel deze kampen geen nieuw fenomeen zijn in China, geldt er een strikte geheimhoudingsplicht voor alle informatie en is er geen publieke openbaarheid. De naleving hiervan wordt streng gecontroleerd door regeringsfunctionarissen, speciaal opgerichte entiteiten en bewakingssystemen.³⁵²

Uit verschillende onderzoeken naar deze interneringskampen en heropvoedingsscholen in Xinjiang blijkt dat er geen direct bewijs is voor een systematische poging tot massavernietiging van de gehele bevolkingsgroep. Wel is er overtuigend bewijs voor een systeem van martelingen en 'hersenspoelprogramma's' gericht op de etnische Oeigoerse gemeenschap. Deze programma's zijn vooral gericht tegen culturele kenmerken, zoals tradities en taal.³⁵³

In 2018 leefden naar schatting ongeveer één miljoen mensen in deze kampen in gevangenschap.³⁵⁴ Zij worden er bestraft en krijgen onder dwang heropvoedingscursussen of zelfs danslessen (terwijl dans in sommige vormen van de islam verboden is). Gevangenen moeten vaak zelfkritiek schrijven, patriottische liederen zingen ter ere van China, en krijgen geen formele aanklacht terwijl hun gevangenschap voor onbepaalde tijd kan duren.³⁵⁵

Wat er exact in deze kampen gebeurt, is tot op heden niet volledig bewezen of duidelijk, door de strikte geheimhoudingsplicht van de Chinese overheid en het gebrek aan publieke openbaarheid. De

³⁴⁹ Thum R., 'What Really Happens in China's "Re-education" Camps', The New York Times, 15 mei 2018, <https://www.nytimes.com/2018/05/15/opinion/china-re-education-camps.html>.

³⁵⁰ Foreign Policy Special Correspondent, 'A Summer Vacation in China's Muslim Gulag', Foreign Policy, 28 februari 2018, <https://foreignpolicy.com/2018/02/28/a-summer-vacation-in-chinas-muslim-gulag/>.

³⁵¹ Thum R., 'What Really Happens in China's "Re-education" Camps', The New York Times, 15 mei 2018, <https://www.nytimes.com/2018/05/15/opinion/china-re-education-camps.html>.

³⁵² Newlines Institute for Strategy and Policy en Raoul Wallenberg Centre for Human Rights, The Uyghur Genocide: An Examination of China's Breaches of the 1948 Genocide Convention, Newlines Institute for Strategy and Policy, 2021, p. 2, alinea 5(b); Thum R., 'What Really Happens in China's "Re-education" Camps', The New York Times, 15 mei 2018, <https://www.nytimes.com/2018/05/15/opinion/china-re-education-camps.html>.

³⁵³ Hillman B., 'Introduction: Understanding the Current Wave of Conflict and Protest in Tibet and Xinjiang', in: Hillman B. en Tuttle G. (red.), Ethnic Conflict & Protest in Tibet & Xinjiang: Unrest in China's West, Columbia University Press, 2016, p. 2; Wong E., 'Riots in Western China Amid Ethnic Tension', The New York Times, 5 juli 2009, <https://www.nytimes.com/2009/07/06/world/asia/06china.html>; The Guardian, 'Revealed: New evidence of China's mission to raze the mosques of Xinjiang', The Guardian, 7 mei 2019, <https://www.theguardian.com/world/2019/may/07/revealed-new-evidence-of-chinas-mission-to-raze-the-mosques-of-xinjiang>; Zenz A., 'Break Their Roots: Evidence for China's Parent-Child Separation Campaign in Xinjiang', Journal of Political Risk, 2019, <http://www.jpolrisk.com/break-their-roots-evidence-for-chinas-parent-child-separation-campaign-in-xinjiang/>; BBC News, 'China's Hidden Camps', BBC News, 2019, https://www.bbc.co.uk/news/resources/idt-sh/China_hidden_camps.

³⁵⁴ Ma A., 'China is repressing an ethnic Muslim minority on an unprecedented scale – here are their excuses for imprisoning people', Business Insider, 16 september 2018, <https://www.businessinsider.com/china-gives-these-excuses-to-imprison-uyghur-ethnic-minority-2018-9>.

³⁵⁵ Thum R., 'What Really Happens in China's "Re-education" Camps', The New York Times, 15 mei 2018, <https://www.nytimes.com/2018/05/15/opinion/china-re-education-camps.html>; The Guardian, 'The Guardian view on Xinjiang: China's secret camps are at last in the spotlight', The Guardian, 13 september 2018, <https://www.theguardian.com/commentisfree/2018/sep/13/the-guardian-view-on-xinjiang-chinas-secret-camps-are-at-last-in-the-spotlight>.

meeste informatie is afkomstig van getuigenissen van ex-gevangenen en onderzoekers die op basis van beschikbare data conclusies proberen te trekken.³⁵⁶

4.1.2.5 Fysieke en mentale mishandeling

De Oeigoeren worden onderworpen aan systematische vormen van marteling en wrede behandeling. Deze handelingen omvatten onder meer verkrachting, seksueel misbruik en publieke vernedering. Ze vinden plaats zowel in de huishoudens van Oeigoerse gezinnen waar een Chinese 'toezichthouder' is geplaatst, als in de interneringskampen waar verschillende Oeigoeren gevangen worden gehouden. In deze interneringskampen zijn speciale ruimtes ingericht als 'verhoorkamers', waar martelingen plaatsvinden, zoals slagen met metalen stokken, elektroshocks en zweepslagen. De aanhoudende fysieke en psychologische martelingen leiden bij verschillende Oeigoeren tot de dood, hetzij door zelfmoord of doordat zij bezwijken aan hun verwondingen.³⁵⁷

4.1.2.6 Geboortepreventiestrategieën

Zowel Oeigoerse mannen als vrouwen worden onderworpen aan gedwongen geboortepreventiemiddelen. Oeigoerse vrouwen worden onder andere gesteriliseerd, krijgen onder dwang een spiraal ingebracht, ondergaan verplichte abortussen of krijgen andere middelen geïnjecteerd die hun voortplantingsmechanismen stilleggen of stopzetten. Oeigoerse mannen worden op hun beurt gevangengenomen en geïnterneerd ter preventie van voortplanting.³⁵⁸

4.1.3 De Rol van internationale actoren

4.1.3.1 Kritiek op het beleid

Het beleid en de praktijken van China krijgen steeds meer internationale aandacht en kritiek. Turkije en de Europese Unie hebben hun visie duidelijk uitgesproken. Zo noemde de Turkse regering de behandeling van de Oeigoeren in 2019 "een grote schande voor de mensheid" en riep ze China op om de kampen te sluiten en de mensenrechten van de Oeigoeren te respecteren. De Europese Unie heeft herhaaldelijk haar zorgen geuit over de situatie in Xinjiang, onder meer in resoluties van het Europees Parlement, waarin China wordt opgeroepen om een einde te maken aan willekeurige detentie, toezicht en onderdrukking van de Oeigoerse minderheid. Ook de Verenigde Naties, het Verenigd Koninkrijk, Canada en de Verenigde Staten hebben China opgeroepen tot transparantie en het respecteren van mensenrechten.³⁵⁹

³⁵⁶ Newlines Institute for Strategy and Policy en Raoul Wallenberg Centre for Human Rights, *The Uyghur Genocide: An Examination of China's Breaches of the 1948 Genocide Convention*, Newlines Institute for Strategy and Policy, 2021, p. 2, alinea 5(b); Thum R., 'What Really Happens in China's "Re-education" Camps', *The New York Times*, 15 mei 2018, <https://www.nytimes.com/2018/05/15/opinion/china-re-education-camps.html>.

³⁵⁷ Newlines Institute for Strategy and Policy en Raoul Wallenberg Centre for Human Rights, *The Uyghur Genocide: An Examination of China's Breaches of the 1948 Genocide Convention*, Newlines Institute for Strategy and Policy, 2021, <https://newlinesinstitute.org/rules-based-international-order/genocide/the-uyghur-genocide-an-examination-of-chinas-breaches-of-the-1948-genocide-convention/>

³⁵⁸ Newlines Institute for Strategy and Policy en Raoul Wallenberg Centre for Human Rights, *The Uyghur Genocide: An Examination of China's Breaches of the 1948 Genocide Convention*, Newlines Institute for Strategy and Policy, 2021, p. 2, alinea 5(c), p. 4, alinea 11(d), <https://newlinesinstitute.org/rules-based-international-order/genocide/the-uyghur-genocide-an-examination-of-chinas-breaches-of-the-1948-genocide-convention/>

³⁵⁹ Zenz A., 'Sterilizations, IUDs, and Mandatory Birth Control: The CCP's Campaign to Suppress Uyghur Birthrates in Xinjiang', *China Brief*, 20 (12), The Jamestown Foundation, 2020, p. 10-12;

Kritiek op het beleid richt zich ook op de gebruikte terminologie: de gekozen termen zijn breed interpreteerbaar en worden misbruikt om vormen van activisme en meningsuiting te criminaliseren en bestraffen.³⁶⁰ Zo kan elke vorm van kritiek op het overheidsbeleid of activiteiten zoals religieuze expressie als afwijkend worden beschouwd en 'legitiem' leiden tot bestraffing.³⁶¹

Deze vorm van overheidsingrijpen wordt al jaren internationaal bekritiseerd als onderdrukkend en autoritair. In een resolutie van het House of Representatives van de Verenigde Staten werd in 2007 duidelijke kritiek geleverd op het gebruik van de terroristische aanslagen van 11 september als 'dekmantel' voor het harde optreden. In de resolutie werd het volgende geschreven:

*"Whereas the authorities of the People's Republic of China have manipulated the strategic objectives of the international war on terror to increase their cultural and religious oppression of the Muslim population residing in the Xinjiang Uyghur Autonomous Region;"*³⁶²

(...)

Resolved, That it is the sense of the House of Representatives that the Government of the People's Republic of China—

*(1) should recognize, and seek to ensure, the linguistic, cultural, and religious rights of the Uyghur people of the Xinjiang Uyghur Autonomous Region;"*³⁶³

4.1.3.2 Kritiek op geheimhouding en geheimhouding van China met betrekking tot de terrorismebedreiging en overheidshandelen, -praktijken

In een jaarlijks rapport over terrorisme uit 2016, uitgebracht door de Verenigde Staten, werd China opnieuw bekritiseerd, ditmaal ook omdat het weinig tot geen informatie deelt over deze 'bedreigingen' en het overheidsingrijpen daartegen:

*"In the past year, Chinese authorities have escalated security and surveillance in the Xinjiang Uighur Autonomous Region (XUAR). China's first comprehensive counterterrorism law came into effect on January 1, 2016. This law explicitly endorses China's longstanding counterterrorism efforts, which are sometimes difficult to distinguish from suppression of individuals and groups, most often ethnic Uighurs, who the Chinese Communist Party deems politically subversive."*³⁶⁴

(...)

Roberts S.R., *The War on the Uyghurs: China's Internal Campaign against a Muslim Minority*, Princeton University Press, 2020, p. 187-191; European Parliament, 'European Parliament resolution of 19 December 2019 on the situation of the Uyghurs in China (China Cables) (2019/2945(RSP))', Official Journal of the European Union, C 388, 16 november 2020, p. 204.

³⁶⁰ Human Rights Watch, "Eradicating Ideological Viruses": China's Campaign of Repression Against Xinjiang's Muslims, Human Rights Watch, 2018, <https://www.hrw.org/report/2018/09/09/eradicating-ideological-viruses/chinas-campaign-repression-against-xinjiangs#page>.

³⁶¹ Roberts S.R., 'The biopolitics of China's "war on terror" and the exclusion of the Uyghurs', *Critical Asian Studies*, 50 (2), 2018, p. 246; Human Rights Watch, 'China: Disclose Details of Terrorism Convictions', Human Rights Watch, 16 maart 2017, <https://www.hrw.org/news/2017/03/16/china-disclose-details-terrorism-convictions>

³⁶² House of Representatives U.S., Resolution 497, U.S. Government Publishing Office, 17 september 2007, p. 1, <https://www.govinfo.gov/content/pkg/BILLS-110hres497eh/pdf/BILLS-110hres497eh.pdf>.

³⁶³ House of Representatives U.S., Resolution 497, U.S. Government Publishing Office, 17 september 2007, p. 1-4, <https://www.govinfo.gov/content/pkg/BILLS-110hres497eh/pdf/BILLS-110hres497eh.pdf>.

³⁶⁴ U.S. Department of State, Country Reports on Terrorism 2016, U.S. Department of State, 2017, <https://www.state.gov/reports/country-reports-on-terrorism-2016/>.

*"Counterterrorism cooperation between China and the United States remained limited. In 2016, the United States hosted the third bilateral Counterterrorism Dialogue with China and the second expert-level exchange on Countering Improvised Explosive Devices. Chinese law enforcement agencies generally remained reluctant to conduct joint investigations or share specific threat information with U.S. law enforcement partners. Chinese law enforcement officials also did not respond to requests for information about state media-reported arrests and operations. This lack of transparency complicated efforts to verify details of terrorism and other violent acts inside China."*³⁶⁵

4.1.3.3 Kritiek op de schending van mensenrechten van de Oeigoerse bevolkingsgroep.

Amnesty International sprak zich in 1999 uit over mensenrechtenschendingen door China jegens de Oeigoerse bevolkingsgroep in Xinjiang en stelde dat de Chinese overheid strikte maatschappelijke controles uitoefent.³⁶⁶

Het rapport telt 92 pagina's en bevat onder meer getuigenissen van vooral getroffen Oeigoeren. De mensenrechtenschendingen waar Amnesty International over rapporteerde, omvatten systematische handelingen zoals executies, marteling, detentie en oneerlijke processen.³⁶⁷ Ook meldde Amnesty willekeurige arrestaties, het sluiten van moskeeën en repressie van culturele activiteiten van de Oeigoerse bevolking. Oeigoeren worden beperkt in hun vrijheid van meningsuiting, vereniging en godsdienst, en in het recht hun cultuur uit te oefenen. Bovendien worden zij vaak gevangengenomen zonder aanklacht, krijgen zij geen toegang tot een advocaat en ontbreekt een eerlijk en openbaar proces.³⁶⁸

Amnesty International riep op om de systematische mensenrechtenschendingen te stoppen en zonder aarzeling maatregelen te nemen om hieraan een einde te maken. William Nee, een van de onderzoekers die aan het rapport meewerkte, uitte in een interview felle kritiek op het beleid.³⁶⁹

William Nee is een van de onderzoekers die heeft meegewerkt aan het rapport en uitte harde kritiek in een interview op het beleid:

"With 106 articles in total, the draft anti-terrorism law stipulates many things, not all of which we can analyze fully at this moment. Perhaps the most important point is that it allows the authorities to put people with "terrorist or extremist tendencies" in some sort of educational or correctional system, possibly arbitrary detention, without trial. There are also a series of

³⁶⁵ U.S. Department of State, Country Reports on Terrorism 2016, U.S. Department of State, 2017, <https://www.state.gov/reports/country-reports-on-terrorism-2016/>

³⁶⁶ Tschantret J., 'Repression, opportunity, and innovation: The evolution of terrorism in Xinjiang, China', Terrorism and Political Violence, 28 (1), 2016, p. 1-9; Amnesty International, People's Republic of China: Gross Violations of Human Rights in the Xinjiang Uighur Autonomous Region, Amnesty International, 21 april 1999, <https://www.amnesty.org/en/documents/asa17/018/1999/en/>.

³⁶⁷ Amnesty International, People's Republic of China: Gross Violations of Human Rights in the Xinjiang Uighur Autonomous Region, Amnesty International, 21 april 1999, <https://www.amnesty.org/en/documents/asa17/018/1999/en/>.

³⁶⁸ Amnesty International, People's Republic of China: Gross Violations of Human Rights in the Xinjiang Uighur Autonomous Region, Amnesty International, 21 april 1999, <https://www.amnesty.org/en/documents/asa17/018/1999/en/>; Tschantret J., 'Repression, opportunity, and innovation: The evolution of terrorism in Xinjiang, China', Terrorism and Political Violence, 28 (1), 2016, p. 9-10.

³⁶⁹ Amnesty International, People's Republic of China: Gross Violations of Human Rights in the Xinjiang Uighur Autonomous Region, Amnesty International, 21 april 1999, p. 70-71, <https://www.amnesty.org/en/documents/asa17/018/1999/en/>.

restrictive measures that may be imposed against people suspected of terrorism. Also of concern, the definitions of terrorism and extremism remain overly broad, and could very easily restrict non-violent forms of freedom of expression.

(...)

But the overly broad definition of extremism could mean that almost any behavior or speech that the government doesn't like could qualify as "extremism." Also, the law specifically states that "misrepresenting or insulting state policies, laws, administrative regulations" would qualify as "extremism," and this clearly contravenes international human rights law and standards."³⁷⁰

4.1.3.4 Rapport Wallenberg 2021

Het rapport van het Raoul Wallenberg Centre for Human Rights, opgesteld in samenwerking met het Newlines Institute, kwalificeert de Chinese behandeling van de Oeigoerse gemeenschap in Xinjiang expliciet als genocide. Deze conclusie is gebaseerd op een grondige analyse van bewijsmateriaal, waaronder getuigenissen, overheidsdocumenten, satellietbeelden en open bronnen. Volgens het rapport schendt China elk van de vijf criteria van genocide zoals vastgelegd in de VN-Conventie van 1948, namelijk: het doden van leden van de groep, het toebrengen van ernstig lichamelijk of geestelijk letsel, het opzettelijk opleggen van levensomstandigheden die gericht zijn op (gedeeltelijke) vernietiging, het opleggen van geboortebeperkingen en het gedwongen overplaatsen van kinderen naar andere groepen.³⁷¹

De onderzoekers stellen dat deze praktijken systematisch en op grote schaal plaatsvinden, onder directe verantwoordelijkheid van de Chinese autoriteiten. Ze benadrukken dat deze praktijken niet op zichzelf staan, maar het resultaat zijn van een centraal aangestuurde, systematische en doelgerichte staatsstrategie. Het rapport onderstreept dat deze daden niet alleen gericht zijn op individuen, maar op het collectief uitwissen van de Oeigoerse identiteit en cultuur, wat volgens de Genocideconventie valt onder de definitie van genocide.³⁷²

³⁷⁰ Dominguez G., 'Interview William Nee: China's draft anti-terror law', DW, [z.d.], <https://www.dw.com/en/amnesty-chinas-draft-anti-terror-law-contravenes-international-human-rights-law/a-18298615>; Gan N., 'China's claims of human rights progress in Xinjiang "flimsy propaganda", say pressure groups', South China Morning Post, 2 juni 2017, <http://www.scmp.com/news/china/policies-politics/article/2096621/human-rights-xinjiang-great-progress-or-flimsy>.

³⁷¹ Newlines Institute for Strategy and Policy en Raoul Wallenberg Centre for Human Rights, The Uyghur Genocide: An Examination of China's Breaches of the 1948 Genocide Convention, Newlines Institute for Strategy and Policy, 2021, p. 1-2, <https://newlinesinstitute.org/wp-content/uploads/Chinas-Breaches-of-the-GC3.pdf>; Newlines Institute for Strategy and Policy en Raoul Wallenberg Centre for Human Rights, The Uyghur Genocide: An Examination of China's Breaches of the 1948 Genocide Convention, Newlines Institute for Strategy and Policy, 2021, p. 3-5; Raoul Wallenberg Centre for Human Rights, Global Experts Conclude China is Committing Genocide Against the Uyghurs, Raoul Wallenberg Centre for Human Rights, 2021, p. 1-2.

³⁷² Newlines Institute for Strategy and Policy en Raoul Wallenberg Centre for Human Rights, The Uyghur Genocide: An Examination of China's Breaches of the 1948 Genocide Convention, Newlines Institute for Strategy and Policy, 2021, p. 3-13; Raoul Wallenberg Centre for Human Rights, Global Experts Conclude China is Committing Genocide Against the Uyghurs, Raoul Wallenberg Centre for Human Rights, 2021, p. 1-2; Newlines Institute for Strategy and Policy en Raoul Wallenberg Centre for Human Rights, The Uyghur Genocide: An Examination of China's Breaches of the 1948 Genocide Convention, Newlines Institute for Strategy and Policy, 2021, p. 2.

Het rapport is het eerste onafhankelijke juridische onderzoek dat de situatie van de Oeigoeren in Xinjiang toetst aan de internationale definitie van genocide en tot de conclusie komt dat China hiervoor staatsrechtelijk verantwoordelijk is.³⁷³

³⁷³ Newlines Institute for Strategy and Policy en Raoul Wallenberg Centre for Human Rights, The Uyghur Genocide: An Examination of China's Breaches of the 1948 Genocide Convention, Newlines Institute for Strategy and Policy, 2021, p. 1-2.

HOOFDSTUK 5. ANALYSE

5.1 VERGELIJKING EN ANALYSE VAN DE CASESTUDIES

5.1.1 Waarneembare gevolgen van culturele genocide

De langdurige gevolgen van zowel de Holocaust als de Aboriginals zijn terug te vinden in rapporten en onderzoeken die zijn verricht na de gebeurtenissen. Deze zullen uitgebreid besproken worden. In de case van de Oeigoeren zijn deze rapporten nog niet beschikbaar, enerzijds door de grote geheimhouding en beperkt bewijs en anderzijds omdat deze situatie heden nog gaande is.

5.1.1.1 Psychologische gevolgen

Slachtoffers van culturele genocide kunnen onder andere omwille van de gebeurtenissen één of meerdere psychologische trauma's hebben opgelopen die zij langdurig met zich meedragen. Het gaat hier niet enkel om individuele trauma's, maar ook om collectieve trauma's en blijvende schade van een betrokken bevolkingsgroep als geheel.

Onderzoek toont aan dat Holocaust-overlevenden vaker kampen met posttraumatische stressstoornis (PTSS), depressie, angst, verdriet, paniekaanvallen, nachtmerries en een verhoogde waakzaamheid of wantrouwen ten opzichte van anderen. Deze klachten blijven niet beperkt tot de eerste generatie; ook kinderen en kleinkinderen van overlevenden vertonen vaker psychische problemen, zoals emotionele afstand, gedragsproblemen en een verstoorde gezinsdynamiek. Dit fenomeen staat bekend als intergenerationele overdracht van trauma. De emotionele onbeschikbaarheid van getraumatiseerde ouders kan leiden tot depressieve symptomen en identiteitsproblemen bij hun kinderen.³⁷⁴

Ook bij de Aboriginals in Australië zijn de psychologische gevolgen van de gebeurtenissen ernstig en langdurig. De gedwongen scheiding van kinderen van hun families, het verlies van taal, cultuur en identiteit, en de ervaringen van mishandeling en discriminatie hebben geleid tot wijdverbreide psychische problemen binnen de gemeenschap. Veel overlevenden van de Stolen Generations en hun nakomelingen kampen met depressie, angststoornissen, PTSS, middelenmisbruik en gevoelens van verlies, isolement en vervreemding.³⁷⁵

De intergenerationele overdracht van trauma is ook hier zichtbaar: kinderen en kleinkinderen van de Stolen Generations ervaren vaak problemen met identiteit, hechting en geestelijke gezondheid.

³⁷⁴ Van IJzendoorn M.H., Bakermans-Kranenburg M.J. en Sagi-Schwartz A., 'Drie generaties holocaust: overdracht van traumatische ervaringen op kinderen en kleinkinderen', Psychotraumanet, 2024, <https://psychotraumanet.org/nl/drie-generaties-holocaust-overdracht-van-traumatische-ervaringen-op-kinderen-en-kleinkinderen>; Rieck M., 'Psychologisch onderzoek naar kinderen van Holocaust-overlevenden: een literatuuroverzicht', Icode Info, 3 (2), juni 1986, p. 28-40, <https://psychotraumanet.org/nl/psychologisch-onderzoek-naar-kinderen-van-holocaust-overlevenden-een-literatuuroverzicht>; Barel E. en Van IJzendoorn M., 'Overlevenden Holocaust vertonen meer psychiatrische symptomen', Scientias, 2011, <https://scientias.nl/overlevenden-holocaust-vertonen-meer-psychiatrische-symptomen/>.

³⁷⁵ Van de Kreeke E., *Gedwongen kinderverhuizing van de inheemse Australische bevolking: culturele genocide?*, Utrecht University, 2020; Human Rights and Equal Opportunity Commission, *Bringing Them Home: Report of the National Inquiry into the Separation of Aboriginal and Torres Strait Islander Children from Their Families*, Human Rights and Equal Opportunity Commission, 1997.

De structurele ontwrichting van familiebanden en cultuur heeft geleid tot een verhoogd risico op psychische stoornissen, suïcidaliteit en sociale problemen in Aboriginal gemeenschappen.³⁷⁶

5.1.1.2 Culturele gevolgen

Culturele gevolgen zijn het verdwijnen van tradities, taal en waarden die eigen zijn aan de identiteit van een bevolkingsgroep. Het is ook een vorm van vernietiging van geschiedenis: door systematische onderdrukking of vernietiging kan belangrijke culturele kennis en geschiedenis verloren gaan.

Overlevenden van de Holocaust keerden vaak terug naar verwoeste dorpen en steden, waar hun huizen, bezittingen en religieuze instellingen vernietigd of in beslag genomen waren, en waar hun sociale netwerken en gemeenschapsleven waren verdwenen. Het verlies van gemeenschap en traditie veroorzaakte een diep gevoel van ontworteling en culturele discontinuïteit.³⁷⁷ Ook worstelden zij en de volgende generaties met de reconstructie van hun culturele identiteit. Toch voelden ze een sterke behoefte om het verleden te herdenken en de herinnering aan de vernietigde cultuur levend te houden. Dit doen zij onder andere via pelgrimages naar geboorteplaatsen, concentratiekampen en herdenkingsmonumenten. Ze vinden het noodzakelijk om waakzaam te blijven voor antisemitisme, zodat toekomstige generaties nooit meer zoiets hoeven mee te maken.³⁷⁸

De Holocaust leidde op die manier tot een groot gevoel van wantrouwen, eenzaamheid en soms zelfs tot het vermijden van het onderwerp binnen families, wat de culturele continuïteit onder druk zet. De Joodse identiteit wordt binnen families dus vaak gezien als een bron van kracht, maar tegelijkertijd ook als een diepgaande kwetsbaarheid.³⁷⁹

Het Australische beleid van gedwongen assimilatie en kinderverhuizing leidde eveneens tot een grootschalig verlies van taal, tradities, familiebanden en culturele kennis van de Aboriginal geschiedenis. Door kinderen systematisch uit hun gemeenschappen te halen en op te voeden in 'witte' gezinnen of instituten, werd de overdracht van cultuur en identiteit tussen generaties structureel onderbroken. Veel kinderen raakten vervreemd van hun afkomst en verloren de verbinding met hun land, familie en spirituele tradities.³⁸⁰

De gevolgen zijn tot op de dag van vandaag zichtbaar: veel Aboriginal gemeenschappen kampen met een verlies van culturele samenhang en kennis van traditionele talen en gebruiken. De zoektocht naar identiteit en herstel is nog steeds gaande. De culturele schade wordt versterkt door het verlies van voorouderlijk land en de ontwrichting van sociale structuren. Pogingen tot herstel en

³⁷⁶ Human Rights and Equal Opportunity Commission, *Bringing Them Home: Report of the National Inquiry into the Separation of Aboriginal and Torres Strait Islander Children from Their Families*, Human Rights and Equal Opportunity Commission, 1997; Australian Institute of Aboriginal and Torres Strait Islander Studies (AIATSIS), *The Sorry Books*, AIATSIS, 2024, <https://aiatsis.gov.au/explore/sorry-books>.

³⁷⁷ Krystal H., 'Rouw bij overlevenden en kinderen van overlevenden van de nazi-holocaust: de rol van groeps- en gemeenschapsmodaliteiten', *Psychotraumanet*, 1981; Stichting 4 en 5 mei, *Herinneringen aan de Holocaust in Joodse families*, Stichting 4 en 5 mei, 2025.

³⁷⁸ Chaitin J., 'Jullie zijn niet voor niks door die hel gegaan', *ARQ Impact Magazine*, 2021; Stichting 4 en 5 mei, *Herinneringen aan de Holocaust in Joodse families*, Stichting 4 en 5 mei, 2025.

³⁷⁹ Stichting 4 en 5 mei, *Herinneringen aan de Holocaust in Joodse families*, Stichting 4 en 5 mei, 2025; Chaitin J., 'Jullie zijn niet voor niks door die hel gegaan', *ARQ Impact Magazine*, 2021.

³⁸⁰ Human Rights and Equal Opportunity Commission, *Bringing Them Home: Report of the National Inquiry into the Separation of Aboriginal and Torres Strait Islander Children from Their Families*, Human Rights and Equal Opportunity Commission, 1997, p. 122-201.

herwaardering van de Aboriginal cultuur zijn in gang gezet, maar het proces van culturele wederopbouw is complex en langdurig.³⁸¹

5.1.1.3 Sociale gevolgen

Als gevolg van culturele genocide kan er een ontbinding van sociale netwerken en gemeenschappen plaatsvinden. Veel betrokken bevolkingsgroepen worden uit elkaar gescheurd door migratie, vervolging of geweld. Tijdens de Holocaust werd de sociale structuur van de Joodse bevolkingsgroep grotendeels of zelfs volledig vernietigd; de massamoorden leidden tot het verlies van families en vrienden. Sociale netwerken werden vrijwel onbestaand, wat resulteerde in eenzaamheid en sociaal isolement.³⁸² De terugkeer naar de samenleving verliep vaak problematisch door discriminatie, onbegrip en het ontbreken van een sociaal vangnet.³⁸³ Generaties later kampen kinderen en kleinkinderen van overlevenden nog steeds met problemen rond hechting, vertrouwen en sociale integratie.³⁸⁴

De gedwongen verwijdering van Aboriginal kinderen leidde tot een diepgaande ontwrichting van sociale structuren binnen gezinnen en gemeenschappen. Veel kinderen verloren blijvend contact met hun biologische familie; sociale netwerken en familiebanden werden verbroken. Sommige kinderen groeiden op zonder hun ouders, broers, zussen of familie, of kwamen terecht in gezinnen met een andere cultuur, normen en waarden. Dit leidde tot een blijvend gevoel van isolement en onthechting. Door het ontbreken van culturele en familiale banden hadden slachtoffers vaak moeite met het ontwikkelen van een stabiele identiteit en een plaats in de samenleving.³⁸⁵

Onder de slachtoffers van de 'Stolen Generation' en hun families is een verhoogde incidentie van huiselijk geweld, middelenmisbruik en zelfdoding vastgesteld. Of dit een direct gevolg is, wordt nog verder onderzocht.³⁸⁶ De sociale gevolgen werken ook intergenerationeel door, onder andere in een verhoogd niveau van stress, trauma en wantrouwen tegenover autoriteiten vanwege hun rol in het beleid rondom de kinderverhuizing.³⁸⁷

5.1.1.4 Economische gevolgen

Het plegen van culturele genocide kan leiden tot het verlies van middelen, onderwijs en werkgelegenheid, wat vervolgens resulteert in economische achteruitgang van een bevolkingsgroep, met armoede en ongelijkheid als mogelijk gevolg.

³⁸¹ Australian Institute of Aboriginal and Torres Strait Islander Studies (AIATSIS), The Stolen Generations, AIATSIS, 2024, <https://aiatsis.gov.au/explore/stolen-generations>.

³⁸² Van IJzendoorn M.H., Bakermans-Kranenburg M.J. en Sagi-Schwartz A., 'Drie generaties holocaust: overdracht van traumatische ervaringen op kinderen en kleinkinderen', Psychotraumanet, 2024, p. 3-5.

³⁸³ Krystal H., 'Rouw bij overlevenden en kinderen van overlevenden van de nazi-holocaust: de rol van groeps- en gemeenschapsmodaliteiten', Psychotraumanet, 1981, p. 45.

³⁸⁴ Van IJzendoorn M.H., Bakermans-Kranenburg M.J. en Sagi-Schwartz A., 'Drie generaties holocaust: overdracht van traumatische ervaringen op kinderen en kleinkinderen', Psychotraumanet, 2024, p. 3-5.

³⁸⁵ The Healing Foundation, Who are the Stolen Generations?, The Healing Foundation, 2024, p. 1-2; Australian Institute of Health and Welfare (AIHW), New report shows long-term disadvantage for Australia's Stolen Generations, AIHW, 2018, p. 1-2; Indigenous Mental Health and Suicide Prevention Clearinghouse (MHSPC), Intergenerational trauma and mental health, Indigenous MHSPC, 2024, p. 12

³⁸⁶ Indigenous Mental Health and Suicide Prevention Clearinghouse (MHSPC), Intergenerational trauma and mental health, Indigenous MHSPC, 2024, p. 12; Creative Spirits, Stolen Generations-effects and consequences, Creative Spirits, 2024, p. 1-2

³⁸⁷ Indigenous Mental Health and Suicide Prevention Clearinghouse (MHSPC), Intergenerational trauma and mental health, Indigenous MHSPC, 2024, p. 12; Creative Spirits, Stolen Generations-effects and consequences, Creative Spirits, 2024, p. 1-2

Tijdens de Holocaust werden Joden systematisch beroofd van hun bezittingen, bedrijven, huizen en spaargelden. De nazi's confisqueerden of vernietigden woningen, bedrijven, kunst, juwelen en andere waardevolle goederen. In veel gevallen werden deze bezittingen via openbare veilingen verkocht aan niet-Joodse burgers, waardoor honderdduizenden Joodse bedrijven en woningen van eigenaar wisselden. In Hamburg alleen al werden in 1941 de goederen van ongeveer 30.000 Joodse gezinnen geveild, en in totaal wisselden circa 100.000 Joodse bedrijven van eigenaar.³⁸⁸

Naast het verlies van eigendom werden Joden ook ingezet als dwangarbeiders in fabrieken en infrastructuurprojecten. Grote bedrijven als IG Farben, Siemens en BMW profiteerden hiervan. De omstandigheden waren extreem slecht, en velen kwamen om door uitputting, ziekte of mishandeling. Dit beleid, bekend als 'Vernichtung durch Arbeit' (vernietiging door arbeid), betekende dat Joden niet alleen hun economische basis verloren, maar ook dat hun arbeidskracht werd uitgebuit tot de dood erop volgde.³⁸⁹

Na de oorlog stonden de overlevenden vaak met lege handen. Hun huizen en bedrijven waren overgenomen, hun spaargeld en bezittingen waren verdwenen, en ze moesten hun leven vanaf nul opbouwen in een vaak vijandige omgeving. De economische schade was niet alleen individueel, maar trof de hele Joodse gemeenschap in Europa.³⁹⁰

De economische gevolgen van de Stolen Generations zijn nog steeds zichtbaar. Aboriginals die als kind uit hun familie werden gehaald, groeiden vaak op in armoede, zonder toegang tot onderwijs, erfgoed of familiebezit. Velen werden ingezet als onbetaalde arbeidskrachten in huishoudens, op boerderijen of als dienstpersoneel, zonder loon of arbeidsrechten.³⁹¹

Uit onderzoek blijkt dat leden van de Stolen Generations en hun nakomelingen slechtere economische uitkomsten hebben dan andere Aboriginals: zij hebben gemiddeld een lager opleidingsniveau, hogere werkloosheid, lagere inkomens en slechtere huisvesting. Het verlies van familiebanden en cultureel erfgoed betekende ook het verlies van toegang tot land, traditionele kennis en economische netwerken, wat de armoedecyclus versterkte.³⁹² Deze intergenerationele armoede en economische achterstand zijn direct te herleiden tot het beleid van gedwongen verwijdering en assimilatie, waardoor de sociaaleconomische positie van veel Aboriginals tot op de dag van vandaag ernstig is verzwakt.³⁹³

³⁸⁸ Nationaal Archief, Geroofd Joods bezit, 1940-1945, Nationaal Archief, 2024, p. 1-2, <https://www.nationaalarchief.nl/onderzoeken/zoekhulp/geroofd-joods-bezit-1940-1945#:~:text=Het%20Nationaal%20Archief%20bewaart%20het%20archief%20van%20de%20Abteilung%20F eindvermogen,Duitse%20bezetter%20als%20vijanden%20zag>.

³⁸⁹ Historiek.net, De Holocaust – Systematische Jodenvervolgung door de nazi's, Historiek.net, 2025, p. 2-3, <https://historiek.net/holocaust-betekenis-samenvatting-jodenvervolgung/135570/>

³⁹⁰ Mei 1940, "Holocaust: geschiedenis, oorzaken, gevolgen en lessen", 2024, p. 1-2, <https://mei1940.org/holocaust/>

³⁹¹ PSP Learning Hub, Impact of Stolen Generations on Aboriginal Peoples and Communities, PSP Learning Hub, 2025, p. 2-3, <https://psplearninghub.com.au/wp-content/uploads/Impact-of-Stolen-Generations-on-Aboriginal-Peoples-and-Communities09.01.2025.pdf>

³⁹² Australian Institute of Health and Welfare (AIHW), New report shows long-term disadvantage for Australia's Stolen Generations, AIHW, 2018, p. 1-2, <https://www.aihw.gov.au/news-media/media-releases/2018/august/new-report-shows-long-term-disadvantage-for-australia>

³⁹³ Australian Institute of Aboriginal and Torres Strait Islander Studies (AIATSIS), The Stolen Generations, AIATSIS, 2024, p. 1-2, <https://aiatsis.gov.au/explore/stolen-generations>; Australian Institute of Health and Welfare (AIHW), New report shows long-term disadvantage for Australia's Stolen Generations, AIHW, 2018, p. 1-2, <https://www.aihw.gov.au/news-media/media-releases/2018/august/new-report-shows-long-term-disadvantage-for->

5.1.1.5 Gevolgen voor de gezondheid

Holocaust-overlevenden leden massaal aan lichamelijke en psychische gezondheidsproblemen als direct gevolg van honger, mishandeling, dwangarbeid, medische experimenten en de extreme leefomstandigheden in de kampen. Veelvoorkomende lichamelijke klachten waren chronische ondervoeding, infectieziekten, blijvende lichamelijke handicaps en een verhoogde vatbaarheid voor chronische ziekten op latere leeftijd.³⁹⁴

Psychisch gezien is er een sterk verhoogde incidentie van posttraumatische stressstoornis, depressie, angststoornissen en psychosomatische klachten bij overlevenden.³⁹⁵ Uit meta-analyses blijkt bovendien dat ook de tweede generatie, dus de kinderen van overlevenden, psychische klachten vertoont, zoals een verhoogde kwetsbaarheid voor stress, angst, depressie en gedragsproblemen als gevolg van traumatisering.³⁹⁶

Leden van de Stolen Generations en hun nakomelingen hebben aantoonbaar slechtere gezondheidsuitkomsten dan andere Aboriginals en de niet-inheemse bevolking. Zij rapporteren significant hogere percentages chronische aandoeningen zoals diabetes, hartziekten en kanker, en hebben vaker een handicap.³⁹⁷

Ook psychische problemen komen vaker voor: leden van de Stolen Generations zijn 1,4 tot 2,7 keer zo vaak getroffen door mentale gezondheidsproblemen, waaronder PTSS, depressie, angststoornissen en middelenmisbruik, vergeleken met andere Aboriginals en niet-Indigenous Australiërs.³⁹⁸ De intergenerationele impact is duidelijk: hun kinderen en kleinkinderen rapporteren eveneens slechtere gezondheid, meer stress, verhoogde kans op geweld en grotere problemen met toegang tot zorg.³⁹⁹

Uit onderzoek blijkt bovendien dat deze gezondheidsproblemen en sociale achterstanden direct samenhangen met de ervaringen van gedwongen verwijdering en de daaruit voortvloeiende trauma's, die van generatie op generatie worden doorgegeven.⁴⁰⁰

5.1.2 Tussentijdse conclusie casestudies

In alle drie de casussen is sprake van systematische, door de staat georganiseerde pogingen om de culturele identiteit van een minderheidsgroep te vernietigen of te assimileren. Het vernietigen van taal, religie, tradities en het weghalen van kinderen zijn in alle gevallen kernstrategieën van culturele genocide. Bij de Joden was culturele genocide direct verbonden aan fysieke vernietiging; bij de

austra#:~:text=AIHW%20media%20releases&text=This%20leads%20to%20an%20estimate,%25)%20and%20Queensland%20(21%25).

³⁹⁴ NEMO Kennislink, Waarom nazi-artsen hun gruwelijke experimenten deden, NEMO Kennislink, 2024, p. 1, <https://www.nemokennislink.nl/publicaties/waarom-nazi-artsen-hun-gruwelijke-experimenten-deden/>.

³⁹⁵ Van IJzendoorn M.H., Bakermans-Kranenburg M.J. en Sagi-Schwartz A., 'Drie generaties holocaust: overdracht van traumatische ervaringen op kinderen en kleinkinderen', Psychotraumanet, 2024, p. 3-4.

³⁹⁶ Van IJzendoorn M.H., Bakermans-Kranenburg M.J. en Sagi-Schwartz A., 'Drie generaties holocaust: overdracht van traumatische ervaringen op kinderen en kleinkinderen', Psychotraumanet, 2024, p. 4-5.

³⁹⁷ Australian Institute of Health and Welfare (AIHW), Aboriginal and Torres Strait Islander Stolen Generations and descendants: Numbers, demographic characteristics and selected outcomes, AIHW, 2018, p. 3-4.

³⁹⁸ Australian Institute of Health and Welfare (AIHW), Aboriginal and Torres Strait Islander Stolen Generations and descendants: Numbers, demographic characteristics and selected outcomes, AIHW, 2018, p. 3.

³⁹⁹ Australian Institute of Health and Welfare (AIHW), Aboriginal and Torres Strait Islander Stolen Generations and descendants: Numbers, demographic characteristics and selected outcomes, AIHW, 2018, p. 3-4; Australian Institute of Health and Welfare (AIHW), Aboriginal and Torres Strait Islander Stolen Generations aged 50 and over, AIHW, 2021, p. 3.

⁴⁰⁰ Australian Institute of Health and Welfare (AIHW), Aboriginal and Torres Strait Islander Stolen Generations and descendants: Numbers, demographic characteristics and selected outcomes, AIHW, 2018, p. 3.

Aborigines en Oeigoeren lag de nadruk vooral op culturele uitwissing, hoewel er ook sprake was van fysiek geweld en onderdrukking.

De schaal en intensiteit van de fysieke vernietiging waren bij de Holocaust uniek, waardoor deze gebeurtenis als referentiepunt voor genocide als internationale misdaad wordt gebruikt. Nazi-Duitsland voerde een beleid waarin expliciet het uitroeien van Joden werd nagestreefd, zodat het Arische ras kon domineren volgens de zogenaamde 'rassenwetten'. Hierdoor werd de definitie van genocide ook gekoppeld aan het uitdrukkelijke doel en de wil tot vernietiging en/of uitroeiing van een bevolkingsgroep.

In de casussen van de Oeigoeren en Aboriginals ligt de nadruk meer op assimilatie en sociale controle, in plaats van op grootschalig fysiek geweld en een expliciete wil tot vernietiging. De beweegredenen achter het beleid en de besproken gebeurtenissen werden vaak gelegitimeerd met een zogenaamd positief doel, zoals het bieden van een betere toekomst aan Aboriginal-kinderen of het beschermen van China tegen de vermeende terroristische dreiging van de Oeigoerse bevolkingsgroep.

De Holocaust wordt om deze redenen internationaal strafbaar gesteld, terwijl de andere casussen grotendeels straffeloos blijven omdat ze niet als genocide worden gekwalificeerd door het ontbreken van een grootschalig fysiek geweldscomponent en een expliciete wil tot vernietiging van een bevolkingsgroep.

Toch vertonen de meetbare gevolgen van de historische casussen en hun langdurige impact op de betrokken bevolkingsgroepen duidelijke overeenkomsten. Zowel Holocaust-overlevenden als leden van de Stolen Generations geven psychische, sociale en gezondheidsproblemen door aan volgende generaties. Dit uit zich in een verhoogde incidentie van PTSS, depressie, angst, identiteitsverlies en sociale ontwrichting.⁴⁰¹ Beide groepen verloren in hoge mate hun taal, tradities, familiebanden en gemeenschapsstructuren die verbonden waren aan hun cultuur. Dit leidde tot blijvend cultureel verlies, identiteitscrises, verlies van samenhang en een diep gevoel van ontworteling.⁴⁰²

Joodse overlevenden en Aboriginals werden bovendien beiden beroofd van hun eigendommen en economische basis, wat leidde tot langdurige armoede en afhankelijkheid.⁴⁰³ Ten slotte is er in beide situaties sprake van een blijvend wantrouwen tegenover autoriteiten, discriminatie en sociale uitsluiting.⁴⁰⁴

⁴⁰¹ Van IJzendoorn M.H., Bakermans-Kranenburg M.J. en Sagi-Schwartz A., 'Drie generaties holocaust: overdracht van traumatische ervaringen op kinderen en kleinkinderen', Psychotraumanet, 2024, p. 3-5; Australian Institute of Health and Welfare (AIHW), Aboriginal and Torres Strait Islander Stolen Generations and descendants: Numbers, demographic characteristics and selected outcomes, AIHW, 2018, p. 3-4.

⁴⁰² Human Rights and Equal Opportunity Commission, Bringing Them Home: Report of the National Inquiry into the Separation of Aboriginal and Torres Strait Islander Children from Their Families, Human Rights and Equal Opportunity Commission, 1997, p. 32-39, 273-274; Krystal H., 'Rouw bij overlevenden en kinderen van overlevenden van de nazi-holocaust: de rol van groeps- en gemeenschapsmodaliteiten', Psychotraumanet, 1981, p. 45-47.

⁴⁰³ Nationaal Archief, Geroofd Joods bezit, 1940-1945, Nationaal Archief, 2024, p. 1-2, <https://www.nationaalarchief.nl/onderzoeken/zoekhulpen/geroofd-joods-bezit-1940-1945>; Australian Institute of Health and Welfare (AIHW), Aboriginal and Torres Strait Islander Stolen Generations and descendants: Numbers, demographic characteristics and selected outcomes, AIHW, 2018, p. 3-4.

⁴⁰⁴ Human Rights and Equal Opportunity Commission, Bringing Them Home: Report of the National Inquiry into the Separation of Aboriginal and Torres Strait Islander Children from Their Families, Human Rights and Equal Opportunity Commission, 1997, p. 32-39; Van IJzendoorn M.H., Bakermans-Kranenburg M.J. en Sagi-Schwartz A., 'Drie generaties holocaust: overdracht van traumatische ervaringen op kinderen en kleinkinderen', Psychotraumanet, 2024, p. 3-5.

Hoewel het beleid en de repressie in Xinjiang sterke gelijkenissen vertonen met die van de Holocaust en het Australische beleid, is het belangrijk te benadrukken dat de onderdrukking en beleidsuitvoering in Xinjiang nog steeds voortduren. Veel slachtoffers zijn daardoor nog onbereikbaar voor onderzoek naar de mogelijke gevolgen van het beleid. De intergenerationele psychologische, sociale, economische en culturele schade zal zich waarschijnlijk pas in de komende decennia volledig manifesteren, zoals dat bij de Holocaust en de Australische Aboriginals ook pas later duidelijk werd.⁴⁰⁵

5.2 CULTURELE GENOCIDE OF NIET?

5.2.1 Holocaust

Hoewel de Holocaust primair wordt geassocieerd met de fysieke uitroeiing van miljoenen Joden, omvatte het nazi-beleid ook een systematische aanval op de Joodse cultuur, religie en erfgoed. In de rechtsleer is daarom veel discussie ontstaan over de vraag of het fysieke geweld en moord noodzakelijk zijn om van genocide te kunnen spreken. Volgens Dirk Moses is dit het gevolg van het vertekende beeld dat de Holocaust heeft geschept; bij het woord genocide wordt namelijk vaak eerst aan de Holocaust gedacht, die als referentiepunt dient.⁴⁰⁶

Tijdens de Holocaust werd culturele genocide ingezet als een integraal, en zelfs noodzakelijk, onderdeel van het vernietigingsbeleid. Naast de fysieke uitroeiing van miljoenen Joden probeerden de nazi's systematisch de Joodse cultuur, religie, taal en sociale structuren uit te wissen. Synagogen, scholen, boeken en kunstvoorwerpen werden vernietigd, religieuze praktijken verboden en gemeenschappen ontwricht. De vernietiging van de culturele infrastructuur was bedoeld om het voortbestaan van het Jodendom als beschaving onmogelijk te maken. Deze praktijken vallen onder de opvatting van culturele genocide, in de zin van 'het vernietigen van de unieke cultuur van een groep, inclusief haar sociale instituties, taal, gebedshuizen en erfgoed'.⁴⁰⁷ Culturele genocide stond hier in direct verband met de fysieke vernietiging en vormde een onlosmakelijk onderdeel van de totale genocide; beide gingen als het ware hand in hand.⁴⁰⁸

In de casus van de Holocaust wordt culturele genocide zelden apart benoemd, omdat het fysieke vernietigingscomponent zo dominant en evident was dat de gebeurtenissen primair als genocide zijn gekwalificeerd. Dit sluit aan bij de discussies rond het Genocideverdrag, waar culturele genocide bewust niet als afzonderlijk strafbaar feit werd opgenomen, maar er principieel wel onder zou moeten vallen.

⁴⁰⁵ BBC News, Who are the Uyghurs and why is China being accused of genocide?, BBC News, 2022, p. 1-2, <https://www.bbc.com/news/world-asia-china-22278037#:~:text=The%20UK%20parliament%20declared%20in,%2Dextremism%20centres%22%20in%20Xinjiang; Council on Foreign Relations, China's Repression of Uyghurs in Xinjiang, Council on Foreign Relations, 2022, p. 1-2 https://www.cfr.org/backgrounder/china-xinjiang-uyghurs-muslims-repression-genocide-human-rights; E-International Relations, Opinion – The Colonial Roots of the Ongoing Uyghur Genocide, E-International Relations, 2025, p. 1-3 https://www.e-ir.info/2025/03/28/opinion-the-colonial-roots-of-the-ongoing-uyghur-genocide/>.

⁴⁰⁶ Moses A.D., 'Moving the Genocide Debate Beyond the History Wars', Australian Journal of Politics and History, 54, 2008, p. 253-254.

⁴⁰⁷ Zie hoofdstuk bespreking culturele genocide onder internationaal recht.

⁴⁰⁸ Rider University, The Holocaust and Genocide, Rider University, 2019, p1; <https://guides.rider.edu/c.php?g=984640&p=7120911>.

5.2.2 Australië – De gedwongen verwijdering van Aboriginal kinderen

Het beleid van gedwongen verwijdering van Aboriginal kinderen, uitgevoerd door de Australische overheid, kan worden omschreven als zowel intentioneel als systematisch, met kenmerken die overeenkomen met genocide zoals bij de Holocaust. Beleidsmakers streefden ernaar de etnische identiteit van deze kinderen te absorberen en te veranderen door hen structureel te verwijderen uit hun familie- en gemeenschapsverbanden. Het beleid had als uitdrukkelijk doel de Aboriginal cultuur te ondermijnen: kinderen leerden geen Aboriginal talen meer, verloren contact met hun tradities en familie, en werden opgevoed in een westerse, christelijke omgeving. Er werd bovendien expliciet gericht op het 'wegkweken van de kleur van de Aboriginals' en het laten opgaan van de kinderen in de dominante Anglo-Australische cultuur.⁴⁰⁹

De National Inquiry into the Separation of Aboriginal and Torres Strait Islander Children from Their Families, beter bekend als de *Bringing Them Home*-commissie, concludeerde in haar rapport dat het overheersende doel van deze verwijderingen assimilatie was: kinderen moesten hun unieke culturele waarden en etnische identiteiten verliezen en vervangen door westerse modellen. De commissie stelde dat het beleid gericht was op het verbreken van de politieke en sociale structuren, de taal, het gevoel van verbondenheid, de religie en de economische basis van de inheemse bevolkingsgroep. Door kinderen weg te nemen met deze bedoeling, probeerde men juist de culturele samenhang te breken die volgens het Genocideverdrag beschermd moet blijven als een geheel en eenheid van een bevolkingsgroep.⁴¹⁰

De commissie legde uit dat de vereiste intentie (*mens rea*) voor genocide ook het doelbewust vernietigen van de specifieke culturele samenhang van een groep omvat. Met andere woorden: als beleid er expliciet op gericht is om de cultuur, sociale structuren, taal, religie en het groepsgevoel te breken, ziet de commissie dat als een vorm van genocidale intentie, ook als er geen sprake is van fysieke vernietiging.⁴¹¹

Daarmee benadrukte de commissie dat het verbod op genocide niet alleen bedoeld is om fysieke uitroeiing te voorkomen, maar juist ook om de culturele eenheid en het voortbestaan van een groep te beschermen. Volgens deze redenering is het Genocideverdrag erop gericht om te waarborgen dat groepen hun unieke culturele, sociale en spirituele identiteit behouden, en dat het opzettelijk vernietigen daarvan als een ernstig misdrijf wordt beschouwd. Daarmee zou culturele genocide onder het Genocideverdrag beschermd moeten worden.

Op deze interpretatie is echter kritiek gekomen, onder andere van Russell McGregor. Hij stelde dat het beleid weliswaar ingrijpend en schadelijk was, maar betwijfelt of het past binnen de brede definitie van culturele genocide. Hij benadrukt dat het beleid primair gericht was op assimilatie en niet op een intentionele vernietiging. Volgens hem was het doel juist om deze generatie kinderen te

⁴⁰⁹ Manne R., 'Aboriginal Child Removal and Half-Castes in Australia', in: Griffiths T. en Russell P. (red.), *A History for a Nation: Essays on the History of Australia*, GR, 2014, p. 23-36, <http://seas3.elte.hu/coursematerial/GallCecilia/stolen.pdf>.

⁴¹⁰ Human Rights and Equal Opportunity Commission, *Bringing Them Home: National Inquiry into the Separation of Aboriginal and Torres Strait Islander Children from Their Families*, Commonwealth of Australia, 1997, p. 235-238.

⁴¹¹ Human Rights and Equal Opportunity Commission, *Bringing Them Home: Report of the National Inquiry into the Separation of Aboriginal and Torres Strait Islander Children from Their Families*, Human Rights and Equal Opportunity Commission, 1997, p. 273-274.

laten overleven in betere omstandigheden en meer kansen te bieden, waardoor de intentie tot volledige uitroeiing of vernietiging ontbrak.⁴¹²

Dit spanningsveld rond intentie kwam ook tot uiting in de zaak *Nulyarimma v Thompson* bij het Federal Court of Australia. In deze zaak stelde een Aboriginal slachtoffer dat de gedwongen kinderverhuizing onder de internationale misdaad van genocide viel. De rechtbank erkende dat de feiten mogelijk binnen het bereik van genocide konden vallen, maar oordeelde dat er geen sprake was van de vereiste intentie om de groep als geheel of gedeeltelijk te vernietigen. Daarmee werd niet voldaan aan de voorwaarden van het Genocideverdrag, waarin juist de specifieke vernietigingsintentie centraal staat.⁴¹³

De discussie over de intentie achter beleid dat inwerkt op inheemse bevolkingsgroepen, zoals de gedwongen kinderverhuizingen in Australië, is dus complex en kent verschillende argumenten. Het ontbreken van vernietigingsintentie en het doel van assimilatie lijken te bevestigen dat de intentie achter beleid een belangrijk criterium is voor de kwalificatie van alle vormen van genocide. Zonder deze specifieke intentie is er geen sprake van culturele genocide.

5.2.3 Xinjiang – Oeigoeren in China

In Xinjiang is sprake van grootschalig beleid gericht op het ontwortelen van de Oeigoerse cultuur. Dit gebeurt onder meer door het verbieden van de Oeigoerse taal in het onderwijs, het vernietigen van moskeeën en andere religieuze plekken, het arresteren van religieuze en culturele leiders en het onderbrengen van Oeigoerse kinderen in staatsinstellingen waar zij worden opgevoed volgens Han-Chinese normen. Hoewel de Chinese overheid deze maatregelen presenteert als modernisering en bestrijding van extremisme, wijzen internationale mensenrechtenorganisaties en onderzoekers op het systematische karakter van deze culturele vernietiging, die als culturele genocide kan worden gekwalificeerd.

Het rapport van het Newlines Institute for Strategy and Policy en het Raoul Wallenberg Centre for Human Rights uit 2021 concludeert dat de Chinese overheid in Xinjiang niet alleen misdrijven tegen de mensheid pleegt, maar ook voldoet aan alle criteria van genocide zoals vastgelegd in het VN-Genocideverdrag van 1948. De onderzoekers wijzen op een breed scala aan systematische misdrijven, waaronder massale detentie, marteling, gedwongen sterilisatie, het vernietigen van cultureel erfgoed en het scheiden van Oeigoerse kinderen van hun families. Volgens het rapport zijn deze daden gericht op de vernietiging van de Oeigoerse groep als zodanig, waarmee de juridische kwalificatie als genocide wordt onderbouwd.⁴¹⁴

⁴¹² McGregor R., 'Governance, not genocide: Aboriginal assimilation in the Postwar Era', in: Moses A.D. (red.), *Genocide and Settler Society: Frontier Violence and Stolen Indigenous Children in Australian History*, Berghahn Books, 2004, p. 290-291; De Gruyter, 'Governance, not Genocide: Aboriginal Assimilation in the Postwar Era', in: *Genocide and Settler Society*, De Gruyter, 2011, p. 243-244; McGregor R., 'Nation and Assimilation: Continuity and Discontinuity in Aboriginal Affairs in the 1950s', 2005, p. 3-4.

⁴¹³ Peters S., 'The Genocide Case – *Nulyarimma v Thompson*', *Australian International Law Journal*, 1999, p. 233.

⁴¹⁴ Dumoulin G., Oberg J. en Vestby T., *A Critical Analysis of a Report by the Newlines Institute and the Raoul Wallenberg Center*, Pressenza, 2021, p. 1-10.; Newlines Institute for Strategy and Policy en Raoul Wallenberg Centre for Human Rights, *The Uyghur Genocide: An Examination of China's Breaches of the 1948 Genocide Convention*, Newlines Institute for Strategy and Policy, 2021, p. 3-13; Raoul Wallenberg Centre for Human Rights, *Global Experts Conclude China is Committing Genocide Against the Uyghurs*, Raoul Wallenberg Centre for Human Rights, 2021, p. 1, <https://www.raoulwallenbergcentre.org/en/press-releases/press-release-global-experts-conclude-china-is-committing-genocide-against-the-uyghurs>.

Deze situatie is des te schrijnender omdat China tijdens de onderhandelingen over het VN-Genocideverdrag in 1948 juist pleitte voor het opnemen van culturele genocide in de definitie van genocide. Destijds benadrukte China dat het vernietigen van de culturele identiteit van een groep net zo schadelijk is als fysieke vernietiging en daarom internationale bescherming verdient. Ironisch genoeg wordt China nu zelf internationaal bekritiseerd voor het voeren van een beleid dat gericht is op het uitwissen van de Oeigoerse cultuur, precies het soort misdrijf waartegen het ooit bescherming zocht op internationaal niveau. Deze tegenstelling onderstreept hoe actueel en urgent de problematiek rond culturele genocide is, en hoe noodzakelijk effectieve internationale bescherming blijft.

5.3 BESCHERMING EN PREVENTIE

5.3.1 De rol van internationale actoren

5.3.1.1 De Holocaust

De rol van internationale actoren tijdens en na de Holocaust was complex en kent zowel negatieve als positieve aspecten. Tijdens de Holocaust bleef de internationale gemeenschap grotendeels passief en terughoudend, ondanks berichten over de systematische vernietiging van Joodse cultuur en gemeenschap. Er werden geen concrete acties uitgevoerd om deze culturele vernietiging te stoppen. Enkele individuen, zoals Raoul Wallenberg, wisten met diplomatieke middelen duizenden Joden te redden, wat aantoont dat individuele internationale actoren wél een positieve en noodzakelijke invloed konden hebben tijdens de Holocaust. De gezamenlijke verklaring van de geallieerden op 17 december 1942 erkende publiekelijk de genocide, maar leidde niet tot directe militaire of humanitaire actie.

De bevrijding van de kampen door het Rode Leger en andere geallieerde troepen was cruciaal en noodzakelijk voor het beëindigen van de Holocaust en het redden van de overlevenden. Hun confrontatie met de realiteit van de genocide droeg bij aan de wereldwijde bewustwording.

De Neurenbergprocessen vormden een mijlpaal in het internationaal recht: voor het eerst werden individuen verantwoordelijk gehouden voor misdaden tegen de mensheid, genocide en oorlogsmisdaden. Dit legde bovendien de basis voor latere internationale tribunalen en het Internationaal Strafhof, die voor toekomstige berechting en preventie moeten zorgen. De juridische erkenning van genocide als internationale misdaad door het VN-Verdrag van 1948 was een direct gevolg van de Holocaust en essentieel voor de ontwikkeling van het internationale mensenrechtenkader en opnieuw een actie tegen toekomstige berechting en preventie.

De instelling van de Internationale Holocaust Memorial Day en officiële spijtbetuigingen van verschillende landen tonen een moreel en educatief engagement, gericht op herinnering, preventie en bestrijding van antisemitisme en genocide. Bovendien zijn het belangrijke elementen voor erkenning, herstel en verzoening.

De Verenigde Naties noch UNESCO bestonden niet in hun huidige vorm tijdens de Holocaust. De Verenigde Naties werden opgericht in oktober 1945, UNESCO in november 1945. Hierdoor konden zij tijdens de gebeurtenissen geen actie ondernemen, hun oprichting kan in een zekere zin wel gezien worden als een reactie op de Holocaust. De wereldorde moest hersteld worden waardoor de

Verenigde Naties in hun beginjaren sterk gericht waren op vrede en veiligheid, terwijl UNESCO zich richtte op onderwijs, wetenschap en cultuur.⁴¹⁵

De invloed van internationale actoren was dus in de casus van de Holocaust noodzakelijk, maar pas na de Holocaust werd dit daadwerkelijk positief en vormend voor het internationale recht en de morele verantwoordelijkheid van staten. Tijdens de Holocaust zelf schoot de internationale gemeenschap ernstig tekort.

5.3.1.2 *Aboriginals in Australië*

De rol van internationale actoren in de situatie rond de gedwongen kinderverhuizing van Aboriginals in Australië was vooral indirect, maar niet onbelangrijk. De internationale kritiek en aandacht van mensenrechtenorganisaties, het Britse Dominion Office en de internationale media leidde tot publieke aandacht en zorgden voor druk op de Australische overheid, zoals blijkt uit de snelle reactie van premier Lyon op de toespraak van Elkin.

De Aboriginal Welfare Conference van 1965 en de protesten brachten via nationale en internationale media de structurele discriminatie tegen Aboriginals breed onder de aandacht. Dit leidde tot publieke verontwaardiging en verhoogde de druk op de overheid om beleid te veranderen. Onder invloed van internationale mensenrechtenorganisaties, publieke opinie en politieke aandacht werd het Aboriginalbeleid, dat vooraf zonder praktische uitwerking bleef, kracht bijgezet.

Hoewel de spijtbetuigingen van de premiers en de *Sorry-Books* beweging vooral symbolisch waren, zijn het ook in deze casus belangrijke elementen in erkenning, herstel en verzoening.

De verschillende rapporten als *Bringing Them Home* en *Little Children are Sacred* werden gepubliceerd onder toenemende internationale druk op Australië om mensenrechten te respecteren. Deze rapporten zijn belangrijk, ze leidden tot meer bewustwording en schetsen vaak de concrete omstandigheden. Echter bleef de implementatie van aanbevelingen vaak of zelfs altijd achter.

De internationale aandacht en kritiek waren essentieel om de Australische overheid onder druk te zetten en bewustwording te creëren, zowel nationaal als internationaal. Zonder deze druk was hervorming waarschijnlijk trager verlopen. Zij leidde tot meer publieke discussie, beleidswijzigingen en uiteindelijk tot juridische en politieke erkenning van Aboriginalrechten. Toch bleef daadwerkelijke verbetering van de leefomstandigheden en rechten vaak achter bij de symbolische stappen, mede door terughoudendheid van de overheid en beperkte praktische uitvoering van beleid. Bovendien is er voor de Aboriginal slachtoffer, in tegenstelling tot de Holocaust, straffeloosheid van de culturele genocide.

5.3.1.3 *Oeigoeren in Xinjiang*

De situatie van de moslimminderheden in Xinjiang is op dit moment nog gaande. Toch zijn er al een aantal internationale reacties geweest die van invloed kunnen zijn naar de toekomst toe.

De internationale kritiek op het Chinese beleid tegen de Oeigoerse bevolkingsgroep is de afgelopen jaren toegenomen. De Europese Unie, de Verenigde Staten en Turkije hebben zich openlijk uitgesproken tegen de mensenrechtenschendingen in Xinjiang. Amnesty International en andere mensenrechtenorganisaties rapporteerden ook al meermaals over systematische schendingen,

waaronder willekeurige detentie, marteling, religieuze repressie en culturele vernietiging. In 2021 kwalificeerde het Raoul Wallenberg Centre for Human Rights, samen met het Newlines Institute, het Chinese beleid zelfs als genocide volgens de VN-definitie.

Ondanks deze internationale druk blijft de invloed op het Chinese beleid tot nu toe beperkt of zelfs nihil. China blijft elke beschuldiging van mensenrechtenschendingen ontkennen en weigert onafhankelijk onderzoek toe te staan. De economische macht van China zorgt er waarschijnlijk voor dat veel landen zich stilhouden of terughoudend opstellen. Dit verdeelt de internationale gemeenschap en beperkt de effectiviteit van sancties en diplomatieke druk.

5.3.1.3.1 Hypothese: invloed van internationale actoren

Net als bij de Holocaust en het lot van de Aboriginals is internationale druk noodzakelijk om structurele verandering te forceren. In de Holocaust kwam internationale actie pas na afloop, met juridische en morele gevolgen. Bij de Aboriginals leidde aanhoudende internationale aandacht en druk uiteindelijk tot nationale erkenning en hervormingen, hoewel dit traag verliep.

In Xinjiang is de situatie nog gaande. De huidige internationale druk heeft geleid tot meer bewustwording, beperkte sancties en economische tegenmaatregelen, maar heeft het beleid van China niet fundamenteel veranderd. De economische afhankelijkheid van China maakt veel landen terughoudend in hun kritiek, wat de impact van internationale acties beperkt.

Als de internationale gemeenschap haar druk opvoert en samen optreedt, bijvoorbeeld door bredere economische sancties, het ondersteunen van onafhankelijke onderzoeken en het beschermen van Oeigoerse vluchtelingen, kan dit op termijn bijdragen aan verandering. Echter, zolang economische belangen zwaarder wegen en China erin slaagt landen tegen elkaar uit te spelen en internationale organisaties zoals UNESCO indirect te beïnvloeden, zal de invloed van internationale actoren beperkt blijven en zal de situatie in Xinjiang niet snel veranderen.

5.4 DE EFFECTIVITEIT VAN HET INTERNATIONAAL JURIDISCH KADER ROND CULTURELE GENOCIDE

Lemkins' theorie over culturele genocide is complex en wordt in de praktijk niet altijd eenduidig geïnterpreteerd. In zijn oorspronkelijke visie omvatte genocide niet alleen de fysieke en biologische vernietiging van een groep, maar ook het systematisch ondermijnen van haar culturele, sociale en religieuze fundamenten. Lemkin beschouwde bijvoorbeeld het vernietigen van culturele instellingen, het opleggen van een andere taal en het ontwrachten van sociale structuren als wezenlijke onderdelen van genocide, omdat deze handelingen gericht zijn op het uitwissen van de identiteit en het voortbestaan van een groep als zodanig.⁴¹⁶

Toch werd bij het opstellen van het VN Genocideverdrag van 1948 ervoor om de definitie te beperken tot vooral fysieke en biologische vernietiging. De argumenten waren toen gebaseerd op de vage en ruime definitie van zowel genocide als culturele genocide en, anderzijds ook op politieke overwegingen die hierbij een rol speelden om te voorkomen dat staten te gemakkelijk beschuldigd konden worden van genocide op basis van culturele assimilatie of onderdrukking. Hierdoor werd culturele genocide niet expliciet opgenomen in het verdrag, ondanks Lemkins bredere benadering.

Er bestaan sindsdien twee tegengestelde interpretaties van het Genocideverdrag. De eerste, gebaseerd op de voorbereidende werkzaamheden, stelt dat genocide uitsluitend betrekking heeft op fysieke en biologische vernietiging. De tweede interpretatie kijkt ruimer naar de intentie ('mens rea') en de verboden handelingen ('actus reus'), en stelt dat ook niet-fysieke en niet-biologische vormen van vernietiging, zoals ernstig en langdurig geestelijk letsel, onder omstandigheden kunnen vallen onder de juridische definitie van genocide. Dit zou ruimte kunnen bieden om bijvoorbeeld de behandeling van de Oeigoeren in China, waarbij sprake is van systematische repressie, gedwongen assimilatie en culturele vernietiging, te beschouwen als een vorm van genocide, mits kan worden aangetoond dat deze handelingen zijn gepleegd met de intentie om de groep als zodanig te vernietigen. Op dezelfde wijze kan het beleid en de historische behandeling van de Aboriginals in Australië, waaronder de koloniale moordpartijen, gedwongen verwijdering van kinderen (de Stolen Generations), en het structureel ondermijnen van hun cultuur en identiteit, eveneens als een vorm van genocide worden gekwalificeerd volgens deze ruimere interpretatie, mits de vereiste intentie tot groepsvernietiging kan worden vastgesteld.

Echter rijzen hier alweer kwalificatieproblemen. Bij de beoordeling van genocide en de vormen ervan, wordt de Holocaust vaak als het referentie van genocide beschouwd, omdat deze genocide onmiskenbaar voldoet aan het fysieke en biologische component van de definitie: het systematisch en op grote schaal doden van leden van een specifieke bevolkingsgroep met als doel hun volledige vernietiging. Hierdoor is in het debat over de kwalificatie van genocide, in het geval van de Holocaust geen discussie over de aanwezigheid van de fysieke vernietiging; de intentie en uitvoering zijn glashelder en onomstreden, mede door het expliciete vernietigingsprogramma van de nazi's. Dit zorgt ervoor dat de Holocaust een (onzichtbare of zichtbare) afbakening stelt aan wat als genocide wordt erkend onder het Genocideverdrag, waardoor andere vormen van genocide die minder grootschalig of minder fysiek zijn uitgevoerd, moeilijker tot niet als zodanig worden erkend.

Juist omdat genocide zo sterk leunt op het fysieke en biologische component van vernietiging blijft culturele genocide in de praktijk onbestraft onder het Genocideverdrag. Culturele elementen zoals scholen, musea, taal, tradities en andere uitingen van groepsidentiteit vallen hier niet onder. In de praktijk betekent dit dat het vernietigen van cultureel erfgoed, het verbieden van een taal of het grootschalig onderdrukken van religieuze uitingen niet wordt beschouwd als genocide, tenzij deze handelingen gepaard gaan met of leiden tot fysieke of biologische vernietiging van de groep.

Dat betekent dat de strafbaarheid van culturele genocide elders gezocht moet worden.

Mensenrechteninstrumenten vormen een fundamenteel onderdeel van het internationale rechtsverkeer en bieden belangrijke mechanismen voor de bescherming en afdwinging van individuele rechten. Toch zijn deze instrumenten slechts beperkt bruikbaar wanneer het aankomt op de bescherming en bestraffing van culturele genocide. De verplichtingen die hieruit voortvloeien zijn in de eerste plaats gericht op staten: zij moeten mensenrechten waarborgen, maar deze verplichtingen zijn doorgaans niet direct afdwingbaar door individuen en voorzien niet in civiele of strafrechtelijke sancties bij schendingen van culturele rechten.

Een kernprobleem is dat de effectiviteit van deze bescherming afhankelijk blijft van de bereidheid van staten om internationale verplichtingen om te zetten in nationaal recht en deze daadwerkelijk uit te voeren. Juist staten zijn echter vaak de actoren die culturele genocide plegen of tolereren. Dit

maakt hen terughoudend om culturele genocide als internationale misdaad te erkennen of te bestraffen zowel onder het Genocideverdrag als ergens anders. Bovendien richt het mensenrechtenregime zich in essentie op individuele rechten en niet op het collectieve belang van groepen, terwijl culturele genocide juist de vernietiging van een collectieve identiteit beoogt. Verder is ook een belangrijk onderscheid tussen de bestraffing via mensenrechtenschendingen en strafrechtelijke aansprakelijkheid voor culturele genocide, een schending van mensenrechten zal leiden tot staatsaansprakelijkheid en zal de staat in de meeste gevallen veroordeeld worden tot het betalen van een schadevergoeding aan de slachtoffers, terwijl culturele genocide als internationale misdaad een effectief strafbaar verbod zou inhouden dat repressieve kracht heeft en vervolging van individuen of staten zou vereisen.

Dit leidt nu in de praktijk vooral tot een inspanningsverbintenis voor staten om culturele rechten te voorzien, afhankelijk van hun middelen. Terwijl, een expliciet strafrechtelijk verbod op culturele genocide, zoals bij de misdaad van genocide onder het Genocideverdrag, daarentegen wél zou kunnen leiden tot harde, afdwingbare verplichtingen voor staten en individuen. Dit zou betekenen dat staten niet alleen moeten streven naar bescherming van culturele rechten, maar ook daadwerkelijk strafrechtelijke maatregelen moeten nemen om culturele genocide te voorkomen, te bestraffen en tijdig in te grijpen bij dreigende schendingen. Zo'n verbod zou de focus verschuiven van inspanningsverplichtingen naar resultaatverplichtingen en zou een duidelijk juridisch kader scheppen voor vervolging en bestraffing van dader.

Culturele genocide als zelfstandige mensenrechtenschending te kwalificeren, zullen dan ook weinig succes hebben en vooral niet het gewenste resultaat van strafbaarheid bereiken.

Andere bestaande mechanismen voor het kwalificeren als internationale misdaad zijn de bestraffing van oorlogsmisdaden en misdaden tegen de mensheid schieten ook tekort wanneer het gaat om culturele genocide. Het eerste juridisch kader van oorlogsmisdaden vereist een gewapend conflict en is niet toepasbaar op handelingen van culturele genocide die plaatsvinden in vreedstijd, terwijl dit vaker het geval zal zijn (de casussen van de kinderverhuizing in Australië en detentiecentra in China zijn hier een voorbeeld van). Culturele genocide en misdaden tegen de mensheid komen vaak samen voor: het vernietigen van de culturele identiteit van een bevolkingsgroep gaat in de praktijk vaak uitgevoerd worden via of samen met ernstige mensenrechtenschendingen zoals moord, uitroeiing, slavernij, deportatie of andere inhumane handelingen.

Tegelijkertijd blijft de bestraffing van culturele genocide als dusdanig en zelfstandig misdrijf buiten beeld. Het internationale strafrecht richt zich bij misdaden tegen de mensheid vooral op de concrete individuele handelingen die worden gepleegd, die bijkomstig zijn aan het groter geheel van de culturele genocide.

Culturele genocide wordt dus niet expliciet erkend als genocide volgens internationale verdragen en kan ook niet afdoende gekwalificeerd worden onder de juridische kaders van andere internationale misdaden tegen de mensheid en oorlogsmisdaden. De enige mogelijkheid binnen het internationaal recht is dan nog het gewoonterecht.

Gewoonterecht is een belangrijke bron van het internationale recht. Wanneer culturele genocide als internationaal gewoonterecht zou kwalificeren is er sprake van een juridische grondslag voor

vervolging en bestraffing ervan, elke staat zou dan gebonden zijn ongeacht of zij partij zijn bij specifieke verdragen zoals het genocideverdrag. Dit betekent dat staten en internationale tribunalen daders van culturele genocide zouden kunnen vervolgen en bestraffen, zelfs als er geen expliciet of uitdrukkelijk verdrag bestaat waarin culturele genocide als internationale misdaad wordt erkend.⁴¹⁷

Tijdens de onderhandelingen over het Genocideverdrag hebben staten er uitdrukkelijk en bewust voor gekozen om culturele genocide uit te sluiten. Doch, was er discussie over het opnemen van culturele genocide in het verdrag, waarbij de uitsluiting niet gebaseerd was op een overgrote meerderheid van de stemmen. Hoewel, de uitsluiting dus een bewuste keuze was, was dit niet omdat men het bestaan van culturele genocide ontkent werd, maar wel vanwege de juridische en politieke risico's voor staten zelf.

Deze discussie is niet voldoende om aan te tonen dat culturele genocide in het internationaal recht wel of niet erkend zou worden als een gewoonterechtsregel. Om erkenning te krijgen van een norm als internationaal gewoonterecht is het essentieel dat twee elementen aanwezig zijn: een wijdverspreide, consistente praktijk én het besef onder staten dat deze praktijk juridisch bindend is.⁴¹⁸

Omdat genocide als misdrijf zeldzaam is, is de praktijk van staten en rechtspraak op dit gebied beperkt. Zelfs kleine aanwijzingen in de praktijk kunnen dan belangrijk zijn, maar tot nu toe is er echter geen duidelijke en eenduidige erkenning door staten dat culturele genocide een zelfstandig juridisch concept is, noch over wat het precies inhoudt of hoe het bestraft zou moeten worden. Als er kleine elementen worden teruggevonden in rechtspraak of bestraffing is dit al gering en gaat het vooral om nationaal recht.

De bewuste uitsluiting uit het Genociverdrag, de beperkte erkenning in internationale jurisprudentie en gebrek aan voldoende statenpraktijk en het gevoel van juridische binding betekent dat culturele genocide op dit moment ook niet strafbaar kan gesteld worden onder het internationaal gewoonterecht.

Het gevolg dat culturele genocide hier ook buiten het bereik van effectieve internationale bestraffing blijft. Zorgt voor een hiaat in de internationale bescherming van minderheden en blijft culturele genocide vooral straffeloos. Terwijl het verlies van taal, tradities en culturele instellingen diepgaande en blijvende schade kan toebrengen aan een groep, net zoals de fysieke vernietiging bij genocide.

⁴¹⁷ Cassese A., *International Criminal Law*, Oxford University Press, 2008, p. 145.

⁴¹⁸ Dit is bevestigd door het Internationaal Gerechtshof, zie: International Court of Justice, *North Sea Continental Shelf Cases* (Federal Republic of Germany/Denmark; Federal Republic of Germany/Netherlands), Judgement of 20 February 1969; International Court of Justice, *Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua* (Nicaragua v. United States of America), Judgement of 27 June 1986.

HOOFDSTUK 6. CONCLUSIE

De uitsluiting van culturele genocide uit het VN-Genocideverdrag is vooral het gevolg van politieke keuzes, waarbij het risico op zelfincriminatie voor staten zwaarder woog dan de bescherming van culturele identiteit. Hierdoor bestaat er een hiaat in het internationale rechtskader: culturele genocide valt buiten het bereik van internationale vervolging zolang het zich beperkt tot het culturele domein en niet gepaard gaat met fysieke vernietiging van hoge intensiteit. Internationale verdragen en samenwerkingsmechanismen bieden bovendien geen effectief handhavingsmechanisme voor collectieve culturele rechten; de bescherming blijft beperkt tot individuele rechten en fysieke integriteit.

Het enige alternatief is om handelingen die samenhangen met culturele genocide onder bestaande misdrijven, zoals oorlogsmisdaden of misdaden tegen de mensheid, te scharen. Dit biedt echter geen volledig of specifiek juridisch kader voor culturele genocide als zodanig.

De casussen van de Holocaust, de Aboriginals in Australië en de Oeigoeren in Xinjiang illustreren dat beleid gericht op het onderdrukken of uitwissen van culturele identiteit leidt tot verlies van identiteit, intergenerationeel trauma en blijvende sociale en economische schade. De intensiteit en schaal van de Holocaust hebben een diepgaande invloed gehad op de internationale definitie en kwalificatie van genocide. Waar bij de Holocaust culturele vernietiging onlosmakelijk verbonden was met fysieke uitroeiing en straffeloosheid werd voorkomen, ligt bij Australië en Xinjiang de nadruk op assimilatie en culturele uitwissing, waardoor daders grotendeels onbestraft blijven.

Internationale reacties op deze situaties laten zien dat het ontbreken van dezelfde vernietigingsintentie en grootschaligheid als bij de Holocaust het bijzonder moeilijk maakt om dergelijke handelingen als genocide te kwalificeren. De huidige juridische definitie van genocide, die gebaseerd is op de Holocaust, stelt hoge eisen aan de mate en intensiteit van geweld en aan de bewijsvoering van een vernietigingsintentie achter beleid. Hierdoor blijven andere vormen van culturele vernietiging, die niet aan deze intensiteit en/of vernietigingsintentie voldoen, vaak ongekwalificeerd en straffeloos. Dit betekent dat het huidige juridische kader onvoldoende bescherming biedt tegen verdoken of structurele vormen van culturele genocide.

Deze analyse onderstreept de noodzaak van een zelfstandige kwalificatie en strafbaarstelling van culturele genocide. Daarbij is het van belang niet alleen te kijken naar de intentie achter beleid, maar ook naar de feitelijke gevolgen ervan. Internationale actoren spelen een cruciale rol bij het opstellen van een adequaat juridisch kader, zoals blijkt uit de totstandkoming van het Genocideverdrag en hun invloed tijdens de Holocaust. Zij zijn essentieel in het signaleren van zorgwekkende situaties en het vergroten van internationale druk. De actuele situatie van de Oeigoeren in China toont echter aan dat deze invloed op zichzelf tot nu toe onvoldoende is om ernstige schendingen daadwerkelijk te voorkomen of te beëindigen.

Juist omdat deze vorm van groepsvernietiging zo actueel is en diepe, blijvende schade veroorzaakt, is effectieve juridische bescherming en handhaving urgenter dan ooit om nieuwe gevallen te voorkomen en daders daadwerkelijk ter verantwoording te kunnen roepen.

6.1 NAAR EEN DOELTREFFENDERE AANPAK: VOORSTEL EN AANBEVELING

Op basis van het onderzoek blijkt dat het internationale misdrijf van genocide momenteel de enige juridische bescherming biedt voor groepen, maar dat culturele genocide daar niet als een zelfstandig misdrijf onder valt. Dit roept de fundamentele vraag op of culturele genocide een eigen, autonome plaats in het internationaal recht moet krijgen, of dat het volstaat om het onder de bestaande definitie van genocide te laten vallen, zoals oorspronkelijk bedoeld was.

Het herzien van de huidige definitie van genocide in het Genocideverdrag, zodat culturele genocide expliciet wordt opgenomen, lijkt op het eerste gezicht een logische oplossing. Dit zou het begrip genocide verbreden en de oorspronkelijke visie van groepsvernietiging herstellen. In de praktijk is dit echter weinig realistisch: staten hebben tijdens eerdere onderhandelingen duidelijk laten blijken hier geen voorstander van te zijn, mede uit vrees voor zelfincriminatie en politieke gevoeligheden. Bovendien is het begrip genocide in de internationale rechtspraktijk sterk verbonden met de Holocaust, waardoor de drempel voor erkenning van andere vormen van genocide, zoals culturele vernietiging, bijzonder hoog ligt. Het risico bestaat dat een dergelijke uitbreiding van de definitie tot verwarring en discussie leidt, en zelfs het draagvlak voor het huidige verdrag ondermijnt doordat staten zich mogelijks terugtrekken.

Een toekomstbestendig juridisch kader voor culturele genocide vereist de expliciete erkenning van culturele genocide als een afzonderlijk internationaal misdrijf, met een eigen definitie, reikwijdte en strafbaarstelling. Uit de debatten rond de totstandkoming van het Genocideverdrag blijkt dat de weerstand tegen opname van culturele genocide vooral voortkwam uit politieke overwegingen en de wens om deze vormen van vernietiging niet onder de noemer van genocide te laten vallen. Dit heeft geleid tot een lacune in de internationale rechtsbescherming van groepen die het slachtoffer zijn van culturele uitwissing.

Om deze leemte te dichten, dient een nieuw rechtskader niet alleen de noodzakelijke intentie van culturele genocide helder te definiëren, maar ook rekening te houden met de praktijk waarin beleidsmaatregelen vaak verhuld of anders gepresenteerd worden dan hun werkelijke doel of effect. Daarbij moet het bewijs van intentie niet beperkt blijven tot expliciete beleidsverklaringen, maar ook kunnen worden afgeleid uit het structurele en systematische karakter van de gevolgen voor inheemse of andere kwetsbare groepen. Zo wordt voorkomen dat daders zich kunnen verschuilen achter formele beleidsdoelen of gebrekkige implementatie, en wordt recht gedaan aan de realiteit van culturele uitwissing. Het is daarom essentieel dat de beoordeling van culturele genocide niet uitsluitend gebaseerd wordt op de formele intentie van beleid, maar ook op de feitelijke gevolgen voor de getroffen groep. Slechte uitvoering van beleid of indirecte effecten kunnen immers eveneens leiden tot culturele vernietiging, zelfs als de officiële doelstellingen anders luiden.

Door culturele genocide op deze wijze te definiëren, te kwalificeren en strafbaar te stellen, wordt een belangrijke stap gezet richting effectieve bescherming van collectieve culturele rechten en daadwerkelijke internationale verantwoording voor deze ernstige misdaad.

Toch blijft het onzeker of voldoende staten zich aan een nieuw verdrag over culturele genocide zouden willen binden, gezien dezelfde politieke bezwaren en de angst voor aansprakelijkheid.

Daarom is het zinvol om ook het internationaal gewoonterecht als aanvullende route te overwegen. Gewoonterecht kan immers een internationale norm creëren, zelfs voor staten die geen partij zijn bij een specifiek verdrag. Als een groep staten het voortouw neemt en een verdrag opstelt waarin culturele genocide als misdrijf wordt gedefinieerd en bestraft, en deze norm vervolgens breed wordt overgenomen in nationale wetgeving en internationale praktijk, kan op termijn een gewoonterechtelijke norm ontstaan. Dit vereist dat staten culturele genocide consequent erkennen, vervolgen en bestraffen, en dat zij dit doen vanuit de overtuiging dat zij daartoe juridisch verplicht zijn (*opinio juris*). Wanneer deze staatspraktijk wijdverspreid en consistent is, kan culturele genocide uitgroeien tot een bindende gewoonterechtelijke norm, waardoor ook niet-verdragsstaten eraan gebonden zijn.

Alleszins, gelet op de beperkingen van het huidige internationaal strafrecht om culturele genocide effectief te voorkomen of te bestraffen, en gezien de actuele praktijk waarin culturele vernietiging nog steeds plaatsvindt, is het van groot belang om de uitsluiting van culturele genocide uit het Genocideverdrag opnieuw kritisch ter discussie te stellen en het juridische en politieke debat hierover te heropenen. De eerste stap naar verbetering is het creëren van internationaal bewustzijn over de schrijnende realiteit en de aanhoudende actualiteit van culturele genocide. Uit de onderzochte casussen blijkt dat internationale actoren hierbij een essentiële rol spelen, bijvoorbeeld door feiten aan het licht te brengen, druk uit te oefenen op staten en het onderwerp op de internationale agenda te plaatsen. Zodra deze bewustwording is bereikt, kan het internationale debat leiden tot de ontwikkeling van een eigen juridisch kader voor culturele genocide en tot bredere internationale erkenning, waardoor straffeloosheid wordt tegengegaan en daders niet langer ongestraft groepen kunnen vernietigen door zich uitsluitend op culturele middelen te richten.

Bibliografie

WETGEVING

Internationale en Europese wetgeving

Declaration on the Rights of Persons Belonging to National or Ethnic, Religious and Linguistic Minorities, 3 februari 1992

Declaration on the Rights of Indigenous Peoples, 2 oktober 2007

European Cultural Convention, Council of Europe, 1954, Eur. T.S. No. 18

International Covenant on Civil and Political Rights, New York, 16 December 1966

International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, New York, 16 December 1966

Rome Statute of the International Criminal Court, 17 juli 1998

Statute of the International Tribunal for the Former Yugoslavia, 25 mei 1993

Statute of the International Tribunal for Rwanda, 8 november 1994

Universal Declaration of Human Rights, New York, 10 December 1948

Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide, Paris, 9 December 1948

Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, Council of Europe, 1950

UNESCO, Convention on the Means of Prohibiting and Preventing the Illicit Import, Export and Transfer of Ownership of Cultural Property, Parijs, 14 november 1970, Trb. 1981

Vienna Convention on the Law of Treaties, 22 mei 1969

Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden, Rome, 4 november 1950

Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie, Rome, 25 maart 1957

Belgische wetgeving

Gecoördineerde Belgische Grondwet, BS 17 februari 1994.

Nationale buitenlandse wetgeving

Australian Government, *Aboriginal Land Rights (Northern Territory) Act* 1976, 1976, <https://www.clc.org.au/the-alra/>.

An Ordinance to provide for the Protection, Maintenance and Up-bringing of Orphans and other Destitute Children and Aborigines Act, nr. 12, 1844, https://aiatsis.gov.au/sites/default/files/docs/digitised_collections/remove/53751.pdf

Reichsbürgergesetz vom 15. September 1935, Reichsgesetzblatt 1935 I, 1146 <https://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=dra&datum=1935&page=1288&size=45>

Erste Verordnung zum Reichsbürgergesetz vom 14. November 1935, Reichsgesetzblatt 1935 I, 1333 <https://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=dra&datum=1935&page=1479&size=45>

RECHTSPRAAK

Internationale en Europese rechtspraak

European Court of Human Rights, 10 oktober 2007, App no 74613/01, *Jorgic v Germany*

International Court of Justice, 28 mei 1951, *Reservations to the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide*, Advisory Opinion

International Court of Justice, *Reservations to the Genocide Convention*, Advisory Opinion, I.C.J. Reports 1951

International Court of Justice, 26 februari 2007, *Bosnia and Herzegovina/Serbia and Montenegro*

International Court of Justice, 2015, *Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide, Croatia/Serbia*

International Court of Justice, 2015, *Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Croatia v Serbia)*, Judgment, ICJ Rep 3

International Court of Justice, 2007, *The Case Concerning Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide*, Judgment, ICJ Rep 43

International Criminal Court, 27 september 2016, nr. ICC-01/12-01/15, TC VIII, *Prosecutor/Al Mahdi*

International Criminal Court, 17 augustus 2017, nr. ICC-01/12-01/15, TC VIII, *Prosecutor/Al Mahdi*

International Criminal Court, 30 september 2019, nr. ICC-01/12-01/18, PTC I, *Prosecutor/Al Hassan*

International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia, 2 augustus 2001, nr. IT-98-33-T, *Prosecutor/Krstic*

International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia, 19 april 2004, nr. IT-98-33-A, *Prosecutor/Radislav Krstic*

International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia, 17 januari 2005, nr. IT-02-60-T, *Prosecutor/Blagojevic*

International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia, 27 september 2006, nr. IT-00-39-T, *Prosecutor/Krajisnik*

International Criminal Tribunal for Rwanda, 2 september 1998, ICTR-96-4-T, *Prosecutor/Akayesu*

Military Tribunal, Case No 8, *United States v Greifelt et al.*, Opinion and Judgment and Sentence, Green Series Vol 5 at 88, Mil Trib No 11948-03-10

Nationale rechtspraak

District Court of Jerusalem, 11 december 1961, nr. 40/61, *The State of Israel/Adolf Eichmann*

Federal Court of Australia, 1999, FCA 1192 165 ALR 621, *Nulyarimma/Thompson*

Federal Supreme Court of Germany, 30 april 1999, 3 StR 215/98, *Nikola Jorgic*(Judgment)

German Federal Constitutional Court, 12 december 2000, 2 BvR 2190/99, *Nikola Jorgic* (Judgment)

High Court of Australia, 1997, 190 CLR 146 ALR 126 37, *Kruger/Commonwealth*

Higher State Court of Dusseldorf, IV-26/96 2StE 8/96, *Jorgic* (Judgment)

Supreme Court of Israel, 29 mei 1962, nr. 336/61, *Adolf Eichmann/The Attorney General*

INTERNATIONALE DOCUMENTEN

Amnesty International, People's Republic of China: Gross Violations of Human Rights in the Xinjiang Uighur Autonomous Region, Amnesty International, 21 april 1999, <https://www.amnesty.org/en/documents/asa17/018/1999/en/>

Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia and Herzegovina v. Serbia and Montenegro), International Court of Justice, Judgment, ICJ Reports, 2007

Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Croatia v. Serbia), International Court of Justice, Judgment, ICJ Reports, 2015

Australian Human Rights Commission, *Bringing Them Home. Report of the National Inquiry into the Separation of Aboriginal and Torres Strait Islander Children from Their Families*, Canberra, 1997

Australian Institute Of Health And Welfare (AIHW), New report shows long-term disadvantage for Australia's Stolen Generations, AIHW, 2018, <https://www.aihw.gov.au/news-media/media-releases/2018/august/new-report-shows-long-term-disadvantage-for-austra>

House Of Representatives U.S., Resolution 497, U.S. Government Publishing Office, 17 september 2007, <https://www.govinfo.gov/content/pkg/BILLS-110hres497eh/pdf/BILLS-110hres497eh.pdf>

OHCHR, The United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples: A Manual for National Human Rights Institutions, OHCHR, 2013

Prosecutor v. Krstić, International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia, Judgment, dissenting opinion of Judge Shahabuddeen, IT-98-33-A, 2004

Read P., *The Stolen Generations: The Removal of Aboriginal Children in New South Wales 1883 to 1969*, New South Wales Department of Aboriginal Affairs, 1981

Read J., *The Stolen Generation: The Removal of Aboriginal Children in New South Wales 1883-1969*, New South Wales Ministry of Aboriginal Affairs, 1982

U.S. DEPARTMENT OF STATE, Country Reports on Terrorism 2016, U.S. Department of State, 2017, <https://www.state.gov/reports/country-reports-on-terrorism-2016/>

United Nations Economic and Social Council, 'Draft convention on the crime of genocide, 26 June 1947', UN Doc E/447

United Nations, *The Crime of Genocide*: Note by the Secretary-General, UN Doc E/330, 1947

United Nations Working Group On Indigenous Populations, Final report, 1972, <https://digitallibrary.un.org/record/223522>.

United Nations Economic and Social Council Ad Hoc Committee on Genocide, 'Report of the Committee and draft convention drawn up by the Committee (5 April – 10 May 1948)', UN Doc E/794

United States V. Greifelt et al., Case No. 8, Opinion and Judgment and Sentence, Green Series, Vol. 5, MilTrib No. 11948-03-10, 1948

International Law Commission, 'Report of the Commission to the General Assembly on the work of its 48th session (6 May – 26 July 1996)', UN Doc A/CN.4/SER.A/1996/Add.1 (Part 2)

International Law Commission, 'Report of the International Law Commission of its 70th session (30 April – 1 June and 2 July – 10 August 2018)', UN Doc A/73/10

International Criminal Tribunal For The Former Yugoslavia, 'Wat het tribunaal bereikt heeft', International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia, https://www.icty.org/x/file/About/ICTY%20Leaflet/ICTY_leaflet_printable_nl.pdf.

International Law Association, 'About Us', International Law Association, <https://www.ila-hq.org/index.php/about-us>.

International Law Association, 'Interim Report of Rights of Indigenous Peoples', International Law Association, 2010, 17

International Law Commission, 'Report of the Commission to the General Assembly on the Work of its 48th session', United Nations, 1996, UN Doc A/CN.4/SER.A/1996/Add.1 (Part 2)

UNESCO, 'Unesco and the struggle against ethnocide: Declaration of San José, 1981

UNESCO, Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict, UNESCO, 249 U.N.T.S. 240, preamble, 1954

United Nations Economic And Social Council, 'Draft Convention on the Crime of Genocide', UN Doc E/447, 26 juni 1947

United Nations Economic And Social Council, Ad Hoc Committee on Genocide, 'Second Draft Convention Prepared by the Ad Hoc Committee of the Economic and Social Council on Genocide, Meeting between April 5, 1948 and May 10, 1948', UN Docs E/AC.25/SR

United Nations Economic And Social Council, Ad Hoc Committee on Genocide, 'Report of the Committee and Draft Convention Drawn up by the Committee', UN Doc E/794, 5 april – 10 mei 1948

United Nations General Assembly, 'Resolution 96(1) The crime of genocide', 1946

United Nations General Assembly, 'The situation in Bosnia and Herzegovina, 18 December 1992', UN Doc A/RES/47/121

United Nations General Assembly, 'United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples 2007', UN Doc A/RES/61/295

United Nations General Assembly Sixth Committee, 'Continuation of the consideration of the draft convention on genocide, 23 October 1948', UN Doc A/C.6/SR.82

United Nations General Assembly Sixth Committee, 'Continuation of the consideration of the draft convention, 25 October 1948', UN Doc A/C.6/SR.83

United Nations Commission on Human Rights, 'Report of the Working Group established in accordance with Commission on Human Rights Resolution 1995/32 of 3 March 1995, 4 January 1996', UN Doc E/CN.4/1996/84

United Nations Commission on Human Rights, 'Report of the Working Group established in accordance with Commission on Human Rights Resolution 1995/32, 6 January 2003', UN Doc E/CN.4/2003/92

United Nations Commission on Human Rights, 'Report of the Working Group on Indigenous Populations on its 11th session, 23 August 1993', UN Doc E/CN.4/Sub.2/1993/29

United Nations Human Rights Council, 'Report of the Working Group established in accordance with Commission on Human Rights Resolution 1995/32 of 3 March 1995 on its 10th session, 1 April 2005', UN Doc E/CN.4/2005/89/Add.2

United Nations, 'Draft Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide Prepared by the Secretariat', UN Doc E/447, 26 juni 1947

United Nations, 'United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples', United Nations, 2007, UN Doc A/RES/61/295, www.un.org/development/desa/indigenouspeoples/declaration-on-the-rights-of-indigenous-peoples.html

Universal Declaration Of Human Rights, United Nations, 1948, UNGA Res 217

RECHTSLEER

Boeken

Assmann, J., *Cultural memory: Writing, remembering, and political identity in ancient cultures*, New York, Cambridge University Press, 2011

Assmann, J., 'Communicative and cultural memory', in A. Erll & A. Nünning (eds.), *Cultural memory studies. An international and interdisciplinary handbook*, New York, De Gruyter, 2008

Assmann, J. en Livingstone, R., *Religion and cultural memory: Ten studies*, Chicago, Stanford University Press, 2005

Abtahi, H. en Webb, P., 'Preface', in Abtahi, H. en Webb, P. (eds.), *The Genocide Convention: The Travaux Préparatoires*, Leiden, Brill, 2008

Applebaum, A., *Gulag: A History*, Doubleday, 2003

Bloomsbury, *Redefining Genocide: Settler Colonialism, Social Death and Ecocide*, Bloomsbury, 2024, <https://www.bloomsbury.com/uk/redefining-genocide-9781848135468/>

Bloxham, D. en Moses, A.D. (eds.), *The Oxford Handbook of Genocide Studies*, Oxford, Oxford University Press, 2010

Bauer Y., *A History of the Holocaust*, Franklin Watts, 2001

Bauer Y., *Rethinking the Holocaust*, Yale University Press, 2001

Balakian, P., *The Burning Tigris: The Armenian Genocide and America's Response*, HarperCollins, 2003

Bartov, O., *Hitler's Army: Soldiers, Nazis and War in the Third Reich*, Oxford University Press, 1991

Borsboom, A., *Knowing the Country: Mabo, Native Title and 'Traditional' Law in Aboriginal Australia*, Routledge, 1998

Borsboom, A., 'From Terra Nullius to Mabo: Land Rights and Self-determination in Aboriginal Australia', in: Van Meijl, T. en Von Benda-Beckmann, F., (eds.), *Property and Economic Development: Land and Natural Resources in Southeast Asia and Oceania*, Kegan Paul International, 1999

Burleigh, M., 'Psychiatry, German Society and the Nazi "Euthanasia" Programme', in: Bartov, O., (ed.), *The Holocaust: Origins, Implementation, Aftermath*, Routledge, 2000

Burleigh, M., *Ethics and Extermination: Reflections on Nazi Genocide*, Cambridge University Press, 1997

Broome, R., *Aboriginal Australians: A History Since 1788*, Allen & Unwin, 2010

Burton, J., *Deviance, terrorism & war: The process of solving unsolved social and political problems*, New York, St. Martin's Press Inc., 1979

Burton, J., *Conflict: Resolution and prevention*, Hampshire, The Macmillan Press Ltd., 1990

Burton, J., (ed.), *Conflict: Human needs theory*, London, The Macmillan Press Ltd., 1990

Burton, J., *Violence explained*, New York, Manchester University Press, 1997

Burton, J., *Global conflict: The domestic sources of international crisis*, Sussex, Wheatsheaf Books Ltd., 1984

Browning, C.R., *The Path to Genocide: Essays on Launching the Final Solution*, Cambridge University Press, 1992

Cavanaugh, W. T., *The myth of religious violence: Secular ideology and the roots of modern conflict*, Toronto, Oxford University Press, 2009

Clavero, B., *Genocide Or Ethnocide, 1933-2007: How to Make, Unmake, and Remake Law With Words*, Madrid, Editorial Trotta, 2008

Churchill, W.S., 'Genocide by Any Other Name: North American Indian Residential Schools in Context', in: Jones, A. (ed.), *Genocide, War Crimes and the West: History and Complicity*, London, Zed Books, 2004

Coser, L. A., 'Introduction', in Coser, L. A. (ed.), *On collective memory*, Chicago, University of Chicago Press, 1992

D'aspremont, J., 'The Two Cultures of International Criminal Law', in: Heller K.J. et al. (eds.), *The Oxford Handbook of International Criminal Law*, Oxford University Press, 2020

Dekel-Chen, J., Gaunt D., Meir N.M., in Bartal I (eds.), *Anti-Jewish Violence: Rethinking the Pogrom in East European History*, Indiana University Press, 2011

Dekker, J., 'Het Generalgouvernement: Bezettingsbeleid en terreur', in: Ten Have W., En Van Haperen M., (eds.), *De Holocaust, 1933-1941-1945*, NIOD, 2012

Dillon, M., *Xinjiang and the expansion of Chinese Communist power: Kashgar in the early twentieth century*, New York, Routledge, 2014

Dillon, M., *Xinjiang in the twenty-first century: Islam, ethnicity and resistance*, New York, Routledge, 2019

Duffar, J., 'Le régime constitutionnel des cultes, rapport de synthèse', in European Consortium for Church-State Research (ed.), *Le statut constitutionnel des cultes dans les pays de l'Union Européenne*, Paris, Litec, 1995

Dwork, D., en Van Pelt, R.J., *Holocaust. A History*, W.W. Norton & Company, 2002

Erickson, I., 'Raphaël Lemkin Culture and Cultural Genocide', in: Bachman, S.J., (ed.), *Cultural Genocide: Law, Politics and Global Manifestations*, London, Routledge, 2019

Erll, A., 'Cultural memory studies: An introduction', in Erll, A., (ed.), *Cultural memory studies. An international and interdisciplinary handbook*, New York, De Gruyter, 2008

Freeman, M., *Human rights: An interdisciplinary approach*, Cambridge, Polity Press, 2022

Fredrickson, G.M., *Racism: A Short History*, Princeton University Press, 2002

Friedländer, S. en Gerstein, K., *The Ambiguity of Good*, Harper & Row, 1969

Giordan, H., *Les minorités en Europe: droits linguistiques et droits de l'homme*, Kimé, 1992

Goldhagen, D.J., *Hitler's Willing Executioners: Ordinary Germans and the Holocaust*, Vintage, 1997

Golsan, R.J., *Vichy's Afterlife: History and Counterhistory in Postwar France*, University of Nebraska Press, 2000

Halper, J., *War Against the People: Israel, the Palestinians and Global Pacification*, London, Pluto Press, 2015

Heckel, M., 'The impact of religious rules on public life in Germany', in Van Der Vyver, J. D. en Witte, J. (eds.), *Religious human rights in global perspective*, The Hague, Kluwer Law International, 1996

Heer, H., en Naumann, K., *Vernichtungskrieg: Verbrechen der Wehrmacht 1941-1944*, Hamburger Edition, 1995

Hill, L.E., 'The Pogrom of November 9–10, 1938 in Germany', in: Brass P.R. (ed.), *Riots and Pogroms*, New York University Press, 1996

Hillman, B., 'Introduction: Understanding the current wave of conflict and protest in Tibet and Xinjiang', in Hillman, B. en Tuttle, G. (eds.), *Ethnic conflict & protest in Tibet & Xinjiang: Unrest in China's West*, New York, Columbia University Press, 2016

Hitler, A., 'Dokument 1. 1. september 1933. "Die deutsche Kunst als stolzeste Verteidigung des deutschen Volkes." Rede auf der Kulturtagung des Parteitags der NSDAP in Nürnberg', in: Eikmeyer R. (red.), *Reden zur Kunst- en Kulturpolitik 1933-1939*, Verlag Peter Lang, 2004

Hitler, A., *Mein Kampf (My Struggle)*, Houghton Mifflin, 1943

Hobsbawm, E.J., *The Age of Extremes: The Short Twentieth Century, 1914-1991*, Abacus, 1995

Horowitz, I., *Taking lives: Genocide and state power*, 5th ed., New York, Routledge, 2002

Jacobs, S.L., 'Genesis of the Concept of Genocide According to Its Author from the Original Sources', *Human Rights Review* 3/2, 2002

Jacobs, S.L., 'Indicting Henry Kissinger: The Response of Raphael Lemkin', in: Jones A. (ed.), *Genocide, War Crimes and the West: History and Complicity*, London, Zed Books, 2004

Jesberger, F., 'The definition of genocide', in Gaeta, P. (ed.), *The UN Genocide Convention: A commentary*, Oxford, Oxford University Press, 2009

Jones, A., *Genocide: A comprehensive introduction*, New York, Routledge, 2006

Jones, A., (ed.), *Genocide, War Crimes and the West: History and Complicity*, London, Zed Books, 2004

Katz, S.T., *The Holocaust in Historical Context, Vol. 1: The Holocaust and Mass Death before the Modern Age*, Oxford University Press, 1994

Kershaw I., *Hitler 1936-1945, Nemesis*, Penguin, 2000

Kestemont, L., en Schoukens, P., *Rechtswetenschappelijk schrijven*, Leuven, Acco, 2017

Klemperer, V., *I Will Bear Witness 1933-1941*, The Modern Library, 1999

Klemperer, V., *I Will Bear Witness 1942-1945*, The Modern Library, 2001

Landau, R.S., *The Nazi Holocaust*, I.B. Tauris, 1982

Lauterpacht, H., 'Restrictive interpretation and the principle of effectiveness in the interpretation of treaties', in Lauterpacht, H. (ed.), *The British Yearbook of International Law*, 26, Oxford, 1949

Laqueur W., *A History of Antisemitism*, Weidenfeld & Nicolson, 2006

- Lemkin, R., *Axis rule in occupied Europe: Laws of Occupation, Analysis of Government, Proposals for Redress*, Washington, Boston, Rumford Press, 1944
- Lipstadt, D., *Beyond belief: The American press and the coming of the Holocaust 1933-1945*, New York, Free Press, 1986
- Maddison, S., *Black Politics*, Allen & Unwin, 2009
- Macintyre, S., *A Concise History of Australia*, Cambridge University Press, 2004
- Markle, G., 'The Holocaust and sociology', in Baron, L. (ed.), *Lessons and legacies III: Memory, memorialization, and denial*, Evanston, Northwestern University Press, 1999
- Mayer, A.J., *Why Did the Heavens Not Darken? The "Final Solution" in History*, Pantheon, 1988
- Mcgregor, R., 'Nation and Assimilation: Continuity and Discontinuity', in: Wells J.T., Dewar M. En Parry S. (eds.), *Modern Frontier: Aspects of the 1950s in Australia's Northern Territory*, Charles Darwin University Press, 2005
- Melching, W., En Stuivenga, M., (eds.), *Joseph Goebbels, Hitlers Spindoctor. Een selectie uit de dagboeken 1933-1945*, Uitgeverij Balans, 2011
- Misztal, B. A., *Theories of social remembering*, Philadelphia, Open University Press, 2003
- Moore, B., *De Tweede Wereldoorlog. De Jodenvervolging in Europa*, Boom, 2010
- Moses, A.D., 'Raphael Lemkin, culture, and the concept of genocide', in Bloxham, D. en Moses, A. D. (eds.), *The Oxford handbook of genocide studies*, Oxford, Oxford University Press, 2012
- Moses, A.D., (ed.), *Colony, Empire, Genocide: Conquest, Occupation, and Subaltern Resistance in World History*, Berghahn, 2008
- Moses, A.D., (ed.), *The Oxford Handbook of Genocide Studies*, Oxford University Press, 2012
- Niewyk, D.L., 'Holocaust: The Jews', in: TOTTEN S.L. et al. (eds.), *Century of Genocide: Eyewitness Accounts and Critical Views*, Garland Publishing, 1997
- Novic, E., *The Concept of Cultural Genocide: An International Law Perspective*, Oxford University Press, 2016
- Pappé, I., *De etnische zuivering van Palestina*, Uitgeverij Omniboek, 2024
- Plant, R., *The Pink Triangle: The Nazi War against Homosexuals*, Owl Books, 1988
- Powell, C.J., 'The destruction of Sarajevo's Vijećnica: a case of genocidal cultural destruction?', in: Jones A. (ed.), *New Directions in Genocide Research*, Routledge, 2012

Power, S., *'A Problem from Hell': America & the Age of Genocide*, New York, Basic Books, 2002

Prenger, S., *Kurt Gerstein. De SS'er die de Holocaust probeerde te stoppen*, Balans, 2023

Reading, A., *The social inheritance of the Holocaust: Gender, culture and memory*, New York, Palgrave Macmillan, 2002

Redekop, V. N., *From violence to blessing*, Toronto, Novalis, 2002

Reynolds, H., *The Other Side of the Frontier: Aboriginal Resistance to the European Invasion of Australia*, Penguin Books, 1982

Rhodes, R., *Masters of Death: The SS-Einsatzgruppen and the Invention of the Holocaust*, Alfred A. Knopf, 2002

Roberts S.R., *The War on the Uyghurs: China's Internal Campaign against a Muslim Minority*, Princeton University Press, 2020

Rickard J., *Australia: A Cultural History*, Longman Cheshire, 1988

Rouland, N., Pierre-Caps, S. en Poumarede, J., *Droit des minorités et des peuples autochtones*, Paris, PUF, 1996

Rowley C.D., *Outcasts in White Australia*, Penguin, 1972

Schabas, W.A., *Genocide in international law: The crime of crimes*, 2nd ed., New York, Cambridge University Press, 2009

Schabas, W.A. 'Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide Case - Bosnia v. Herzegovina v. Serbia and Montenegro', Wolfrum, R (ed.), *The Max Planck Encyclopedia of Public International Law*. Oxford: Oxford University Press, [http://online edition \[www.mpepil.com\]](http://online edition [www.mpepil.com])

Schabas, W.A., 'Judicial Activism and the Crime of Genocide', in: Darcy, S. en Powderly, J. (ed.), *Judicial Creativity at the International Criminal Tribunals*, Oxford University Press, 2010

Schwarberg, G., *In the Ghetto of Warsaw: Photographs by Heinrich Jost*, Steidl Publishing, 2001

Shaller, D. En Zimmermer, J. (ed.), *The Origins of Genocide: Raphael Lemkin as a Historian of Mass Violence*, London, Routledge, 2009

Shaw, M., 'Sociology and genocide', in Bloxham, D. en Moses, A. D. (ed.), *The Oxford handbook of genocide studies*, Oxford, Oxford University Press, 2010

Shaw, M., *What is Genocide?*, Cambridge, Polity Press, 2007

Schelvis, J., *Binnen de Poorten. Een verslag van twee jaar Duitse vernietigings- en concentratiekampen*, Uitgeverij Balans, 2007

Shermer, M., En Grobman, A., *Denying History: Who Says the Holocaust Never Happened and Why Do They Say It?*, University of California Press, 2002

Short, D., 'Sociological and anthropological perspectives on human rights', in Goodhart, M. (ed.), *Human rights, politics and practice*, Oxford, Oxford University Press, 2009

Short, D., *Redefining Genocide: Settler Colonialism, Social Death and Ecocide*, London, Zed Books, 2016

Sijs, N., *Etymologisch woordenboek*, Utrecht, Van Dale Lexicografie, 1989

Tatz, C., *With Intent to Destroy: Reflecting on Genocide*, Verso, 2003

Ten Have, W. en Van Haperen, M., *De Holocaust en andere genociden: een inleiding*, Amsterdam, Amsterdam University Press, 2012

Van De Kreeke, E., *Gedwongen kinderverhuizing van de inheemse Australische bevolking: culturele genocide?*, Utrecht University, 2020

Van Der Plank, P.H., *Etnische Zuivering in Midden-Europa: Natievorming en Collectieve Geweldpleging 1938-1948*, geautoriseerde herziene tot 2024 verbeterde en aangevulde versie van Hoofdstuk VII, Van der Plank, 2024,
<https://pietervanderplank.nl/Bestanden/Boek%20hoofdstuk%20VII%202019.pdf>.

Walsh, D., 'How a human needs theory understanding of conflict enhances the use of consociationalism as a conflict resolution mechanism: The Good Friday Agreement in Northern Ireland', *Ethnopolitics*, 2015

Welsh, F., *Australia: A New History of the Great Southern Land*, The Overlook Press, 2006

Winter, J.M., 'Etnocide', in: Macmillan S.P. (ed.), *The Palgrave Dictionary of Transnational History*, London, Palgrave Macmillan, 2009

Wyman, D. S., *The abandonment of the Jews: America and the Holocaust, 1941-1945*, New York, Pantheon Books, 1984

Bijdragen in tijdschriften

Abowitz, D., 'Bringing the sociological into the discussion: Teaching the sociology of genocide and the Holocaust', *Teaching Sociology*, 30(1), 2002

Akhavan, P., 'Cultural genocide: Legal label or mourning metaphor', *McGill Law Journal*, 64, 2016

Assmann, J. en Czaplicka, J., 'Collective memory and cultural identity', *New German Critique*, 65, 1995

Amir R., Law Meets Literature: Raphael Lemkin and Genocide Studies, *Pólemos: Journal of Law, Literature and Culture* 12(2), 2018

Balzacq T., Léonard S. En Ruzicka J., "Securitization" revisited: theory and cases, *International Relations*, 30(4), 2016

Berster, L., 'The alleged non-existence of cultural genocide', *Journal of International Criminal Justice*, 13(4), 2015

Berster, L., 'The alleged non-existence of cultural genocide: A response to the Croatia v. Serbia judgment', *Journal of International Criminal Justice*, 13, 2015

Benvenuto, J., 'What does genocide produce? The semantic field of genocide, cultural genocide and ethnocide in indigenous rights discourse', *Genocide Studies and Prevention: An International Journal*, 9(2), 2015

Borsboom, A., 'Van uitsluiting tot acceptatie: koloniale geschiedenis van Australische Aborigines', *Leidschrift: Vergeten Verleden*, 26(April), 2011

Brockmeier, J., 'Remembering and forgetting: Narrative as cultural memory', *Culture & Psychology*, 8(1), 2002

Brockmeier, J., 'After the archive: Remapping memory', *Culture & Psychology*, 16(1), 2010

Chaitin J., 'Jullie zijn niet voor niks door die hel gegaan', *ARQ Impact Magazine*, 2021

Christie, D. J., 'Reducing direct and structural violence: The human needs theory', *Peace and Conflict: Journal of Peace Psychology*, 3(4), 1997

Clarke, M., 'China, Xinjiang and the internationalisation of the Uyghur issue', *Global Change Peace & Security*, 22(2), 2010

Clarke, M., 'China and the Uyghurs: The "Palestinization" of Xinjiang?', *Middle East Policy*, 22(3), 2015

Cunningham, C. P., 'Counterterrorism in Xinjiang: The ETIM, China, and the Uyghurs', *International Journal on World Peace*, 29(3), 2012

Elder, T., 'What you see before your eyes: documenting Raphael Lemkin's life by exploring his archival Papers', 1900-1959, *Journal of Genocide Research* 7, 2005

Elkin, A.P., 'Australian Aboriginal and White Relations: a Personal Record', *Journal of the Royal Australian Historical Society* 48(3), 1962

Favret, J., en Jaulin, R., 'La paix blanche. Introduction à l'ethnocide', *Revue française de sociologie* 13/4, 1972

Galtung, J., 'Cultural violence', *Journal of Peace Research*, 27(3), 1990

Gerards, J., 'Gelijke behandeling en het EVRM. Artikel 14 EVRM: van krachteloze waarborg naar "norm met tanden"?', *Nederlands Tijdschrift voor de Mensenrechten*, 2004

Gerrits, A., 'Het Molotov-Ribbentroppact: Machtspolitiek en invloedssferen', in: *Oorlogsdomein. Overzicht van de Tweede Wereldoorlog*, Boom, 2019

Henry, R., 'Imagined Destinies: Aboriginal Australians and the Doomed Race Theory, 1880-1939 by Russell McGregor', *The Journal of the Royal Anthropological Institute*, 5, 1999

Kingston, L., 'The destruction of identity: Cultural genocide and indigenous peoples', *Journal of Human Rights*, 14(1), 2015

Moran A., 'White Australia, Settler Nationalism and Aboriginal Assimilation', *Australian Journal of Politics & History* 51(2), 2005

Mukherjee, K., 'Comparing China's contested borderland regions: Xinjiang and Tibet', *Millennial Asia*, 6(1), 2015

Murray, A., 'Does international criminal law still require a "crime of crimes"? A comparative review of genocide and crimes against humanity', *Goettingen Journal of International Law*, 3, 2011

Nersessian, D., 'A Modern Perspective: The Current Status of Cultural Genocide under International Law', in: *Cultural Genocide: Law, Politics, and Global Manifestations*, Routledge

Nollkaemper, A., 'Concurrence between Individual Responsibility and State Responsibility in International Law', *International and Comparative Law Quarterly* 53, 2003

Novic, E., 'Physical-biological or socio-cultural "destruction" in genocide? Unravelling the legal underpinnings of conflicting interpretations', *Journal of Genocide Research*, 17, 2015

Nureenberg En Het Recht, *Rechtskundig Weekblad*, 1996-1997, nr. 1016

Pokalova, E., 'Authoritarian regimes against terrorism: Lessons from China', *Critical Studies on Terrorism*, 6(2), 2013

Pohl, D., *Verfolgung und Massenmord in der NS-Zeit 1933-1945*, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 2003

Powell, C., 'What do genocides kill? A relational conception of genocide', *Journal of Genocide Research*, 9, 2007

Primiano, C. B., 'China under stress: The Xinjiang question', *International Politics*, 50(3), 2013

Roberts, S.R., 'The biopolitics of China's "war on terror" and the exclusion of the Uyghurs', *Critical Asian Studies* 50(2), 2018

Scimecca, J.A., 'Deviance, Terrorism and War', *International Journal of Comparative Sociology* 31(3-4), 1990

Short, D., Australia: A Continuing Genocide?, *Journal of Genocide Research* 12(1-2), 2010

Trédaniel, M. en Lee P.K., 'Explaining the Chinese Framing of the "Terrorist" Violence in Xinjiang: Insights from Securitization Theory', *Nationalities Papers* 46(1), 2018

Tschantret, J., 'Repression, opportunity, and innovation: The evolution of terrorism in Xinjiang, China', *Terrorism and Political Violence* 28(1), 2016

Van Krieken, R., 'Cultural genocide reconsidered', *Australian Indigenous Law Review*, 12(SE), 2008

Van Krieken R., Cultural Genocide, *Journal on Ethnopolitics and Minority Issues in Europe* 21(1), 2022

Van Krieken R., 'The barbarism of civilization: cultural genocide and the "stolen generations"', *British Journal of Sociology* 50, 1999

Verhoeven, S. en Wouters, J., 'The prohibition of genocide as a norm of ius cogens and its implications for the enforcement of the law of genocide', *International Criminal Law Review*, 5, 2005

Vuori, J.A., 'Illocutionary logic and strands of securitization: Applying the theory of securitization to the study of non-democratic political orders', *European Journal of International Relations* 14(1), 2008

Wang, Q. en Brockmeier, J., 'Autobiographical remembering as cultural practice: Understanding the interplay between memory, self and culture', *Culture & Psychology*, 8(1), 2002

Wolfe, P., 'Settler colonialism and the elimination of the native', *Journal of Genocide Research*, 8(4), 2006

Young, J. E., 'After the Holocaust: National attitudes to Jews. The texture of memory: Holocaust memorials and meaning', *Holocaust and Genocide Studies*, 4(1)

Zenz A., 'Sterilizations, IUDs, and Mandatory Birth Control: The CCP's Campaign to Suppress Uyghur Birthrates in Xinjiang', *China Brief* 20(12), The Jamestown Foundation, 2020

Online bronnen

Abbey, M., 'China's "war on terror" is fracturing Uighur society', Asian Correspondent, 14 januari 2017, <https://asiancorrespondent.com/2017/01/chinas-war-terror-fracturing-uighur-society/>

ABC News Australia, 'China angered by US questioning "anti-terrorism campaign" in Muslim-majority Xinjiang', ABC News Australia, 3 juni 2016, <http://www.abc.net.au/news/2016-06-03/china-angered-by-questioning-of-xinjiang-anti-terrorism-campaign/7476798>

'Aboriginal Welfare – Initial Conference of Commonwealth and State Aboriginal Authorities 1937', 1, 10, <https://nla.gov.au/nla.obj-52771316/view?partId=nla.obj-88461327#page/n35/mode/1up>.

'An Ordinance to provide for the Protection, Maintenance and Up-bringing of Orphans and other Destitute Children and Aborigines', z.d., https://aiatsis.gov.au/sites/default/files/docs/digitised_collections/remove/53751.pdf.

Agence France-Presse, 'Sweeping counter-terrorism measures in China's Xinjiang "creating huge police state"', South China Morning Post, 13 juli 2017, <http://www.scmp.com/news/china/policies-politics/article/2102484/sweeping-counter-terrorism-measures-chinas-xinjiang>

Al Jazeera, 'China Uighurs: Ban on long beards, veils in Xinjiang', Al Jazeera, 1 april 2017, <http://www.aljazeera.com/news/2017/04/china-uighurs-ban-long-beards-veils-xinjiang-170401050336713.html>

American Association for the Advancement of Science, 'Cultural Erasure: Tracing the Destruction of Armenian Heritage in Nakhchivan, Azerbaijan', American Association for the Advancement of Science, 2019, https://fts.unocha.org/sites/default/files/AAAS_Nakhchivan_Report_2019.pdf.

Amnesty Nederland, 'Tsjechië: gerechtigheid voor slachtoffers van gedwongen sterilisatie', Amnesty Nederland, 2021, <https://www.amnesty.nl/actueel/tsjehie-gerechtigheid-voor-slachtoffers-van-gedwongen-sterilisatie>.

Anne Frank Stichting, 'Dodenmarsen uit concentratiekampen', <https://www.annefrank.org/nl/timeline/89/dodenmarsen-uit-concentratiekampen/#:~:text=De%20gevangenen%20noemen%20dit%20dodenmarsen,De%20overlevingskans%20is%20heel%20klein>.

Australian Institute Of Aboriginal And Torres Strait Islander Studies (Aiatsis), 'The Sorry Books', z.d., <https://aiatsis.gov.au/explore/sorry-books>.

Barkan E., *The Guilt of Nations: Restitution and Negotiating Historical Injustices*, Johns Hopkins University Press, 2000, https://www.academia.edu/44225063/The_Guilt_of_Nations_Restitution_and_Negotiating_Historical_Injustices_By_Elazar_Barkan_Johns_Hopkins_University_Press_2000

BBC News, 'Data leak reveals how China "brainwashes" Uighurs in prison camps', BBC News, 24 november 2019, <https://www.bbc.com/news/world-asia-china-50511063>

BBC News, 'China's hidden camps: what's happened to the vanished Uighurs of Xinjiang?', 24 oktober 2018, https://www.bbc.co.uk/news/resources/idx-sh/China_hidden_camps.

Berton-Hunter, B., 'Long-standing Uighur grievances behind repeated protests must be addressed', Amnesty International Canada, 4 februari 2011, <http://www.amnesty.ca/news/news-item/long-standing-uighur-grievances-behind-repeated-protests-must-be-addressed>

BELGIUM.BE, 'Unesco-verdrag: teruggave van cultuuroederen die onrechtmatig het grondgebied hebben verlaten', Belgium.be, 2025, www.news.belgium.be.

Board Of Enquiry Into The Protection Of Aboriginal Children From Sexual Abuse, *Ampe Akelyernemane Meke Mekarle: Little Children are Sacred*, Northern Territory Government, 2007, https://www.inquirysaac.nt.gov.au/pdf/bipacsa_final_report.pdf.

Barel E. En Van Ijzendoorn M., 'Overlevenden Holocaust vertonen meer psychiatrische symptomen', *Scientias*, 2011, <https://scientias.nl/overlevenden-holocaust-vertonen-meer-psychiatrische-symptomen/>.

Centrum Voor Internationaal Recht, Wanneer is sprake van genocide?, <https://www.centruminternationaalrecht.nl/-/wanneer-is-sprake-van-genocide->

CLARK T., 'Paul Keating's Redfern Park speech and its rhetorical legacy', *Overland Literary Journal* 213, 2013, <https://overland.org.au/previous-issues/issue-213/feature-tom-clarke/>.

College Voor De Rechten Van De Mens, 'Wat zijn mensenrechten?', College voor de Rechten van de Mens, 2025, <https://www.mensenrechten.nl/mensenrechten-voor-jou/betekenis-van-mensenrechten/wat-zijn-mensenrechten>

Cronin-Furman, K., 'China has chosen cultural genocide in Xinjiang – for now', *Foreign Policy*, 19 september 2018, <https://foreignpolicy.com/2018/09/19/china-has-chosen-cultural-genocide-in-xinjiang-for-now/>

Creative Spirits, Stolen Generations-effects and consequences, Creative Spirits, 2024, <https://www.creativespirits.info/aboriginalculture/politics/stolen-generations/stolen-generations-effects-and-consequences>

De Leeuw, D., 'Waarom nazi-artsen hun gruwelijke experimenten deden', *NEMO Kennislink*, 9 december 2014, <https://www.nemokennislink.nl/publicaties/waarom-nazi-artsen-hun-gruwelijke-experimenten-deden/>

Darde-Brown C., 'Een cyclus van narratieven', *Koorts* 2, 2024, https://kadoc.kuleuven.be/koorts/artikels/2024/24_02_11.

De Kamer, 'Zending Democratische Republiek Congo, Burundi, Rwanda', De Kamer, 2021, <https://www.dekamer.be/FLWB/PDF/55/1462/55K1462005.pdf>.

DBNL, Multicultureel burgerschap: Voorbij integratie, assimilatie, segregatie, DBNL, 2002, https://www.dbnl.org/tekst/_ons003200201_01/_ons003200201_01_0094.php

Dominguez G., 'Interview William Nee: China's draft anti-terror law', DW, z.d., <https://www.dw.com/en/amnesty-chinas-draft-anti-terror-law-contravenes-international-human-rights-law/a-18298615>.

Dominello F., 'The "Apology to Australia's Indigenous Peoples" in its historical context', in: BEVERNAGE B. en WOUTERS N. (red.), *The Palgrave Handbook of State-Sponsored History after 1945*, Palgrave Macmillan, 2018, 817-830, https://doi.org/10.1057/978-1-349-95306-6_44

Echoes & Reflections, Axis Rule In Occupied Europe, Echoes & Reflections, 2023, https://echoesandreflections.org/wp-content/uploads/2023/03/12-01-04_Student_Handout_Axis_Rule_in_Occupied_Europe.pdf

Eerste Kamer, 'Digitale Visie Platform Tweede Wereldoorlog', Eerste Kamer, 2022, p. 6-7, https://www.eerstekamer.nl/bijlage/20221209/digitale_visie_platform_tweede_3/document3/f=/vlyql81xnqw6.pdf

Erste Verordnung zum Reichsbürgergesetz vom 14. November 1935, Reichsgesetzblatt, 1935, Teil I, p. 1333, <https://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=dra&datum=1935&size=45&page=1479>

Ensie, 'Wat is de betekenis van Etnische zuivering', Ensie, 2025, <https://www.ensie.nl/betekenis/etnische-zuivering>.

Facing History, Raphael Lemkin and the Genocide Convention, Facing History, 2025, <https://www.facinghistory.org/resource-library/raphael-lemkin-genocide-convention>.

FARO, 'Wat is cultureel erfgoed?', 2025, <https://faro.be/sector/cultureel-erfgoed>

Federale Overheidsdienst Justitie, Misdaad van genocide, Federale Overheidsdienst Justitie, 2025, https://justitie.belgium.be/nl/themas_en_dossiers/internationale_misdrijven/ernstige_schendingen_van_het_internationaal_humanitair_recht/misdaad_van_genocide.

Gan, N., 'China's claims of human rights progress in Xinjiang "flimsy propaganda", say pressure groups', South China Morning Post, 2 juni 2017, <http://www.scmp.com/news/china/policies-politics/article/2096621/human-rights-xinjiang>

German History in Documents and Images, 'The Reich Citizenship Law (September 15, 1935) and the First Regulation to the Reich Citizenship Law (November 14, 1935)', German History in Documents and Images, <https://ghdi.ghi-dc.org/pdf/eng/English32.pdf>

Harris, R., 'Bulldozing mosques, the latest tactic in China's war against Uighur culture', The Guardian, 7 april 2019, <https://www.theguardian.com/commentisfree/2019/apr/07/bulldozing-mosques-china-war-uighur-culture-xinjiang>

Harris, R., 'Cultural genocide in Xinjiang: How China targets Uyghur artists, academics, and writers', The Globe Post, 17 januari 2019, <https://theglobepost.com/2019/01/17/cultural-genocide-xinjiang/>

Heijboer, M. F., 'De genocide in Rwanda: Een gemist verhaal', Media & Journalistiek, 30 augustus 2013, <http://hdl.handle.net/2105/15064>

Historiek.Net, De Holocaust – Systematische Jodenvervolging door de nazi's, Historiek.net, 2025, 2-3, <https://historiek.net/holocaust-betekenis-samenvatting-jodenvervolging/135570/>.

Holocaust Encyclopedia, 'Nuremberg Race Laws', United States Holocaust Memorial Museum, z.d., <https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/article/nuremberg-laws>.

Human Rights Watch, "'Break their lineage, break their roots": China's crimes against humanity targeting Uyghurs and other Turkic Muslims', Human Rights Watch, 19 april 2021, <https://www.hrw.org/report/2021/04/19/break-their-lineage-break-their-roots/chinas-crimes-against-humanity-targeting>

Human Rights Watch, "Eradicating Ideological Viruses": China's Campaign of Repression Against Xinjiang's Muslims, Human Rights Watch, 2018, <https://www.hrw.org/report/2018/09/09/eradicating-ideological-viruses/chinas-campaign-repression-against-xinjiangs#page>.

Human Rights Watch, 'China: Disclose Details of Terrorism Convictions', Human Rights Watch, 16 maart 2017, <https://www.hrw.org/news/2017/03/16/china-disclose-details-terrorism-convictions>.

Indigenous Mental Health And Suicide Prevention Clearinghouse (MHSPC), Intergenerational trauma and mental health, Indigenous MHSPC, 2024, 12, <https://www.indigenousmhspc.gov.au/publications/trauma>

International Law Association, 'About us', International Law Association, <https://www.ila-hq.org/index.php/about-us>

IGVM, 'Wat is een gedwongen huwelijk?', IGVM, 2025, <https://igvm-iefh.belgium.be/nl/themas/geweld/gedwongen-huwelijken>.

IHRA, 'Aanbevelingen voor lesgeven en leren over de Holocaust', IHRA, 2023, <https://www.wo2net.nl/app/uploads/2024/12/IHRA-Aanbevelingen-voor-lesgeven-en-leren-over-de-Holocaust.pdf>.

Inspectie Overheidsinformatie En Erfgoed, 'UNESCO-verdrag 1970', Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed, 2025, <https://www.inspectie-oe.nl/toezichtvelden/cultuurgoederen/wet--en-regelgeving/unesco-verdrag-1970>

International Criminal Tribunal For The Former Yugoslavia, 'Wat het tribunaal bereikt heeft', International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia, https://www.icty.org/x/file/About/ICTY%20Leaflet/ICTY_leaflet_printable_nl.pdf

Journal of Genocide Research, 'Raphael Lemkin: the "founder of the United Nation's Genocide Convention" as a historian of mass violence', volume 7, Issue 4, 2005, <https://www.tandfonline.com/toc/cjgr20/7/4>

Journal of Genocide Research, Volume 15, Issue 3, 2013, <https://www.tandfonline.com/toc/cjgr20/15/3>

Knack, Niet elke massamoord valt onder de juridische definitie van genocide, Knack, 2025, <https://www.knack.be/nieuws/wereld/niet-elke-massamoord-valt-onder-de-juridische-definitie-van-genocide/>.

Krystal H., 'Rouw bij overlevenden en kinderen van overlevenden van de nazi-holocaust: de rol van groeps- en gemeenschapsmodaliteiten', Psychotraumanet, 1981, <https://psychotraumanet.org/nl/rouw-bij-overlevenden-en-kinderen-van-overlevenden-van-de-nazi-holocaust-de-rol-van-groeps-en>

KU Leuven, The Prohibition of Genocide as a Norm of Ius Cogens, KU Leuven, 2023, <https://www.law.kuleuven.be/iir/nl/onderzoek/working-papers/WP69e.pdf>.

Kuo, L., 'Revealed: new evidence of China's mission to raze the mosques of Xinjiang', The Guardian, 7 mei 2019, <https://www.theguardian.com/world/2019/may/07/revealed-new-evidence-of-chinas-mission-to-raze-the-mosques-of-xinjiang>

L'Echo, 'Génocide culturel: s'attaquer à l'essence même d'un peuple', L'Echo, 2023, <https://www.lecho.be/culture/expo/genocide-culturel-s-attaquer-a-l-essence-meme-d-un-peuple/10556261.html>.

MEI 1940, "Holocaust: geschiedenis, oorzaken, gevolgen en lessen", 2024, <https://mei1940.org/holocaust/>.

Nationaal Archief, Geroofd Joods bezit, 1940-1945, Nationaal Archief, 2024, 1-2, <https://www.nationaalarchief.nl/onderzoeken/zoekhulpen/geroofd-joods-bezit-1940-1945>.

National Geographic, Wat is de definitie van genocide en waarom is deze misdaad zo moeilijk te bewijzen?, National Geographic, 2022, <https://www.nationalgeographic.nl/geschiedenis-en-cultuur/2022/04/wat-is-de-definitie-van-genocide-en-waarom-is-deze-misdaad-zo-moeilijk-te-bewijzen>.

Middenveldinnovatie, Omgaan met etnisch-culturele diversiteit in het middenveld, 2025., https://middenveldinnovatie.be/MIDDENVE/INDEX_PHP/PUBLICAT/21_OMGAA.HTM

NIOD, Wat is genocide?, NIOD, 2023, <https://www.niod.nl/longreads/wat-genocide>.

Moses A.D., Raphael Lemkin, Culture, and the Concept of Genocide, 2008, https://www.dirkmoses.com/uploads/7/3/8/2/7382125/moses_lemkin_culture.pdf

Npo Radio 1, Is vernietiging erfgoed Gaza culturele genocide?, NPO Radio 1, 2025, <https://www.nporadio1.nl/nieuws/geschiedenis/e6fa8f06-2749-47ed-bf5e-a67325c13912/is-vernietiging-erfgoed-gaza-culturele-genocide>

Nersassian, D., 'Rethinking cultural genocide under international law', Carnegie Council for Ethics in International Affairs, 2005, https://www.carnegiecouncil.org/publications/archive/dialogue/2_12/section_1/5139

NEWLINES INSTITUTE FOR STRATEGY AND POLICY En RAOUL WALLENBERG CENTRE FOR HUMAN RIGHTS, The Uyghur Genocide: An Examination of China's Breaches of the 1948 Genocide Convention, Newlines Institute for Strategy and Policy, 2021, <https://newlinesinstitute.org/rules-based-international-order/genocide/the-uyghur-genocide-an-examination-of-chinas-breaches-of-the-1948-genocide-convention/>.

OHCHR Committee on the Elimination of Racial Discrimination, 'Committee on the Elimination of Racial Discrimination reviews the report of China', OHCHR, 13 augustus 2018, <https://www.ohchr.org/en/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=23452&LangID=E>

ONH, 'Andere Tijden: De vlucht na de Kristallnacht', ONH, 2024, <https://onh.nl/video/andere-tijden-de-vlucht-na-de-kristallnacht>.

PMC, Starvation Genocide and the Triumph of Raphael Lemkin, PMC, 2022, <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC9049151/>.

Pronk J., 'Cultuur en conflict', Pronk, 2008, <https://janpronk.nl/speeches/dutch/cultuur-en-conflict.html>.

Psp Learning Hub, Impact of Stolen Generations on Aboriginal Peoples and Communities, PSP Learning Hub, 2025, 2-3, <https://psplearninghub.com.au/wp-content/uploads/Impact-of-Stolen-Generations-on-Aboriginal-Peoples-and-Communities09.01.2025.pdf>

Raoul Wallenberg Centre For Human Rights, Global Experts Conclude China is Committing Genocide Against the Uyghurs, Raoul Wallenberg Centre for Human Rights, 2021, <https://www.raoulwallenbergcentre.org/en/press-releases/press-release-global-experts-conclude-china-is-committing-genocide-against-the-uyghurs>

Revdem Podcast, Interview en podcast Dirk Moses: The Problems of Genocide, RevDem Podcast, 2021, <https://revdem.ceu.edu/2021/12/20/the-problems-of-genocide-dirk-moses-on-the-language-of-transgression-and-the-genocide-convention-in-context/>

Restitution Belgium, 'Ethische principes voor het beheer en de restitutie van koloniale collecties in België', Restitution Belgium, 2021, <https://restitutionbelgium.be/nl/rapport>.

Rieck M., 'Psychologisch onderzoek naar kinderen van Holocaust-overlevenden: een literatuuroverzicht', *Icodo Info* 3(2), juni 1986, <https://psychotraumanet.org/nl/psychologisch-onderzoek-naar-kinderen-van-holocaust-overlevenden-een-literatuuroverzicht>

Rudd K., 'Apology to Australia's Indigenous Peoples', Parliament of Australia, 13 februari 2008, [https://www.aph.gov.au/Visit/Parliament/Art/Icons/Apology to Australias Indigenous Peoples](https://www.aph.gov.au/Visit/Parliament/Art/Icons/Apology%20to%20Australia's%20Indigenous%20Peoples).

SAP-Rood, 'Verzet tegen genocide: de strijd van de Oeigoeren voor gerechtigheid', SAP-Rood, 2023, p. 1, <https://sap-rood.org/verzet-tegen-genocide-de-strijd-van-de-oeigoeren-voor-gerechtigheid/>.

Serval/UNIL, 'LE GÉNOCIDE CULTUREL. Un crime oublié du droit international', Serval/UNIL, 2023, p. 8-10, https://serval.unil.ch/resource/serval:BIB_CB56B6A20975.P001/REF.pdf.

Schabas, W. A., 'Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide', Verenigde Naties, 2008, https://legal.un.org/avl/pdf/ha/cppcg/cppcg_e.pdf

Sudworth, J., 'China's hidden camps: what's happened to the vanished Uighurs of Xinjiang?', BBC News, 24 oktober 2018, https://www.bbc.co.uk/news/resources/idt-sh/China_hidden_camps

Taylor T., *The Anatomy of the Nuremberg Trials*, Knopf, 1992, 3-43, <https://archive.org/details/anatomyofnuremb00tayl>.

The Guardian, 'The Guardian view on Xinjiang: China's secret camps are at last in the spotlight', The Guardian, 13 september 2018, <https://www.theguardian.com/commentisfree/2018/sep/13/the-guardian-view-on-xinjiang-chinas-secret-camps-are-at-last-in-the-spotlight>

The Healing Foundation, 'Who are the Stolen Generations?', The Healing Foundation, 2024 <https://healingfoundation.org.au/who-are-the-stolen-generations/>

United States Holocaust Memorial Museum, 'Coining a Word and Championing a Cause: The Story of Raphael Lemkin', United States Holocaust Memorial Museum, z.d., <https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/article/coining-a-word-and-championing-a-cause-the-story-of-raphael-lemkin>

United Nations, 'United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples', United Nations, <https://www.un.org/development/desa/indigenouspeoples/declaration-on-the-rights-of-indigenouspeoples.html>

United States Holocaust Memorial Museum, 'Joint Declaration by Members of the United Nations, December 17 1942', United States Holocaust Memorial Museum, z.d., <https://perspectives.ushmm.org/item/declaration-of-december-17-1942>.

United States Holocaust Memorial Museum, 'Nazi Medical Experiments', Holocaust Encyclopedia, z.d., <https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/article/nazi-medical-experiments>.

United States Holocaust Memorial Museum, 'The Nuremberg Race Laws', United States Holocaust Memorial Museum, z.d., <https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/article/the-nuremberg-race-laws>.

UNITED NATIONS, 'Special Rapporteur James Anaya's comments', z.d., <https://www2.ohchr.org/english/issues/indigenous/rapporteur/docs/ReportVisitAustralia.doc>.

UNESCO Vlaanderen, 'Cultureel erfgoed Mali rehabiliteren', UNESCO Vlaanderen, 2013, <https://unesco-vlaanderen.be/media/867/download/UI87.pdf?v=1>.

UNESCO Vlaanderen, 'Waarom les geven over de Holocaust?', UNESCO Vlaanderen, 2015, p. 3, <https://www.unesco-vlaanderen.be/media/955/download/Waarom%2520les%2520geven%2520over%2520de%2520Holocaust.pdf>.

Universiteit Leiden, 'Cultureel erfgoed beschermen in conflictsituaties', Universiteit Leiden, 2016, <https://www.universiteitleiden.nl/nieuws/2016/06/cultureel-erfgoed-beschermen-in-conflictsituaties>.

VAN DALE, Betekenis assimilatie, Van Dale, 2025, <https://www.vandale.nl/gratis-woordenboek/nederlands/betekenis/assimilatie>

VAN IJZENDOORN M.H., BAKERMANS-KRANENBURG M.J. en SAGI-SCHWARTZ A., 'Drie generaties holocaust: overdracht van traumatische ervaringen op kinderen en kleinkinderen', Psychotraumanet, 2024, <https://psychotraumanet.org/nl/drie-generaties-holocaust-overdracht-van-traumatische-ervaringen-op-kinderen-en-kleinkinderen>

Van Meijl T., Culturele Antropologie, Ensie, 2015, <https://www.ensie.nl/toon-van-meijl/culturele-antropologie>.

VPRO, De Verenigde Naties en het begrip genocide, VPRO, 2005, <https://www.vpro.nl/programmas/tegenlicht/lees/bijlagen/2004-2005/dagboek-van-een-vn-diplomaat/de-verenigde-naties-en-het-begrip-genocide.html>.

Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, 'Mensenrechten als ijkpunten van artificiële intelligentie', Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, 2021, p. 22-23, https://www.wrr.nl/binaries/wrr/documenten/working-papers/2021/09/29/mensenrechten-als-ijkpunten-van-artificiele-intelligentie/WP46-Mensenrechten_als-ijkpunten_van_ai_DEF_DT.pdf.

Wisdomlib, Culturele identiteit: Symboliek en betekenis, Wisdomlib, 2025, <https://www.wisdomlib.org/nl/concept/culturele-identiteit>.

World Jewish Congress, 'History of the World Jewish Congress During World War II', World Jewish Congress, z.d., <https://www.worldjewishcongress.org/en/85th-anniversary/the-world-jewish-congress-during-world-war-ii>.

Zand, B., 'The equivalent of cultural genocide', Spiegel International, 28 november 2019, <https://www.spiegel.de/international/world/chinese-oppression-of-the-uighurs-like-cultural-genocide-a-1298171.html>

Reichsbürgergesetz vom 15. September 1935, Reichsgesetzblatt, 1935, Teil I, p. 1146ff, <https://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=dra&datum=1935&size=45&page=1288>